

2132

ԳԼՈՏ ՀԱՆՐԻՑ

ԱՐՇԻՒՆՆԵՐՈՒ ՈՐՁԸ

84

Հ-31

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԽԱՆԱԿԱՆ
ԱՆՔԱՐԱՆԻԿ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ԱՐԱԲՍ» ԹԵՐԹԻ ԹԻԻ 3

ԽՈՐՀՐԻՍՒՈՐ ՊԱՏՄԱՌԱՆՔՆԵՐ

ԱՐԾԻԻՆԵՐՈՒ ՈՐՋԸ

84

2-31

ՕՍԿԱՐ ՆՈՒՆՔԻ

ԹՐԳԱՆ. ՇԱԽԱՐԵ Ա ՍՏԵՊԱՆ

1928

Տպար. Բ. ՍՏԵՊԱՆԻԱՆ, Արմենիա

ARMENIA BOOK STORE

P. O. BOX 62, STA. A

BOSTON, MASS.

ԹԵՐԹՈՆ «Ս.ՐԱՎՍ», Ի

իրաւ է թէ այդ անկիւնը հեռաւոր է. կղզիացա՞ծ բարձրագիր խոր անտառներով, իսկ միւս կողմէն պաշտպանուած ծովէն:

Նեթթունայի թերակղզին, միջկրակեան մակերնթացութեան ամենի կոճակներուն շարունակական յարձակմանը ենթակայ պատկառելի լարձրութեամբ սեպտպատած մը. իր հոյակապ բովանդակ զանգուածովը կը տիրապետէ Բաւլիոյ հարաւային ծովեզրին:

Մովը, իր խոռվայոյդ ալիքներուն խլացուցիչ շաշիւնովը կուգայ փշուրելու հոն ոստոսելով խարակ. Ներէն անջատուած ծան. քարերու կոյտերովը զոյացած ապառաժուտ ծովեզրին վրայ:

Ուաքի, գէմքը ծովուն դարձուցած, ու ամրաբեր գէպի անծայրածիր հորիզոնը սեւեռած, մարդ մը կայ հոն, ժայռի մը վրան կանգնած, երիտասարդ ասուածոց մը հնաւուրց արձանին նման:

Բիէթրօ Վանինի:

Բարձրահասակ. յաղթանդամ ու դեղնցիկ, մկառու՝ անտառակներու մէկ գազանին նման, և մեծաշուք՝ բնաւորութեամբ ու սերունդով, Բիէթրօ կենդանի պատկերը կը մարմնացնէր աւանդավէպերու մէկ հերոսին:

Երբ ան անցնի անոնց հիւղակներուն առջեւէն, Նեթթունայի դուռարները կը հետեւին անոր՝ խոստումներով լի ծանր ակնարկով մը, մինչ իրենց շրթունքները տարտամ համբոյր մը կ'ուրուաղծեն, զոր հողմը կ'առնէ կը տանի. անօգուտ հրաւէր վասնզի Բիէթրօ, քամահրող ու հպարտ, ոչ լսել կը բարեհաճէր, և ոչ ալ տեսներ:

Որդին իւզի համեստ գործարանատէրի մը, մեծցած ձկնորսներու միջև, որոնցմէ քանի քանի ընտանիքներ մեծ դժուարութեամբ կ'ապրէին ծովեզրի այդ անասպընջատու հողին վրայ, Բիէթրօ ուսած բնութեան մեծ

զրփէն, ու սնած խմաստուն կանոններովը անբռնադատ ու անսահման անհունութեան, լոկ պատահական խանգաղաւորութիւն մ'առնէ՝ իր հօբեհական արհեստին համար:

Իր նկարագրին յանդգնութիւնը, ու վտանգաւոր արշաւանքներու համար իր ունեցած ճկունութիւնը, փնտռել կուտային իրեն աշնպիսի աշխատանքներ, որոնց զլիւսաւոր հրապոյրը՝ վտանգը կ'ըլլար յաճախ:

Վտանգը շատերու համար զարհուրելի եզոզ աշն միակ բառը, ամենաշանդու գն տենչանքներն ու ամենայնիմար փառասիրութիւնները կ'արթնցնէր անոր մէջ, ու իր կախարդական անվերջ պայքարներովը դէպի խորտար եբազանքներ կ'առաջնորդէր զայն, ուրկէ կ'արթննար ան պարտասած, աւելի սաստիկ կերպով պարտասած, քան հրավառ տարփուհեոյ մը բազուկներուն մէջ:

Սիրոյ մասին ոչինչ գիտէր Բիէթրօ:

Ոչինչ, բացի ասկէ, թէ կիներուն ակնարկը նուազ վճիտ է քան ծովուն ջուրը, իսկ քմայքները աւելի վտանգաւոր:

«Սիրոյ խօսքերն ու գէրքը, կը կրկնէր ան յաճախ, կ'ըսեն թէ հովը կը տանի:»

Ու մէկէ աւելի կոյսեր Նեթթունայի մէջ, կ'ողբային այդ ծաղրական լուսքն ու իրենց կորսուած պատւանքը, առանց կարենալ գոթը շարժելու անկարեկիր Վանինի:

Բայց ինչո՞ւ համար այսքան անտարբերութիւն:

Որովհետեւ, Բիէթրօ միմիայն մէկ բան կը սիրէր աշխարհի վրայ, որ էր ծովը:

Մովը ու շարժուն երանքներով իր լայնազիծ հորիզոնը, ուր երեկոյեան մառախուղին մէջէն սև ու խորհրդաւոր կէտ մը կ'ուրուաղծուէր, զոր ալիքները կը շրջապատէին. և զոր արեւը կ'ոսկեղոծէր այգուն առաջին նշոյլներովը. Արծիւներու Որջը:

Շրջակայ երկիրներու բնակիչները այդ անունը տրւած էին ծովեզերքէն քանի մը փարսախ գոլրս ցցուած բաւական խոշոր այլ անարուեստ միջնաբերդի մը, որ միմիայն ծովուն կողմէն մատչելի էր:

Անոր անպաճոյճ ճակատին վրայ նեղ ու ցածուկ օդամուտներ կան բացուած, որոնցմէ ներս կը խուժեն ամպրոպներու սառնասառոյց փութերը:

Փամանակին, կենդանի էակներու բացակայութիւնը այդ տարօրինակ բնակարանին մէջ, առիթ տուած էր խորհելու ահա որ անէծքներու մասին, ու այնպէս հաւատացուած էր թէ աստուածները արգիլած էին բնակիլը անոր մէջ... Դարեր յետոյ հսկայ նաւ մը եզերեց անոր ափունքին մօտերը:

Նրա նաւազները բազկացած էին թափառաշրջիկներէ, վայրենիներէ, անպարկեշտներէ, կոռւատէրներէ որ յաւիտեան թշնամիներն են քաղաքակրթութեան. գողերէ, մատնիչներէ ոճրագործներէ, հանրային աղջիկներէ, շուայտ կիներէ, մէկ խօսքով նենգաւոր ու անօրէն էակներէ կազմուած հրոս մը, որ առաջնորդութեանը տակ նոյն խառնուածքով պետի մը. ծով իջած էր, գտնելու համար յարմար ապաստան մը որ զերծ ըլլար մարդկային վրէժխնդրութենէն: Այդ ապաստանը վերջապէս գտնուած էր:

Աւերակ բայց ամրակուռ զդեակով այդ փոքրիկ կղզին, ծովանէններու սեփականութիւնը դարձաւ իրենց քաղաքը. իրենց նաւահանգիստը, իրենց ամրոցը դարձուցին զայն ու պահակներ դրին հոն:

Երբ արշաւանք մը որոշուած ըլլար, իրենց նաւը ճամբայ կ'ելլար հետապնդելու համար աւար մը, զոր յաղթականօրէն իր հետ կը բերէր զինեալ յարձակումէ մը յետոյ: Նոյնիսկ եթէ ծովը արեւելքէն արեւմուտք ու հարաւէն հիւսիս նեղէր զիրենք, դժոխային խումբը կրկին կը հասնէր իր որջը, ու անհետկէ գինարբուքը

կը յագեցնէր բնազդները այդ շղթայազերծ անբանեւորն, որոնց ցեղը հոմանիշ է կործանումին:

Շրջակայքի քաղաքներու բնակիչներէն անոնք, որոնց քաղութիւնը կամ հետաքրքրութիւնը զրգած էր զիրենք անցնելու Արծիւներու Որջին սեմէն, այլեւս բնաւ չէին կարողացած կենդանի դուրս ելլել այդ անխիժեալ թաքստոցէն:

Ծովը՝ ափունքին վրայ կը նետէր յոշոտուած դիակները այն յանդուգներուն, որոնք յիմարութիւնը գործած էին վտանգելու ինքզինքնին երթալով մինչեւ այդ դժոխային որջը:

Երկար տարիներէ իվեր, մշտնջենական ու անդուլտ պայքար մը գոյութիւն ունէր Արծիւներու Որջին ու շրջակայ քաղաքներուն միջեւ: Բիէթրօ գիտէր այս բոլորը:

Յայնժամ, անշարժ, կապուտակ ծովուն առջև, դիւթուած այդ ահարկու միջնաբերդէն, երիտասարդ իտալացին յոյսերով ու իղձերով լի խոկմունքներու մէջ կը թաղուէր:

— Կը տեսնե՞ս, Անճէլօ, ճիշդ Բիդայի ծերախոյտին առջևը յայտարարածիս նման է. այս տեղէն միայն կարելի է մօտենալ Արծիւներու Որջին:

Աւազեզդրին վրայ երկու մարդիկ կը վիճաբանէին. երկու ռաթիկաններ էին անոնք, զոր կարելի էր ճանչնալ իրենց տարազէն ու գլխանոցաւոր թխագոյն կրկնոցէն, որուն ծայրը վեր բարձրացած էր երկար թուրի մը կողմէ:

— Դիտաւոր մօտաքը, որուն վրայ շարժուն կամուրջ մը կ'իջիս, գալի ծովը կը նայի. և այդ կողմն է որ խարսխած է ծովանէններու առագաստանաւը:

— Այո, Բիթթօրի, սեէ գործ չունինք աւազեզդրին վրայ, ուր ամբողջ բանակ մը կրնայ խրելու վտանգին ենթարկուիլ:

Արդարեւ ոչ ոք կ'անգիտանար թէ, փորձերը որքան շատ, նոյնքան և անօգուտ եղած էին: Աւագակները վարեւու համար թափուած բոլոր ջանքերը չարաչար կերպով ի դերե եղած էին, վասնզի անոնց ամբակուռ բնակարանը կը հանգչէր հրաբխային քարաշարքի մը վրան, ցայտուն անկիւնադարձերով տեսակ մը պատուանդան. կտրատուած ամէն մէկ ծովախաղացքի կտտաղի յորձանքներուն կողմէ, և շրջապատուած էր անտեսանելի խութերով:

Երկու ոստիկանները ինքզինքնին առանձին կարծեւով, խօսակցելով հասած էին ծովեզերքին մէկ մասը, ուր ծովը աւազուտ ծոցիկ մը ձեւացուցած էր:

— Ես, ըստ. Բիթթորի, եթէ կառավարիչ եղած ըլլայի...

Ընկերոջը մէկ խրոխտ շարժումը, լռութիւն պարտադրեց իրեն:

— Հո՛ն... աջ կողմդ նայէ...

Իրենցմէ քանի մը քայլ անդին, գետինը տարածուած մէկը կը քնանար: Ոստիկանները հարցական ակնարկ մը փոխանակելէ յետոյ, անշուշտ կերպով անոր մօտեցան: Մարդը, անշարժօրէն աւազին վրայ երկարած, խորունկ քունի մը մէջ թաղուած էր: Ոստիկանները երբ անոր գէմքը տեսան, սարսուռացին:

— Ծովահէ՛ն մը, Անճէլօ ըսաւ անոնցմէ մէկը, պետ մը:

— Հրամանատար՞ը:

— Ոչ, անոր փոխանորդն է Սալվաթօրէն. մարդ մը, որ ժամանակին բարձր տեղ մը կը գրաւէր Վենետիկի ազնուականութեանը մէջ, և որ յետոյ խոյս տուաւ հոնկէ, սպաննութեան մը հետեւանքով:

Արագօրէն, միւսը չնչաց.

— Լաւ չէ՞ր ըլլար միթէ եթէ ձերբակալէինք զայն: Ու առանց պատասխանին սպասելու, քակելով պա-

կելով պարանը զոր կը կրէր իր մէջքին շուրջը, կապեց քնացող մարդուն ձեռքերը, այնպիսի կարճ միջոցի մը մէջ, որ կարելի չէ նկարագրել իր շարժումը:

Ընդոստ արթննալով, Սալվաթօրէն որովհետեւ նոյն ինքն է, մռնչիւն մը արձակեց. որուն քրքիջով մը պատասխանեցին երկու ոստիկանները: Սարսափելի հայհոյանքներ մուտալով, ծովահէ՛նը, հերակլեան ոյժով մը օժտուած կատաղութեամբ կը տապալակէր, գետին ձգելով երկու մարդիկը, որոնք զարմացած այս անակնկալ դիմադրութիւնէն, անզօր էին կաշկանդելու իրենց թրշնամիին սրունքները:

— Ա՛հ, ըսաւ Անճէլօ իր ընկերոջը դառնալով, աւելի գէշ... Կոկորգը միսէ դաշոյնդ:

— Կեցէ՛ք գոչեց խրոխտ ձայն մը:

Երկու ոստիկաններն ու իրենց բանտարկեալը զարմացած գլուխնին դարձուցին: Ապառաժներէն մարդ մը վար ցատքած էր. . Բիթթօն...

— Աղաւ արձակեցէք այս մարդը, հրամայեց ան, եթէ ոչ կը ջախջախեմ ձեզ:

Իր գլխուն վերեւ ահագին քար մը կը ձօճէր ան, պատրաստ նետելու երկու ոստիկաններուն, որոնք իրմէ վար կը դռնուէին: Կարծելով թէ Բիթթօն ալ ծովահէ՛ն մըն է և թէ ուրիշներ ալ կը հետեւին անոր, ոստիկանները զարհու ած սկսան խոյս տալ, սպառնալիքներ տեղալով Սալվաթօրէի ազատաբարին հասցէին: Բիթթօն հանդարտօրէն վար իշնելով իր կեցած ժայռին վրայէն, եկաւ կտրելու հանգոյցները, որոնք տակաւին կը կաշանէին ծովահէ՛նին ձեռքերը:

— Ո՞վ էք դուք, հարցոյց Սալվաթօրէ:

— Բիթթօն Վանինին եմ, իւզի գործարանատիրոջ աղան:

— Այդ ստահակները պիտի մատնեն ձեզի... Բաւական տաղտուկ պատճառելով... ու Սալվաթօրէ իր քրտակը անոր երկարեց:

Գլխու շարժումով մը Բիէթրօ մերժեց զայն:

— Ուրեմն ձեռքերնիդ, կուզե՞ք:

Երկու մարդիկը ողջագուրուեցան:

— Վերջապէս, ինչո՞ւ համար ազատեցիք զիս:

— Կ'անգիտանամ զայն... պարզապէս գաղափար մըն էր միայն:

Այդ տնօրէնին առջև որուն գլուխը ի վաճառ հանուած էր, Բիէթրօ երկչոտ կզգար ինքզինքը: Միւսն ա կը դիտէր զայն քիչ մը զարմացած, գրգռութենէն ու անարգանքէն տարբեր բան մը պարտելուն համար այդ անձանօթին:

Վերջապէս, Բիէթրօ ճիշդ մը ընկելով, ըսաւ.

— Այժմ, կրնաք մեկնիլ, կէրաշխաւորեմ թէ ոեւէ չարիք չպիտի հասնի ձեզի:

— Դիտե՞ք թէ ով եմ ես... և կամ ուրկե՞ կ'ուզամ...

— Բիէթրօ գլուխը դէպի ծովուն կողմը դարձուց: Այնտեղը, հեռուն, եզական նաւու մը ցոռկը կը նըշմարուէր, որուն առագաստները կը մտրակուէին հովէն...

Սալվաթօրէ ժպտեցաւ:

— Ճիշմարիտ է, հարցուց Բիէթրօ հետաքրքրուած թեամբ, թէ ոեւէ օտարական երբէք կենդանի դուրս չէ ելած ձեր յարկէն:

— Ճշմարիտ է, պատասխանեց բազդախնդիրը, որովհետեւ այնպէս փափաքած էր Մալապրանքան, հիմնադիրն ու սուրբ պաշտպանը մեր ընկերակցութեան:

— Բայց աւելցուց ան, ընտանեւոր դարնելով Վանինիի ուսին, մեր մօտը միշտ տեղ կայ կտրիճ աղու մը համար: Ցտեսութիւն որդեակ...

Յետոյ, բարձրաձայն խնդալով, խոյացաւ դէպի մակոյկ մը որ կապուած էր խարակի ժայռերէն մէկուն ստորոտը, ու թիկըր ձեռք առնելով արագօրէն սկսաւ հետանալ:

Բիէթրօ շարժեց ձեռքը ի նշան հրաժեշտի, արդէն իսկ տխրած կորսնցուցած ըլլալուն համար այդ ընկերը:

— Եթէ հոն դաք պոռաց ծովահէնը, Սալվաթօրէն հարցուցէք:

Ու զիւրաշարժ սլացքով մը նաւակը սահեցաւ դէպի անհասանելի որջը, որուն շուրջ նոյնիսկ ամենախաղաղ օդերուն միջոցին մոլեգնած կոհակները թալուկ պատճառող շաչիւնով մը ծովուն խորքերէն կը մոնչէին կատաղօրէն:

Ձոյլ ոսկիով ու ծիրանիով բոցավառուած երկնքին վրայ, ուր կարիւնոտէր գեղեցիկ օրուայ մը հոգեւարքը, խորհրդաւոր որջը, ցցուած արծիւներու բոյնի մը նըման, հորիզոնին վրայ իր լայնաշուք կողմնատեսքը կը գծէր: Բիէթրօ Վանինի, տակաւին կանգուն ու ձեռքերը խաչածեւած, կը դիտէր ու կը խորհեր:

Սալվաթօրէ ժպտեցաւ...

ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒ ՈՐՋԸ

Օրեր ու ամիսներ անցած են Բիէթրօ Վանինիի ու Սալվաթօրէի հանդիպումէն ի վեր :

Օրեր՝ որոնց ընթացքին երիտասարդը անշուշտ կերպով թափառած էր աւազակի երկայնքին, ամիսներ, որոնց ընթացքին հովերու սուլումը, ծառերու տերեւներուն սոսափիւնն ու ծովուն մշտնջենաւոր երգը խոստումներով լի նախադասութեան մը արձագանքը բերած էին իր ականջին...

«Եթէ հոն գաք, Սալվաթօրէն հարցունքէք».

Ու ասիկա անդուլ պայքար մը եղաւ անոր համար, անդիմադրելի բաղձանքի մը դէմ :

Տրամադրութեամբ միշտ տխուր Բիէթրօ առանձնութիւն կը փնտրէր Բիէթրօ՝ որուն ոգին կը յիշէր տարօրինակ ժամադրութիւնը զոր ծովահէնը տուած էր իրեն շարունակ պաանի ժամեր կը փնտռէր մենութեան, անյատակ խորհրդածութեանց մէջ թաղուելու համար : Մարդասէր յանգստութեամբ մը ոգեւորուած, ու արեւակէզ դէմքով այդ Սալվաթօրէին տեսքը միայն, բաւական եղած էր վրդովելու համար հոգին ու բանականութիւնը Բիէթրօյի, արթնցնելու անոր մէջ բարբառոս առհաւութիւնները, զոր ամէն մարդկային էակ կը կրէ իր մէջը և որ քաղաքակրթութեան դարերը չեն կարողացած անհետացնել ամբողջութեամբ :

Այո, արդարեւ, ինչ լաւ էր ծովահէնի մը կեանքը :

Միակ օրէնք մը՝ այսինքն զօրութիւնը :

Միակ կրօն մը՝ ազատութիւնը :

Միակ կիրք մը՝ դրամը :

Զօրութիւն, ազատութիւն, և դրամ. երջանկութեան երեք անհրաժեշտութիւնները այս աշխարհին վրայ :

Ու ասիկա կը գտնուէր հոն, միւս կողմը խարակներու այդ գծին, որուն վրայ ծովը կուգար իր ալիքները փշրելու :

Այստեղ, սովորական ու միօրինակ կեանքն է, իր քնակիչներուն հասարակ ապրելակերպովը :

Այնտեղ, թափառական կեանքը, կեանքը ազատ մարդուն, անոնց յիշատակի անօրեայ խնդրեր... ու անտարբեր և անվախ թէ ինչ պիտի ըլլան վաղուան թշուառութիւնները : «Եթէ հոն գաք...» :

Ու յանկարծ որոշումը տրուեցաւ :

Բիէթրօ ուղղակի յառաջ վազեց, դէպի Արծիւնբոս Որջը, դէպի խորհրդաւոր անձանթօր, դէպի անկարելի այդ հսկայ խութը, որուն ոտքերուն տակ ծովը կը թաւալէր խանդաղատանօք :

Մովեզերքէն մինչեւ միջնաբերդը լողալով երկու ժամ կը տեւէր, ծանծաղածայրերուն ու խութերուն ընդմէջէն :

Անթերի լուդորդ, Բիէթրօ կարող էր զգուշանալու թէ մէկէն և թէ միւսէն :

Կղզին, որ իրր ապաստան կը ծառայէր ծովահէններուն, միմիայն մակընթացութեան սիջիցին մատչելի էր, երբ ծովը առաւելագոյն չափով բարձրացած կ'ըլլար : Տեղատուութեան ընթացքին այդ անցքը փորձելը վտանգաւոր էր, որովհետեւ անմիջապէս կարելի էր ուշադրութիւնը գրաւել ծովահէններուն :

Սակայն պէտք է հաւատալ որ, այդ օրը, ծովահէնները չըջակայքը հսկելէն տարբեր շրջապատներ ունէին, վասնզի ոչ մէկը չի ձայնեց Բիէթրօյի : Որջին քնակիչները լաւ գիտէին այն խոյ սարսափը զոր իրենց անունը ներշնչած էր նոյնիսկ ամենէն յանգուգներուն, ու այդ սարսափը իրենց համար ապահովութեան ամենապատահելի ելաշխիքն էր :

Այսպէս անոնք շատ քիչ կը մտադրադուէին միջ-
նաբերդէն դուրսի անցուդարձերովը:

Վանինի կ'աճապարէր: Տեղատուութիւնը մօտ կը
թուէր, ու անապահով աւազը ընկճուելու կարօտ նոր
խոշորոտ մը պիտի ըլլար իրեն համար: Խոշորոտ մը
որ կը խոստանար քիչ նպաստաւոր ըլլալ երիտասարդ
լուզորդին:

Ափուեքէն անտեսանելի մնալու համար կարելի ե-
ղածին չափ ուշադրութեամբ լողալով հանդերձ, Բիէթրօ
իր բոլոր ոյժովը կը պայքարէր ուժգնութեանը դէմ հո-
սանքին, որ զինքը դէպի իտալական եզերքը կը քշէր:

Արագօրէն Արծիւներու Որջին մօտենալով, Վանինի
կը մտածէր այն պատասխանին վրայ զոր պիտի տար
ծովահէններուն, այն պարագային երբ այս վերջինները
ստիպէին զինքը յայտնելու իր հոն գալուն պատճառները:

Ինչ շարժութիւն ցոյց պիտի տար, ապաստան խընդ-
րելու համար անոնցմէ:

Ինչ պէտք էր պատասխանել այն պարագային,
երբ չորջալայ երկիրներուն մէկ լրտեսը կարծուելով,
մատնիչներու սահմանուած պատիժներուն ենթարկուէր:
Սակայն և այնպէս ծովահէններու մօտ հիւրասիրութիւ-
նը աւելի տարբեր ըլլալու էր դուրսի պատմութեանը,
քանի որ Սալվաթօրէ հրաւիրած էր զինքը հոն գալու,
ու Բիէթրօ շատ բան կը յուսար Սալվաթօրէի յանձ-
նարարութեան:

Եւ յետոյ, Վանինի այնպիսի տարիքի մը մէջ էր յո-
րում բնաւ և կամ չափազանց դոյզն չափով միայն կը
տրամաբանէն, տարիք մը՝ յորում երիտասարդութիւնը
առանձնաշնորհումներու կը կարօտի, ու հակառակ իր
բոլոր ազգականներուն Արծիւներու Որջին, իր երազնե-
րուն առարկային դէմ ըրած ազդարարութիւններուն,
վստահ էր Սալվաթօրէյի վրայ:

Բիէթրօյի ոտքերը գետնին դպան, ծովեզերքը հե-

ռուն մնացած էր արդէն. քիչ յետոյ անիկա կղզին ե-
լաւ, որուն վրայ, ալիքներուն մէջ կղզիացած կանգ-
նած էր ծովահէններուն ապաստանարանը:

Որոշած ըլլալով ամրոցը մտնել, Վանինի սկսաւ
բացուածք մը փնտռել, ուրկէ կարողանար հոն հասնիլ:

Յետոյ բարձրացաւ գորշագոյն հսկայ քարերու
շարքի մը վրան, որոնք Արծիւներու Որջին հիմը կը
կազմէին, և որոնք մակընթացութիւններու ընթացքին
անտեսանելի կը դառնային աւազեզրին կողմէն:

Այդ տեսակ մը պատնէշը տեղ տեղ քանդուած ու
ապա ծածկուած ծովային մամուռներով, երեւան կը հա-
նէր նեղ բացուածքներով ու բազմաթիւ յարկերով աշ-
տարակ մը, որուն իւրաքանչիւր օրմածերպը գոցուած էր
խնամով:

Սանդուղներու հետքեր, ու ժանդատած երկաթնե-
րով դուռեր, դէպի այդ հնամենի մուտքը կ'առաջնոր-
դէին, որ այժմ անգործածելի դարձած էր: Իսկ կրանիթեայ
պարիսպովին ուղղահայեաց դէն վեր, քսան մէթր բարձ-
րութեան մը վրայ մէկ քանի քանդուած օրմածերպեր կը
նշմարուէին, ուրկէ կարելի էր Արծիւներու Որջին ներք-
նակողմը իջնել:

Սակայն մինչև հոն մագլցիլը չափազանց վտանգա-
ւոր էր:

Բիէթրօ չի վարանեցաւ փորձելու զայն: Անվեհեր
կերպով բռնեց կտրատուած ու ցցուն եզրերով պարիս-
պօրմէն, առանց կարեւորութիւն տալու իբր ձեռքերուն
կրած ճմլու մեքերուն, ու եղունգները անհարթ խոռոչ-
ներուն մէջը մխելով, դանդաղօրէն ու անլուր ջանքե-
րով սկսաւ սողալ դէպի երեք չորրորդ մասով քանդուած
այդ օրմածակը, որուն ետեւը սակայն լոկ պարագու-
թեան հանգիւղելու վտանգին կ'ենթարկէր ինքզինքը:

Վերջապէս իր ջանքերը փոխարինուեցան:

Վերջին ճիգ մը ընելով, Բիէթրօ վերջապէս հասաւ

որմածակը . ու ոտքին մէկը միւս կողմը անցնելով ,
նստաւ անոր վրան :

Աղմկալի կերպով սկսաւ հեւալ ան , լիաթոք կեր-
պով չունչ առաւ , ու դէպի ետեւը ակնարկ մը նետելով ,
չափեց այն ահագին վերելքը , զոր կատարած էր վայր-
կեան մը առաջ : Երբ Բիէթրօ իր ակնարկը կրկին դէպի
առջեւը ուղղեց , իր աչքին առջեւ սանդուխ մը պար-
զուեցաւ որ դարձար կ'երկարէր , դէպի միջնաբերդին
ներքին պատին վրայ գտնուող բացուածք մը : Վար իջ-
նելով իր նստած որմածակին վրայէն , անցաւ քարաշէն
սանդուխներէն ու սահեցաւ դէպի բացուածքը , ուրկէ
խառնակ ձայներու աղմուկ մը կը բարձնար :

Այդ մուտքին վերեւ գտնուող տեսակ մը դարատա-
փի վրայ , որ կ'իջխէր ծովուն , երկու ծովահէններ կե-
ցած , ոգեւորութեամբ կը վիճաբանէին իրարու հետ :
Բիէթրօ , առանց անդրադառնալու , պոռաց .

— Ընկերներ :

Երկու մարդիկը զարմացած , գլուխնին վեր բարձ-
րացուցին :

Ու յանկարծ , ապահով ձեռքէ մը արձակուած դա-
շոյն մը եկաւ մխուելու պատին վրայ , Բիէթրօյէն քա-
նի մը սանթիմէթ հեռաւորութեամբ :

— Ո՞վ ես դուն : Ուրկէ՞ կ'ուզաս :

Այդարեւ , Բիէթրօ իր այդ տամուկ հանդերձներով ,
ցեխով լի ու ղէմքին փակչած մազերով , և իր արիւնա-
հոս ձեռքերով այնպիսի երեոյթ մը կը պարզէր , որ բը-
նաւ ապահովութիւն չէր ներշնչէր , այդ աւազակնե-
րուն :

— Վա՛ր իջիր , հրամայեց ծովահէններէն մէկը :

Բիէթրօյի ձերուքերը անգամ մը եւս արիւնոտեցան
այդ սրածայր անհարթութիւններէն , ու դեռ ոտքը գե-
տին չի դրած , կորովի երկու բազուկներ խլեցին զինքը
այդ հիւրամբօ պարիսպորմէն :

— Աւելի լաւ կ'ըլլար քեզի համար որ ծովուն ա-
պառաժներուն վրայ կորչէիր , քան թէ մեր բնակարանը
մտնէիր . . . Ըսաւ ծովահէններէն մէկը անոր կոկորդէն
բռնելով :

— Ձե՞ս գիտեր որ մեր օրէնքը մահ կը տրամադրէ
բոլոր օտարականներուն , ըսաւ միւսը , անոր գոստակ-
ները բռնելով :

— Եւ անոնք որ ասպնջականութիւն կ'ուտան ա-
նոնց , իբր մատնիչ կ'սպաննուին : Դուն ալ պիտի մեռ-
նիս :

Բիէթրօ ուժգին շարժումով մը ազատելով ինք-
զինքը անոնց ձեռքերէն , դէպի ետեւ ուստում մը ըրաւ :

— Ի՞նչ , գոչեց ան զայրոյթով , այդքան վատա-
սիրտ է՞ք միթէ : Դանակ մը տուէ՛ք ինծի ու ծովասպա-
տակներու նման կռուինք միասին ,

Կոխ մը . . . ծովասպատակներու սիրական խաղը . . .

Վայրկեան մը լռին անշարժութիւն տիրեց : Բիէթրօ
չնչասպառ կ'սպասէր :

Յանկարծ ահռելի ժխոր մը ծայր տուաւ միջնաբեր-
դին ընդմէջէն , ու աղաղակներ բարձրացան , որոնց ար-
ձագանգները միակ հնչեղ կանչ մը կը կրկնէին :

— Ահաւասիկ , ահաւասիկ , եկան :

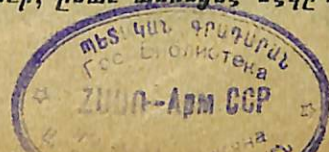
Որջին մէջ գուռեր կը գտնային իրենց ծխնինե-
րուն վրայ , հապճեպ քայլեր լսելի կ'ըլլային բոլոր յար-
կերէն , կարծես թէ որքան արագ նոյնքան և անակնկալ
կռուի մը պատճառով յառաջ եկած տակնուվրայութիւն
մ'ըլլար : Ծիծաղներ ու ձայներ կը հառնէին միջնաբերդին
ամէն մէկ անկիւնէն . որոնք կը խաչաձեւէին զիրար
խրախ ու զուարթ . . .

Երկու մարդիկը Բիէթրօյի դառնալով ըսին .

— Ահաւասիկ հրամանատարը : Ան է որ պիտի որո-
շէ քու վախճանդ :

— Ձեռքերդ տուր , ըսաւ անոնցմէ մէկը : Մի պնդեր

1945-20

ապա թէ ոչ դաշունահար կ'ընեմ քեզ : Միակ բազդդ հնազանդելուդ ու հրամանատարին սպասելուդ մէջ կը կայանայ :

Բիէթրօ չ'ընդդիմացաւ :

Կապելէ յետոյ զայն երկու օղակներով պատին ամբողջութեամբ շղթայով մը, երկու ծովահէնները առանց այլեւս զբաղելու իրենց բանտարկեալով, շտապեցին կամարի մը տակ, որուն խորքին մէջ, հսկայ դուռ մը, ծանր շղթաներով ամրացուած զոյգ մը թիւեր կը ցցէր : Քանի մը շարաթներ առաջ, ծովասպատակները ծով իջած էին, միակայմ նաւ մը հետապնդելու համար : Արշաւանքը յաջող արդիւնք տուած էր, ու ծովահէններու նաւը, ըստ սովորականին կը վերադառնար յաղթական, աւարներով լեցուցած իր առաջակողմի ու խելքի բարձրաւանդակները :

Նրբ ասպատականաւորն ձախ կոխքը շարժակամուրջին մօտեցաւ, միջնաբերդին հսկայ դուռը լայնօրէն բացուեցաւ, ճամբայ տալու համար ծովահէն նաւաղներուն :

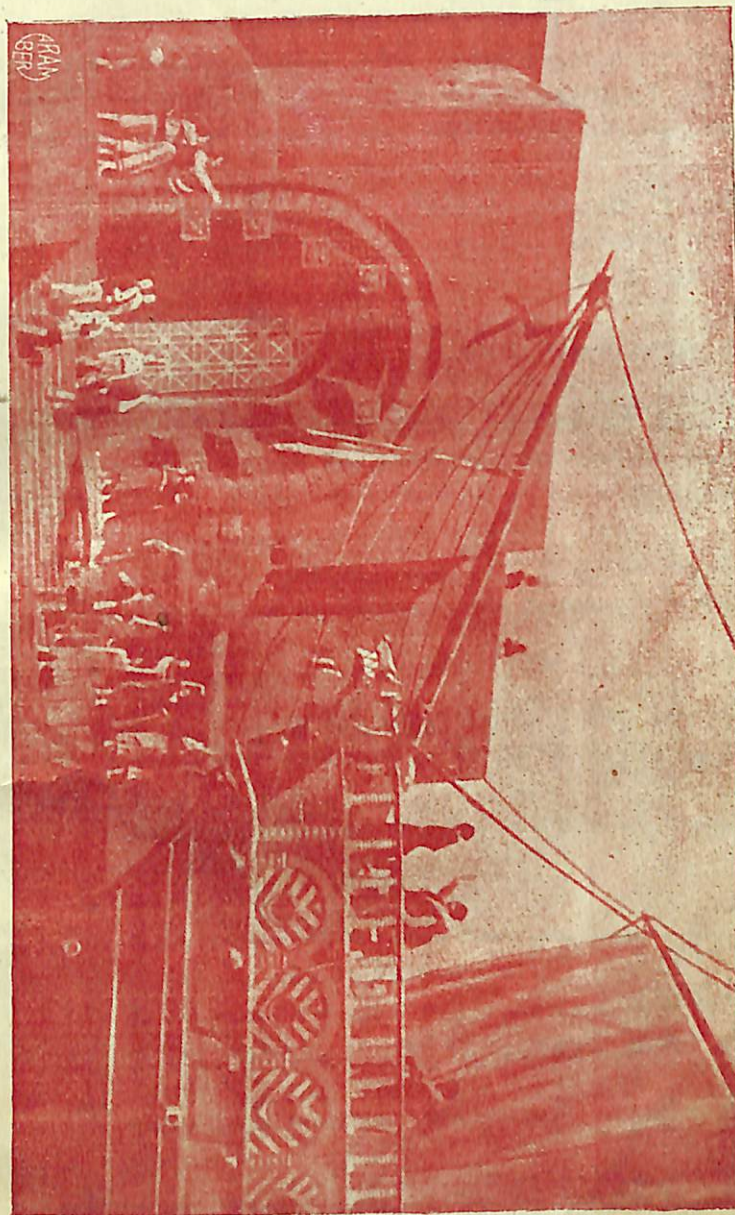
Վերադարձը ամէն անգամ նոյն ձեւով տեղի կ'ունենար :

Կոչերու, ճիչերու, յիշոցներու ու ծիծաղներու միջև, կիները գէպի յառաջ կը խոյանային դիմաւորելու համար ծովահէնները ու ծածկելու զանոնք մօլիգին համբոյրներով, որոնց փոխարէն կ'ստանային անոնցմէ արշաւանքէն բերուած զանազան առարկաներ : Բիէթրօն շղթայով երկու աւազակներէն մէկը, միւսներէն աւելի մարտաշունչ երեւոյթով ծովասպատակի մը ընկերակցութեամբ անոր քով վերադառնալով ծանոյց :

— Հրաժանատարը :

Բիէթրօ անյապօրէն դիտեց այդ մարդը, որ կեանքի ու մահուան իրաւունք ունէր իր առջիւր դռնուող ամբօխին վրայ :

Ծովահէններուն նար աւաւերով բեցած, ուս սպորտականին կը վերադառնար յարձական...

Հրամանատար Տօմինկօ չափազանց զարմացաւ այդքան յանդգնութեան ի տես, երբ իրեն լուր արուեցաւ Բիէթրօյի Արծիւներու Որջը մտած ըլլալը, և յօնքերը պոստած ու աչքերը ցատումէն փախիլուն, ուղղակի բանտարկեալին վրայ քալեց:

— Հրամանատար, ըսաւ Բիէթրօ զողորջուն ձայնով մը, եթէ այդքան ծանր կը դատէք համարձակութիւնը զոր ունեցայ հոս գալու համար, պէտք է գիտնաք թէ ինչու համար էր այդ:

— Հոս մտնելը, զոռաց Տօմինկօ, համարժէք է մահուան:

Ծովահէններու արգարութիւնը չուտափոյթ էր:

Ու դօտիէն դաշոյն մը քաշելով, բոսորագոյն տակաւին իրենց վերջի նախճիրներէն, հրամանատարը ձեռքը Բիէթրօյի վրայ բարձրացուց:

Այնքան հեռու հակելով, որքան թոյլ կուտային շղթաները որ զինքը կաշկանդած էին, իտալացին աղաղակ մը արձակեց:

— Սալվաթօրէ:

Մարդ մը վայրագօրէն անդին հրեց երկու կիները, որոնք իրեն կառչած էին, ու քանի մը ոստումով զէպի յառաջ խոյացաւ:

— Սալվաթօրէ, ոռնաց Բիէթրօ, անմիջապէս ճանչնալով ծովահէնը:

— Դժճն:

Ու ծովասպառաշներու փոխ հրամանատարը, շարժումով մը կեցուց իր պետին բազուկը:

— Պե՛տ, ըսաւ ան. այս մարդը պէտք է որ ապրի: Ան իմ կեանքս աղաւեսց, ու ես էի որ արածոնցի զինքը մեր մօտ գալու:

Ու չափազանց երջանիկ, Սալվաթօրէ երկարօրէն դրկեց Բիէթրօն:

Մալապրանքայի օրէնքը բացայայտ էր, կեանք մը

ուրիշ մը կ'արժէր, ու այն մարդը որ իր գոյութիւնը աւրիշի մը քաջութեանը կը պարտէր, անվիճելիօրէն պարտաւոր էր օգնութիւն ու պաշտպանութիւն տալու անոր։

Նոյնհետայն. իրարանցում մը տեղի ունեցաւ, որովհետեւ Սալվաթօրէն սիրուած էր բաղդախնդիրներէն որպէս ամենայանդուզն ծովահէններուն մէջէն, ու ազգէն անկախաբար, ծերակուտականներու, կառավարիչներու և ուրիշ այդ կարգի հարստահարիչներու դէմ իրենց ունեցած բնական ատելութիւնէն զուրա, այդ անհարկու անձերը յաճախ իրր արհեստ էր որ կ'սպաննէին միայն, և ոչ թէ իրր զուարճութիւն։

Հրամանատարը երկար ատեն դիտեց երկու մարդիկը։

— Լաւ, ըսաւ ան, վերջապէս յօժարելով, քանի որ այդպէս է, թող Սալվաթօրէն հաղորդէ քեզի այն պայմանները, որոնցմով միայն կրնաս առաջնականութիւն դնալ մեզմէ։

Ու այս բանով, հեռացաւ։

Սալվաթօրէ նախ արձակեց Բիէթրօն իր ծանր շրջութայն, ապա բարեկամօրէն անոր ձեռքը բռնելով ըսաւ.

— Չափազանց դո՛ւ եմ քեզի հոս տեսնելու։

— Բու հաճօքիդ մասնակից եմ, Սալվաթօրէ, ես ալ չափազանց ուրախ եմ քեզի վերստին գտնելու և համարաւ ու յաճախ խօսած եմ քեզ մասին։

— Պետերնիս դիտէ մեր հանգիստումին միջադէպը, ու յաճախ խօսած եմ քեզ մասին։

Սյոպէս բնականաբար թեթեւի բռնած այդ դիրքերուն մէջ զիրենք տեսող մը, երկու եղբայրներ պիտի կարծէր զանոնք, որոնք երկար բացակայութենէ մը յետոյ, երջանիկ էին զիրար գտնելուն համար։

— Հրամանատարը պայմաններու մասին խօսեցաւ... ի՞նչ են ատոնք, հարցուց Բիէթրօ անձկու-

թեամբ. ուղեւով վստահ ըլլալ իր ճակատագրին վրայ։

— Այն որ կ'ուզէ մեր մօտը մնալ, պատասխանեց Սալվաթօրէ, պէտք է միանգամ ընդ միշտ ամէն կապ խզէ միւս մարդոց հետ, նոյնիսկ եթէ անոնք իր ծնողքը եղած ըլլան։

Բիէթրօ աչքերը խոնարհեցուց...

— Այն որ կ'ուզէ մեր մօտը մնալ, պէտք է հրաժարի միայն իրեն համար կին մը պահելէ։ Ամենքը իրենն են, ու ան պէտք չէ որ հաւատարմութիւն ունենայ ունէ մէկին հանդէպ...

Բիէթրօ ուսերը թօթուեց։

— Ան որ կ'ուզէ մեր մօտը մնալ, պէտք է ուխտէ յարգել օրէնքները, մեծ ծովասպատակին, մեր սուրբ պաշտպան՝ Մալապրանքայի, որ փափաքած է մահուամբ պատժել այն մարդը կամ կիներ, որ անհամաձայնութեան սերմը կը ցանէ մեր մէջ...

Վերջապէս, ան պէտք է հնազանդութիւն ուխտէ մեր հրամանատարին. մեր թշնամիները իր ալ թշնամիները համարէ, ու մեր եղբայրները՝ իր եղբայրները, ու երբեք աւար, դրամ կամ գերի չի բաժնէ սոսնց հրամանատարին արտօնութեանը։

Բիէթրօ կը լռէր տակաւին։

Իր մտածումը թափառեցաւ հեռաւոր աւաղեղրին միւս կողմը։ Ան տեսաւ իր մայրը յուսահատած իր բացակայութենէն. տեսաւ և իր պակուցուած ընկերները, ու վայրկեան մը, զեռատի երկտասարդը թուեցաւ ապրիլ մէկը այն երազներէն, որոնց զփոխակ յիշատակը յամբարար կը փառատի զարթնումի միջոցին, բայց որուն ստիճած սարսափը կը մնայ տակաւին քանի մը վայրկեաններ...

— Կ'ուզե՞ս մնալ Բիէթրօ, հարցուց ծովասպատակը։

Վանինի ցցեց իր առնական հասակը, ետեւ նետեց իր թնձկած երկար մազերը, որոնք կը ծփային հովէն

ու յանկարծ երկու ձեռքերը Սալվաթորէի երկարեց՝

— Կը միամ:

Սալվաթորէ, ուրախութեան ճիւղ մը արձակեց:

— Ընկերներ, ըսաւ ան, դառնալով արկածախնդիրներուն, օրոնք կը զուարճանային այս տեսարանը դիտելով, ողջունեցէք յանձին Բիէթրօ Վանինիի նոր ընկեր մը եւս: Ան եկած է ինքնաթիռաբար ու իր ազատ կամքով: Գիտէ մեր օրէնքները ու կ'ընդունի զանոնք: Կտրի՞մ մըն է ան և ես կ'երաշխաւորեմ զայն իմ անձիս նման:

— Թող երգնու, ընդմիջեց մարդոցմէն մէկը, ես թաղանի մը շեղըը երկարելով իտալացիին:

Բիէթրօ ծանօթէն իր ձեռքը երկարեց:

Ուխտը կնքուած էր: Այդ վայրկեանէն սկսեալ Վանինի ծովահէն դարձած էր:

Սալվաթորէ տարաւ երիտասարդը դէպի ներքին մեծ սրահը, ուր արկածախնդիրները սկսած էին փառաւոր վերադարձներու սովորական կերուխօսը: Ան առաջնորդեց նորընծայն դէպի հիւրընկալ սեղան մը, ուր երկուքը միասին նստեցան:

— Ինչ որ կը գտնուի մեր շուրջը, քուկդ է ըսաւ ձերմակ մազերով բազդախնդիր մը, որ ստքի ելաւ ընդունելու ու բարիգալուստ մազիկելու համար Բիէթրօի:

— Հօրդ տանը պէս առանց քաշուելու կեր ու խումէ, եղբայր, ըսաւ ուրիշ մը:

Ներկաները ծափահարեցին և ուրախութեան ազագակներով արտայայտեցին իրենց ինքնաթիռ համարումը դէպի նորեկ ընկեր, զոր զիպուածը զրկած էր իրենց:

Պատէն կախուած սեռանային ջահերը իրենց արձակած շիկագոյն նշուշներով ցոյց կուտային զինարթութիւնը, արդէն իսկ զինով ու սիրով արթնցած, գետինը տարածուած զոյգերուն:

Բիէթրօ դրաւուած Սալվաթորէի վարուելակերպէն,

Արկածախնդիրները արքիւն իսկ սկսած էին փառաւոր վերադարձներու սովորական կերուխօսը:

խիստ հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէր անոր խօսքերը։ Սալվաթօրէ ցոյց կուտար երիտասարդին այն վրտանգները, որոնց տեւական կերպով ենթակայ էին ծովահէնները։ Սակայն շղթայազերծ տարերքներուն զէժ մղուելիք առօրեայ պայքարն ու վտանգներուն մեծութիւնը որոնց պէտք էր դիմադրել, չէին անարեւելի Բիէթրօն, որ որքան անյագօրէն նսնջան և հանդարտօրէն մտիկ կ'ընէր ծովահէնին պուած անաւոր բացատրութիւնները։

— Իրաւ է թէ, հարցուց Բիէթրօ, ինչպէս որ կը հաւաստէին, հօս ձեր քնակավայրին մէջ, ուէ արքայական պալատի մէջ գտնուածներէն աւելի մարգարիտներ, կարկէհաններ ու սուտակներ կը գտնուին։

— Անկասկած, պատասխանեց Սալվաթօրէ, մեր բրնակարանը հսկայ մթերանոց մըն է ամէն կարգի թանկագին քարերու, հիւսածոյներու ու պարէններու, զոր գուն կրնաս երեւակայել։ Ու այդ մթերքը հետզհետէ կ'աւելնայ, իւրաքանչիւր օրշաւանքի ժամանակ, գլխաւորապէս Հնդկիներէն վերադարձող շոգենաւերէն առնուած ապրանքներով։

— Ուրեմն այսպէսով, ձեր հետապնդած նաւերուն ամբարներուն մէջը կուտակուած, Հօլանտացիներուն, Բօրթուկալցիներուն ու Սպանիացիներուն բոլոր հարստութիւնները ձեր ձեռքը կ'ընան։

— Բնականաբար։ Ու արշաւանքները մեր բոյորիս համար զուարճութիւններ են, առանց հաշուելու թէ աւարը անաչառօրէն ու վեհանձնութեամբ կը բաժնուի մեր միջև, հրամանատարին կօզմէ։

Բիէթրօ վարանեցաւ։ Բայց այդ վարանումը միայն մէկ վայրկեան տեւեց։

— Վերջապէս, ըսաւ ան ձայնը ցածցնելով, կաւծես թէ չի լսուելու համար միւսներէն, միմայն աւալ առութեամբ կ'ապրիք դուք և... գողեր էք...

Այս խօսքերուն վրայ Սալվաթօրէ երկարօրէն սկսաւ խնդալ...

— Գողե՞ր... մե՞նք...

Ու քիչ յետոյ հանդարտելով, ուղղակի անոր աչքերուն մէջը նայելով, աւելցուց.

— Սիրելիս, ուղղամտութիւնը, այնպէս ինչպէս սորվեցուցած է քեզի քու սուրբ մայրդ, միմիայն սովորութեան ու վարժութեան խնդիր է։ Ինչ որ բռնի ոյժով կ'առնուի, գողութիւն չի կոչուիր մեր մէջ, այլ իր գոյքերը առնել...

Սալվաթօրէ չնշտաւորեց իր յայտարարութիւնը, բարեկամօրէն ձեռնելով Բիէթրօյի ուսը...

Վանինի առանց պատասխանելու մտիկ կ'ընէր։

— Բիէթրօ, դուն մեր քովը շատ աւելի բաներ պիտի սորվիս, որքան ուրիշ մարդիկ ընդհանրապէս չեն կարող սորվիլ, իրենց ամբողջ գոյութեանը ընթացքին։

— Բայց այդ բաներուն ամէնքն ալ միշտ ալ լաւ չեն, կրկին առարկեց Բիէթրօ։

Ծովահէնը անքթիթ կերպով երկարօրէն վանինիի նայեցաւ։

— Ի՞նչ սորվեցուցած են քեզի ցարդ, ըսաւ ան։ Անկասկած... բարի, անկեղծ, ուղղամիտ ու բարեսէր ըլլալ... Ատոնց բոլորն ալ յիմարութիւններ են։ Մարդիկ իրենց ժամանակին կէսը կը վատնեն, մոռնալու համար ինչ որ սորված են, ու ասիկա կեանքի պայմաններուն ճշունդով։

Բիէթրօ բնաւ չէր զարմանար տեղեկանալով ծովահէններու օրէնքներուն շուրջ Սալվաթօրէի տուած բացատրութիւնները լսելով։

— Սակայն, կը խորհէր ան, արդեօք կարելի չէ՞ր միեւնոյն ժամանակ թէ ծովահէն ըլլալ, և թէ բարի ու անկեղծ։

— Հաւատա ինձի թէ, աւելցուց Սալվաթօրէ, եթէ կ'ուզես մեզի հետ ապրիլ, աւելի լաւ կ'ըլլայ որ թոյլ տաս վեհանձն զգացումներուդ, որպէսզի նահանջեն... Այստեղի միակ օրէնքը զոր ամէն ոք կը յարգէ, զօրութիւնն է, ու անգամ մը որ կռուիս, աւելի լաւ կերպով պիտի ըմբոսնես թէ՛ նախընտրելի է արկածախնդրութիւններ վնասելը, քան թէ անոնց մասին վիճարանիլ։

— Երկիրը մերն է, ըսաւ սեղանին միւս ծայրը գտնուող մարդոցմէն մէկը, ամէն տեղ տէրը մենք ենք... յիշէ ասիկա։

— Քօրքօ օի Պաֆֆօ, ճշմարտութեան ճամբուն մէջն ենք, ըսաւ Պրիւնէլէսքօ, երկու բարեկամներուն մօտը նստած աւազակ մը, որ զքաղուած էր գաւաթ գաւաթի ետեւէ պարպելու, գեղեցիկ աղջիկ մը գգուելով։

— Սանկ օի օիսլ, երգուընցաւ իր քովի ընկերը բաղխելով գաւաթը, թէ կեանքը տաղտկալի պիտի ըլլար, եթէ իրենց գրացիներուն հետ կռուելու և անոնցմէ մէկ քանի աղջիկներ առեւանգելու միջոցը չըլլար։

— Եւ որոնք ուրախ են մեզի հետեւելնուն, հաւատեց Պրիւնէլէսքօ... այնպէս չէ՞ Լիզա։

Երիտասարդուհին, որ խանդաղատանօք փարած էր ծովահէնին, ձեռքի շարժումով մը հաւանութիւն տուաւ անոր։

Իր Արծիւներուն Որջը մտնելէն ի վեր առաջին անգամը ըլլալով, Վանինի կիներուն նայեցաւ։

Արդարեւ, ամէնքն ալ երիտասարդ էին ու խիստ գեղանի։

Երիտասարդը այս անգամ նուազ անտարբերութեամբ դիտեց բարձերու մէջ կիսով չըջած այդ մարմինները. բազուկ մը հոս, սրունք մը հոն, պարտասած գինիէն ու գրկախառնութիւններէն։

Իր կարգին ինքն ալ մեղկացած ու կիսով արբե-

ցած. Բիէթրօ իր ակնարկովը մեքենաբար ընկերուհի մը փնտաւց...

Պրիւնէլէսքօ անոր օգնութեան հասաւ.

— Է, եղբայր, Լիզան առ. բարի աղջիկ մըն է:

Թերեւս քիչ մը արագ կերպով: Կինը սաքի ելաւ, իր սիրահարէն Բիէթրօյի բազուկներուն մէջը անցնելու համար: Սակայն բացի Վանինիէն, ոչ ոք ուշադրութիւն չարձուց ասոր, այնքան որ բաժանուի՞ր բնակարան ու պարտաւորիչ էր որչին մէջ:

Սարուկը հին նախապաշարութիւններու. Բիէթրօ վարանեցաւ վայրկեան մը, գրկելէ առաջ դեռաւ կիներ:

— Եկու՛ր ըսաւ Լիզա: Իր բազուկները Բիէթրօյի վզին շուրջը անցնելով:

— Բայց առ տեսնենք, քանի որ նուէր կուտան քեզի զայն, դուք Սալվաթօրէ, կրկին լեցնելով Պրիւնէլէսքօյի բաժակը, որ արդէն իսկ պարպած էր նախորդը երկու նոր սիրահարներուն կենացը...

— Կուգեա՛ւ որ օգնեն քեզի, յարեց Սալվաթօրէ, զարմանալով այդքան վարանումէն:

Այս անգամ Բիէթրօ նազանդեցաւ. ծովակէնին, ինչպէս կը ննազանդի շուն մը իր տիրոջ նեղիմահաւոր կոյիսն:

Լիզա իր աննեակը առաջնորդեց Բիէթրօն:

Ծովակէններու կեանքին իր նուիրումը կը շարունակուէր...

ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Հինգ տարիներ անցած են.

Հինգ անգամ երեք հարիւր վաթսուներ հինգ օրեր, որոնց ընթացքին Բիէթրօ, ամէն ժամ, ամէն վայրկեան աւազակներու նման ապրած է: Ինչ որ խորհիլ կուտար թէ իր էութեանը մէջ երեւան ելած մթին բնազդներուն առթած զարմանքը փարատած ըլլալով, Վանինի հետը զհետէ վարժուած էր այդ անօրէններու գոյութեանը, որոնց հարստութիւնն ու անոր յառաջ բերած տիրապետութիւնը, այս աշխարհիս վրայ գոհուող միակ փափաքնի վիճակը ըլլալ կը թուէր իրեն:

Անկասկած գիւրութիւնը, որով ան նետուած էր անխոստովանելի բնազդներու այդ խառնուրդին մէջը, գէթ դոյզն չափով իրաւունք ունէր զարմացնելու Բիէթրօն, որ մինչ այդ կ'անդիտանար իր երկրորդ բնութիւնը, այն որ շատ քիչ թիւով քաղաքակրթեալ մարդիկ կը կռահեն, և որ կ'ստիպէր զինքը ընդունելու թէ, իր ներկայ գոյութիւնը համապատասխան էր զօրութեամբ ու ազատութեամբ արբելու իր նկարագրին, որ նոյնքան և ծարաւի էր այն անյադութեամբ, որ ամէն ոք կը կրէ իր մէջ երբ դեռ երիտասարդ է ու տէր իր ճակատագրին:

Համակ ցնորք թուող իր նախնի կեանքին քոյր յիշատակները ջնջուած են այժմ: Նեթթուեայի խոնարհ Բիէթրօն, որդին իւղի գործարանատիրոջ մը, տեղ տուած էր ուրիշ Բիէթրօյի մը, այնքան տարբեր առաջինէն, որ ոչ ոք, ոչ իսկ իր ազգականները չափի կարողանային ճանչնալ զայն գիւրութեամբ:

Սալվաթօրէ կը խայտար... Բիէթրօ իր աշակերտըն էր:

Ճշմարիտ բարեկամութիւն մը իրար կապած էր՝ այդ երկու մարդիկը. 'Լանինի' Արծիւներուն Արջը ժանկէն ի վեր, Ընկերներ աւախութեանց, կոխներու և զեխութեանց, Սալվաթօրէ աւ Բիէթրօ միաւորուած երկու եղբայրներու նման, և զուցէ ատկէ ալ աւելի՝ սրովհետեւ իրենք իսկ ընտրած էին զիրար, անքաժանելի զոյգ մը կը ներկայացնէին, որուն վրայ կ'աջանչանար որջին հրօսը, որպէս ընտրեալ արարածներ:

Ծովանէներուն մօտ իր բնակութեան առաջին շրջանին, իր մայրը յաճախ երեւեակայութեանը լաջեւ կ'ուզար Բիէթրօյի, ու կը սեղմէր իր սիրտը դառն ու տխուր անձկութեամբ մը: Ապահովաբար, խեղճ պառաւը մեռած կը կարծէր զայն, որովհետեւ տեղեակ էր այն խորհրդաւոր հրապարին, զոր Արծիւներու Արջը յառաջ բերած էր իր որդւոյն վրայ...

Անկասկած, նէ կը խորհէր թէ առաջակները սպաննած էին իր զաւակը:

Աղիկից վերջն ալ գեռ, Բիէթրօ յաճախ կը խորհէր իր մօրը վրայ, առանց կարենալու արգիլել երեկոյեան հովին տակ անմիջապէս չորցող արտասուքի երկու կաթիլներ, զոր Սալվաթօրէ կ'այսպէս էր:

Աւելի յետոյ, տարիները իրենց մոռացութեան ստայնը հիւսնցին Բիէթրօյի զղջումներուն վրայ, ու այսօր, Սալվաթօրէն, իր զէնքի ընկերը, յաջորդած էր իրեն նախկին սէրերուն...

Մայրամուտի կրակներէն հրկիզուած ծովուն վրայ, ծովապատակներուն նաւը թեթեւ սիւքով մը կը ծըփար: Հանգստի ժամն է:

Նաւապները իրենց ճաշը աւարտած, տարածուած են գետինը, քնանալու համար: Միմիայն հրամանատար Տօմինկօն, յետաւորին վրայ ոտքի կայնած առաջատաներուն հակիչը, ու վերը հայեակին մէջ կանգնած պահնորդը կը հսկեն արթուն:

Վեց օրէ ի վեր, ծովանէներուն առաջատանաւը հեռացած է ծովեզրէն, նորանոր արկածախնդրութիւններ դանելու համար. և վեց օրէ ի վեր Վինսան Տօմինկօ, կը մերժէ հետապնդել նաւերը զոր մերթ կը նշմարեն հորիզոնին վրայ: Ու ասիկա շատ պարզ պատճառի մը համար:

Ան գիտէ թէ, աւարը սեւէ շահ չապահովեր. և հետեւաբար չուղեր վառօգ վառնել քանի մը հակ սուրճ ու մէկ քանի տակառ օղի ձեռք ձգելու համար: Իր մարդօց քաջութիւնը, առկից աւելին կ'արժէր:

Առաջատանաւուն ետեւի բերդին դռնակը բացուեցաւ, ճամբայ տալով Սալվաթօրէի ու Բիէթրօյի: Ինչպէս ամէն երեկոյ, այդ գիշեր ալ ընտանեաւոր մէկը միւսին կոթնած, երկու բարեկամները պառկելու երթալէ առաջ կը խօսակցէին կամրջակին վրայ:

— Ի՞նչ բանի կ'ապասեն հարցուց Բիէթրօ:

— Ուղղակի դէպի հարաւ երթալով, հրամանատարը կը յուսայ թորթակալեան նաւու մը հանդիպել, որ Բարեյուսոյ Հրաւանդանէն կուգայ...

— Բայց ինչպէ՞ս գիտէ:

— Հաւանաբար վերջին արշաւանքէն մնացած բան տարկեալ մը, իր մօրթը աղատելու համար տեղեկացուցած է զայն հրամանատարին, նախ քան պետին իբր շնորհակալութիւն... անոր գլուխը ջախջախելը:

Ասանք միակ միջոցներն էին որոնք ծովանէները ունէին իրենց արամադութեանը տակ, տեղեկանալու համար գլխաւորաբար Հնդկիներէն վերադարձող նաւերուն հետեւած ճամբուն, որովհետեւ անոնց մէջ զբաղուած բեռերը կարեւոր աւար մը ներկայացնէին ծովապատակներուն համար:

Անոնք իրենց փափաքած բոլոր տեղեկութիւնները կ'առանային բանտարկեալէ մը. խառտանալով անոր զինքը ազատ արձակել, եւ կարելի՞ էր միթէ անողորմ

կուչել այդ մարդիկը որոնք շատ բնական եղող յաւել-
եալ զգուշութեամբ մը, միւս աշխարհը կը գրկէին շա-
տախօս կամ անզաղտնապահ անձ մը:

Եթէ տեղեկութիւնները ճիշտ են, աւելցուց Սալ-
վաթօրէ, վաղը առաւօտ արեւածագին, կարելի պիտի
ըլլայ հասնիլ անոր:

— Վա պենե, ըսաւ Բիէթրօ, այժմ երթանք հանդ-
չինք, մինչև խրախճանքին ժամը:

Ու կրկին իր բարեկամին թեւը մտնելով, Վալինի
անյայտացաւ առաջատանաւուն ներքնակողմը: Երկար
ժամ մը հետ երկու բարեկամները շողակրատեցին միա-
սին, նաւուն բաց ձգուած թնդածակերէն գիտելով
աստեղաղարդ երկինքը... Ու երբ լուսինը արծաթա-
զօծեց բովանդակ ծովը, ծովասպառակներուն առա-
գաստանաւը քշուելով հովէ մը որ չէր մեղմանար բնաւ,
հսկայ կոհակներուն վրայ տատանելով, հանդարտօրէն
սուրաց դէպի վաղուայ կոտորածը:

Առաւօտուն, անոնք նշմարեցին բօրթուկական
նաւը:

Այս վերջինը ճանչցած ըլլալով ծովահէններուն առ-
պառանաւը, առաջասաները ուռեցուցած դէպի մօտակայ
ծովեզրը հասնիլ կը ջանար:

Խելքի ամբողջին վրայ կանգնած, Վէնսան Տօմինկօ
խռպոտ ձայնով մը հրամաններ կ'արձակէր.

— Լծակները վար առէք, հրամայեց ան. առաջատա-
ները բռնող ստորին պարանները պատեցէք:

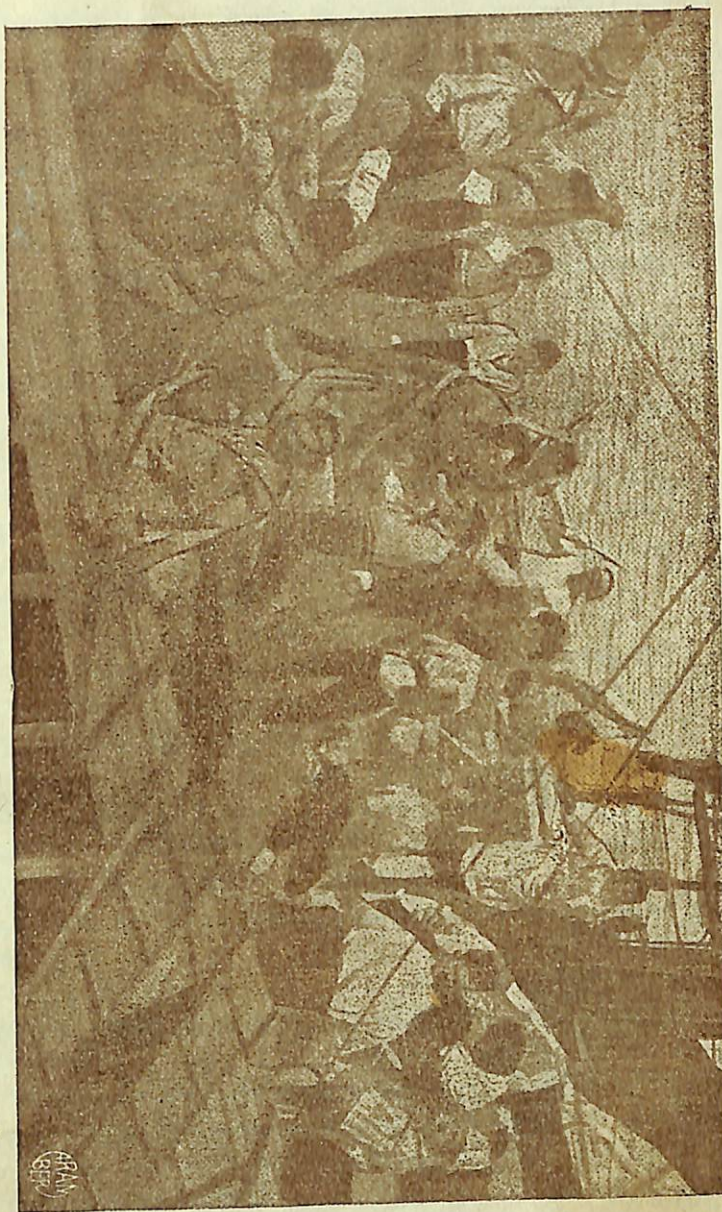
Յետոյ ասպառականաւը դէպի հովին դարձաւ,
կտրելու համար ճամբան նաւուն, որ կը շարունակէր
սուրալ նոյն առաջատաներով ու նոյն կողմին վրայ:

Յանկարծ, ծովահէններէն մէկը ծանուց.

— Փորթուկալցիները դարձան...

— Մեծ առաջատար կապեցէ՛ք և հալթակայմերը
բացէ՛ք, հրամայեց Տօմինկօ:

Վալինի մը մեծ բօրութեամբ զգուշացուց Սալվաթօրէին, որ իր խելով մը լեցուցաւ

Թէ խոյս տալու և թէ հետապնդելու համար, ապա տառապանքներ մեծ առաւելութիւն մը ունէր միւս նստելուն վրայ. այն էր իր արագութիւնը. ու վայրկեան մը յետոյ բորթուկայցիները տեսան ապառապանաւուն իրենց նաւուն ետեւի մասին կառչելու:

Բանի մը վաճառականներ, որոնք աւելի յանդուգն էին քան նաւուն մնացեալ ուղեւորները, անմիջապէս եզերքը վաղեցին դիմադրելու համար ծովահէններուն, և փորձեցին վիճաբանիլ անոնց հետ:

— Եթէ փրկագին մըն է ուղածնիդ, ըսաւ վաճառականներէն մէկը. որոշեցէք պահանջքնիդ:

Տօմինկօ ուսերը թօթուեց, և իբր ամբողջ պատասխան ցոյց տուաւ ապառապանաւուն եզերքը զեանդուած բազմաթիւ զէնքերն ու մութ և դժնդակ ակնարկներով աւազակներու խումբը, որոնք իրենք իրենց վրայ կծկուած, միակ պատասխանի մը կ'սպասէին սկսելու համար սպանդին:

— Բան մը մի' յուսար:

Մէկ նաւուն կամէջակէն միւսը, ամառ կերպով չորեքժանիներ կը կառչէին, ու ծովահէնները նաւուն վրայ կը ցատկէին վայրագ ճիւղեր արձակելով:

Յանկարծակի եկած լարձակումին արագութենէն բորթուկայցիները յուսահատ կերպով կը դիմադրէին: Կամրջակը, խոնուած սոնացող աստամաներով, որոնք աջ ու ձախ դանակներու, ապաւորներու և թուրերու նարուածներ կը տեղացնէին, շատ չանչաժ ծածկուեցաւ զէակներով:

Կիւր հետզհետէ կատաղի դարձաւ: Սալվաթօրէ ու Բիէթրօ ամէնէն վայրագներուն մէջն էին ու անխնայ կը ջարդէին:

Վերջապէս կատարածը դադրեցաւ... Բիէթրօ հապտակ իր խիցախ լարձակումներուն, լոկ ճանկատուք մը ստացած էր ամբողջ կիւրին ընթացքին: Իր ակնարկով Սալվաթօրէն որոնեց:

Ան տեսաւ իր բարեկամը, որ անշունչ գետինը տա-
րածուած իրենց ղեկավարին ձեռքէն ձող մը խլելով անոր
կառչած էր, և անուր ճիգեր կը թափէր ոտքի կանգ-
նելու համար:

Երկու ոստումով, Բիէթրօ անոր մօտը հասնելով,
հարցուց.

— Վիրաւորուած ես:

Իբր միակ պատասխան, Սալվաթօրէ իր ուսը ցոյց
տուաւ, որ սարսափելի կերպով վիրաւորուած էր: Արիւնը
առատօրէն կը հոսէր:

Թեւը անշարժ կերպով կախուած էր մարմինն եր-
կայնքին. ու ծովահէնը ուժաւարտ, նուազելու վրայ
կը թուէր:

Հազարումէկ զգուշութիւններով, Բիէթրօ գետինը
պառկեցուց իր բարեկամը, և կապոցէ մը կտաւեայ
վիրակապ մը առնելով, սկսաւ փաթթել զարհուրելի
վէրքը:

Բազմաթիւ ծովապատակներ, որոնք չէին մաս-
նակէր բօրթուկալցինքուն հարստութիւնները թշնամի
նաւը փոխադրելու գործին, վազելով անոնց մօտ ե-
կան: Մնացեալները կը շարունակէին իրենց աշխա-
տանքը, որովհետեւ աւարը պատկառելի քանակ մը կը
ներկայացնէր, և պէտք էր ապահովութեան մէջ դնել:

— Յաւալի պարագայ Բիէթրօ, ըսաւ Պրիւնէլէսքօ
օգնելով անոր. հրամանատարը սպաննուած է:

Արդարեւ, Վէնսան Տօմինկօ, յարձակում կրելով
բազմաթիւ բօրթուկալցինքուն կողմէ, երկու ուսերուն
մէջտեղը դաշոյնի սոսկիւրի հարուած մը ստանալով, ին-
կած էր:

Ու անմիջապէս յետոյ, Պրիւնէլէսքօ աւելցուց.

— Քանի որ հրամանատարը մեռած է, միմիայն
Սալվաթօրէն պէտք է յաջորդէ անոր: Ի՞նչ կ'ըսէք,
ընկերներ:

Բոլորն ալ խոնարհեցուցին իրենց գլուխները, այն-
քան որ բացօթյա էր Սալվաթօրէի գերագոյն հրամանա-
տարութեան մը արժանի ըլլալը:

Ծովահէններէն մէկը, վազելով հեռացաւ, հանելու
համար Տօմինկօյի վրայէն հրամանատարութեան կրկնու-
ցը, զոր միմիայն իրենց պետը իրաւունք ունէր կրե-
լու, ու Բիէթրօ զայն Սալվաթօրէյի վրայ տարածեց:

Ծովահէնը բացաւ աչքերը ու տեսաւ Բիէթրօն, որ
աւձկութեամբ իր վրայ ծնած էր: Զեռքը վեր բարձ-
րացուց ան ու ժպտեցաւ անոր.

— Վստահ եղիր... իմ վախճանս չէ եկած տակա-
ւին...

— Ճիշտէրբէն ու Պէրրօն Պարչէլօնա պիտի ա-
ռաջնորդեն քեզ, ուր կը բնակի անուանի վիրաբոյժ
Սօլարօն, ըսաւ Պրիւնէլէսքօ, և ամսուան մը ընթաց-
քին: Բոլորովին պիտի առողջանաս:

— Իսկ մենք ալ աւելցուց Բիէթրօ, ետ վերադառ-
նալով պատրաստութիւններ պիտի տեսնենք քու հրա-
մանատար անուանումիդ համար:

Ծովահէնները խլացուցիչ կեցցէ՛ մը ուղղեցին ի-
րենց նոր պետին հասցէին, ու Պէրրօ սկսաւ պատրաս-
տութիւններ տեսնել մեկնելու: Անհրաժեշտ էր շուտով
հասնիլ Սօլարօյի տունը, որովհետեւ Սալվաթօրէյի երե-
ւոյթը հետզհետէ մտահոգիչ կը դառնար, ու արեան ա-
հազին կորուստի մը հետեւանքով հետզհետէ տկարա-
նալով, դէմքը կերոնի գոյն կ'ստանար:

Եւ Պարչէլօնան դեռ երկու օրուայ հեռաւորութիւն
ունէր իրենցմէ:

Բիէթրօյի միակ վախը հովերն էին. որոնք ճամ-
բուն ընթացքին կրնային հակառակ ուղղութեամբ փը-
յելով, խոտորեցնել նաւը ու երկարել անոնց ճամբոր-
դութիւնը: Մինչդեռ եթէ ամէն ինչ լաւ ընթանար, յա-
ջորդ օրուան երեկոյեան, Սալվաթօրէ Սօլարօյի տունը
պիտի ըլլար:

Ուշադրութեամբ ու եղբօր մը նման, Բիէթրօ ըստ կարելոյն հանգստաւէտ կերպով տեղաւորեց վիրաւորեալը պարկերու վրայ, որոնք մոռցուած էին այդ մահատանին մէջը...

Պէքօ և Ծիուէրրէ հրահանգ ստացան ծովուն բացերը լքելու բօթուկալեան նաւը անմիջապէս որ Պարչէլօնա հասնէին ուրկէ վերջ անոնք ցամաք պիտի հասնէին, առաջատանաւուն կողքին կապուած նաւակի մը միջոցաւ:

Իր ընկերներուն հետ միասին, նորանոր աւարտելով ծանրաբեռնուած ասպատականաւր անցնելով, Բիէթրօ զարհուրելի ջարդէն դեռ սարսռուն, կը դիտէր Սալվաթօրէն տանող նաւուն հեռանալը...

IV

ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Արագ կերպով ծովահէնները իրենց որջը մտած էին, բայց այս անգամ վերագարծը նուազ աղմկալից եղած էր: Հրամանատարին մասն ու Սալվաթօրէյի վէրքը ընկճած էին այդ մարդիկը, որովհետեւ իր փոխանորդին չափ Տօմինկօն ալ սիրուած էր, առաջինը իր ընկերական բնաւորութեանը, իսկ երկրորդը իր արդար ու բարեսէր զօրութեանը համար:

Յանձին Տօմինկօյի ծովահէնները ճշմարիտ պետ մը կը կորսնցնէին, պետ մը՝ որուն վրայ վստահութիւն ունէին, և որ գիտէր հրամայել:

Ընդարձակ սրահին մէջ, որուն քայքայուն վիճակը թերեւս աւելի հսկայ կը ցուցնէր զայն, Բիէթրօ առանձինն նստած, տրտում տրամադրութիւն մ'ունէր: Իր մտածումը կը թափառէր զէպի իր վիրաւոր ընկերը, զէպի գուցէ հոգեւարք Սալվաթօրէն, վստահուած ընկերներու խնամքին, որոնցմէ երկար ատեն լուր չպիտի առնէր անկասկած:

Ծիուէրրէ և Պէքօ պարտաւոր էին իրենց հետ բերել Սալվաթօրէն կենդանի, և կամ աւոր դիակը, եթէ ճակատագիրը ու զէր որ Սօլարօյի հանրածանօթ գիտութիւնը անօգուտ դառնար անոր համար: Բիէթրօ մոռատանջութեամբ անոր վերադարձին սպասելով, հետըզհետէ կը կորսնցնէր իր զուարթ ու գեղեցիկ բնաւորութիւնը:

Ծովահէնները իրենց միջև կը մեկնաբանէին Սալվաթօրէյի անուանումը: Նոր հրամանատարը պիտի կըրնար իր պաշտօնին բարձրութեանը վրայ մնալ: Ծովա-

հէններու այդ հասարակութեան հիմնադրին Մայրապարան-
քայի կանոնները չափազանց խիստ էին, վասն զի առ
ի չգոյէ օրէնքներու օգնութեան ինքզինքնին պաշտ-
պանելու համար, ծովահէնները պարտաւոր էին գործե-
լու քաջարձակ իշխանութիւն տալու հրամանատարին, չարկաւոր էր միեւնոյն ժամանակ արիւնթիւն և ստոր-
նագոյն հոգիներու նկատմամբ բաւական ընդարձակ
հոգեբանութիւն մ'ունենալ, կարենալ կիրարկելու հա-
մար այդքան խիստ կանոններ, առանց ենթարկուելու
դժգոհ ծովահէններուն ապստամբութեանը:

Վէնսան Տօմինկօ խստաբարօյ առաջնորդ մը ե-
ղած էր վայրագ ու կատաղի էակներէ կազմուած այդ
ամբօխին վրայ: Ոչ ոք երբէք չէր զիմադրուած անօր,
որովհետեւ, յիշաւի պէտք էր դաժան մարդ մը ըլլալ,
իշխելու համար այդ ծովահէններուն և հնազանդեցնելու
զանոնք լաւագոյնս բարեկարգուած նաւաղներու նման:

— Առաջին առթիւ որ Սալվաթօրէն առաջնորդէ
մեր կառկածները պիտի փարատին յարեց Պրիւնէլէսթօ:

— Պիտի ուզէի համալուծած ըլլալ պատասխանեց
Բամէլան, ժորատ փախտով ձերուկ խաթուն մը. բաւ
ինծի պէտք չէր որ այդքան շուտով ընտրէիք Վէնսանի
յաջորդը:

Նէ կ'արտասանէր Վէնսանը երախտագիտական ու
սրտաշարժ չնչ սով մը, ու ըթթելով աչքը հմտ երե-
ւոյթով մը:

Բամէլոյ, առեւանգուած իր երիտասարդական երկ-
րորդ շրջանին մէջ ծովահէնի մը կողմէ, որ գիշեր մը
մինչեւ ուշ տոնէ գուրդ մնացած էր Սէրվիյի մէջ,
Արծիւներու որչը ընտրուած էր, առանց կասկածելու իր
վերջնական արգելափակումին վրայ: Բայց որովհետեւ
գիտեալն էր որ սպասուհիի կեանքը հրապարակ յայնչ ա-
նէր անոր համար, սին ու անօգուտ գիմադրութիւններէ
յետոյ վերջապէս համակերպած էր իր նոր վիճակին:

— Ինչո՞ւ համար կը կասկածիս Սալվաթօրէնի վրայ
հարցուց մարդոցմէն մէկը:

— Որովհետեւ ձեզի հպատակեցնելու չափ ոյժ և
կորով չունի, անպիտաններ, յարեց Բամէլան:

— Ո՞վ ըսաւ Ձեզի թէ Սալվաթօրէն հեղինակու-
թիւն չպիտի ունենայ:

— Այո՛, առնուազն Բիէթրօյի վրայ չպիտի ունե-
նայ:

— Ինչպէս միւսներուն, նմանապէս անոր ալ վրայ,
ինչո՞ւ չէ:

— Ան պիտի նախընտրէ զայն ձեր բոլորէն և ա-
ռաւելութիւններ պիտի տայ անոր աւարներու բաշխ-
ման միջոցին: Իր բարեկամն է ան:

— Սատանային վնասը, դուն լաւ գիտես որ հրա-
մանատարին համար օրէնքը օրէնք է, Սալվաթօրէնի ա-
ռաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ յարգել զայն:

— Իմ անձիս նման կ'երաշխաւորեմ զայն ողնաց
ծովահէն մը:

— Սալվաթօրէնի կենացը...

— Իր շուտափոյթ վերադարձին...

— Կեցցէ՛ Սալվաթօրէն:

Տիրող ազմուկին հետեւանքով սթափելով իր խո-
րանկ երազանքէն, Բիէթրօ իր ընկերներուն մօտեցաւ:

Առատօրէն խօսելով Սպանիոյ գինին, զոր կը լի-
ցնէին անոնց քով փութացող կիները, բոլորն ալ գի-
նիով կամ արիւնով կարմրեցած ձեռքերով, թոյլ կու-
տային որ յորդէր իրենց ուրախութիւնը, ու այդ ուրա-
խութիւնը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ նախերգանքը ապա-
ղայ կոխներու, որոնց կ'ապաստէին անհամբեր:

— Շօշորդներ, մըմաց Բիէթրօ:

Ու յառաջանալով, բարձրաձայն աւելցուց.

— Բնաւ ամօթի զգացում չունի՞ք, որ այդպէս կը
շուարճանաք, մինչ մեր Սալվաթօրէն բարեկամը, մեր
պետը, դուք ճիշդ այս ժամուս մեռած է:

— Ուրեմն Բիէթրօ հարցուց Բամէլա, ո՞վ պիտի յաջորդէ Տօմինկօյի, եթէ Սալվաթօրէ չի վերադառնայ, Դոմէն:

— Ոչ պատասխանեց Բիէթրօ համարձակ կերպով: Սալվաթօրէի մահուան պարագային, ինձմէ աւելի արժանաւորները կարելի է գտնալ:

— Գէշ լուրեր ստացած ես միթէ, հարցուց ծովահէններէն մէկը:

— Դժբաղդութիւն մը պատահած է Սալվաթօրէյի, հարցուց ուրիշ մը:

— Ոչ, պատասխանեց Բիէթրօ. որքան ատեն որ Ճիուսէրբէն և Պէրրօն չեն վերադարձած, պատճառ մը չունիմ յուսահատելու:

— Ուրեմն թող տուր որ խմենք ու հրգենք. ըսաւ արդէն իսկ գինով բաղդախնդիրներէն մէկը:

Բիէթրօյի այ տեղ բացին, ուր նստեցաւ ան, վառելու համար իր նեղութիւնը: Սակայն Սալվաթօրէյի մահուանը պարագային, հրամանատարութեան գերակայութիւնը պահանջելու գաղափարէն իր հրաժարումը բոլոր մեկնարանութեանց տեղի տուաւ և հսկայ հակառակութիւն մը յառաջացուց իր կուսակիցներուն միջև, որոնք կը փափաքէին զինքը առաջնորդ տեսնել, վրաստան թէ յանձին անոր, Արծիւներու Որջը ճարպիկ ու անվախ պետ մը պիտի ունենար: Եւ ան ատոր ապացոյցը չէ՞ր տուած միթէ բազմաթիւ արշաւանքներու միջոցին: Բիէթրօ խաղաղեցուց կիրքերը խոստանալով անոնց վիճաբանիլ այդ մասին, այն պարագային երբ Սալվաթօրէ չի պատկանէր այլեւս այս աշխարհին: Սակայն Լիզա իր դէմքին վրայ կը կարդար իր ամենադոյզն փափաքներն անդամ:

— Մի վախճար, կ'ըսէր նէ, ու վառէ հոգերդ: Բիէթրօ, հոս ամէն ոք կը սիրէ քեզի... ու ասիկա թող մխիթարէ քեզ...

Հակառակ գինիին ազդեցութեան, Բիէթրօ միշտ մտատանջ. չէր կրնար ծածկել ի վախերը, ու այդ գիշեր Լիզա իզուր տեղը սպասեց իր սիրահարին:

Միջև արշաւոյս, միջնաբերդին մէկ դարստափին վրայ կեցած, ու սիրտը յուսոյ սարսուռով մը տրոփուն, Բիէթրօ գիտեց բոլոր նաւերը, որոնք կ'անցնէին Արծիւներու Որջին մօտերէն, կորսուելու համար հեռաւոր հորիզոնին մէջ:

Հետզհետէ իրարու յաջորդող օրերու ընթացքին տիրող անգործութիւնը սակայն սկսաւ անհանգստութիւն պատճառել Արծիւներու Որջին մէջ: Վասնզի յառեհալէ յետոյ ուտելէ, խմելէ, ննջելէ ու սիրելէ, ինչ կարող էին ընել անոնք, եթէ կրկին ծով իջնելով նոր կոիւներ չի մղէին:

Այդ յանդուգն արարածները, որոնք չէին վարժուած ամուլ կեանքի, անհամբերութեամբ կը հաշուէին օրերը, որոնք տակաւին կը հեռացնէին զիրենք իրենց սիրեցեալ գրադումէն, ու լքելով կիներն ու լմպելիքը, բարձրացած էին միջնաբերդը շրջապատող հատաքարերու բազմաթիւ կոյտերէն միայն վրայ, ու կը գիտէին հեռուն, առանց տեսնելու սեւէ նաւու իրենց մօտեւնալը...

ՍՈՒՆՈՅԻ ԴՈՒՍՏՐԸ

Վիրաբոյժ Սօլարիօ, Պարչէլօնայի մէջ կ'ապրէր, իր միակ աղջկանը՝ Ժուանայի հետ միասին:

Իր մօրը նման. ուր վախճանած էր իրեն կեանք տուած օրն իսկ, Ժուանա Անտալուզցի էր:

Իր մագաղաթներուն և փունդերուն մէջ մխրճուած, Սօլարիօ շատ քիչ անգամ կ'զբաղուէր իր աղջիկովը, ու կատարեալ ազատութիւն մը տուած էր անոր:

Բաւական հարուստ ըլլալով գոհացում տալու համար իր բազմաթիւ քմայքներուն, նէ միմիայն իր զարգարանքներովը կ'զբաղուէր. իսկ ատկէ դուրս ոեւէ գործ չունենալով կատարելիք, Ժուանա անփութօրէն կը շրջէր իր հօր հանգստաւէտ մեծ տանը մէջ, անցնելով իր պարապոյ ժամերը շարունակական ընթերցանութեամբ մը, զոր մերթ ընդ մերթ կ'ընդհատէր լոկ մէկ քանի շաքարեղէններ ծծելու, և կամ զուարճանալու համար մէկ քանի ամսու եղող սիրուն կատուի մը, իր սիրելի Թանիթին հետ:

Պարչէլօնայի երիտասարդներէն շատերը անընդհատ կը դարպասէին անոր, որովհետեւ գիտէին թէ հարուստ էր նէ, բայց Ժուանա երբէք չէր միաբաներ անոնց հետ, բայց եթէ կազմակերպելու համար պահանջանդէս մը միասին, երբ փառատելու համար իր ձանձրոյթը Սօլարիօ կը թ յաւարէր զինքը սարքել այդ կարգի փայլուն երեկոյթներ:

Երբ նմանօրինակ խրախճանք մը տալին անոնք, բովանդակ քաղաքին բնակչութիւնը կը փութար ներկայ գտնուելու անոր. որովհետեւ վստահօրէն գիտէին թէ

Պօլարիօյն տանը մէջ համեզ համագումներ, ընտիր զինքի ու նորանոր զուարճութիւններու հրապոյրը պիտի գրտանէին, վասն զի Ժուանա առանց խորհելու չոայլօրէն վր վտանգէր իր հարստութիւնները, զրօսցնելու համար իր հրաւիրեալները:

Ու երբ երեկոյթը իր ամենատաք շրջանին կը հասնէր, հրաւիրեալները իրենց աղակալից խինդերուն մէջ, ի զուր տեղը կը փնտռէին տանտիրուհին, անզուգական կախարդուհին, որուն այնքան բազմապիսի գրօսանքներ կ'օգտէին. Ժուանա անյայտացած էր:

Տանը դարատափերէն միայն պատշգամին կոթնած Սօլարիօյն գուռորը, արհամարհելով իրեն չոայլուած ներքնները որոնց սակայն արժանի էր իրաւամբ, կը թողուր ինքզինքը օրօրուելու համար մեղմազճոտ թովչութեամբը ամառնային երկար զիշերներու, որոնց մեղկացւելի բուրումներ կուտային լուսին ու օդին լայնատարած հորիզոնները:

Աչքերը զուարճութեան ակնարկով մը առջուն ու այտերը թեթեւ շառագունանքով մը վարդօրակ ներկուած. Ժուանա կը հետեւէր իր խոկմունքներուն, հետո ձայներէն ուրիշներու զուարճութեանը համար թանկ գիներով վարձուած նուագածուներու ճապուկ մատերուն տակ թրթռացող փանդիւներու. (կիթառ):

Սօլարիօ, առանց ոեւէ առարկութեան, ներողամտութեամբ կը նայէր իր գտներ քմայքներուն, ու մինչև այդ օրը, ոչ մէկը, ըլլայ այդ թէ կին, երբէք չէին կարողացած ազդեցութիւն ունենալ Ժուանայի վրայ: Բաց աստի, Սօլարիօ չափազանց զբաղած իր արուեստովը զոր կը գործադրէր հաճոյքով, երբէք ժամանակ չէր գտներ սանձահարելու համար Ժուանան: Որով այս վերջինը, ինքն իր կամքին յանձնուած և ոչ ոքի ենթակայ, կը վայելէր իր հօրը բնակարանին մէջ ժառանգորդուհի մը բոլոր շնորհումները, ու սերած այն աս-

պետներէն որոնք ներշնչած էին քերթողներուն, առասպելաւէպերը «Ռոմանսէրօ Մօրէսք»ի փառանա հպարտութեամբ կը յիշէր յաճախ իր ծագումը:

Սակայն Սօլարօյի ժառանգորդունին կարող էր թոյլ տալու ինքզինքին դեռ շատ մը բաներ:

Դիշեր մը, ընթրիքէն յետոյ վիրարոյժը ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր Ժուանան, որ իր նախասիրած հեղինակներէն միոյն մէկ ուշադրաւ գրութիւնը կը կարդար: Անտալուզցին կը սիրէր ռազմական ու մարտաշունչ գրքերը որոնց մէջ նկարագրուած էր խիստ բարքերը, որոնք շրջագիծը կը կազմէին սպանիացի հերոսներու արկածներուն: Հերոսներու կեանքերուն, ասպետական շրջանի մրցախաղերուն, ու ամէն կարգի կռիւներուն ու մեքենայութեանց այդ առաւել կամ նուազ պատմական ոգեկոչումները, իր սովորական ընթերցանութիւններն էին, միակը իրենց տեսակին մէջ, որոնցմով կը հաւանէր նէ զարդարելու իր գրագործանը, և որոնք կը ծառայէին ճոխացնելու իր միտքը:

Արդ, այդ գիշերը, աւարտելէ յետոյ զրուազը, Ժուանա գոցեց գիրքը և երկար հառաչանք մը արձակելով, տարածուեցաւ իր աթոռին վրայ ու բացազանչեց:

— Ո՛հ հայր, սիրով պիտի տայի պատերազմներու այս բոլոր պատմութիւնները, իրական միակ հերոսի մը համար...

Սօլարօ ծիծաղեցաւ շփաղած զաւկին այդ խանդին վրայ...

— Կը տեսնեմ թէ Ժուանաս դէմ կը դնէ մեր բնականաւոր զուռը խորատակող ծովահէնին...

— Բա՛, այդ կատաղի մաղիկներն ալ միւսներուն նման մարդիկ են. անոնք ալ ունին միեւնոյն տկարութիւնները...

— Անոնց գերիներուն է որ պէտք է կարծիք հար-

ցրնել, բայց Սօլարօ, ու գեղեցիկն Ժուանան սահմանուած չէ ծովահէններու թաղաւորին հարէմը մտնելու:

Ժուանա կը խածնէր իր փոքրիկ շրթունքները, ու արեան գնդիկ մը դունաւորեց այդ խածուածքը...

— Գերի մը միշտ ալ աւար չէ. յարեց նէ. դողդոջ ձայնով մը...

Սօլարօ պիտի պատասխանէ, երբ սննեակին խորքը գտնուող դրան վարագոյրը բացուեցաւ, ճամբայ տալով սննեակապանութիւն:

— Սէնօր, ըսաւ սպասուհին. վիրաւոր մը բերած են ձեզի:

Անրնական ոչինչ կար տեսնել մէջ, և Սօլարօ ոտքի ելլելով, արագ քայլերով փութաց դիմաւորելու իր յաճախորդը: Սակայն յանկարծ երեք մարդիկ երեւան եկան դրանը մէջ: Սօլարօ ընկերացաւ նախ, բայց անմիջապէս սթափելով, նշան ըրաւ այցելուներուն որպէսզի ներս մտնեն:

Հակառակ որ խիստ ծանր կերպով վիրաւորուած էր, ու տկարացած ջերմէն ու արեան ահագին կորուստէ մը, Սալվաթօրէ հարկաւոր ոյժը գտած էր իր մէջ ոտքի կանգնելով Սօլարօյի բնակարանը ուղղուելու: Ու այդպէս ընելով, ան հեռացուցած էր իրենց վրայէն Պարչէլօնացի ձկնորսներու հետաքրքրութիւնը, որոնք արդէն իսկ սաստիկ զարմացած էին, նոյն առաւօտուն իսկ Պարչէլօնայի բացերը ալիքներու քմահաճոյքին ստարկայ լքուած առաջաստանաւ մը գտնելով, որ միմիայն իր նաւաղներուն դիակները կը կրէր:

Նաւահանգիստէն բաւական հեռու վայրի մը վրայ, Պէքքօ խոհեմաբար խարակներուն անտեսանելի խոռոչներէն մէկուն մէջ պարանով մը կապած էր այն մակոյկը, որ եզերք բերած էր զիրենք բորթուկալեան նաւէն: Սալվաթօրէ իր ընկերակիցներուն թեւերուն յենելով, կտրած էր այն հեռաւորութիւնը որ կը բաժնէր զիրենք քաղաքէն,

բայց իր վերքը անդթօրէն տառապեցուցած ըլլալով՝
զինքր, ծովահէնը ստիպուած կանգ առած էր յաճախ,
վերագտնելու համար իր ոյժերը և միմիայն երեկոյեան
էր որ կարելի եղած էր Սօլարօյի տունը հասնիլ:

Քարերազդարար զէնքը մեղքելէ յետոյ իր ունն ու
բազուկը, սահած էր կողերուն վրայէն, առանց ունէ
կենսական գործարանի զպչելու: Մեծ խնամքով Սօլա-
րօ քննեց վէրքը, մինչ ժուանա հետաքրքրութեամբ կը
զիմադնէր վիրաւորեալը:

— Ըսէ՛ տեսնենք, ի՞նչ պատահեցաւ ձեզի բարե-
կամս, հարցուց Սօլարօ, շարունակելով յառաջ տանիլ
քննութիւնը:

— Ոչինչ, պարզապէս բաղխում մը ունեցայ աւա-
զակներու հետ. որոնց չի կրցայ աչտաք եղած դասը
տալ:

— Կը տեսնեմ թէ չեն խնայած քեզի...

— Թող սպասէ ուրեմն այն ստահակը, որուն պար-
տական եմ այս հարուածը, որովհետեւ շատ սուղի աղի-
տի նստի իրեն...

— Սակայն հետունները ըլլալու է, եթէ կը վազէ
տակաւին, յարեց Սօլարօ ժպտելով:

— Կենդանի թէ մեռեալ պիտի վերագտնեմ զայն.
դուեց Սալվաթօրէ, ու կ'երգնում ծովահէնի անուամբս
թէ պիտի քաղրթեմ զայն այս երկու ձեռքերովս...

Սպաճնալիքը ահաւելի էր, որովհետեւ Սալվաթօրէ-
յի ձեռքերը աւելի հատու էին սպաննութեան քան թէ
զգուանքի...

— Եթէ ձեր ճիրաններուն տակը առնէք զայն,
տեսարանը լաւ պիտի ըլլայ, քանի մը տուրօ գրաւ կը
դնեմ...

Ժուանան էր որ կը խօսէր...

Սալվաթօրէ աչքերը Անտալուզցիին ուղղեց զօր
մինչ այդ չէր նշմարած տակաւին. որովհետեւ ժուանա
զեռ նոր կը յառաջանար սենեակին խորքէն:

Կոկորդը չօրցած, ծովահէնը զիտեց ժուանան:
Բաներ մը ըսել կ'ուզէր ան... կը թոթովէր բայց ունէ
ձայն դուրս չէր ելլէր իր բերնէն, լսի չրթները կը դող-
դողային: Սակայն աչքերը չէր հեռացնէր ժուանայի վը-
րայէն:

Այդ պահուցող սեւեռումով ակնարկին տակ, ու
նեղացած բնդարձակուող բիրերէն որոնք կը թուէին
լափել ամէն ինչ, Սօլարօյի դուստրը պանդաղօրէն խո-
նարհեցուց իր աչքերը:

Վհներոտութիւն թէ վերագոյն ճարտարութիւն:

— Իմ հիւանդներուս հանգստութիւնը ամէն ինչ
է ինծի համար, ըսաւ Սօլարօ: Քանի որ ձեր անձը իմ
խնամքիս յանձնած էք, պիտի խնդրեմ ձեզմէ որ այս-
տեղ մնաք մինչև ձեր վէրքին ապաքինումը որ չպիտի
ուշահայ. Գարելլի՞ է ձեզի իմ յարկիս տակ բնակիլ:

Սալվաթօրէ վերջապէս ինքզինքին տէր դարձաւ:

— Անկասկած չէք անգիտանար թէ ըստ ան,
իմ ապահովութեանս մասին մեծապէս երախտապարտ
պիտի ըլլամ ձեզի, որովհետեւ չեմ գիտեր թէ ո՞ր կողմ
պէտք է երթալ այս անիծեալ երկրին մէջ, և թէ ծո-
վահէնները չափազանց զէչ հիւրընկալուած են բացի
ծովուն բացերէն ուր ամենք իրենց տանը մէջ կը հս-
տարութիւն:

— Սէնօ'ր, ով որ ալ ըլլաք դուք իմ հիւրս էք:

Չեմ ուզեր գիտնալ թէ ուրկէ կ'ուզաք, իսկ ձեր
ինչ ըլլալն ալ շատ քիչ կը հետաքրքրէ զիս:

Իմ միակ պարտականութիւնս է ազատել ձեզ
մեծ վտանգէ մը, աւելցուց ան ցոյց տալով արիւնա-
նեղ վէրքը, զոր կը ջանար խղճամիտ խնամքով մը
ժաքել:

— Չափէ՛ն աւելի ծանր է, տէր, հարցուց Սալվա-
թօրէ, յանկարծական մտաւարձութեան մը մատնուե-
լով:

— Ժամանակ է որ գոցենք դռները աղիտաբեր ջերմին առջև պատասխանեց վիրաբոյժը, ու ժամանակի մը համար բացարձակ հանգիստ պիտի պարտադրեմ ձեզի: Եւ եթէ երբէք ձանձրանաք, իմ աղջիկս Ժուանան ձեր մօտը կը մնայ:

— Ձեր հիւրընկալութիւնը երբէք չպիտի մոռնամ տէր, շնորհակալ եմ:

Ապա Պէթբօյի ու Ճիւզէրբէյի դռնաւորով հարցուց.

— Իսկ դ՞ժեք ուր պիտի մնաք, ընկերներ:

— Մեր մասին մի մտահոգուի՛ր բաւ Պէթբօ, անշուշտ քաղաքին մէջը կը գտնենք մարդիկ, որոնք արհեստ ըրած են կոիւր, և որոնք կ'ընդունին մեզի: Երբեմն կ'ուզանք, քու մասիդ տեղեկութիւններ առնելու:

— Ապաքինութեանդ առաջին օրն իսկ կը մեկնինք, բաւ Ճիւզէրբէ:

Սալվաթօրէ կրկին Ժուանայի դարձուցած էր իր ականարկը:

— Առայժմ տակաւին չեմ ապաքինած ըսաւ ան, գրգռուած չարժու մով մը հրաժեշտ առնելով ծռչահէններէն:

VI

ՍՊԱՍԵԼՈՎ ՍԱԼՎԱԹՕՐԷԻ...

— Ահաւասիկ... ահաւասիկ... եկայ:

Ու Բամէլա, դժգոհած կրկին զինքը անհանգիստ ըրած ըլլալուն համար, ոտքի ելլելով կախեց իր ճարպոտ ծանր լարմինը, բազրիքէն վար այն քարաշէն սանդուղին, որ գետնայարկի սրահէն զէպի կիներու յարկաբաժինը կ'առաջնորդէր:

Արդարեւ, ահռելի ժխոր մը կը տիրէր այդ սրահին մէջ:

— Ի՞նչ կայ դարձեալ:

Պարզապէս սա կար որ, երկու կիներ, Անիթան ու Մանիւէլան իրարու հետ կոխի բռնուած էին չափազանց չնչին խնդրի մը համար. կ'ազէին գիտնալ թէ այդ երեկոյ ռ՞վ պիտի մնար Տիէկօյի մօտ, որ ամենազեղեցիկն էր ու ամենաբիտաւարը Արծիւներու Որջին արկածախնդիրներէն:

Ու ծովահէններուն առջև, որոնք իրենց չուրջը սեղաններու առջև նստած կ'արբենային, Անիթա ու Մանիւէլա բոռնցքի սարսափելի հարուածներ կը տեղացնէին իրարու:

Բամէլրա ուղեց միջամտել, սակայն արգիլեցին զայն, որովհետեւ տեսարանը հրապուրիչ էր, ու ծովահէնները կը զուարճանային զիտելով այդ երկու կիները, մին չարքաշ ու ճկուն, միւսը քնքոյշ բայց աւելի ճարպիկ, որոնք իրենք իրենց վրայ գալարուելով, կը կռուէին իրենց ճանկերովն ու ականներովն...

Վերջապէս Անիթան, որ աւելի կորովի էր, տապալեց իր հակառակորդուհին, ու սկսաւ անգթօրէն ուժ-

գին կերպով ուրեւ անոր ձեռքը, ստիպելով զայն որ ներողութիւն խոյրէ:

Յետոյ յաղթական սպանուհին, յարգարելով իր խանգարուած ծամբը, գնաց նստելու Տէկոյի քովը, առանց որ մարդը որուն համար մղած էր կոխը, վայրկեան մը իսկ զաղբեցնէր իր արքունքը:

Ընդարձակ սրահին անկիւններէն միոյն մէջ ուրիշ կոխ մըն ալ կար: Ու ասիկա աւելի կատաղի էր քան նախկինը:

Պրիւնէլէսքօն էր որ կը պատժէր մէկը կիներէն, որ մերժած էր համակերպիլ իրեն...:

Ահա այս վերջինին արձակած աղաղակներն էին որ ուշագրութիւնը գրաւած էին Բամէլիայի:

Կրցածին չափ արագօրէն ճեղքելով հաւաքուած բազմութիւնը, ծերուկ խաթունը Պրիւնէլէսքօյի մօտեցաւ: Իսկ Մանիւլա ամօթխած իր պարտութենէն, քանի մը քայլ հեռուէն անոր կը հետեւէր:

Պրիւնէլէսքօ խարաղանով մը զինուած, կին մը կը ձեռնէր:

— Ահ, գոչեց պառաւը. տեսէք որքան յայտնի է թէ հրամայող մը չկայ այստեղ... Ամէն ոք իր ուղած ձեռովը կը գործէ... Սակայն և այնպէս դուն լաւ գիտես թէ, ըսաւ նէ խօսքը Պրիւնէլէսքօյի ուղղելով, կիները ձեռելը արգելուած է:

Ծովանէնին ձեռքի խարաղանը սակայն արագօրէն և առանց դադարի կ'իջնէր ուսերուն վրայ կնոջը, որ ծնրադրած շնորհ կը հայցէր:

— Թող զիս, կը գոչէր նէ յուսահատ չեշտով մը. պիտի սպաննես զիս:

— Պիտի համակերպի՞ս, Ռօզիթա:

— Երբէ՞ք. կը նախընտրեմ մեռնիլ:

— Կը տեսնէ՞ք, յարեց ան իր շուրջիններուն դառնալով... Կ'երեւի թէ իշխանուհի Ռօզիթան ինքը ընտ-

քած է իր սիրահարը: Պիտի սորվեցնեմ անոր ծովանէն-ներու օրէնքները, քանի որ մոռցած է զանոնք:

Ու խորազանր կրկին շառաչեց:

— Այդքան ուժով մի զարնէր, յարեց պառաւը գթալով...

— Լռէ՛ր դուն, պատասխանեց ծովանէնը: Պէտք է որ այս դասը գլխուն տ միանգամայն ժորթին մէջը մտնէ:

Ու պատրաստուեցաւ աւելի ուժգին զարնելու, երբ Բամէլա նշմարեց որ կինը նուազած էր: Իսկ միւս ծովանէնները շուրջանակի կանգնած, խոր լռութեամբ մը ներկայ գտնուած էին իրենց ընկերոջը տուած պատիժին:

Որպէս պետ կամ բանտապահ, Պրիւնէլէսքօ խօսքը կիներուն ուղղելով ըսաւ.

— Ահա թէ ինչ կը նշանակէ Մալապրանքայի օրէնքները զանց առնել փափաքելը: Եւ եթէ երբէք ձեր մէջէն կայ մէկը որ նմանապէս մոռցած է. կարեւոր է զգլացնել զայն...

Աւա՛ղ, Ամէն ոք գիտէր սակայն այդ:

Ոչ մէկը կրնար ցոյց տալ մորթ մը, որուն վրայ խարաղանները կամ ձանկերը իրենց հետքերը դրոշմած չըլլային:

— Օրէնքը լաւ մը սորվեցուր իրեն, յարեց կրկին Պրիւնէլէսքօ, չաչիւնով մը բրտօրէն գոցելով դուռը իրեն ետեւէն:

— Համոզուեցէք սիրելիներս, ըսաւ Բամէլա, որ վերակենդանացնել յետոյ անսաստը վերադարձած էր անոնց մօտ, թէ երբէք լաւագոյն միջոց մը չեն գտած խաղաղութիւն գտնելու համար, քան փոքր ինչ ազդեցութիւն ցոյց տալը ձեզի:

— Ոհ, ուզածիդ չափ խօսէ դուն, յարեց թխա-գոյն գեղուհի մը, գուցէ դուն մենէ աւելի շատ հար-

ուածներ ստացած ես, աւելցուց սրամտօրէն ուրիշ մը, ինչ որ շատ ալ որոշ չէ:

— Չարածճի կը կարծես թէ հիմակուան նման ծեր ու տղե՞ղ ծնած եմ: Աղջիկս բաւ վճռօրէն պառաւ, եթէ այսօր այլեւս մազ չէ մնացած գլխուս վրայ, պատճառը այն է որ փետտած են զանոնք, ու բոլորն ալ կիներու ձեռք չէ մնացած...

— Եւ թէ այլեւս սկոռայ չունիս. հարցուց Մէյրի, խարտեաշ ծոպերով անգլուհի մը:

— Պատճառը այն է որ խածած եմ, պատասխանեց պառաւ քինայոյզ դիմածուկեամբ մը:

Այս խօսքերուն յաջորդեց բարձրաձայն ծիծաղներու անվերջանալի ժխոր մը, որ լսկ Բիէթրօյի ժամանումովը ընդհատուեցաւ:

Խիստ ակնարկով մը իր շուրջը նայելով, անիկա յարեց.

— Բնաւ սիրտ չունի՞ք դուք որ այսպէս կը զուարճանաք: Խորհեցէք թէ, Սալվաթօրէ կրնայ հոգեւարքի մէջ ըլլալ...

Այս ցուրտ խօսքերուն հետեւանքով, լռութիւնը կրկին տիրեց կիներուն մէջ: Ստիպուած ըլլալով լռել, աղջիկները գացին իրենց տեղերը դրաւելու, գազաններու մօրթերէ շինուած բարձերու վրայ, ե համոզուելէ յետոյ թէ Բիէթրօ հեռացած էր, մոռնալու համար իրենց ձառնարկով, ցած ձայնով սկսան երգել մէկը արարական այն երգերէն, որուն հայրենարաղձ շնչաբեր այնքան համապատասխան էին այն վիճակին, որուն ենթարկուած էր Արծիւներու Արջը, Սալվաթօրէյի բազկայութենէն ի վեր:

Այո, արդարեւ չափէն աւելի կը նեղուէին ծովահէններու քաղաքին մէջ:

Ոչ պար կար այլեւս, ոչ ալ զուարճութիւններ. հազիւ թէ կը համարձակէին բարձր ձայնով խօսիլ, ու լսկ

Ռամէլայի խօսքոտ ձայնն էր որ կը թնդար քարաշէն հսկայ շէնքին ընմէջէն, երբ նէ հրամաններ կ'արձակէր կամ մէկը կը սաստէր:

Իսկ Բիէթրօ շարունակ անյազօրէն կը հետազօտէր ծովը: Հորիզոնին վրայ երեւցող ամենափոքր սպիտակ կէտը կը տրոփէր իր սիրտը. բայց ընկերը որուն կ'ըսպասէր երբէք չէր երեւար: Անգործութիւնը երբէք այդքան ծանր կերպով չէր ճնշած իր վրայ:

Իրականութիւնը ըսելու համար, իր գոյութեանը կրած անակնկալը, հակառակ իր կամքին, յաճախ բռնուն երկիւղներ պատճառած էր իրեն, իսկ այժմ որ Սալվաթօրէն այլեւս իր մօտը չէր, իրեն այնպէս կը թուէր թէ հսկայ ոյժ մը լքած էր զինքը:

Իրեն համար բովանդակ կեանքն էր Սալվաթօրէն, յանձին որուն ահ գտած էր բարեկամներու ամենէն հեզահամբոյրն ու ուսուցիչներու ամենէն յանկուցիչը:

Իր կարգին Սալվաթօրէ եւս անկեղծօրէն կապուած էր Բիէթրօյի, որուն վրայ կը նայէր իրրեւ իր որդին կամ կրտսեր եղբայրը, որովհետեւ Խալաքին կեանքին բոլոր թարմութիւնն էր Սալվաթօրէյի համար:

Այսպէս ուրեմն, երկու մարդիկը անհրաժեշտ էին իրարու համար:

Տակաւին որքա՞ն պիտի տեսէր սակայն ծովահէնին բացակայութիւնը:

Որքա՞ն ժամանակ պիտի սահէր դեռ մինչեւ այն պահը, երբ Արծիւներու Որջը պիտի վերադառնար պետն ու բարեկամը:

VII

ԱՊԱՐԻՆՈՒՄԸ

Անմիջապէս որ առանձին մնաց, հանգստաւէտ կերպով տեղաւորուած Սօլարօյի բնակարանին բազմաթիւ սենեակներէն միոյն մէջ, Սալվաթօրէ թոյլ տուաւ որ իր ուրախութիւնը պոթելար: Իր գէմքին վրայ պատկերացող գոհունակութեանը աօրնթեր, մեծ մտատանջութենէ մը աղատուած ըլլալու խորունկ սփոփանքը կը կարգացուէր:

Վասնզի, Սօլարօյի զաղտնապահութիւնը, ծովահէնին ապանովութիւնը կ'երաշխաւորէր:

Վերաբոյժը միմիայն մէկ քանի շարաթ տեւող անշարժութեան մը մասին խօսած էր, ու ինք այդ քանի մը շաբաթները պիտի անցընէր հաճելի տան մը մէջ, ընկերակցութեամբ գրաւիչ հիւրընկալներու, որոնք գիտէին պարտականութիւնները ասպնջականութեան մը որ առաջարկած էին առանց ուէ շահու ակնկալութեան և որոնք ըմբռնելու առաւելութիւնը կ'ընծայէին, ըլլայ իրականութեամբ, կամ առերեւոյթ, թէ հակառակ սկզբունքներն ալ արժանի են դոյզն ինչ ակնածանքի:

Ո՛հ որքան հազուագիւտ էր այս մասնաւոր ու եղանակ յղացումը, ու որքան արժանի գնահատանքին ռարդութիւնը, որ հետապնդուած է շարունակ:

Ժուանա, ինքն ալ իր կարգին վերացած էր այս տեսակ օտարական մը տեսնելով, ու ծովահէնը, չափազանց երջանիկ ճողոպրած ըլլալուն համար մահէն ու մտատանջութիւններէ, թոյլ կուտար որ անզաղար հարցութիւններէն զինքը համբաւուոր ցեղին մասին, որուն պատկանիլը յայտարարած էր հպարտօրէն:

Սօլարօ, թէև սկեպտիկ, սակայն փոքր ինչ կասկածած էր գուցէ իր յաճախորդին ծագումին մասին, բայց նախընտրած էր չի յուզել խնդիրը, ու վանած էր իրմէ իշխանութիւններու լուր տալու մտածումը, ձերբակալելու համար ծովահէնը:

Որովհետև, հիւր մը նուիրական էր:

Եւ յետոյ, ո՞վ պիտի ապացուցանէր Սօլարօյի, թէ ինքզինքը ծովահէն գոչելով Սալվաթօրէ չէր ստած: Գուցէ մարդը լոկ հպարտութեան համար այդպէս ըսած էր:

Սակայն, ինչպէս ըսինք արդէն, սպանիացի վերաբոյժը չափազանց բարեսէր էր, ու ծովահէնին ապահովութիւնը, եթէ երբէք ծովահէն էր ան, երբէք այդքան նուազ չափով ենթակայ չէր եղած վտանգներու, որքան իր սանը մէջ:

Ժուանա, որ շատ քիչ անգամ ուշադրութիւն կ'ընծայէր իր մտերիմներուն խօսակցութեանց, առանց ընդմիջելու մտիկ կ'ընէր Սալվաթօրէյի խօսքները, շարունակաբար ամէն օր, միջօրէի հանգիստի պահուն, երբ կիզիչ արեգակը իր ճառագայթներովը կ'ողողէր առամնաձև աշտարակները Պարչէլօնայի «միրատօր»ներուն, ու բռնակալ տօթը կ'ամայացնէր քաղաքին անձուկ փողոցները:

Ինչպէս սովորաբար, նոյնպէս այդ օրն ալ, ժուանա գետինը զրուած բարձրուն լրայ նստած, Սալվաթօրէէն ոչ շատ հեռու, անփութօրէն իր Թանիթի կատուին հետ կը խաղար, միեւնոյն ժամանակ մտիկ ընելով վերաւորեալը: Սալվաթօրէյի պատմութիւնները կը փոխադրէին ժուանան հեռու Պարչէլօնայէն ու իր հօրենական տունէն:

Արդ, այդ օրը, ծովահէնը կը նկարագրէր այն ըն-

(*) Սպանիական տուներու գաղաթները հաստատուած հովանոցներ:

գունելութիւնը որ կ'սպասէր իրեն այնտեղ, ու կը տեսնէր ինքիզինքը ողջունուած, ու յաղթական, չրջապատուած իր բնկերներէն... Ժուանայի առջև որ ուշադիր մտիկ կ'ընէր զինքը, ան կը նկարագրէր քաջագործութիւնները որոնք կը փառաւորէին ծովահէնութեան իր թագաւորութիւնը:

— Ու ե՞րբ պիտի մեկնիք, հարցուց յանկարծ Ժուանա:

Այս հարցումին վրայ, ծովահէնին գէմքը տխրեցաւ:

Արդարեւ, պէտք էր մեկնիլ, վերադառնալ այնտեղ, ծովը, հրամայելու ու կոխներ շահելու համար... միայն թէ այդ բանին համար անկասկած հարկաւոր էր թողուլ Պարչէլօնան, թողուլ Սօլարօյի տունը... և Ժուանան, Ժուանան որ սկսած էր սիրել արդէն, Ու այդ համակրանքը այնքան զօրաւոր էր, որ Սալվաթօրէ գէթ անգամ մը իսկ, օրօրելով պատրանքներու իր սէրը, չէր խորհած թէ այդ դեռատի աղջիկը ստեղծուած չէր իրեն համար: և թէ պէտք չէր որ գերուէր հրապոյրէն այդ պաշտելի արարածին, ինքը մանաւանդ որ անկրօն մը, ծովահէն մըն էր միայն:

— Ըսէք պարոն ծովահէն, պնդեց Ժուանա, ե՞րբ պիտի մեկնիք:

— Վստահ էք որ պիտի բուժուիմ, հարցուց Սալվաթօրէ:

— Ապահով եմ որ ձեր բազուկը առաւել քան երբէք լաւ վիճակի մէջ է: Նոյնիսկ այս առաւօտ հայրս կ'ըսէր թէ կեանքին մէջ տակաւին չէր տեսած վէրք մը որ այսքան արագօրէն գոցուէր...

— Ատիկա կ'ապացուցանէ թէ, սէնօրիթա, հոգիս մարմնիս կառչած է, իսկ ձեր հայրը մեծ գիտնական մըն է:

— Ուրեմն ըսաւ, Ժուանա չարածիութեամբ, կը

յանձնարարե՛մ զայն ձեզի... յաճախորդներ զրկեցէ՛ք իրեն... մանաւանդ բարեկամներ...

— Պիտի ըսեմ իրենց, ընդմիջեց Սալվաթօրէ, ոտքի ելլելով:

— ... Եւ որովհետեւ պետի մը հրամանները մեկին կ'ըլլան, մեղմօրէն շարունակեց Ժուանա Թանէթը գգուելով, ու դուք ալ պետ մըն էք, ինչպէս որ ըսիք, անհամբերութեամբ ձեր պատգամաւորներուն պիտի սպասեմ:

— ... Որոնք չպիտի թերանան գալու եթէ հրաման տամ իրենց, ըսաւ ծովահէնը, աշխարհի շնչտով մը որ ունէ պատասխան չէր ընդունէր:

— Ո՛հ բարկացուցի ձեզի...

Ու Ժուանա, Սալվաթօրէյի դարձուց իր խորհրդաւոր սիրուն գէմքը, որ վշտացած երեւոյթ մը առնել կ'ուզէր:

Բայց Սալվաթօրէ խարուեցաւ, որովհետեւ ան կը սիրէր Ժուանան, ու չվտխ կերպով կ'զգար թէ երբէք չպիտի մոռնար այդ գեղանի երիտասարդ աղջիկը:

— Ո՛հ, չեմ բարկացած սէնօրիթա, սակայն դուք կը թուիք կասկածի տակ դնել իմ հեղինակութիւնս, ու ատիկա՝ վիրաւորիչ բան մը ունի իր մէջը ինծի համար:

— Վերջապէս, պարոն ծովահէն, չէք կրնար ուրանալ թէ, առանց ձեզի ճանչնալու հայրս ու ես հարկ եղածին չափ վարկ ըրինք ձեզի: Դուք ինքզինքնիդ ծովահէն կը կոչէք, ո՞վ պիտի ապացուցանէ սակայն այդ:

Սալվաթօրէ չի կրցաւ զսպել ինքզինքը, ոտուով մը ընելէ: Ան գացած կանգնած էր դեռատի աղջկանը առջև:

— Բայց վերջապէս ձիուսէբբէն և Պէբբօն կրնան ըսել ձեզ...

— Ինչպէ՞ս Լաւ սերտուած դաս մը անկասկած... Ու Ժուանա չոր ծիծաղ մը ունեցաւ որ կտրեց մը-

լաւիւնը Թանիթին որ գրգռուած էր սպանուհիին մատերուն տակ :

— Ասպետ ծովանէն, ինչ որ ալ ըլլայ, բաւական զուարճացոցիք զիս, ու ես հաճոյքի երկար ժամեր կը պարտիմ ձեզի :

— Այսպէս ուրեմն, ըսածներէս և ո՛չ մէկուն կը հաւատաք :

— Տեսնենք, ամփոփում մը ընենք...

Ու Ժուանա ծաղրական ձևով մը ցոյցամատր ճակտին տանելով երսզկոտ դիրք մը առաւ...

— Բաց ծովուն մէջտեղը կանգնած անրոնաբարելի միջնաբերդ մը... բռնութիւններու ծարաւի գիշատիչ մարդիկ... արկածախնդրութիւններ, տօնախմբութիւններ... ու այս բոլորը իտալական հանրապետութիւններուն քթին տակ... Արդարեւ, ասոնց բոլորն ալ լաւ յարմացուած են ու պատիւ կը բերեն ձեր երեւակայութեանը : Եւ յետոյ խիստ գեղեցիկ կերպով մը նկարագրուեցան ըսաւ նէ, երկարելով բարձրուն վրայ և յօրանջում մը խեղդելով :

Սալվաթօրէ յիշոց մը արձակելով, Ժուանայի առջեւը ցատեց...

— Իրաւունք չունիք, սէնօրիթա, կասկածելու իմ խօսքերուս վրայ...

— Ի՞նչ արժէք ունի օակայն ծովանէնի մը խօսքը : Միւսը ցատման քրթմնչիւն մը զսպեց...

— Իսկ եթէ փորձեմ արդարացնել այն քիչ մը վստահութիւնը որ կը տածէք ինծի հանդէպ : Եթէ այն ակնածոտ պատմիչը որ ձեր առջեւ կը գտնուի, յաճկարժ վայրագ աւազակի մը կերպարանափոխուէր, ուրուն շահատակութիւնները անցեալ օր նկարագրեցի ձեզի, ի՞նչ պիտի ըսէիք, սէնօրիթա :

— Եթէ կ'ուզէք ամբաստանեցէք զիս որպէս թերահաւատ, պատասխանեց Ժուանա հանդարտ երեւոյ-

թով մը. սակայն որքան ատեն որ հոս, Պարչէլօնա կը գտնուիք անկարելի կը թուի ինծի, թէ կրնամ այդքան ծանր վտանգներու խնթարկուիլ...

Ու ծաղրական չեչոտով մը աւելցուց.

— Ո՛չ, արդարեւ առիթը չպիտի ունենամ այդքան շոտով ճանչնալու զանոնք...

— Որքան ատեն որ Պարչէլօնայի մէջ եմ... ի՞նչ քսել կ'ուզէք, սէնօրիթա :

— Ըսել կ'ուզեմ թէ, հոս անգաղտնապէս ականջներէ հեռու, շատ դիւրին է ինքզինքը փառապանծ աւազակի մը տեղ գնելը :

Ծովերը ամէն ժամանակ լի են ձեր նաւերովը, սակայն գիտեմ նաեւ թէ, բոլոր ծովանէնները կը հետապնդուին մեծ թափ ծովակալութիւններու կողմէ, և թէ չկրնար գոյութիւն ունենալ անբռնաբարելի սպառտանարան մը, ուր մեր գինուորները չկարենան մտնել, որովհետեւ անոնց քաջութիւնը ամէն կասկածէ վեր է :

— Դուք հոս, Պարչէլօնայի մէջ բնաւ չէ՞ք լսած խօսուիլը Արծիւներու Որջին մասին, որ կը գտնուի Նիթթունայի կղզիներէն միոյն մէջ :

— Երբէ՞ք, հաւաստեց Ժուանա :

Այս անգամ Անտալուզցին կը ստէր սակայն :

Ու նոյնիսկ լրբօրէն կը ստէր նէ, որովհետեւ ահարկու աւազակախումբը բազմաթիւ անգամներ մահուան դատապարտուած էր սպանիական իշխանութիւններուն կողմէ... Սակայն ստիկա հրաման մըն էր, որ ոչ ոք յանձն կ'առնէր գործադրել...

Որով, Ժուանա կատարելապէս տեղեակ էր Արծիւներու Որջին գոյութեանը, ու անոր ներչնչած սարսափին :

Բայց նէ չէր ուզեր խոստովանիլ :

— Շատ լաւ, մատնեցէք ինծի սէնօրիթա, ըսաւ յանկարծ Սալվաթօրէ, ու պիտի տեսնէք թէ անունը զոր կը կրեմ, իր ահարկու իմաստովը հռչակաւոր է թէ ոչ :

Ու յուզումէն զողորմար, ծովանէնը ոտքի էր կանգնած, ու մեծ քայլերով կ'երթար կուգար սենեակին մէջ:

Իր այս երևույթով, կարելի էր ըսել թէ՛ գանազեռի մը մէջ արգելափակուած գազանի մը երևույթն ունէր ան:

Այն մտածումը թէ ժուանա վայրկեան մը իսկ կրնար կասկածիլ իր մասին, անտանելի էր իր հպարտութեանը համար:

— ... Այո՛, յանձնեցէք ինչի կը կրկնէր ան. և երբ պատեմ յոռեգոյն լլկանքները զոր գործած ենք միմիայն այս վերջի տասը տարիներուն ընթացքին, ձերակուտականները յստակօրէն պիտի տեսնեն թէ ճշգրտութիւններ կան, որոնք չեն հնարուիր:

Բայց ժուանա գլուխը վեր բարձրացուց իր բոլոր գոռոզ հպարտութեամբը, որպէս թէ ցոյց տալու համար իր խօսակցին այն հեռաւորութիւնը զոր կը բաժնէր զայն իրմէն:

— Որքան ատեն որ իմ հօրս երգիքը կը պատըսպարէ ձեզ, դուք ինծի համար նուիրական հիւր մը կը ներկայացնէք: Մեր պարտականութիւնը չէ տէրութեան բանտերը լեցնելը: Այդ գործին համար ոստիկաններ կան:

Բայց որովհետեւ որոշ կերպով նշմարեց Սալվաթօրէյի կատաղութիւնը, մեղմացաւ նէ:

— Կը տեսնէք, պարոն ծովանէն թէ ես աւելի զգայուն եմ գեղեցիկ գործերու քան թէ գեղեցիկ խօսքերու մէջ, ու աւելի յետոյ երբ դուք կրկին սկսիք ձեր չարիքներուն ընթացքին, պատգամ մը հասցունցէք ինծի, ապացոյց մը աշխինքն այն բոլոր շատախօսութիւններուն մասին, որոնց շատ ալ կարեւորութիւն չեմ ուզեր ընծայել:

Սալվաթօրէ անմիջապէս հասկցաւ թէ անկարելի պիտի ըլլար երկտեսարդ ազդեանը կարծիքը փոխել:

— Հրամայեցէ՛ք, ըսաւ ան, ու ես պիտի հնազանդիմ:

Հպարտութեան նշոյլ մը անցաւ ժուանայի աչքերուն մէջէն:

— Շատ լաւ, եթէ ձեր բաժին նման այդքան անվնաս էք ձեր ընկերներէն հետ օր ցերեկով եկէք Պարչէլօնայի նաւակայքը, յայտնուեցէք որպէս մեր հանրապետութեան թշնամիներուն ամենամոլեգինը, ու եկէք առէք զիս, ժուանա Սօլարօն, իմ հօրս տանը մէջէն:

— Ո՛հ, բացագանչեց Սալվաթօրէ, սրտին բարախիւնները զսպելով. և զուք պիտի գա՞ք:

— Իմ շահ միշտ ձերինին կապուած է, պարոն ծովանէն, պատասխանեց ժուանա, և ինչ որ ալ պատահի ձեզի, ես միշտ ձեր դաշնակիցը պիտի ըլլամ... որովհետեւ, իրականութիւնը ըսելու համար, աւելցուց նէ անկեղծօրէն, չափազանց երկար հեշտանքի ժամեր անցուցի, կարենալ վանելու համար իմ յիշողութեանէս այն ազնիւ ընկերը. զոր դուք եղաք ինչի համար:

— Եթէ գիտնայիք թէ ձեր խօսքերը որքան հաճոյք կը պատճառեն ինծի, ըսաւ Սալվաթօրէ, ջանալով բռնել ժուանայի փոքրիկ ձեռքերը, համբուրելու համար զանոնք:

— Ո՛հ, կամաց. գեղեցիկ ծովասպառակս. գիտէք իմ պայմաններս... արժանացուցէք զիս փափաքներուս...

— Եւ դուք ի՞մա պիտի ըլլաք, հեւհեւած Սալվաթօրէ:

Անտալուզին բոպէ մը լուռ մնաց:

— Սխալ մի հասկնաք իմ խօսքերուս իմաստը: Միմիայն ձեր վայրի ու կատաղի գոյութիւնն է որ կը հրապուրէ զիս, ու ես պիտի ուզէի ճանչնալ զայն. որով եկէք փնտռեցէք զիս, առէք զիս... հոգ չէ թէ հայրս անիծէ զիս:

Սալվաթօրէ երկարօրէն գիտեց ժուանան :

Հեշտասէր բաղձանքէն աւելի կենդանի, գորատոր քան մը կը սահէր ծովանէնին սրտին մէջ : Ու ան հետը հետէ սիրոյ ազնիւ զգացումով կը կապուէր այդ անարատ դեռատի աղջկանը հետ : այնպիսի նոր ու անծանօթ կերպով մը, որ մինչև այն ատեն չէր զգացած տակաւին :

Առաջին անգամը ըլլալով իր կեանքին մէջ, ծովանէնը կ'զգար կեանքի այդ պաշտելի վայելքը :

Այո, ան պիտի գար փնտռելու, առնելու ժուանան, պիտի դար զոգնալու զայն, ամենուն աչքին առջեւ...

Ու անանց երջանկութեան խինդով մը, իր խոհմանքներէն մէջ թաղուեցաւ ան...

Հիմայ, Թանիթ կ'զբօսնուէր ծովանէնին կրկնոցին զղանցքին հետ, որուն թուլցած լարերը կախուած էին կողքին վրայ : Ժուանա, չարածծի կը գրգռէր փոքրիկ անասունը, ինքն ալ քաշելով մետաքսեայ լարիկները, դօր կատուն կը ջանար բռնել իր ճանկերուն մէջ :

Ժիշդ ժուանայի քովը կեցած : Սալվաթօրէ կը գոցէր աչքերը, կը սեղմէր բոունցքները, նա իրեն հազաւորու զօրութիւն մը պէտք կ'ըլլար, իշխելու համար ինքզինքին, ու յիմարօրէն չի սեղմելու համար իր կուրծքին վրայ այն հեշտալի մարմինը, որ կը սահէր հոն, իր ոտքերուն քովը, համակ ճերմակներու մէջ պարուրուած :

— Անուասիկ, վերսկսաւ Անտալուզցին, խաղալով հանդերձ Թանիթին հետ. խիստ ապահով միջոց մը, ապացուցանելու համար ինծի թէ՛ ճշմարտութիւնը բոած էք : Հրամանատար Սալվաթօրէ, անհամբերօրէն ձեզի կ'ապասեմ, ձեզի և վարձկաններու հրոսին, որուն կը հրամայէք :

Յանկարծ, Սալվաթօրէ սթափեցաւ :

Ո՛հ, քիչ մը խելագարած չէ՞ր միթէ :

Յրժիւներու Որչին բնակիչները երբէք չպիտի հաւանէին իրեն, այդ տեսակ ծրագրի մը համար...

Բովանդակ քաղաք մը յուզել, ու ենթարկուիլ պարտութեան կամ կախաղանի վտանգին... և այս ամէնքը միակ կնոջ մը համար...

Եւ այդ ինքը, Սալվաթօրէն էր, աւանդապահը Մալապրանքայի օրէնքներուն, որ իր իշխանութեան առաջին օրերուն իսկ պիտի դրժէր այն կանոնները, որոնք յանձն առած էր գործադրելու :

Ո՛հ, ծովասպառակներուն առագաստանաւը երբէք չպիտի նաւարկէր նման արշաւանքի մը համար :

Ուրեմն :

Պիտի հրաժարէ՞ր ժուանայէն : Եթէ թերանար դեռատի աղջկանը տուած իր խոստումին մէջ, Սպանուհին պիտի ծաղրէր զինքը, և թերեւ ալ անգոսնէր :

Բռնու ճիշդ մը բրաւ ան, ու խիստ պազարեամբ, զեղեցիկ անկեղծութեամբ մը յայտարարեց ժուանայի.

— Թոյլ տուէ՛ք որ, անկեղծօրէն պատասխանեմ ձեզի : Ձեր իրաւունքն է գիտնալը, իսկ իմ պարտականութիւնս ըսելը...

Լսեցէ՛ք, այն մարդիկը, որոնք այսուհետեւ պիտի հետեւին իմ լաւ կամ գէշ բաղդիս, երբէք չպիտի հաւանին վտանգելու իրենց ազատութիւնը և խրոխտալու հանրապետութիւններուն, նաւաճումին համար կընոջ մը :

Ժուանա այժմ սեղմած էր Թանիթը բռնութեամբ. կենդանին յուսահատօրէն մրաւեց մաքառելով, և ուժգին ձեռքով մը նետուելով, խուլ աղմուկով մը զնայ ինկաւ յաղթ նախնիներուն մէջ, որոնք կը զարդարէին տանը զարդասը :

Յետոյ ժուանա անքթիթ կերպով նայեցաւ աւազակին, ու անողոր ձայնով մը յայտարարեց.

— Իմ հաւապքս անդրդուելի է ձեր իշխանութեանը մասին:

Մեռելէ մը աւելի տոգոյն, Սալվաթօրէ ծանր կերպով գլուխը թօթուեց. սաստիկ կերպով կը տանջուէր ան, բայց իր պարտականութիւնը տիրաբար կը հրամայէր իրեն մերժել ժուանայի կողմէ առաջարկուած յանձնառութիւնը...

Սպանուհիին այդ յամառութեանը առջև, ինչպէս վարուելը չի գիտնալով, ու չի հակառակելու համար այն կնոջը որ կը սիրէր, ծովահէնը քաջարար այլ դողդոջուն ձայնով մը խոստովանեցաւ.

— Ո՛հ, ո՛հ, այլեւս մի պնդէք. անկարելի է. իմ մարդիկս երբէք չպիտի ընդունին առաջարկս: Հակառակ է այդ մեր օրէնքին, բացատրեց ան, վերջացնելով իր խօսքը:

Յետոյ երկար լուծիւն մը տիրեց, որ ժուանան եղաւ առաջին անգամ խզողը: Նախ սեղմեց նէ իր փոքրիկ ձեռքերը, մէկը միւսին դիմաց, ու յետոյ զանոնք Սալվաթօրէյի երկարեց, անսահման յուսահատութեան չարժուամով մը:

— Ո՛հ, բացադանչեց նէ, խորտակուած և ուժասպառ գողցես. զեղեցիկ երազ մը սնուցած էի...

Ծովահէնը ժուանայի վրայ խոյացաւ, ու մոլեղնօրէն բազուկներուն մէջը առաւ զայն:

— Չեմ ուզեր որ կասկածիք իմ վրաս, ըսաւ ան, ակռաները սեղմած ու բերանը սաստիկ կատաղութեամբ մը կծկուած... Որովհետեւ չէք գիտեր թէ ինչ բանի կարող եմ... կը սիրեմ ձեզ... կը սիրեմ քեզ ժուանա... և եթէ ուզեմ, կամաւ թէ բռնութեամբ, պիտի նետուիս ինծի:

Սպանուհին չէր ընդգիմանար ծովահէնին դրկախառնումին, այլ ընդհակառակը, հաճութեամբ անձնաաուր կ'ըլլար անոր բազուկներուն մէջ:

Սալվաթօրէ կը խեղճենար ու բախութենէն:

.....

Վարը, պարտեզին մէջ, երկու մարդիկ երեւցան: Ծիռսէրբէն ու Պէրթօն էին որոնք եկած էին տեղեկութիւններ առնելու իրենց պետին մասին: Երկու բազախնդիրները, հազիւ թէ պարտեզին վանդակորմին մուտքը հասած էին, երբ եղած տեղերնին դամուած մնացին:

— Թող ռատանան տանի զիս, ըսաւ անոնցմէ մէկը, եթէ մեկնումնի մօտալուտ չէ:

— Նայէ՛, ըսաւ միւսը, վիրակապը հաներ է Սալվաթօրէն... Որոշ է որ այլեւս ապաքինած է:

Վայրկեան մը, երկու ծովահէնները դիտեցին Սալվաթօրէի ու ժուանայի մեկուսացած զոյգը, երկու երիտասարդ ու դնդերաւոր մարմիններ, որոնք միակ մարմին մը կը ձեւացնէին այդ միջոցին:

— Իմ կարծիքս այն է թէ հրամանատարը չափէն աւելի նիւանդ է, ըսաւ Պէրթօն, ընկերօջը արմուկը հրելով:

Միւսը բաւական տմարդի, չի կրցաւ հասկնալ իր ընկերօջը խօսքերուն իմաստը:

— Հիւանդ, ըսաւ ան, պե՞տը:

— Այո՛, սրտէն:

.....

Սալվաթօրէ գտաւ իր մարդիկը փոքրիկ նրբուղիին մէջ, որ կ'եզերէր տունը:

Ծիռսէրբէն չի հարցաքննեց զայն: Ոչ ալ Պէրթօն: Անոնք գիտէին թէ այդ իրաւունքը չունէին իրենք:

— Վաղը երեկոյ մականկը պատրաստեցէք, ըսաւ Սալվաթօրէ: Ծովուն բացերը կրնանք ձկնորսանաւու մը վրայ ելլել, որ մեզի մինչև Նեթթուանայի բացերը

կը տանի: Խարակներուն տակը ձեզի պիտի սպասեմ գիշերը:

— Շատ լաւ հրամանատար, ըսաւ Պէրրօ:

— Անպայման վաղը երեկոյ. դացէ՛ք:

Երկու բաղդախնդիրները աներեւոյթացան:

— Իսկ Սալվաթօրէ կրկին տուն փութալով, Ժուանայի միացաւ:

Իր աչքերը դեռատի աղջկանը վրայ սեւեռուեցան, ու ժպիտ մը լուսաւորեց իր առնական երեսը:

— Ժուանա, ըսաւ ան, անսահման խանդաղատանքով լի ձայնով մը. վերջնականապէս վճռած եմ:

— Այո, պատասխանեց Ժուանա, սակայն յիշէ որ քու բանտարկեալդ չեմ:

— Քու ստրուկդ պիտի ըլլամ, ըսաւ Սալվաթօրէ, բերանը Անտալուզցիին յրթունքներուն մօտեցնելով:

Սպանուհին ուրախութեան երկար սարսուռ մը ունեցաւ... Նէ կը թուէր սպասել Սալվաթօրէյի համբոյրին, ու գոցեց աչքերը, խորունկ հառաչ մը արձակելով: Բայց երբ Սալվաթօրէյի բերանը եկաւ հպելու իրենինին, երիտասարդուհին արագ շարժումով մը անդին դարձուց իր գէմքը... Մովանէնը չի պնդեց, ու երկար ատեն թաղուած պահեց իր գլուխը, Ժուանայի ուսին խռուչին մէջ:

Այսպէս, Անտալուզցին հաւանած էր հետեւիլ անոր, մինչև Արծիւներու Որջը:

Սալվաթօրէ չէր կարող հաւատալ իր երջանկութեանը, ու կը գրկէր երիտասարդուհին, որպէս թէ արդէն իսկ իրենը եղած ըլլար ան:

Սրահին մէկ անկիւնը դրուած հսկայ հայելի մը, ցոլացուց յանկարծ, շաղակապուած զոյգին երեւոյթը: Գրեթէ անմիջապէս յետոյ, Ժուանայի գէմքին վրայ թափառող ժպիտը յանկարծական կերպով անհետացաւ: Թէև վստահօրէն Սալվաթօրէ չէր կրնար տեսնել զայն,

սակայն երիտասարդուհին յրթունքներու նշանակալից պակում մը ունեցաւ:

Կատակերգութիւնը լիովին յաջողած էր, ու ծովահէնը յանձնած էր ինքզինքը պարուհիին խաղին:

Ժուանա դիտեց գէմքը իր բազուկներուն մէջը զանուղ բանտարկեալ արծիւին, ու իր յրթունքները կիսով բացուեցան, համբոյրի մը կամ... խածուած քի մը համար:

ՓԱՆՈՒՍՏԸ

Յաջորդ օրը, երեկոյեան, ծովահէններուն մակոյկը, քարաժայռեւով եղերուած ծովափի մը վրայ կը դըլիացած, ու ծովախաղացութեան զօրաւոր կոհակներուն վրայ պարելով, իր ուղեւորներուն ժամանումին կ'ըսպասէր:

Ճիւղսէբբէ ու Պէբբօ, տխրադէմ ու լուռ, պատրաստ էին խոյանալու համար իրենց պետին առջեւը, ու արագօրէն նաւարկելու. դէպի առագաստանաւ մը. որուն նաւապետը առատաձեռն վարձատրութեան մը փոխարէն հաւանած էր իր նաւը առնել մարդիկը. որոնք պիտի հեռանային անկէ բաց ծովուն մէջ:

Իրաւ է թէ. խնդիրը շատ ալ օրինաւոր չէր, սակայն դրամը զօրաւոր խայծ մըն էր, ու նաւապետը հզօր տենջ մը ունէր յարկ մը եւս աւելցնելու տնակին վրայ, որուն մէջ կը բնակէր իրեններուն հետ, Պարչէլօնայի դաշտերուն մէջ:

... Ժուանա, յանկարծական յոգնութիւն մը պատրուակելով, կանուխէն առանձնացած էր իր յարկաբաժնին մէջ ու արձակած իր սենեկապանուհիները:

Սօլարօյի դուստրը, հրապուրուած արկածախնդրութենէն, առանց ոեւէ խղճի խայթի կը հեռանար իր հօրենական տունէն, այն գաղտնի յոյսովը թէ օր մը կրկին պիտի վերագառնար հոն, իր ետեւէն ունենալով բոլոր աւաղակները, պահապաններու հսկողութեանը տակ, և այդ, մօտաւոր ապագային մէջ, երբ վերաբոյժ Սօլարօն չպիտի վարանէր շարժման մէջ դնելու բոլոր նահանգներուն ոստիկանութիւնը, վերագտնելու համար իր աղջիկը:

Ու իր անյայտացումին հետեւանքներուն մասին աւնեցած ակնկալութիւններէն տարուած, Ժուանա երբէք չէր մտածէր իր փախուստին ծանրութեանը վրայ... Իսկ Սալվաթօրէ լոկ սիրոյն վրայ կը խորհէր որ տիրականօրէն հաստատուած էր իր սրտին մէջը, և որուն առարկան էր Ժուանան:

Ստուերներու մէջ անշարժ կեցած, ծովահէնը կ'ըսպասէր այն ժամուն, զոր Սպանուհին որոշած էր իրենց փախուստին համար:

Ժամը ինը:

Երբ արդեօք քաղաքին զանգակատունները պիտի զարնէին այդ ինը հարուածները:

Երկար վայրկեաններ տակաւին, Սալվաթօրէ իր փափաքին ու խոհեմութեան մէջ տարուբեր, պայքարեցաւ իր անհամբերութեանը դէմ:

Վերը, իր տանը մէջ, Ժուանա հանդարտօրէն, չափազանց հանդարտօրէն վէպի մը հերոսուհիին համար, իր առեւանգիչին ժամանումին կ'սպասէր:

Վերջապէս, այլեւս չի կարենալով համբերել, Սալվաթօրէ խոյացաւ դէպի երիտասարդ աղջկան յարկաբաժինը, ու դուռ մը բացաւ զոր գիտէր թէ փակուած չէր:

Իր քայլերուն աղմուկը խեղդելով ու ականջները սրած, Ժուանա յառաջացաւ դէպի ծովահէնը:

— Կ'սպասէի, միմօաց Սալվաթօրէ:

— Ես ալ, պատասխանեց պարզապէս Ժուանա:

Ծովահէնը իր բազուկովը շաղապատեց դեռատի աղջիկը, ու տանը սրահներէն անցնելով հասան մինչև փոքրիկ պարտէզը, որուն վանդակապատ դուռը առանց չլուկի գոցուեցաւ իրենց ետեւէն:

Դուռը, ամէն ինչ հանդարտ էր. Հազիւ թէ կարելի էր լսել տկար սօսաւիւնը ծառերուն, զոր մեղմօրէն կը գգուէր սիւքը: Խորունկ գիշեր մը կ'ըլլէր քաղաքին

վրայ: Եթէ երբէք Անտալուզցին վստահ եղած չըլլար թէ Սալվաթօրէ իր մօտն էր, չպիտի կարողանար ըսել թէ ուր կը գտնուէր իր ուղեկիցը, այնքան որ բազուկը որ կը բռնէր իրենը, թեթեւ կուգար իրենս:

Երկու ստուերները ժամանակ մը այսպէս քալեցին գիշերուան մէջ: Յայնժամ, Սալվաթօրէ կրկին այն մարդը դարձած էր, որ եղած էր կանխաւ, որովհետեւ ժուանային իրմէն խոյս տալը տեսնելու վախը, վայրկեան մը բացարձակապէս տիրապետած էր իր վայրենիքն ու թեւեւ:

Սակայն հիմայ որ կ'ըզգար թէ նէ այլեւս չէր կարող իր խօսքը չի յարգել, ան կրկին սովորական գիշատիչ մարդը դարձած էր, բայց վարպետութեամբ մը: Ճարպիկօրէն կը պահպանէր քաղաքակրթութեան դիմաւոր, որով յարգարուած էր ինք, ազատ ընթացք տալու համար իր կիրքին, որ միեւնոյն ժամանակ հեշտասէր ու ցանկասէր բաղձանքէն և ճշմարիտ ու խորունկ սիրոյ զգացումէն յառաջ եկած էր:

Ահա թէ ինչու համար բազուկը որ կը քաջալերէր իր քայլերը, այնքան հեշտ կերպով կը ճնշէր... Պէտք էր վստահութիւն ներշնչել ժուանային:

Բայց երիտասարդունին իր քովը զգալով ու առաջնորդելով անոր վարանոտ քայլերը գէպի այն վայրը, ուր գիտէր թէ պիտի գտնէր իր մարդիկը, արիւնը աւելի արագօրէն կը հոսէր իր շնչերակներուն մէջ, ու ջերմութեան եղական յորձանքներ կը շառագունէին իր դէմքը...

Մթութիւնը կ'արգիլէր ժուանան տեսնելէ: Շղարշի մը մէջ ծածկուած, որ կը պարուրէր զայն լիովին, նէ կը հետեւէր Սալվաթօրէյի հընթեքով: Անտալուզցին գոհ էր իր շտապ մեկնումէն: Նէ խորհեցաւ թէ գէպերը բաւական արագ կերպով իրարու ցաշորդած էին:

Կապածը թէ Արծիւներու Որջին ամբողջ պատմութիւնը լոկ առասպել մըն էր Սալվաթօրէյի կողմէ հը-

նարուած, ինքզինքը համակրելի դարձնելու համար, վայրկեան մը համակեց իր միտքը, ու նէ անձկութեամբ սկսաւ մտածել թէ ի՞նչ պիտի ընէր իրեն ծովահէնը... սակայն շատ դժուար էր իրեն համար ընկրկիլը հիմայ, երբ այլեւս միջոցներու ընտրութիւնը չունէր իր տրամագրութեանը տակ, համոզուելու համար ծովահէնին խօսքերուն ճշմարտութեանը վրայ:

Եւ յետոյ ինչո՞ւ վախնար մէկէ մը որ խենթի պէս կը սիրէր զինքը:

Այս մտածումը գառն ժպիտ մը նկարեց իր շրթներուն վրայ:

Սիրուիլ աւագակէ մը, բազախնդրէ մը, որուն գլուխը ի վաճառ հանուած էր... Դիւական վայելք մըն էր ժուանային համար տեսնելը թէ ի՞նչ աստիճան գրաւուած էր մարդը իր հրապուրիլ թովչութենէն. որով պատած էր զայն, իր հօրը տունը եկած օրէն ի վեր:

Ի՞նչ նուաճում իրեն համար, երբ արդ անարկու աւագակը, այնքան բուռն կերպով կը հանկար զինքը, ուր կը ծնարագէր իր առջեւ, և որ հաճելի ըլլալու համար իրեն, որոշած էր կատարել այդ արագ ու գաղաւնային առեւանգումը: որուն գործադրութիւնը քաջութիւն ու խօլութիւն կը պահանջէր: Որովհետեւ, վերջապէս իր մէկ կանչը, մէկ շարժումը, կրնար զայն կորստեան մասնել...

Վերջապէս անոնք անարգել հասան փոքրիկ աւագեղը, որուն վրայ լսին անշարժութեան մը մէջ, ծիւսեցրէ և Պէրթօ միշտ կ'ապաստէին:

— Աճապարենք, ըսաւ Սալվաթօրէ, ժուանան առաջ անցընելով:

— Ի՞նչ ըսած էի քեզի. չէի՞ ըսած որ պիտի առեւանգէ թաչունը, չնչա՞մ Պէրթօ, իր ընկերոջը դառնալով:

— Միշտ իրաւունք ունիս ըսաւ միւսը, նոյնպէս ցած ձայնով:

Սալվաթօրէ տեղաւորեց երիտասարդուհին թանձր գորգի մը վրայ, որ զետեղած էր նաւուն յատակը:

Ճիւղակէքէ և Պէրքօ իրենց բոլոր ոյժովը կը թիաւարէին, հեռանալու համար ծովեզրէն: Իսկ Սալվաթօրէ նստած ժուանայի քովը, ծռելով փոքրիկ ձեռքին վրայ որ բանտարկած էր իրենինին մէջ, չրթունքները անոր վրայ զետեղեց, շնչաւով:

— Ժուանա՛, սիրելիս...

Իր բերնին տակ ժուանայի մատերը թեթեւ սարսուռ մը անցան: Ինչպէ՛ս հակառակ իր կամքին, բռնազգացան շարժումով մը, ուժգին թափով մը անդին քաշեց իր ձեռքը: Սալվաթօրէ զարմացած այս դիմադրութենէն, ուզեց կրկին շաղապատել ժուանան, կոպտօրէն դէպի իրեն քաշելով զայն:

Նոյն վայրկեանին ան որոշ կերպով զգաց թէ սայրասուր սլաք մը կը մտնէր իր կուրծքը, կը ծակծկէր իր մորթը, ու կը բզկտէր մսերը: Ձեռքը անմիջապէս վզին տարաւ... Խօղխօղուած ակոս մը թոյլ կուտար որ արեան քանի մը կաթիլներ ցայտէին...

Ու ասիկա այնքան յանկարծական այնքան անսպասելի կերպով եղած էր որ Սալվաթօրէ զարմացած ոտքի կանգնեցաւ ու հարցաքննիչ ակնարկ մը նետեց իր ընկերուհիին վրայ, առանց բերանը բանալ համարձակելու, հարցուփորձելու համար զայն:

Իբր ամբողջ պատասխան, ժուանա բացաւ բազուկները, ու ցոյց տուաւ իր կուրծքին սեղմած, իր սիրելի թանիթը, որուն ճանկերը իրեն համար պաշտպանութեան միջոց մը եղած էին:

— Թանիթը չուզեր որ զինքը հեղեն, ըսաւ նէ յամբ ձայնով մը ու անդամատելով իր իւրաքանչիւր բառը:

Ծովահէնը սկսաւ խնդալ, երկիւղը անցաւ ու կըրկին ուզեց իրեն քաշել դեռատի աղջիկը: Սակայն բնաւ

չի կրցաւ հասկնալ թէ ի՞նչ կը դառնար ժուանայի սրտին մէջ:

Այս վերջինը, արտեւանունքները խոնարհեցուցած իր բիւրերուն լուսատու հայելոյն առջև, բերանը գոց, դէմքը տոգունած ու բոլորովին անշարժ կեցած, աւելի մարմարեայ արձանի մը կը նմանէր, քան թէ կենդանի արարածի մը:

«Տարօրինակ աղջիկ» խորհեցաւ ծովահէնը, շփուած ժուանայի անհասկնալի դիրքէն:

Բայց բաւական խռնմ գտնուեցաւ չի պնդելու համար, և գոհացաւ բազուկովը պարառելով սպանուհիին մէջքը:

Երկու ժամ յետոյ մակոյկը կը ձայնէր ձկնորսանաւուն, ու ժուանա անոր եզերքը կը բարձրանար, միշտ իր կուրծքին սեղմած թանիթը, սայրասուր ճանկերով կատուն:

ՄԱԼԱՊՐԱՆՔԱՅԻ ՕՐԷՆՔԸ

— Օ՛հ, առագաստանաւ մը, պոռաց պահնորդը, ժիջնաբերդին դիտարաններուն մէկուն վրայէն:

Առագաստանաւ մը հազուագիւտ բան մը չէր Արեւելքէն վերադարձող բոլոր նաւերովը յաճախուած այդ շրջանին համար, սակայն հակառակ Արծիւներու Որջին մուտքէն իր ունեցած հեռաւորութեանը, նշմարուած էր երկվեցեակ մը դատարկ ծովահէններու կողմէ, որոնք ամբողջին պատնէշներուն վրայ կը դուարձանային:

Ու ամէնքն ալ որոշ կերպով նշմարած էին թէ, անիկա ուղղակի Որջին վրայ կը յառաջանար:

Յանկարծ, երբ մակոյկ մը տեսան որ կը հեռանար անոր ելերքէն, և որ երեք մարդիկ կը բերէր, ինչպէս նաև ուրիշ ս ուեր մը դոր չէին կարող որոշ կերպով նշմարել, ծովահէններէն և ոչ մէկը չի խորհեցաւ թէ եկողը Սալվաթօրէէն ուրիշ մէկը կրնար ըլլալ:

Ամէն կողմէ աղմկալից աղաղակներ թնդացին:

Բիէթրօ առաջիններէն մէկն էր որ վազած էր, դիտակը գէպի յառաջացող նաւուն ուղղած: Յետոյ, յանկարծ ձգեց գործիքը, և աղաղակ մը արձակեց.

— Ա՛ն է... Սալվաթօրէն է...

Անոր ձայնին յանկարծական այլայլումը, դողդողացուց զինքը շրջապատողներուն բոլորն ալ: Բայց ատիկա ուրախութեան արդիւնք էր:

Վերջապէս Սալվաթօրէն, իր բարեկամը, իր եղբայրը ողջ առողջ վերադարձած էր: Բիէթրօ չէր ուզեր հաւատալ իր աչքերուն:

Մակոյկը արագօրէն կը հերձէր ծովը, ու շատ չափ

ցած կարելի եղաւ որոշ կերպով զանազանել բարձր կերպարանքը ծովասպառակին, որ զլուխը բաց ու նաւակին առաջակողմը կանգնած, երկարած էր բազուկները գէպի այդ կղզիացած անկիւնը, որ կը մեծնար թիւրուիւրաքանչիւր հարուածին, Արծիւներու Որջը, իր բոյնը, իր ապաստանը...

Բիէթրօ առաջինն էր որ, սիրտը բարախուն, ու քունքերուն վրայ անձկութեան քրտինք մը պատած, իր անդրանիկին կ'սպասէր, պատրաստ անոր բազուկներուն մէջը նետուելու:

— Սալվաթօրէ, պոռաց ան, այնքան հեռուէն, որքան կրնար լսելի ընել տալ իր ձայնը:

— Բիէթրօ, պատասխանեց թրթռուն ձայն մը,

Քանի մը վայրկեաններ եւս, ու նաւակը եզերեց: Անցնելով կամրջակին վրայէն, ծովահէնը գեղեցիկ ուտումով մը ցատկեց խոնարհած շարժուն կամուրջին վրայ:

Բիէթրօ իր բազուկներուն մէջը առաւ զախ:

— Դո՛ւն...

Ու երկար առեն գրկախառնուեցան անոնք:

Միշտ նստած, կամ աւելի պառկած մակոյկին խորքը, և Թանիթը ծունկերուն վրայ, ժուանա արտաքուստ անտարբեր երեւոյթով մը կը դիտէր գրկախառնուած երկու մարդիկը, ու անոնց գլխուն վերելքը բարձրացող յաղթ ու հոյակապ Արծիւներու Որջը:

Ուրեմն այդ էր ծովահէններուն բոյնը, որուն մասին այնքան խօսած էր Սալվաթօրէն. այդ ժայռուտ զանգուածը որ ամէն կողմէ կղզիացած, կը սիգար հըպարտօրէն. այդ գրեթէ քայքայուած երեւոյթով տձեբնակարանը: Ուրեմն այդ էր հոյակաւոր Որջը:

Իսկ այդ հակակրելի ու շինականօրէն հագուած մարդիկը, որոնց հեգնող ու զազիր դէմքերուն վրայ նկարուած էին իրենց թերութիւնները, ասոնք էին հոյակաւոր «Արծիւները»:

Ժուանա խոր երազանքներու մէջ թաղուած ըլլալ կը թուէր :

Ուստի, Սալվաթօրէ ազատելով ինքզինքը Բիէթթօյի բազուկներէն, անոր մօտը վազեց :

— Պատիւը ըրէք ինձ, մեզի միանալու սէնթրիթա, ըսաւ ան, սիրալիր կերպով ժպտելով :

Բայց որովհետեւ Ժուանա անտարբեր կը ֆնար այս կոչին, ու ակնարկը դեռ կորսուած պարապին մէջ, նոյն իսկ կը մերժէր պատասխան տալ, ծովահէնը իր բազուկներուն մէջը առնելով վերցուց ու չափազանց փափկութեամբ դրաւ զայն տախտակեայ անցքին վրայ որ նաւակը շարժուն կամուրջին կը միացնէր :

Սակայն առանց զարմանքի եբբ Սպանուհին ոտքի կանգնեցաւ, իր միակ գործը եղաւ իր պատմութեանին ծալքերուն համաչափութեամբը զբաղիլ :

— Գեղեցիկ աւար, ըսաւ Բիէթթօ, անձկութեամբ Ժուանայի նայելով :

— Իրարու հետ համաձայնած ենք, սիրելիս, պատասխանեց Սալվաթօրէ :

Ու գոհունակութեան ժպիտ մ'ունեցաւ :

Ժուանա կը թուէր ոչինչ լսել, և արհամարհոտ ու սէգ, և աղդրերու ներդաշնակ տատանումով մը կը յառաջանար դէպի միջնաբերդին ներքնակողմը, մինչ իր առջեւէն ընթացող յուզեալ ամբօխը, վերջապէս կրկին գտնուած իր պետը, Սալվաթօրէն, կ'ողջունէր :

Սրահին մէջ, տիրող աղմուկը հետզհետէ ալ աւելի կը բարձրանար :

Աննկարագրելի բերկրանք մըն էր ան : Ամէն ոք կ'ողջագոտրուէր, կը գրկախառնուէր և եղանակներով ու ծիծաղներով, մէկը միւսին հետ կը գրկապնդուէր : Կիները զուարթ կերպով կ'երգէին, մինչ ծովահէնները պարէններով բեռնաւորուած, դէպի սրահ կը փութային :

Վերջապէս գեղեցիկ կեանքը պիտի վերսկսէր կրկին...

Պրիւնէլէսքօ չափազանց գրաւուած ըլլալով Անտալուզցիով, աչքէն չէր հեռացնէր դեռափ աղջիկը, և ինչպէս որ Մալապրանքայի օրէնքը կը տրամադրէր սովորական ողջոյնը փոխանակել ցամաք ելլալէ առաջ, ներկայացումը արագ կերպով տեղի ունեցաւ :

Ծովահէնը յառաջացաւ, և առանց ուէ արարողութեան սեղմեց Ժուանայի դունջը, մինչ միւսը ձեռքովը երիտասարդուհիին չըջազգեստին դրօշակներէն մէկը վեր կը բարձրացնէր :

Ժուանան խիստ հաճելի կը թուէր Պրիւնէլէսքօյի :

— Կ'արգիլեմ ձեզ ինձ դպչելու, ըսաւ նէ կատաղօրէն դէպի ետ քաշուելով :

— Ո՛հ մեր սովորութիւններուն անձանթ է տակաւին այս փոքրիկը, գոչեց ծովահէնը, բարձրաձայն խնդալով... Ահա ուրիշ հատ մըն ալ որ ըստ կամս կ'ուզէ գործել...

— Պէտք է որ վարժուիս, աղջիկս, յարեց կիներէն մէկը, որ իր ընկերուհիներուն հետ կեցած, ծաղրական երեւոյթով մը կը դիմազննէր զայն :

— Եթէ ասիկա եկած է գարշելու համար մեր մարդոցմէն, լաւ կ'ընէ որ եկած տեղը վերադառնայ, ըսաւ Մէյրի անգլուհին :

— Այս տեղը պէտք չունին իրեն, յարեց Բամէլիա կուրծքին վրայ խաչածեւելով իր երկու հսկայ ձեռքերը :

Պրիւնէլէսքօ կանգնած էր Ժուանայի դէմը, չփութած ու զայրացած : Փիչ ֆնաց որ անոր վրայ խոյանար ան ու լաւ կերպով սորվեցնէր անոր այն յարգանքը որ պէտք էր ցոյց տալ ծովուն բաղդախնդիրներուն հանդէպ, այն օրէն սկսեալ երբ Մալապրանքան անփոփոխելի ու միանգամայն հաճելի բանաձեւեր հարկադրած էր իր յաջորդներուն :

Լոկ Սալվաթօրէյի ներկայութիւնը փրկեց Անտալուզցին իր սարսափելի հպարտութեանը հետեւանքներէն, գէթ այդ վայրկեանին համար :

Բայց ամիկա չէր կրնար աւելի երկար տեւել:

Որովհետեւ, Սօլարոյի դուստրը վերջապէս պէտք էր գլխանար թէ. քանի որ Սալվաթօրէյի ձեռքերուն մէջն էր. Արծիւներու Որջին աւազակները չէին կրնար համբերութեամբ վարձիլ մինչեւ վերջը, և թէ կհնարու նկատմամբ, Մալապրանքայի օրէնքը որոշ նշանաբան մ'ունէր:

«Ամէնքը, ամէնուն համար»:

Արդարեւ, եթէ նորեկը չէր ուղեր համակերպիլ, պարզապէս պիտի նուաճէին զայն միւսներուն նման:

Պրիւնէլէսքօ ի վերջոյ տեղի տալով իր հայրոյթին ժառանգի վրայ քաշեց:

Սակայն, Սալվաթօրէյի զարնուեցաւ յանկարծ:

— Ես եմ հրամանատարը, այնպէս չէ՞, ըսաւ ծովափէն... Ուրեմն, թող հնազանդին ինծի: Ուրիշի չի պիտի երթայ նէ, ինծի համար պիտի պահեմ զայն:

Ապշուրեւոր եղած տեղերնին զամեն մարդիկը:

Չէ՞, ինչպէ՞ս... Պե՞տն էր որ այդպէս կը խօսէր... Այս խօսքերը տկան բերնէ բերան չըջան ընել, նոյնիսկ մինչեւ տենեակին խորքը առանձնացողները: Ամէն ոք պակուցած իրար կը նայէր:

Ակնարկով մը Սալվաթօրէյ ասպարէզ կարդաց բռնորին:

— Յիշեցէք որ, ըսաւ ան, ձեր ինչքը իմ ձեռքի մէջն է... Երբ կը հրամայեմ, պէտք է հնազանդիլ, ու ես ստիպեալ պատճառներ ունիմ այս մեկին հրամանը տալու: Ժառանգ ինձմէ զատ ոչ ոքի չի պատկանիր, ու ամիկա այն աստիճան կարեւոր է որ, ամենափոքր դրամով մը աոյն հրամանին նկատմամբ, կրնայ ահագին հետեւանքներ ունենալ ձեզի համար:

Նախադրուած թաղուհի մը նման, ժառանգ կը պատգէր իր քամակի ու խրոխտ ակնարկը իր շուրջը խոնուած ամբոխին վրայ:

Ինչպէ՞ս... Տարօրինակ ի՞նչ կար որ Սալվաթօրէյի խօսքերուն մէջը: Ինչո՞ւ համար այդ մարդիկը այդպէս չլմարած դէմքեր կ'առնէին այն զաղափարին վրայ թէ պետք միայն իրեն համար կ'աւելեր զինքը:

— Սովորութեանց ու կանոնին հակառակ է այդ, Սալվաթօրէյ, ըսաւ Բիէթրօ ցած ձայնով:

Ժառանգ դէպի անոր դարձաւ որ կը խօսէր, ու զիմազնեց, Բիէթրօ արիւարար տակաց Անտալուզիին ակնարկին, ու թեւերը խաչաձեւելով իր կարգին արձամարհանօք դիտեց զայն:

Գատաղութեան աստուծով մը, ժառանգ մօտեցաւ Վանինի, ու մալերը գրեթէ երիտասարդին դէմքին հպելով, պոռաց երեսին:

— Ուրեմն ես պիտի ըլլամ բացառութիւնը, որ կը վաւերացնէ օրէնքը, որովհետեւ անկէ աւելի ոչ ոքի պիտի պատկանիմ:

Բիէթրօ ուսերը թօթուեց:

Ծովափէններ, տեսնելով այս բռնոր, բռն ճիգեր կը թափէին չի յարձակելու համար այդ աղջկան վրայ, որ նոյն այն ձեւերը առած էր, որով աւելի մը կը հրամայէ իր լաճերուն:

Սալվաթօրէյ արտաւժ երեսոյթ մը առած էր: Վայրկեան մը անպատասաւ անձկութիւն մը տիրեց... Բըռունցքներ կը սեղմուէին, հաստաշուրթին դէմքեր անզուսպ կատաղութիւն մը կ'արտայայտէին...

Անկասկած իրերու վիճակը աւելի պիտի վատթարանար ժառանգի համար:

— Յանուն ծովափէններու նուիրական ցեղին՝ ըսաւ յանկարծ Սալվաթօրէյ, խղիւղ ձեռքներէ խորացող լճառութիւնը. չէ՞ք տեսներ թէ այս գեղեցիկ փոքրիկը քաղցէն ու ծարաւէն կը մեռնի: Այդ տեղը ասքի կեցուցեր ենք զայն. կարծէք թէ բանի մը պէտք չունի նէ... ամենքը ալ եկէք, երթանք...

Փոթորիկը որ կը գոռար ժուանայի շուրջը, խաղաղեցաւ:

— Երթանք կազգութիւնք, կրկնեց Սալվաթօրէ իր հետ տանելով ժուանան:

Չուզելով յայտնել ոչ իր սրտնեղութիւնը և ոչ այն զգացումները որոնք կռիւ կը մղէին իր հոգեւոյն մէջը. Պրիւնէլէսքօ ալ միւսներուն նման պատրաստուեցաւ մասնակցելու կերուխումին. սակայն անողորմ ընդդգուժմը ծայր տուած էր իր սրտին մէջ, հանդէպ Սալվաթօրէյի:

Նոյնպէս մնացեալները, ըլլայ այր թէ կին, պակուցուած հրամանատարին անսպասելի յայտարարութենէն, միակ բառի մը կ'սպասէին ապստամբելու համար ծովահէնին դէմ որ կը փոխարինէր իրենց ընտրութիւնը, ապերախտութիւններուն ամէնէն ստորինովը:

Բայց ոչ ոք չի համարձակեցաւ շարժում մը ընել, խօսք մը ըսել:

— Թող գինի բերեն, գոչեց Սալվաթօրէ...

Ու ինք իր ձեռքով բաժակ մը լեցուց. զօր կուտուաւ մէկ ումպով:

Բիէթրօ սքանչելի պուտուղներով լի աման մը երկարեց ժուանայի:

— Եթէ անօթի էք, կերէք, ըսաւ ան կտրուկ շեշտով մը:

Ժուանա չի հաճեցաւ: Իր սեղանակիցներուն հետըզհետէ սեղանէն հեռու շալը ու անոնց վարուելակերպը բոլորովին հակառակ էին քաղաթակրթութեան ըսկըղընքներուն, որոնք սորվեցուցած էին իրեն իր պատանեկութեան չրջանին, ու դիտելով իր շուրջը բոլորուած այդ որկրամոլները, սրտանց մաղթեց որ կարելի եղածին չափ շուտով հասնէին սպանիացի աղեղնաւորները, փճացնելու համար այդ խուժանը:

Բիէթրօ առանց պնդելու սեղանին վրայ դրաւ պը-

տուղներուն տառազանը ու Լիզայի երկարեց ոսկեգոյն խաղողներու ողկոյզ մը, զոր դեռատի աղջիկը ուրախութեամբ ընդունեց, ժուանա չարածձի ակնարկով մը աղջկանը նայեցաւ:

Լիզա գունատեցաւ: Բացի Լիզայէն միւս բոլոր կիներն ալ ծաղրանքով կը փոխադարձէին Անտալուզցիին ակնարկը:

Սալվաթօրէ սկսած էր խմելու, և դեռ կը շարունակէր:

Ինքզինքին կեցուածք մը տալու համար, Սպանուհին թանխիթին հետ կը խաղար, առանց ուշադրութիւն դարձնելու Սալվաթօրէյի մեծարանքներուն, որուն հազիւ թէ երբեմն երբեմն ուշ կը դարձնէր:

Բաղմաթիւ անգամներ ծովահէնը զարմացաւ գաղտագողի կերպով տեսնելով ժուանայի աչքերը, որոնք Բիէթրօյի վրայ սեւեռուած էին, ու իր աչքերը ատելութեամբ լեցուեցան:

Այժմ, ժուանայի ինքնավստահութիւնը հետզհետէ կը լքէր զինքը, Չափազանց հպարտ արտայայտելու համար վախը որ կը պրկէր իր կոկորդը, Սօլարօյի դուստրը կը չափէր վերջապէս իր վտանգալի կացութեան մեծութիւնը:

Նէ դառնութեամբ կը խորհէր թէ աւելի երջանիկ էր ինք Պարչէլօնայի մէջ իր հօրը մօտ որ ընկճուած էր գուցէ այժմ, իր զգացած կսկիծէն: Կը խորհէր թէ ճիշդ այդ պահուն հոն, սպանիական քաղաքին մէջ, մայրը մանող արեգակը, իր վերջին ճաճանչներովը կը հրդեհէր տուններուն դարատափերը, ու ամբողջ օրուան ընկէր թացքին լուռ մնացող պարտէզները կ'ոգեւորուէին ծածողներով ու կանչերով...

Ինչո՞ւ համար հեռացած էր ինք այդ խաղաղաւետ անկիւնէն, ուր այնքան հեշտալի ժամեր կ'ապրէր:

Ժուանա ամէն գնով որոշած էր սուղի ծախել իր

ու խիստ ձեւով մը որուն գաղտնիքը ինք գիտէր միայն ։
Յետոյ կատարեալ շողոքորթութեամբ հարցուց .

— Այդ երիտասարդ կնոջը մասին, ինչ կարգադ-
րութիւններ կը խորհիւս ընել, պետ ։

Ու ձեռքովը ցոյց տուաւ այն դուռը, ուրկէ ան-
յայտացած էր ժուանան ։

— Ես գիտե՞մ, պատասխանեց Սալվաթօրէ վա-
րանելով ։

— Անկասկած, կալանաւորած ես զայն ։

— Ոչ քու կարծածիդ նման ։ Իր յօժար կամքովը
իմ հետս եկաւ, և կը կարծեմ թէ կը սիրէ զիս... ։

— Միմիայն կը կարծե՞ս ։

— Ինչ որ ալ ըլլայ ես զինքը կը սիրեմ, ըսաւ
Սալվաթօրէ, գլուխը անդին դարձնելով ։

— Պե՛տ, ձեր իրաւունքն է այդ կինը ցանկալն ու
զայն ունենալը. սակայն յետոյ ան նոյնը պիտի ըլլայ
մեզի համար ինչ որ են միւս կիները, այնպէս չէ՞ ։

— Այսինքն, հարցուց Սալվաթօրէ ։

— Այսինքն թէ, օրիորդը չպիտի ստիպէ մեզի իր
չորս անդամները անկողինն չորս ծայրերուն կապելու,
և թէ այնքան հեղութիւն ու հլութիւն ցոյց պիտի տայ,
որքան կը պահանջենք մենք հոս գտնուող միւս բոլոր
կիներէն ։

Երկար լռութիւն մը տիրեց երկու մարդոցը միջև ։
Յետոյ, Պրիւնէլէսքօ յանկարծ իր գլխաւոր նպատակին
դիմեց .

— Ինչ որ յայտարարեցիր քիչ առաջ այդ կնոջը
նկատմամբ, անկասկած կատակ մըն էր ։ Ժուանան ա-
մէնքիս կը պատկանի, այնպէս չէ՞ ։

— Ո՛չ, պատասխանեց Սալվաթօրէ, չոր չեչտով
մը ։

— Ուրեմն աւելի գէշ իրեն համար, ըսաւ Պրիւնէ-
լէսքօ, պատրաստուելով հեռանալու իր պետին քովէն ։

— Քեզի համար աւելի գէշ, յարեց հրամանատա-
րը, կեցնելով զայն ։ Ժուանան ոչ բանտարկեալ է հոս,
և ոչ ալ գերի ։ Անիկա իմ կինս է, կ'իմանա՞ս, և մի-
միայն ինծի համար պիտի պահեմ զայն ։

— Սակայն օրէնքը կ'արգիլէ քեզ ։

— Օրէնքը. եթէ պէտք ըլլայ, ուրիշ մը կը յօրի-
նեմ ։ Սա ալ մի մոռնար սակայն որ, Աստուծմէ առաջ
կը հրամայեմ ես այստեղ, և թէ այսպէս կը բաղձամ ես ։

— Մալապրանքայի օրէնքը որոշ է, ուղեց պնդել
Պրիւնէլէսքօ ։

— Ես կ'անդոսնեմ Մալապրանքան, և ինչպէս որ
ինծի հաճելի թուի, այնպէս կը գործեմ ։

Պրիւնէլէսքօ անշնորհ կերպով հեռացաւ Սալվաթօ-
րէի մօտէն, և ակռաները սեղմած ու աչքերը դարձած,
գնաց առանձինն տեղաւորուելու սեղանի մը գլուխը ։
Վայրագօրէն անդին հրելով իրեն մօտեցող կիները ։

Իր սե ու ատելալառ ակնարկը կը հետեւէր Սալ-
վաթօրէի ։ Որ կը բարձրանար դարատափ տանող մեծ
սանդուխին քարաշէն աստիճաններէն ։

Սալվաթօրէ այժմ միացած էր ժուանայի իր յուզ-
մունքը այն աստիճան խոր էր, որ բառ մը իսկ չէր
կարող արտասանել, ու երկար ատեն գորովագին կեր-
պով դիտեց զայն ։

— Ձեզի համար, ըսաւ ան վերջապէս, իմ մար-
դոցս պարսաւանքին ենթարկուեցայ, ստիպելով զանոնք
որ յարգեն ձեզի ։

— Ո՞րքան ժամանակի համար, հարցուց ժուանա ։
Այս զիւհահարներուն խումբը պիտի ապստամբի ձեզ դէմ,
ու երբ ջուրը նետեն ձեզ, իմ միակ ընելիքս պիտի ըլ-
լայ իմ կարգիս հետեւելու ձեզի, փրկելու համար իմ
պատիւս ։

— Ինչո՞ւ այդպէս կը խորհիք, միթէ տէրը ես
չեմ հոս ։

Ժուանա Թերահաւատ կերպով ուսերը թօթուեց։

— Տէրը ես եմ հոս, վերսկսու Սալվաթօրէ, շեշտաւորելով բառին վրայ. ու ես զօրաւոր եմ։

— Կարելի է, սակայն վստահ ըլլալու համար ձեր մարդոցը հաւատարմութեանը վրայ, ես կը դրկէի զանոնք որպէսզի խօսին իրարու հետ . . ամուր պարանի մը ծայրէն . . .

— Այդ տեսակ փափաք մը բնաւ չունիմ, ըսաւ Սալվաթօրէ գրեթէ խնդալով. այնքան որ ծիծաղելի էր Ժուանայի լրջութիւնը։ Կտրիճ տղաքներ են անոնք, և անգամ մը որ իրենց զայրոյթը մեղմանայ, շուտով պիտի վարժուին յանձին ձեզի լոկ իրենց պետին կիւր տեսնելու։

— Իրենց պետին կինը . . .

Ժուանա սարսռաց։

Սալվաթօրէ կարծեց թէ Ժուանա տակաւին շատ քիչ հաւատք ունէր իր խոստումին վրայ։

— Քանի որ ձեզի կ'ըսեմ թէ ես զօրաւոր եմ, ըսաւ ան կրկին . . . և յետոյ, պէտք չէ՞ որ զօրաւոր ըլլամ, քանի որ կը վախնաք դուք, իսկ ես կը սիրեմ ձեզի։

Ժուանա երբէք չէր համոզուած. նէ ըստ բաւականին հանդիպած էր ակնարկներու և լսած ծովահէններուն խօսակցո թիւններէն նախադասութիւններ, վստահ ըլլալու համար թէ պէտք չէր որ հաւատար ծովահէններուն իրենց պետին հանդէպ ունեցած հաւատարմութեանը վրայ, որովհետեւ նէ կը կասկածէր թէ անոնք աւելի իրենց բնազդին էր որ կ'անսային. քան թէ իրենց տրամաբանութեանը։

— Թողէ՛ք ինձ, կը պաղատէր նէ սրտաշարժ չեղտով մը, և եթէ գէթ քչիկ մը սէր ունիք ինծի հանդէպ, անմիջապէս Պարլէյօնա առաջնորդեցէ՛ք զիս։

Սալվաթօրէ ուժգին կեբպով սարսռաց։

— Բացի ատկէ, ինչ որ պահանջէք պիտի չնորհեմ ձեզի, ըսաւ ան համարձակ շեշտով մը. Կը սիրեմ ձեզ, այժմ քովս էք, ու պիտի պահեմ ձեզ։ Այլևս երբէք դուրս չպիտի ելլաք Որջէն։

Հաւանաբար Սպանուհին գետին պիտի տապալէր. եթէ երբէք Սալվաթօրէ չի բռնէր զինքը, Ոգեսպառ ու դողդոջուն փոքրիկ բան մըն էր ան, որ Սալվաթօրէ կրնարուն յատկացուած սեռականներէն մէկը փոխադրեց։

Հարուածը խիտ գառն էր Ժուանայի համար, որ կ'զգար թէ իր պաղատանքները անօգուտ էին։ Որոշ էր որ նէ գերի ինկած էր այդ սարսափելի աւազակներուն ձեռքը, որոնց վրայ գուցէ և դեռ երկար ժամանակ անկարող պիտի ըլլար ազդելու մարդկային արդարութիւնը։

Սալվաթօրէյի բազուկներուն մէջ Ժուանա նուազած էր։

— Կատարեալ է մրմռաց ծովահէնը. կարելի չէ ասկէ աւելի իմաստուն ըլլալ. ու սկսաւ հանուեցնել դեռատի ազջիկը։

Բայց Ժուանա վարպետ էր կեղծելու արուեստին մէջը. նէ բացաւ իր աչքերը ու թոյլ տուաւ որ Սալվաթօրէ տեսնէր իր գեղեցիկ տփռոյն դէմքը, զոր ծանր խոպոպներ կը շրջապատէին իրենց մետաքսեայ կոյտերովը։

— Որքան ծարաւ եմ, հեծեց նէ. կ'զգամ թէ պիտի մեռնիմ։

Սալվաթօրէ դուրս խոյացաւ, զովացուցիչ ըմպելի մը գտնելու համար։

Իսկ Ժուանա, ոստումով մը դրանը վրայ նետուեցաւ, ու խնամով նիզը դնելէ յետոյ, ականջը դրան տուած, սպասեց։

Քանի մը վայրկեան յետոյ Սալվաթօրէ կը վերադառնար, ձեռքը բաժակ մը բռնած։ Փակուած դրանը առջեւը հասնելով, ան զարմացած կանգ առաւ։

Բաղխեց զայն:

Ոեւէ պատասխան չկար:

Բռունցքներովը բարկութեամբ դղրդեց դուռը:

Ոչինչ, միշտ ոչինչ: Սակայն փայտեայ ու երկաթեայ այդ յաղթ պատուարին ետեւէն, Սալվաթօրէ ուրոշ կերպով լսեց չոր քեքեւումի մը բիւրեղեայ ձայնաչարը:

Անշարժ կերպով աւազակը վայրկեան մը եւս մթաթիկ ըրաւ, ու յետոյ յամրաքայլ հեռացաւ, մինչ իր աչքերուն մէջ տարօրինակ նշոյլներ կը վառէին:

Վարի մեծ սրահին մէջ, ծովահէնները շրջապատած էին Պրիւնէլէսքօն, ու ցած ձայնով, ինքզինքնին ոգեւորեալ մեկնաբանութեանց յանձնած: Շլմորած հրօսը յուզուած Պրիւնէլէսքօյի յայտնութիւններէն, որ հաւատարմաբար պատմած էր հրամանատարին հետ ունեցած իր խօսակցութիւնը, կը խորհէր թէ, արդեօք իրականին մէջ պետերնուն ընթացքը իրենց հաւատարմութիւնը փորձելու համար նիւթուած հնարք մը չէ՞ր:

Միմիայն Պրիւնէլէսքօն էր որ չէր բաժնէր այդ կարծիքը: Ան կը յիշէր իրենց պետին որոշ և հակիրճ բառերն ու անկեղծութեան այն շեշտը, որով դրոշմուած էին անոր խօսքերը:

Ո՛չ, հրամանատարին կողմէ ոեւէ հնարք նիւթուած չէր: Իրականին մէջ անոր նպատակն էր անտեսել Մալապրանքայի օրէնքը, և ասիկա լոկ գեղեցիկ աչքերուն համար աղջկան մը, հաճօյքի հասարակ առարկայ մը, որուն սեփականութեանը մասին կը հակաճառէր իրենց հետ:

— Ահաւասիկ հրամանատարը, բոաւ յանկարծ ծովահէններէն մէկը, նշմարելով Սալվաթօրէն որ սանդուխներէն վար կ'իջնար:

— Ճիշդ ժամանակն է որ բացատրութիւններ պահանջենք իրմէն, աւելցուց ուրիշ մը:

Մոլանները շրջապատած էին Պրիւնէլէսքօն, ու ցած ձայնով մեկնաբանութիւններ կ'ընէին

— Այո՛, պէտք է որ ճշմարտութեանը բոլորս ալ վերահասու ըլլանք:

Յետոյ, ամէնքը միասին Սալվաթօրէյի կողմը դարձան:

— Պե՛տ, ըսաւ Տիէկօ, ծովահէններուն ամենէն երիտասարդը. Պրիւնէլէսքօ հաղորդեց մեզի ձեր խօսքերը, այդ ժուանային նկատմամբ, որ խռովութիւն ու գոռութիւն կը սերմանէ մեր մէջը: Պիտի շարունակե՞նք տակաւին վիճարանիլ անոր պատճառաւ:

— Ժուանան իմ սիրոյս ու գուրգուրանքիս առարկան է, պատասխանեց Սալվաթօրէ. որչափ ատեն որ չեմ ձանձրացած անկէ, ինձմէ զատ ոչ ոքի պիտի պատկանի ան:

— Բու կարծիքովդ մենք միմիայն քու փշրանքներդ հաւաքելու յարմար ենք, մէջ բերաւ Պրիւնէլէսքօ փոքր ինչ քամահրող ժպիտով մը:

— Երբէք կանդ չպիտի առնեմ քու սպառնալիքներուդ առջեւ, որոնք կը կարծես քողարկել քաղաքավար ընթացքի մը տակ, պատասխանեց Սալվաթօրէ: Կը կրկնեմ թէ Ժուանա իմս է ու իմս պիտի ըլլայ, եթէ դուք չպիտի արգիլէք բան մը, որուն տեւողութիւնը միմիայն փառաւոր կրնայ ըլլար մեզի համար: Ժուանան իմ փառքս է, կը հասկնա՞ք:

— Կիները ուէ կապ չունին ձեր արհեստին մէջ, պետ... Անոնց համար չէ որ մենք կը կոռնինք:

— Եթէ Ժուանան մինակ իմս ըլլայ, ամբողջ աշխարհը պիտի ապշեցնեմ, կ'իմանա՞ք:

Այս գաղափարին վրայ Սալվաթօրէյի ճակատը յանկարծակիս ուրախութեամբ մը լուսաւորուեցաւ: Ան արագ քայլերով մօտեցաւ Բիէթրօյի, որ անկիւն մը առանձնացած կը թուէր անտարբեր մնալ իր ընկերներուն վէճին:

— Դո՛ւն ըսէ անոնց Բիէթրօ, թէ ինչե՛ր կարող եմ

ընել, եթէ երբէք ինծի դէմ չի դաւեն: Ըսէ անոնց թէ ես պէտք ունիմ իրենց բարեկամութեանն ու ժուանայի օրրոյն, չանիծելու համար կեանքը:

Բիւթրօ ձեռքերը իր բարեկամին երկարեց:

— Անօգուտ է, ըսաւ ան այնպիսի ձայնով մը, որ հակառակ իր մեղմ շեշտին, թէ քաջութիւն և թէ կորով կ'արտայայտէր: Անօգուտ է, չպիտի հաւատան ինծի:

Ուստի Սալվաթօրէ իր մարդոցը դարձուց զէմքը, որուն վրայ գոյացած զայրոյթի խորշում մը, ձեւափոխած էր իր բերանը:

— Ահաւասիկ իմ վերջին խօսքս. վա՛յ ձեզմէ անոր որ կը համարձակի դպիլ ժուանայի:

Յետոյ ցցուելով իր բովանդակ բարձրութեամբը, տենդոտ շարժումով մը քաշեց հանեց իր բաճկոնակին օձիքը, որպէս թէ օդ առնելու համար, և ընդհոտ քայլերով հեռացաւ սրահէն առանց վերադառնալու այլեւս:

— Մեղք որ ծիծաղեցաւ ծովահէններէն մէկը, իր ոյժը կնոյ մը հանդէպ սնուցած սէրէն ուրիշ բանի չի ծառայէր:

Բիւթրօ անոնց մօտեցաւ:

— Ընկերներ, ըսաւ ան. կ'ուզեմ որ բարեխօսեմ ի նպաստ Սալվաթօրէյի, զոր եղբօրս նման կը սիրեմ: Առայժմ բոլորովին իրեն թողունք այդ աղջիկը, մանաւանդ այս վայրկեանիս, երբ կը թուի թէ բուռն կիրք մը տիրապետած է անոր, և սպասենք մինչև այն վայրկեանը, յորում իր հրայրքին առարկան պիտի դադրի իրեն հաճոյ երեւալէ...

— Եւ այդ օրը ըսաւ Տիէկօ ձեռքերը իրարու միացնելով, որպէս թէ մէկը կը խեղդէր...

— Այո՛, ոռնացին միւսները, ատելավառ ակնարկներ արձակելով. ու այն ատեն նոյնիսկ չպիտի մեծարենք այդ կաւատ սպանուհին, մեր հաճոյքին ծառայեցնելով զայն:

— Եւ այսպէսով նէ իրր օրինակ պիտի ծառայէ միւսներուն, ըսաւ պարզապէս Բիւթրօ:

X

ԿԱԼԱՆԱԻՈՐ ՈՒ ԳԵՐԻ

Անկասկած ժուանայի դիմադրութեան պատճառը Սալվաթօրէյի գազանային ոյժն էր, սակայն դժբաղդութիւնը, ամենաւե՛ծ դժբաղդութիւնը այն է որ, ամենազօրաւօրը յաճախ ամեատկարը կ'ըլլայ սիրոյ մէջ: Սպանուհին ցասումը, իր ծաղրանքներն ու հեգնանքները առաւել ևս օգտակար եղան իր պաշտպանութեանը, քան թէ ամենաամուր նիւքերը:

Սալվաթօրէ անմիջապէս ըմբռնեց թէ անմտութիւն մը պիտի ըլլար իր փափաքին անմիջական յագեցումին մասին պնդելը:

Պէտք էր սպասել, ու առաժմ լքել սրտանուած սիրահարի վարմունքները, կեղծելու համար վեհերոտ ու հեզահամբոյր Լօվըլասի մը երեւոյթները:

Դառն ահեստ, զոր բնաւ Սալվաթօրէյի նկարագրին չէր յարմարէր: Օրէ օր ան աւելի բուռն կերպով կը տենչար ժուանան, ու կը զայրանար տեսնելով թէ Անտալուզցին մասնակից չէր ըլլար իր մոլեգնութեանը:

Իրենց ժամանումին յաջորդ օրն իսկ Սալվաթօրէ հաստատ ու անկեղծ համոզում մը գոյացուց թէ, դեռատի աղջիկը վախնալու ուէ պատճառ չունէր իր մարդոցմէն, ու ժուանա, փախուստի ուէ փորձ ընելու անկարելիութեանը առջև, թուեցաւ ընդունիլ իր տիրոջը համակերպելու պէտքը:

Արծիւներու Որջին մէջ, կեանքը հետզհետէ աւելի գրաւիչ դարձած էր իրեն համար:

Սալվաթօրէ առաջին յարկին վրայ երեք հսկայ սենեակներ յարդարել տուած էր անոր համար, որոնք ա-

առնձին յարկաբաժին մը կը ձեւացնէին, և ուր մտնելը բացարձակապէս արգիւրուած էր ունէ մէկուն, բացի ծառայելու պարագայէն, զոր հսկողութեանը յանձնուած էր ծերուկ Բամէլիայի և արաքական ծագումով երկու սպասաւորներու:

Ժուանա իր անձին համար բացարձակ մեկուսացում պահանջած էր իր սիրահարէն, որով Սպանուհին վատա՛ էր թէ բաղդախնդիրներուն ապաստանարանին մէջ իր բնակութեանը չըջանին, ևնէ շփում չպիտի ունենար ծովահէններուն հետ:

Բնականաբար, Սալվաթօրէ կատարած էր Ժուանայի բոլոր ցնորամիտ քմայքները, որովհետև ան կը պաշտէր այդ կինը, ինչպէս շուն մը իր տիրուհին, ու կը ցանկար զայն խենդի մը պէս:

Մենակեաց գիշերէ մը յետոյ, որուն միջոցին հեշտալի մտածումներ զգլխած էին իր սիրտը, առաւօտուն, տենդոտ ու խորտակուած, իր մարդոցը մէջտեղէն դեղեւելով վար իջաւ, ու վայրի կերպով մը ձեռքը սեղանին զարկաւ: Բաժակներ ընդհարեցան և գինին գետին հոսեցաւ, ինչ որ բոլոր ծովահէններն ալ որպէս չարագուշակ դէպքերու նշան մը մեկնեցին:

Իրականութիւնը ըսելու համար, ծովահէնները չափազանց նուազ կը մտահոգուէին գոռոզ ընթացքներովը Ժուանայի, զոր գրեթէ երբէք չէին տեսներ, քան թէ հոգեկան փոփոխութիւններովը Սալվաթօրէյի, որ միշտ ալ ճարպիկ մարդ մը ու արի ծովասպատակ մը կը նկատէին:

— Պէտք է հարցնել հրամանատարին թէ, իր այս գերութիւնը ո՞րքան ժամանակ պիտի տևէ, ըսաւ Տիէկօ Սալվաթօրէյի կողմէ լսուելու չափ բարձր ձայնով մը:

Ծովահէնը սթափելով իր երազանքէն, վայրկեան մը ուղղակի անոր երեսը նայեցաւ, յետոյ ոտքի ելլելով քանի մը քայլ առաւ, երկբայելով նախ քան պատաս-

խանելը: Վերջապէս, առանց բան մը ըսելու, մէկ քանի աւաղակներէ կազմուած խումբերու ջովէն անցնենելով, հեռացաւ գնաց, առանց նոյնիսկ երեսնին նայելու:

— Տօնախմբութիւնը ե՞րբ է, հարցուց ծովահէններէն մէկը:

— Ո՞ր տօնախմբութիւնը:

— Վէնսաան Տօմինկօյի տեղ Սալվաթօրէյի պաշտօնական անուանումը:

— Յուսանք որ, ըսաւ Պրիւնէլէսքօ, գլուխը երբեքնելով, եթէ մարդը փոխուած է, տաղաւարը նոյնը պիտի մնայ:

— Այդ ալ տակաւին որոշ չէ, ըսաւ ուրիշ մը, ըսկեպտիկ շեշտով մը...

— Ես ալ քու կարծիքէդ եմ, աւելցուց սպիտակամօրուս ծերունի մը, ու կը կարծեմ թէ պէտք է ըսկպասել քիչ մը սքանչանալու համար տեսարանի մը վերայ, որ տակաւին նոր է ծովասպատակ աչքերու համար...

— Ո՞րն է ադ:

Ծերունին դժուարաւ ոտքի կանգնեցաւ, ու կարեւր եղածին չափ մօտեցաւ Պրիւնէլէսքօյի, խուսափելու համար անգաղտնապահ ականջներէ և ցած ձայնով ըսաւ...

— Ծովահէններու հրամանատար մը, ստրուկ իր գերին...

— Ինձի համար գոյութիւն չունին վտանգներ, որոնց պատրաստ չըլլամ խիզախելու, պահպանելու համար մեզի այդ զարչանգէն, ոռնաց Պրիւնէլէսքօ, շողացնելով իր զաշոյնը...

— Ուրեմն, եթէ ես քու տեղդ եղած ըլլայի, չպիտի կրնայի հանդիստ քնանալ:

Յայնժամ, մարդոցմէն ունէ մէկը ոչ յուզում և ոչ

ալ անհամբերութիւն կը յայտնէին, այնքան որ համոզուած էին թէ ուէ բան փոխուած չէր, և թէ Սալվաթորէ շուտով պիտի վերագտնէր ինքզինքը:

Արդարեւ, չէին կրնար ուրանալ թէ կալանաւորուհին նուաստացուցիչ ընթացք մը ի գործ կը դնէր իր բանտապահներուն հանդէպ, արհամարհելով ու նախատելով զանոնք, սակայն վստահ էին թէ օր մը, Սալվաթորէ արժանի կերպով քաւել պիտի տար անոր իր ամբարտաւանութիւնները, և անգութ հարուած մը վերստապահած էր անոր ունայնութեանը:

Բան մը, որուն մէջ մեծապէս կը սխալէին:

Սալվաթորէ հեռու էր իր բանտարկելուհիին հպարտութիւնը չքացնելու մասին խորհելէ: Տօմինկոյի յաջորդը, իրենց պետը, իրենց եղբայրն ու բարեկամը լոկ անխառնակ ծառայ մըն էր ձեռքերուն մէջը Սպանուհիին, ու ենթակայ իր տիրուհւոյն քմայքներուն:

Թարթափելու համար գեռատի աղջիկը, Սալվաթորէ նախ բացած և ապա պարպած էր աղամանդներու, մարգարիտներու և թանկագին քարերու արկղնե նոր առջև: Ժուանա, պչրասէր, կը սիրէր հարուստ յարդարանքները: Ու Արծիւներու Որջը լի էր աշխարհի զանազան մայրաքաղաքներու մէջ բնակող հարուստ վաճառականներու սահմանուած հրաշալիքներով, որոնք բռնի կերպով առնուած էին ասպատակուած նաւերէն: Ու Ժուանա պատասաններուն ու գոհարեղէններուն մէջ մխրձուած, կ'ընտրէր անոնցմէ, զարդարելու համար ինքզինքը:

Երկար օրերու բնական վնասումէ մը յետոյ, Ժուանա վերջապէս կարողացած էր նուաճել զինքը համակող սարսափը. և պատրաստ երեւալու համար հետագայ օրերուն մէջ, հանդարտած ու մեղմացած, որպէս թէ հրաշքով եղած ըլլար:

Այժմ չէր վախնար նէ, երբ Սալվաթորէ ուխտած

էր իրեն թէ որքան ատեն որ ինչ ողջ էր, ուէ մէկը չը պիտի կարողանար դպչիլ իր մազերուն թելին անգամ, ու հաստատելու համար իր ըսածը, սկսած էր ստիպե ծովահէնները, որպէսզի իբրեւ հրաւիրեալ մը նկատէին գեռատի աղջիկը և ոչ թէ կալանաւոր:

Ժուանա գրեթէ բնաւ չէր հեռանար իր յարկաբաժնէն բացի երեկոյներէն, երբ ընթրիքէն յետոյ Սալվաթորէյի ընկերակցութեամբ երկար պտոյտներ կը կատարէր միջնաբերդին պատնէշներուն վրայ: Թագուհիի մը նման հագուած ու Թանիթը թեւերուն մէջ, ան կ'երթար հոն, իր առոյգ ու ցոլացիկ ակնարկներովը դիտելու համար կոհակներուն վրայ պարող բազմերանգ լոյսերը նաւերուն, որոնք կ'ուրուագծուէին հորիզոնին վրայ:

Ու առանց ըսելու, ան կը դարանէր յանկարծական ժամանումը Ն. Վեհ. Սպանիոյ թագաւորին աղեղնաւորներուն ու զինուորներուն, որոնք լաւ կերպով զինուած նաւերու մէջ, պիտի գային կոտելու իր ազատագրուածին ու աշխարհի խաղաղութեանը համար:

Ժուանա, բնականաբար կ'երեւակայէր թէ, հայրը, տեսնելով իր և Սալվաթորէյի անհետացումը, անմիջապէս լուր տուած էր իշխանութիւններուն, և թէ սպանիական նաւատորմը կը պատրաստուէր վառօդին մոլեգին բոյրը շնչել տալու ծովահէններուն:

Արդարեւ, խեղճ աղջիկը չէր կրնար գիտեալ թէ՝ իր փախուստին յաջորդ առաւօտուն, վիրաբոյժ Սօլարօն առանց ուէ զգուշութեան, յանկարծական կերպով իր խելայեղ ու անատակ սպասաւորներուն կողմէ իմանալով իր աղջկան առեւանգուած ըլլալը, մեծապէս ընկճուած էր, ու նոյն օրը երեկոյեան իր աչքերը փակած առանց բառ մը խօսելու արտասանելու:

Որով Ժուանայի Արծիւներու Որջը գտնուելուն զաղտնիքը լաւ մը պահպանուած էր, քանի որ բացի

Սօլարօյէն, ոեւէ մէկը չէր կրնար ենթադրել թէ, վիրաւորեալը, որ փրկուած էր չնորհիւ Սօլարօյի գիտութեանը՝ մէկն էր այն բաղմաթիւ աւազակներէն, որոնց հետքերը երեւան հանելու համար, ի դուր տեղը կ'աշխատէր Սպանիան, գրեթէ բոլոր ծովերուն վրայ:

Ժուանա, այդտեղէն կրնար դիտել անսահման ծովը, որուն խորքերուն մէջ կը կարծեր տեսնել Սանթէ Պարպարայի վանքերուն հնամենի իւրաները:

Գիշեր մը, երբ Սալվաթօրէ կրկին կը հիանար իր վրայ,

— Ուրեմն, այժմ գիտեմ ծովասպատակներու այս հուշակաւոր բոյնը, ըսաւ Նէ, իր վճիռ աչքերը անոր վրայ յառելով:

— Կը տեսնէք թէ, չեմ ստած ձեզի:

— Ես չէի կասկածեր ձեր անկեղծութեանը վրայ, բայց կ'ուզէի իմ աչքերովս դիտել...

— Ժուանա, այստեղ դժբաղդ չէք ըլլալ զուք մեզի հետ:

Սպանուհին սկաւ խնդալ:

— Որքա՞ն ժամանակ կը կարծէք թէ կրնաք պահել զիս:

— Լաւ գիտէք թէ, այժմ այլեւս չէք կրնար հեռանալ այստեղէն, այլ եթէ ի վնաս...

— Ի վնաս ինչի:

— Ձեր կեանքին, սէնօրիթա:

Լուանի նուրբ մահիկ մը երեւան ելաւ երկու ամպերու մէջտեղէն, ազօտ նշոյլ մը արձակելով Արծիւներու Որջին վրայ:

— Իրաւ է, ըսաւ Ժուանա, որպէս թէ անփութութիւն մը կ'որոնցնել տուած էր իր յիշողութիւնը, մօռցած էի թէ ոտարական մը երբէք կենդանի դուրս չելլար ձեր հիւրընկալ բնակարանէն:

— Պարչէլօնա եղած ատենա, չէի ծածկած զայն ձեզմէ:

— Ձէի ուղած հաւատալ ձեր խօսքերուն կարեւորութեանը, սիրելի Սալվաթօրէս, ըսաւ Ժուանա մեղմ շեշտով մը: Օրէնքը դրուած է բռնաբարուելու համար և միմիայն ժողովրդային խնդանն է որ պարտաւոր է յարգել զանոնք...

— Այստեղ, մենք ամենքս ալ հաւատար ենք:

— Անիրաւութիւն է այդ, մարդիկներ կան որոնք պէտք է հրամայեն, իսկ ուրիշներ հնազանդին:

— Մալապրանքայի օրէնքը բոլորիս համար հաւատար է, սէնօրիթա, կրկնեց Սալվաթօրէ:

— Մե՛ղք, յարեց Նէ: Ուրեմն դժուար պիտի ըլլայ ինծի, ձեզի հետ համաձայնութեամբ ապրիլը, որովհետեւ ես կը սիրեմ իմ ազատութիւնս:

— Ուրեմն ազատ չէ՞ք, մեր մէջը:

— Այո, ազատ մահուան պատիժի տակ ապրելու համար... որով վիճելի ազատութիւն մըն է, պարոն ծովահէն:

Սալվաթօրէ գլուխը երերցուց: Արդարեւ այդ դեռատի աղջիկը երբէք չպիտի կարողանար բան մը ըմբռնել, Անոր համար, ինք ասպարէզ կարդացած էր ծովասպատակներուն իրաւացի բողոքին, որոնք կը պահանջէին գործադրուիլ այն օրէնքին, որ կը պատկանէր Արծիւներու բոյնին մէջ ապաստանած կիներուն... Անոր համար, ինք ենթարկուած էր իր ամենասիրելի բարեկամին, Բիէթրօյի մեղադրանքներուն, որ կը փափաքէր ծովը նետել այդ խափանիչ աղջիկը, այսպէսով ցոյց տալու համար անոր անօգուտ ապստամբութեան մը անպատեհութիւնները...

Վերջապէս, անոր համար, ինք չէր վախնար խիզախելու իր գաղանաքարոյ նկարագրով ու վատախօրժ ընկերակիցներուն դժգոհութեանը դէմ...

Արդարեւ, ծովահէնը կը փափաքէր այլապէս վարուիլ Ժուանայի հետ, և ոչ թէ այնպէս խնջալէս կը վար-

ուէր հասարակ դուարին հետ, զոր կաղմուած էր իր հրամանին տակը գտնուող իգական տարրէն: Սակայն կը յուսար նաև սահմանաւորել իր տիրուհւոյն քմայքները, վստահելով անոր յօժարութեանը, թէ իրմէն զատ ոչ ոքի չպիտի պատկանէր:

— Բնաւ չէ՞ք խորհիր թէ կրնամ խոյս տալ, հարցուց Ժուանա, լռութիւնը խզելով:

— Ատիկա մահուան առջեւը վազել պիտի ըլլար, սէնօրիթա, ու ես կը կարծեմ թէ չափազանց կը սիրէք կեանքը...

Եւ որպէս թէ կարելի էր խուսափիլ այդ գիշակեր ցեղին ձեռքերէն...

— Ուրեմն, իրապէս սարսափելի է, ըսաւ սպանուհին, յուսահատութեան շարժումով մը ճնշելով ճակատը իր պրկուած բռունցքներուն մէջ, որ հակառակ իր կամքին յուզեց Սալվաթօրէն:

— Սէնօրիթա, վստահութիւն ունեցէ՞ք իմ վրաս, ըսաւ ան, գորովազին կերպով պարարելով Ժուանայի մէջքը. ճակատագիրը միշտ գէշ կերպով չի վերջացներ դործերը... միթէ իրար վերագտած չե՞նք մենք:

— Վերագտած:

— Այո, երկար ատեն փնտռած եմ ձեզ ամէն կողմ. ձեզ է որ կ'սպասէի ես. բնաւ չէ՞ք հասկնար զայն:

— Ո՛չ, ո՛չ. ես ստեղծուած չեմ ձեր մօտը ապրելու համար...

— Ժուանա, ես ձեզ սիրած եմ առաջին ակնարկէս ի վեր. դուք իմս պիտի ըլլաք. թագուհի մը պիտի ըլլաք մեր մէջը... Ինչ որ կը գտնուի այստեղ, ձերն է... ձեզի կ'ուտամ զանոնք:

— Միմիայն Պարչէօնա վերադառնալու միջոցը տուէ՞ք ինծի, կրկին պաղատեցաւ Ժուանա:

Սալվաթօրէ չէր լսեր: Ան ծնրադրած էր անոր առջև, սիրտը խորտակուելու չափ բաբախուն, ու աչքերը փափաքէն շողշողուն...

— Որքան կը սիրեմ ձեզ, շնչաց ան խանդաղաւտանօք: Ըսէ՞ք ինծի թէ այլեւս երբէք չպիտի խօսիք այս բնակարանէն հեռանալու մասին... Թէ հոս, իմ մօտս պիտի ապրիք, ու սիրէք ինծի:

— Թերեւս, պատասխանեց Ժուանա, ոտքի ելլելով... չեմ գիտեր:

Պահ մը Սալվաթօրէ աչքերովը հետեւեցաւ անոր, սքանչանալով անոր դիւրաթեք մարմինը ջինջ ու ներդաշնակ ձեւին վրայ: Շուտով անհետացաւ նէ ճեմավայրին անկիւնէն:

Իր յարկարաժինը մտնելէ առաջ, Ժուանա Բիէթրօյի հանդիպեցաւ մեծ սանդուղին վրայ որ դէպի գետնայարկ կ'առաջնորդէր, ու ողջունեց զայն իր փոքրիկ ձեռքը շարժելով:

Բիէթրօ անցաւ անոր առջևէն առանց գլուխը դարձնելու ու առանց պատասխան տալու:

Ուստի Սպանուհին անոր առջևը վազեց, գոցելով անոր ճամբան, ու հեգնական կերպով հարցուց.

— Ըսէ՞ք պարոն ծովասպատակ, քանի՞ կին հաղորդ եղած է ձեր անկողնին երէկ գիշերուընէ ի վեր:

Ի մեծ զարմացում իրեն, Բիէթրօ կը շարունակէր լռել տակաւին: Միմիայն շրջան մը ըրաւ ան, ու անցաւ ներս քովէն այնպիսի անտարբեր ձևով մը, որպէս թէ ոեւէ մէկը չէր գտնուէր իր առջև:

Ժուանա բարկութեամբ ոտքը գետին զարկաւ:

Նէ տեսաւ երիտասարդին աներեւոյթանալը ծուխով ի սենեակին մէջ, ու ծոցեցաւ աւելի լաւ կերպով հետեւելու համար անոր: Բիէթրօ առանց կանգ առնելու անցաւ սրահէն, ուր տասի չափ մարդիկ նստարաններու մէջ բնկողմանած, անվերջ ծիծաղներով աւարտելու վրայ էին իրենց խրախճանքը. ամենօրեայ խընջոյքի մը մնացորդներուն միջև: Այդ գիշիով ու ալքով ապականուած բոլոր բերաններէն, յանկերգներ, գը-

ռեհիկ կատակներ և ուրախութեան աղաղակներ կը բարձրանային անդադար: Բաղխումին աղմուկը այդ բաժակներուն, որոնց մէջ կ'առուահոսէր փրփուրը ընտիր զիններու, համեմուած կերակուրներու հոտին հետ խառնուած անդօրներու և շարժներու ուժգին բոյրերուն հետ միասին, կը բարձրանար մինչև Ժուռնան:

Անտալուզցին գարշանքով անդին դարձուց գլուխը: Այդ անարգ ստահակները նողկանք կը պատճառէին իր սրտին:

Գեղեցիկ էր ան, երազը իր արկածախնդրութեան և որքան կը մեղմէր իր փառամոլ տենչանքները...

Իրականութիւնը այդ սեւ միջնաբերդն էր, զազիր ու աղտոտ կապելայի մը հանգոյն. այդ ուժգին բոյրերով խուժանն էր, միշտ անյադ մոլուցքի և գինւոյ, պատրաստ ամէն սեսակ խայտառակութեանց, ու կառավարուած այսպնայից օրէնքներով...

Իրականութիւնը ոսկեայ վանդակն էր — հոգ չէ թէ դոյզն չափով — որուն մէջ առայժմ թոյլ կուտային իրեն խայտալու, վանդակը, որուն ձողերը որքան հեռաւոր ու ընդարձակ ըլլային, դարձեալ ամուր կը մնային...

Ո՛հ, որքան հեռու էին այս իրականութիւնները այն արքայական շքեղութենէն, այն ցնծալի բերկրութենէն, որոնք կարգացած էր յանկուցիչ վէպերուն մէջը այն հեղինակներուն, որոնք կը զարգարէին Պարչէլօնայի իր գրադարանին դարակները, և որոնք ընական ստորագելիները ըլլալ կը թուէին այդ սանձարձակ ու վայրագ, սակայն և այնպէս իրենց յոռեղոյն լկանքներուն մէջ իսկ ասպետական ընթացքով մարտիկներուն:

Սակայն այսօր, այդ բոլորը կը կքէին այս նողկալի ու հեղձուցիչ ծուխերուն մէջ, զոր Ժուռնա դժուարաւ կ'արգիլէր իր անդունքներուն հասնելէ, կարելի եղածին չափ քիչ շնչելով ասեղնագործուած մետաքսեայ

թաշկինակի մը ընդմէջէն: Իր յուսացած փառքէն քիչ մը մոխիր մնացած էր լոկ, ու իր պատրանքներուն և ակնկալութիւններուն վրայ, Ժուռնա իր սպիտակ ձեռքովը կրնար գրել այժմ. «Աստ հանգչի բոլոր յոյսերս»:

Անոգոք ատելութիւն մը կ'աճէր իր մէջ հանդէպ Սալվաթօրէյի: Նէ չէր կարող ներել ծովահէնին, իր յուսախարութիւնն ու մորմօքները, յիշելով այն ազատ ու երջանիկ կեանքը, զոր լքած էր հետեւելու համար իր ցնորքին:

Սաստիկ ցասում մը կ'զգար նէ խաբեպատիր խօսքերով այդ մարդուն հանդէպ, ու կը փափաքէր աւերած ըլլալ իր վէպը ու անարգ ծեր զինուորներու փոխակերպած ըլլալ իր հերոսները:

Յամբ քայլերով իր սենեակը գնաց նէ, ու անպատում մեղամաղձստութեան մը մատնուած, թիկնաթռի մը միջ ինկաւ:

Ե՞րբ պիտի կարենար փախչիլ:

Ե՞րբ: Ե՞րբ պիտի կարենար խոյս տալ Սալվաթօրէյի ատելի կրքէն, որուն առժամապէս հլու ընթացքի մը տակ քողարկուած սակտիկ թափը կ'զգար նէ:

Ե՞րբ պիտի տեսնէր նէ այդ աւերիչ խումբին ոտքերն ու ձեռքերը կապուած արդարութեան յանձնուիլը իր երկրին զինուորներուն կողմէ, ու իր արժանի պատիժը գտնելը ի մեծ ուրախութիւն իրական սարսափէ մը ազատուած ամբոխին:

Այո, ե՞րբ:

Ժուռնա յանկարծ բարձրացուց իր գլուխը. գէժքը ներքին ուրախութեամբ մը լուսաւորուած: Վայրկեան մը խոկմունքներու մէջ թաղուեցաւ նէ, ճշդելով իր դադափարներուն առաւելութիւնները, ու վճռական շարժում մը գծեց օդին մէջ:

Այդ շարժումը ուխտ մը և սպառնալիք մըն էր միայն դամայն: Դեռատի աղջկան որոշումը անդր:

լի էր: Կրցածին չափ պիտի տառապեցնէր նէ Սալվաթօրէն: Պիտի ծաղրէր անոր հպարտութիւնն ու սէրը: Անոր գորովին՝ ատելութեամբ պիտի պատասխանէր, իսկ անձնութեանը՝ արհամարհանքով. և անգամ մը որ խաբուէր, սխալէր ու ծաղրուէր, ծովափէն հասկնար թերեւ թէ ի՞նչ կը նշանակէր խենդ սիրոյ մը պարտադրել ուզելը, իրեն նման, քաջ ասպետներէ սերած պատուաւոր աղջիկ մը, որուն նախահայրերը ներքողուած էին աշուղներէն, երկար ժամանակ առաջ, երբ դեռ ասպետ-ծովափէններն ու նաւաղ-ծովասպատակները և ոչ մէկ բան չէին անգիտանար կնամեծարութեան օրէնքներէն, ու ազնուաբար կը կիրարկէին զանոնք:

Մովէն փչող առոյգ հովը բաց պատուհանէն ներս խուժեց: Ժուանա դողդողալով արծաթեայ ծոպերով շալ մը առաւ վրան, որ գետինը կը քսուէր:

Թանիթ կատուն, որ հանգստաւէտ կերպով փաթթուած էր մետաքսեայ կերպասին խորքը, առանց քաղցրութեան այդպէս յանկարծական կերպով քաշուած ըլլալով իր անոյշ նինջէն, մազերը տնկած ու պէխերը ցցած, չարագուշակ «քրսս» մը լսելի ընելով, դէպի յառաջ ոստում մը ըրաւ:

Ժուանայի նման, Թանիթն ալ կատաղութիւն ցոյց կուտար սարսափի միջոցին, երբ խնդիրը իր շուրջ կը դառնար:

Անտալուզցին ջանաց բազուկներուն մէջը առնել փոքրիկ անասունը, ու գգուանքով մը ներման արժանանալ, բայց տանջուած կենդանին կարասիի մը տակը մտնելով, անյայտացաւ:

Ուստի, Ժուանա պատուհանին մօտեցաւ, գոցելու համար զայն:

Դարատափին վրայ, հոն, ուրկէ մեկնած էր դեռատի աղջիկը, Սալվաթօրէ տակաւին կեցած էր ծընկալոք...

Սպանուհին երկար ատեն դիտեց այդ մարդը, որուն զգացումները, հակառակ իր մօտը գտնուած միջոցին զանոնք քողարկելու համար թափած ձախող ճիւղերուն, ալ աւելի կը բորբոքէին... այդ մարդը, զոր աւելի սաստիկ կերպով կալանաւորած էր, որքան որ չպիտի կարենար ան գերել զինքը:

XI

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

Սակայն և այնպէս, Բիէթրօ մտադրած էր որոշ կերպով հասկնալ, Սալվաթօրէյի Արծիւներուն Որջը դառնալէն ի վեր բռնած անհասկնալի ընթացքին շրջապատձառները: Եւ որովհետեւ իտալացիին տակաւին երբէք չէր սիրած բռնոն ու անզուսպ կիրքով մը, չէր կրնար բացատրութիւն մը տալ իր բարեկամին կրած հոգեկան փոփոխութեանը:

Կնոջ մը համար այդքան սրտմաշուք չարժեք... կը խորհէր ան:

Ու քանիցս իր բոլոր միջոցները ի գործ դրած էր, բացատրութիւն մը ստանալու համար այդ հրատապ հարցին շուրջ, սակայն ամէն անգամուն ալ, Սալվաթօրէ ճարպիկօրէն փոխած էր խօսակցութեան նիւթը:

Որոշ էր որ հրամանատարը կը խոստովէր:

Յայնժամ, այդ առաւօտուն, միջնաբերդին մէջ, որ կը պատրաստուէր ի պատիւ Սալվաթօրէյի հրամանատար անուանումին տրուած տօնախմբութեանը, Բիէթրօ ճեմավայրերուն վրայ իր եղբայրն ու բարեկամը կը փնտռէր: Բոլոր կիներն ալ իրենց զարդասեղաններուն առջեւն էին, զբաղած պճնելով ինքզինքնին ու յարդարելով իրենց վարսերը, և ամէն մէկը կը ջանար միւսը գերազանցել, որովհետեւ պչրանքը կրօնք մըն էր անոնց մօտը, ու իւրաքանչիւր կնոջ միակ նպատակն էր հաճելի երեւնալ:

Խոհարարները կ'արտօրային իրենց վառարաններուն շուրջ, որոնց մէջ վառող փայտերուն արձակած բոցերուն վրայ, արդէն իսկ ընտիր կտորներ կը խորով-

ուէին. հաւեր անկիւն մը կեցած, միմիայն շամփուրին կ'սպասէին. պտուղներն ու գինիները կը յորդէին իրենց սակառներէն ու կարասներէն, զոր ծովահէնները լեցուցած էին բերելով ամրոցին գետնափորներէն, ճշմարիտ մառաններ, որոնք աւելի ճոխօրէն լեցուած էին, քան դրացի հանրապետութիւններուն հոյակապ պալատներունը: Մոյթերու վրայ կանգնած հսկայ սեղաններ, կը ծածկուէին վեհափառական հիւսուածքով նուրբ սփռոցներով, ու քանդակուած արծաթեայ սպասները դուրս ելած էին իրենց պահարաններէն ու արկղներէն, որոնք այժմ զրկուած իրենց հաքստութիւններէն, կիսաբաց մընացած էին:

— Բիէթրօ, ինչպէ՞ս ես:

Սալվաթօրէն էր, որ ձեռքերը երկարած կուգար իր բարեկամը դիմաւորելու:

— Բեզ կը փնտռէի, պատասխանեց վանինի:

— Տօնախմբութիւնը կը թուի թէ չքեղ պիտի ըլլայ յարեց Սալվաթօրէ զուարթ չեչուով մը, և ուրախ եմ որ մեր ընկերները լաւ կերպով պիտի զուարճանան:

— Երկու խօսք ունիմ քեզի ըսելիք, Սալվաթօրէ, յարեց Բիէթրօ լուրջ կերպով:

— Պատենչին վրայ երթանք, այնտեղ աւելի հանգիստ կ'ըլլանք:

Սալվաթօրէ խանդավառանօք բռնեց իր բարեկամին բազուկէն, ու իր այդ ինքնաբեր շարժումին մէջ այնքան սրտակցութիւն կար, որ Բիէթրօ ապահովուած, տեսաւ իր վախերուն փարատիլը, ու կրկին վստահութիւն ունեցաւ իր մարդոցը հանդէպ ծովահէնին տածած բարեկամութեանը նկատմամբ:

Միշտ իր բարեկամին թեւէն բռնած, երկու մարդիկը միջնաբերդին հիւսիւսային պատնէշը հասան, ուր հրաւիրելէ յետոյ իր բարեկամը որ նստի, հրամանատարը հանգստաւէտ կերպով տեղաւորուեցաւ արջու-

մորթերով յարդարուած այն բազմաթիւ քարաշէն թիկնաթոռներէն մէկուն մէջ, որոնք շրջապատած էին պատնէշին դարատափը:

— Խնդիրք մըն է որ կ'ուզես ինծի ուղղել, հարցուց Սալվաթօրէ ժպտելով:

— Ո՛չ ըսաւ Բիէթրօ, պարզ հարցում մըն է որ պիտի ընեմ քեզի, ու շատ բան կ'սպասեմ քու պատասխանէդ:

— Ահա քեզի անօգուտ յառաջարկներ: Խօսէ՛ տեսնենք:

— Սալվաթօրէ, Արծիւներու Որջին մէջ հովը իր ուղղութիւն փոխած է:

— Վա՛շ, ըսաւ Սալվաթօրէ, ի՞նչ է տեսնենք ըսել ուզածդ:

— Թերեւս պէտք չէր որ հարցուփորձէի քեզի այս մասին, սակայն պէտք է որոշ կերպով գիտնանք թէ ի՞նչ պիտի ընենք, իսկ տղաքը անհամբեր են հասկնալու...

— Թէ ի՞նչ պիտի ընեմ ժուանան, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, խնդիրը անոր շուրջ կը դառնայ:

Յուզումը զոր ցոյց տուաւ Սալվաթօրէ շատ քիչ տեւեց, սակայն իր շփոթութիւնը ի այտ կուգար, շիկնելով ժուանայի մասին խօսած միջոցին:

— Այդ կնոջ հոս ներկայութիւնը տաղտակալի ոչինչ ունի միւսներուն համար, ըսաւ ան:

— Հաւանական է, բայց այնպիսի վայրի մը մէջ կը գտնուի, որ Մալապրանքայի մահէն յետոյ չափազանց խիստ օրէնքներով կը կառավարուի:

— Մալապրանքան անկասկած սուրբ մարդ մըն էր, հակառակ որ ոչ ես և ոչ ալ դուն չենք ճանչցած զայն, ըսաւ Սալվաթօրէ ժպտելով: Դժբաղդարար, Բիէթրօ, ամէն բան չէ մտածած ան:

— Ի՞նչպէս:

— Տեսնենք, խորհէ քիչ մը: Եթէ ան իրապէս կին մը սիրած ըլլար, պիտի թոյլատրէ՞ր որ այդ կինը իրմէ զատ ուրիշի մը պատկանէր:

— Կը սիրե՞ս այդ ժուանան:

— Այնպէս կը կարծեմ, ըսաւ Սալվաթօրէ... Այո, աւելցուց ան, այնպիսի չեչտով մը, որ կարծես թէ ինքնիրենը կը խօսէր. պէտք է որ ասիկա սէր կոչուած ըլլայ, քանի որ երջանիկ եմ, ու կը տանջուիմ միեւնոյն ատեն:

— Բայց խենթ ես դուն, գոչեց Վանինի: Եթէ կը տենչուս այդ կինը, առ քեզ, որքան անգամ որ ցանկաս զայն, ու այնպէսով ամէն ինչ կը լրանայ:

— Կը կրկնեմ թէ, կը փափաքիմ որ միմիայն իմս ըլլայ ան:

— Այդ բանը անկարելի պիտի ըլլայ, ու հակառակ մեր օրէնքներուն:

— Ժուանան կ'անգոռնէ մեր օրէնքներն ու Մալապրանքան... Նէ չի փափաքիր ինձմէ զատ ուրիշի մը պատկանիլ, եթէ հաւատարմութիւն ուխտեմ իրեն...

— Իր սիրահարը կը կարծէի քեզ:

Սալվաթօրէ խօնարհեցուց գլուխը, փոքր ինչ նեղացած անոր պատասխանէն:

— Ինչպէս որ հաւատասեց նէ, պիտի յանձնուի ինծի անմիջապէս որ սիրէ զիս:

— Իսկ դուն ալ որոշած ես այդպէս հեղափոխ օրիորդին հաճութիւն տալուն սպասել, երբ մենք հարիւր տեսակ միջոցներ ունինք ստիպելու համար զայն:

— Չեմ ուզեր ենթարկել ժուանան այն բռնութիւններուն, որոնց ծանօթ ես, ըսաւ Սալվաթօրէ, յանկարծ արտում երեւոյթ մը առնելով. և նոյնիսկ խոստացայ իրեն թէ ոչ ոք իր ազատութեանը արգելք պիտի ըլլայ այստեղ:

— Այսպէս ուրեմն մեզմէ ոչ ոք իրաւունք չունի՞ր պաշտպանելու:

— Ոչ ոք :

Եւ վա՛յ անոր որ կը համարձակի զանց առնել այս օրէնքը :

— Իբր բարեկամական խորհուրդ մը առնեմ բռնաշնորհ, Սալվաթօրէ :

— Խօսքս քեզ համար չէր, պատասխանեց պետը, մեղմանալով : Գիտեմ թէ դուն չես ուզեր ինծի վիշապատճառել...

— Սակայն եղբայր, ինչ որ ալ ըլլայ դարձեալ շնորհակալ եմ սոյն խորհուրդին համար, որ առանց խնդրելու վերանայնորէն տրուեցաւ ինծի :

Բիէթրօ քանի մը քայլ առած էր դէպի ճեմավայրին մուտքը, որ դէպի վերնայարկը կ'առաջնորդէր :

Սալվաթօրէ նրբանցքին մէջ կեցուց զայն :

— Բառ մը եւս Բիէթրօ :

— Ի՞նչ կ'ուզես :

— Քու կարծիքդ այնքան անկարեւոր չէ ինծի նշկատմամբ, որքան միւսներունը : Ի՞նչ կը խորհիս իմ մասին :

Բիէթրօ ձեռքերը իր բարեկամին ուսերուն վրայ դրաւ, ու պատասխանելէ առաջ գորովագին կերպով դիտեց զայն :

— Մտիկ ըրէ, ըսաւ ան, կին մը հարկաւոր է խմելու, խնդալու, պարելու եւ երգելու համար. երբեմն ալ արժանի մէկ քանի ժամ տեւող անյիշատակ կամահաճութեանց, սակայն երբէք չեմ հասկնար թէ կնոջ մը քմայքը կրնայ բարեկամական կապ մը ու վստահութիւն մը խորտակել :

— Ո՞ր բարեկամութիւնը : Ո՞ր վստահութիւնը :

— Բարեկամութիւնը, մերինը, վստահութիւնը, այն որ բոլորն ալ դրած են քու վրայդ :

— Շատ հեռունները կ'երթաս, Բիէթրօ, պատասխանեց Սալվաթօրէ. կը վստահեցնեմ քեզ թէ, Ժուանան

դրեթէ ոչինչ է սենեակէս շուրս, ուրիշ ոեւէ վայրի մէջ...

Ու ցնցուեցաւ երկաթ ծիծաղով մը, բայց այդ ծիծաղը թիւր կը հնչէր :

Եկո՛ւր ըսաւ ան, իր հետ քաշելով վանինին, որուն դէմքը ծանրախոհ երեւոյթ մը առած էր. եկուր տես այն սքանչելի յայտագիրը, որ պիտի բացուի քիչ յետոյ :

Ու իջնելով դէպի վարի սրահը, ուր ժխորը կը բարձրանար ժամէ ժամ, ուրախ շարժումով մը աւելցուց.

— Չեմ յիշեր ասկէ աւելի երջանիկ օր մը, բացի մէկ հատէ, որուն շուքը պիտի գերազանցէ այսօրուանը :

— Ո՞րն է այդ օրը, հարցուց Բիէթրօ :

— Ժուանայի հետ ամուսնութեանս օրը, ըսաւ պարզապէս Սալվաթօրէ :

— Եթէ կիները յաճախ չեն ընդունիր այն ինչ որ կը խնդրուի իրենցմէ, կը նշանակէ թէ տակաւին պատրաստ չենք հարսանիքին համար :

— Կիներուն մօտ, երբեմն արհամարհանքով է որ սէրը կ'սկսի յարեց Սալվաթօրէ, որ ամէն կերպով կ'ուզէր համոզել իւր խօսակիցը :

— Արդէն իսկ յանցաւոր ես, անոր նկատմամբ, ըսաւ Բիէթրօ. կիներու առջեւ քծնիլը ծիծաղելի բան է :

— Լաւ, ասիկա առիթ մը պիտի տայ անոր ներելու համար ինծի, այն օրը որ սկսի սիրել զիս :

Ու անիկա բաւական բարձր ձայնով արտասանեց այս նախադասութիւնը, որ քաղցր հնչիւնով մը զնաց պայթելու իջնաբերդին արձագանգներուն մէջը :

Արդէն իսկ, ծովահէններու բազմութիւնը լեցուցած էր սրահը, որ պարագային յարմար գեղեցիկ ընդունելութեան սրահի մը փոխակերպուած էր : Հոս հոն քարէ աստիճաններու վրայ ժանեակներ ու ասեղնագործութիւններ նետուած էին. աւելի հեռուն, պատին կոթնած

սեղաններուն վրայ բաժակներ, քանդակուած պարտ-
նոցներով բիւրեղեայ անօթներ, մամուռով ծածկուած
հսկայ արկղներու մէջ դրուած յորդառատ ծաղիկներ,
խակ վերեւը, ծովահէններու օսկեմառ գոյներն ու ծովա-
պատակներու դրօշները, որոնց վրայ արեւը կը տար-
բաղադրէր նարոտները, երփնաւորելով ծիածանի գոյ-
ներ...

Գետինը, ասրեայ ու մետքսեայ պատառներ,
պատերուն վրայ ամենուրեք կիտաղարդուած պողպատ-
եայ դէնքեր, ու ստորին ծայրերէն մինչև գաղաթը ու-
կեղրուադուած պատեաններ:

Արդէն իսկ կ'սկսէին խմել ու զուարճանալ: Կրները
չքեղօրէն պնտուած, մէկը միւսին ետեւէն մուտք կը
գործէին սրահին մէջ, ու իրենց ճամբուն վրայ յանկարծ
կը յափշտակուէին գգուելէ ու պարապնդելէ անյապ բա-
ղուկներու կողմէ:

Ամէն-ոք կը խնդար յորդանոս հրճուանքով մը, յի-
շելով գինարբուքի այն անվերջանալի ժամերը, որոնք
պիտի սկսէին քիչ յետոյ: Սրահին մէկ անկիւնին մէջ,
երաժշտական գործիքներ, սեւամորթ ծառաներուն ճա-
պուկ մատներուն կ'սպասէին, ընկերակցելու համար եր-
գերուն ու պարերուն, որոնք պիտի յաջորդէին քաղց-
րահամ ճաշին:

Զուարթութիւնը բացարձակ կերպով կ'իշխէր հոն:
Սալվաթօրէն, պաշտպան ազմկալից խինգերուն, կը հը-
րահէր ու կը խրախուսէր իր մարդոցը ետանդը: Ծովա-
հէններէն և ոչ մէկը կը թուէր դառնացած ըլլալ հրա-
մանատարէն, ժուանայի նկատմամբ անոր դրած յեղա-
կարծ օրէնքին առիթով: Ի վերջոյ թերեւս անոնք նե-
րած էին իրենց պետին այդ ապօրէն նախապատու-
թիւնը, քանի որ անոր առած այդ քայլը լոկ մէկ կնաջ
մասին էր, և գուցէ այդ քայլը ընտելանալով մար-
դոց խիղճը նորութեանց հարկին ու անոր առթելիք

խոնջէնքին վրայ դրած էր իր յոյսը, իրենց ծովահէնի
հին եղանակներուն դարձնելու համար եւր կալանաւո-
րուհին:

Եւ յետոյ, քանի որ հրամանատարին գաղափարնե-
րը չէին կասեցնէր շարքը ապագայ պատերազմներու ու
յետագայ կոտորածներուն, կը նշանակէր թէ ուէ բան
չէր փոխուած իրենց սովորայթներուն մէջ. ուրեմն ի՞նչ
նշանակութիւն ունէր իրենցմէ խրաքանչիւրին համար
սահմանուած այդ արգելքը, չի դաշելու համար ժուա-
նայի, որ հրամանատարը լոկ իրեն համար վերապա-
հած էր:

Միթէ Արծիւներու Որջին մէջ չկայի՞ն բաւականաչափ
կիւներ, ամէնքն ալ նոյնքան ցանկալի որքան Անտա-
լուդին:

Որով ժուանան բանակաւի նիւթ մը չէր այլեւս իր
մարդոցը համար, այլ անհուն հետաքրքրութեան մը
առարկան:

Իր դժնեայ տրամադրութիւնը անցած ըլլալով,
Բիէթթօ ալ սեղան նստած էր Սալվաթօրէնի մօտը, հրա-
մանատարին աջ կողմը: Ժուանայի տեղը պարապ կը
մնար տակաւին:

Բոլորն ալ հետզհետէ կը տաքնային գինիով ու
ըոյրերով յափրացած մթնոլորտին մէջ, որ լեցուցած էր
դմբեթաւոր հսկայ սրահը... Ամէն ոք կ'ուտէր կը խը-
մէր համարձակ կերպով, ու Սալվաթօրէն ողջունուած
ամէն կողմէ, կը պարպէր իր շաւաթը միմիայն բաղ-
խելու համար զայն առաջարկուած բաժակներուն, և
որ կրկին կը լենար իր մարդոցը մեծ օկահներուն հետ
միասին:

Ժուանա վար չէր իջնէր տակաւին: Ոչ ոք կը խոր-
հէր անոր մասին:

Ոչ ոք, բացի երկու հոգիէ:

Սալվաթօրէն և Բիէթթօյն:

.....

վերը, իր սենեակին մէջ, ժուանա շրջապատուած Բամէլայէ ու իր խափշիկուհիներէն, առանց շտապի կը լրացնէր իր արդուզարդը:

— Հրամանատարը սպասել չի գիտեր, ըսած էր ծերուկ Բամէլիան, ջանալով ստիպել Անտալուզքին, որպէսզի աճապարէ քիչ մը:

— Է՛: Լաւ, պիտի սպասէ, պատասխանած էր ժուանա, կրկին սկսելով յարդարել իր մազերը, յամբօրէն ու զգուշութեամբ անցընելով ամէն մէկ զարդասեղը:

Կռիւր որ կը մղէր նէ ներքնապէս, չէր մատնուէր արտաքուստ, եթէ ոչ անգթութեան միացած ցրտութեամբ մը, իսկ իր խռովքը կը չափաւորէր նէ կէս-զգուանքով մը, ու իր այդ խորամանկութեան ցոլացումը կ'երթար համոզելու Սալվաթօրէյի, թէ տակաւին լոկ նազանքով էր որ կը մերժէր նէ զինքը:

Խեղճ Սալվաթօրէյ, հակառակ իր ծովահէն մը ըլլալուն, տակաւին մեծ յառաջդիմութիւններու կը կարօտէր, կիներու սրտերուն ուսումնասիրութեանը մէջ:

Ժուանան, հիմայ մարգարիտներով զարդարուած փառաւոր սպիտակ պատմուճան մը կը հագնէր, որ պատեանի նման, իր նուրբ մարմին կը յարէր: Ազամանդեայ չքեղ մանեակ մը կը շողշողար իր պարանոցին, և ճոխօրէն քանդակուած քարերով ապարանջաններ կը գալարուէին անոր լիովին մերկ բազուկներուն վրայ, մինչ իր մազերուն մէջ դրուած տպազիւնէ վարսակալ մը կը պսակէր իր սիդապանձ գլուխը որ հակառակ ամէն բանի, գոռոզ էր ու գրաւիչ: Այս պէս զարդարուած, ժուանա ճշմարիտ գանձ մը կը ներկայացնէր, բայց իրականին մէջ նէ կը ծիծաղէր այդ փառքին վրայ: Իրեն համար հարկաւոր էր պերճանքը, լոկ հրահրելու համար բոցը Սալվաթօրէյի, ու մո-

խիրներու փոխակերպելու համար աւաղակին պատրանքներն ու յոյսերը:

— Գնա լուր տուր Սալվաթօրէյի, որպէսզի ընդունի զիս, ըսաւ նէ, խօսքը ուղղելով Բամէլիայի, որ դեռ նոր կ'աւարտէր դասաւորումը պարապ գոհարատու փերուհի:

Պառաւը, պակուցուած կանգ առաւ: Այդ կինը, որ թոյլ կուտար ինքզինքին այդպէս խօսելու իրենց պետին, իրենց տիրոջ հասցէին...

— Հէ՛, գոչեց նէ, քու յանձնարարութիւնդ դուն ինքդ գնա ըրէ... Գանակոծուելու բնաւ նպատակ չունիմ, ես...

Ու այս ըսելով, պառաւը իջնելէ աւելի վար գլլատրեցաւ մաշած քարերով սանդուխներէն, որովհետեւ ժուանայի ձեռքը այնքան շոյտ էր որքան պատասխանը, ու Բամէլիայի այտերը երբեմն յիշատակներ կը պահէին անկէ:

— Ո՛ւր կ'երթանք, տէր կը հեծէր հսկայ կինը, կըլելով իր կարճ սրունքներուն վրայ, կարելի եղածին չափ չուտով հասնելու համար Սալվաթօրէյի քովը... Ո՛ւր կ'երթանք, ես որ չեմ սիրեր վէճերը...

Պարերը չէին սկսած տակուին: Չափազանց դժնդակ էր սեղանէն հեռանալը: Սեղանակիցները, դժմբերնին բորբոքած ու աչքերնին փալփալուն, բարձր ձայնով կը խօսէին ու զիրար կը կշտամբէին մէկ կողմէն միւսը սեղաններուն, և բարձրաձիւ ու ճաթած ձայներով ամենալիտի տաղերը կ'երգէին:

Սալվաթօրէյն անհամբեր էր դիտնալու թէ ի՞նչ կ'ընէր ժուանան, բայց չէր համարձակէր հեռանալ իր տեղէն: Սակայն և այնպէս կը տատամտէր ալ աւելի երկար ատեն մնալու. հոգին կը տատանէր իրարու հակառակ զգացումներէ, որոնք սարսափելի կռիւ կը մըլդէին իր սրտին մէջ:

Բիէթրօ գուշակած էր այդ պայքարը, ու զարհուրանքով կը դիտէր նորընտիր հրամանատարին անհամբերութիւնը, զոր ան ի դուր տեղը կը ջանար քողարկել:

Նստարաններուն և սեղաններուն ընդմէջէն, Բամէյա գէշ աղէկ ճամրայ կը բանար մեծ դժուարութեամբ: Ամէն ոք կը կառչէր անոր, ուզելով հասկնալ թէ ինչո՞ւ համար Սալվաթօրէյի սիրելին կը յապաղէր դեռ միանալու իրենց: Յայնժամ, ցած ձայնով կը հարցուփորձէին զայն, առանց իրենց հեգնաքը յայտնի ընելու իրարու:

Պառաւր միշտ կ'աճապարէր զէպի Սալվաթօրէյն, ու քիչ յետոյ հասաւ անոր հակառակ զայն շրջապատող բազմութեան:

Ծովահէնները ետ քաշուեցան տեղ տալու համար անոր:

— Կուգայ կոր... անաւտիկ... ըսաւ նէ, սրահին խորքը գտնուող ծաղկազարդ սանդուխը ցոյց տալով:

Սալվաթօրէյ աչքերը մեծ մեծ բացած, գլուխը հոն դարձուց...

Ու ժուանան երեւցաւ:

Երեւոյթը չլացուցիչ էր: Յանկարծական լռութիւն մը տիրեց սրահին մէջ: Ատելութեան փայլակներ անցան կիներուն աչքերէն, իսկ այրերունը ցանկութեամբ շողջողացին:

Անտալուզցին, այնպիսի հանդարտ երեւոյթով մը, որ իբր թէ Պարչէլօնայի Իտալական դեսպանատանը մէջ գտնուած ըլլար, վեհափառօրէն վար կ'իջնէր սանդուխներէն, դիտելով պարզուած տեսարանը այդ ամբոխին, որ կը դողդողար ցասումէ ու տենչանքէ, իր մօտենալը տեսնելով:

Ու այսպէս, գերադանցօրէն հպարտ երեւոյթով մը յառաջացաւ նէ մինչև Սալվաթօրէյն:

Նէ իր ճամրուն ընթացքին հպելով կ'անցնէր ծովահէններուն քովէն, չափշիւելով զանոնք քամահորդ ժպիտով մը, առանց լսել թուելու մրմունջները ռիսակալ կամ փաղաքուշ, որոնք կ'ընդառաջէին իր քայլերն ու կը հետեւէին անոնց:

— Գո՞ւս նստեցէք, սէնօրիթա, ըսաւ Սալվաթօրէյ, ձեռքը անօր երկարելով:

— Գու և այդ վարդափթիթ երիտասարդին մէջ տեղը կ'ուղեմ նստիլ ետ, ըսաւ ժուանան:

Ու Անտալուզցին, իր մատանիներով լի մատովը, Բիէթրօն ցոյց տուաւ:

Զի վշտացնելու համար իր բարեկամը, Վանինի զըսպեց իր գայրօյթը: Վարդափթիթ երիտասարդ... Եթէ մէկը կամ միւսը կ'իններէն, և կամ նոյն իսկ իր նախընտրեալը՝ Լիզան այդպէս կոչած ըլլար զինքը, թշուառականր անկասկած իր կեանքին գնովը պիտի քաւէր այդ անպատկառ նկատողութիւնը: Ցոյց տալու համար իր անտարբերութիւնը, Բիէթրօ բազուկներուն մէջը առաւ մէկը մօտակայ կ'իններէն, ծունգերուն վրայ նստեցուց զայն ու իր բաժակին մէջը եռացող փրփրալից գինիէն աւելի, ըմպեց նէրա չրթունքներէն: Յետոյ նոյնը կրկինեց ուրիշի մը հետ, աւելի ու աւելի երկարօրէն գգուելով բերանները հաճոյակատար, որոնք երբէք չէին զլանար իրեն:

Ժուանա, անշուկ նստած էր երիտասարդին քովը, ու անքթիթ կերպով գետինը կը նայէր:

Ժուանայի երեւումին առթած անախկալը հազիւ է քիչ մը անցած, ծիծաղները կրկին բարձրացած էին, ու բացի Սալվաթօրէյէ ոչ ոք կ'զբաղէր ներկայութեամբը Սպանուհիին: Գինովութիւնը տիրած էր ներկաներուն վրայ: Ծառաները երաժշտական գործիքներուն կը մօտենային, ու չուրջանակի հաւաքուելով սրահին մէկ անկիւնը, կ'սկսէին նուագել եղանակներ պարի, որոնց

կ'ընկերանային ծովահէնները, աղմուկովը իրենց զինքերուն ու ձեռքին:

Բոլորն ալ կը սիրէին պարը, ու մոլեգնութեամբ անձնատուր կ'ըլլային այդ զբօսանքին, անսահման հրճուանքի մը ցօլքովը իրենց դէմքերուն վրայ: Պրիւնէլէսքօն, կին մը խրաքանչիւր բաղուկին մէջ, կը վարէր այս պարահանդէսը, որուն մէջ պարողներուն խանդավառութիւնը այնպիսի յիմարական, մոլեգն սլացքներ կ'ստանար յաճախ, որոնց ընթացքին դարձող զոյգերը ուտելիքով ու ըմպելիքով արբեցած, կը թուէին խոյանալ առաւելապէս իրար խածատելու քան թէ պարապնդելու ու զուարճանալու համար:

Սալվաթօրէյի քովը նստած, Ժողանա չէր բարեհաճէր սեւէ բան դիտելու: Նէ կը մերժէր իր շուրջիններուն առաջարկած բաժակները, ինչպէս սպիտակ փրփուրով և խիստ վշտացած դէմք մը կ'արտայայտէր:

Չափազանց երջանիկ, այդ կինը իր մօտը զգալուն, համար, ծովահէններուն պետը, գրեթէ դարպասողը դարձաւ իր մարդոցը, խոտորեցնելու համար հետաքրքրութիւնները, կասկածներն ու նախանձները անոնց, որոնք իր սիրոյն ընտրանքին մէջ, իրենց համար ազե տաքեր փոփոխութիւն մը կը կարծէին տեսնել: Արդարեւ ան նուազ յափշտակուած կը թուէր ներկայութեամբը Անտալուզցիին, ու առաւելապէս կը հրճուէր ի տես իր ընկերներուն, որոնք լծուած էին իրենց կերուխումին:

Սակայն այդ բոլորը, իրականութեան մէջ երեւոյթ մըն էր միայն պատիր: Ժողանայի դիրքը չափազանց մտահոգութիւն կը պատճառէր ծովահէնին, որ ի դուր կը ջանար միջոց մը գտնել զուարթացնելու համար դեռափ աղջիկը, առանց սակայն ստորնանալու իր ընկերակիցներուն առջև:

Բիէթրօն եղաւ այս կացութիւնը փրկողը:

— Հրամանատար Սալվաթօրէյ, պէտք է նէ ցոյց

տայ մեզի թէ՛ իր լեզուին նման սրունքներն ալ ձկուն են:

Ժողանա Բիէթրօյի նայեցաւ:

— Կ'ենթադրեմ թէ գիտէք պտրիլ, այնպէս չէ՞, աւելցուց Բիէթրօ, խօսքը երկտասարդ աղջկան ուղղելով:

— Ժողանան, դուստր Սպանիոյ, իր երակներուն մէջը ունի պարը, յարեց Սալվաթօրէյ:

— Ուրեմն, թող ցոյց տայ մեզ իր տաղանդը, պատասխանեց Բիէթրօ. անձկութեամբ զինքը ծափահարելու առիթին կ'սպասենք:

— Կը փափաքե՞ք, սէնօրիթա, հարցուց Սալվաթօրէյ:

Այս անգամ, Բիէթրօ ակամայ զայրոյթ մը զգաց:

Պէտք չէր հարգնել կնոջ մը թէ՛ կը փափաքէր ընել այսինչ բանը: Պարզապէս պէտք էր ըսել. «Ըրէ՛ այս բանը» կամ «Մի՛ ընէր այդ բանը»:

Սալվաթօրէյն ապուշցած էր միթէ. սիրահարուէն ի վեր:

Ժողանա վարանեցաւ նախ, բայց յետոյ յանկարծ ասքի կանգնեցաւ:

— Տե՛ղ բացէք. ըսաւ նէ, հրամայողական շեշտով մը:

Ձոգերը զադրեցան զառնալէ, նուազածունքը կասեցուցին իրենց նուազները, ու ամէն ոք դարձաւ զէպի ան, որ այդքան ամբարտաւան հրաման մը կ'արձակէր:

— Ձեր դիտած սպանիական բոլոր եղանակներն ալ զարկէք, ըսաւ Ժողանա, նուազածունքներուն դառնալով:

Յարափոխներդաշնակութեամբ լի կտորներ եղանայդ եղանակները, յաջորդաբար բուռն, ուժգին, եռանդոտ, փաղաքշտ ու վայրագ միանգամայն Անժանօթ եղանակ-

ներ, որոնց կը հետեւէր պարուհին, արտազերզելով եւ աւանդ ու վեհութիւն։ Պարած միջոցին, ժուանա այն տատամսոտ անուրջն էր, որ երկարածագումն է լուսափայլ, հոյակապ կեանքին։

Ժուանա, բոլորովին ուրիշ կին մըն էր պարած միջոցին։

Անանց պարմանուհի մըն էր նէ, լի ցնծութեամբ ու պերճութեամբ, որ նոր բերկրութիւններ կ'ուսուցանէր իր հայրերուն, աստուածներուն, մեծարելէ յետոյ մարդկութիւնը անոնցմով...

Ամէն ոք յուզուած էր այդ նուագէն, որ իր ուժգնութեամբը, պէսպիսութեամբն ու դեղովը, այնպիսի հոգեյոյզ ու խանդավառ վիճակի մը ենթարկած էր զիրենք, ուր, յուսահատութիւնը կը խառնուի խանդաղատանքին, և հետզհետէ տեղի տալով կը յաջորդէ ոգեւորութիւններու, մինչև կատաղւած, և ուր արտասունքներն ու տխրութիւնները կը խեղդուին խո և հեկեկանքներու մէջ, ձայնակցելով այսպէս անմենաճարպիկ, ամենապարզ ու ամենայուզիչ պարերուն։

Ժուանա, ճապուկ ու դիւրաթեք, եղբրական ու յանկուցիչ ձեւեր ունէր, և շնորհ մը քանդակածոյ, ու միանգամայն սրտայուզօրէն մարդկային։

Հիասքանչ, Սալվաթօրէ լաւ արամադրութիւն մը և վերացած միամիա երանութիւն մը ցոյց կուտար, որ սակայն թերեւս ինքնահաճութիւն մըն էր լոկ... Ժուանայի համար իր մարգոցը տածած սքանչացումը յափշտակած էր զինքը, ու ան կը տեսնէր հաճոյքի, գոհութեան և ուրախութեան սարսուռներու անցնիլը իր ընկերակիցներուն մէջէն։

Երջանիկ էր ան...

Իսկ Սպանուհին ոչ մէկ բանի վրայ կը մտածէր, այլ միմիայն կը պարէր։

Արծիւներու Որջին մէջ չէր նէ այլեւս, ու չէր

տեսներ այն անարգ դէմքերը, որոնց վրայ որոշ կերպով կը կարգացուէին ապականումն ու անգթութիւնը։ Կը պարէր նէ...

Երբ վերջապէս կանգ առաւ, ծափահարութիւնները ամէն կողմէ թնդացուցին գմբէթը, Պարզութեանը մէջ իր ճշմարիտ տաղանդին, նէ կը թուէր ոչինչ չի լսել, ու համեստօրէն եկաւ իր տեղը գրաւել Սալվաթօրէյի սեղանին վրայ։ Բայց ծափերը կը շարունակուէին տակաւին։

Ծովանէնները սքանչացած, սրտի անհուն մորմոքով մը կը դիտէին այդ անմատչելի առաքինութիւնը, որուն սե վարսերը, աւելի սե քան գիշերը մայրիներու տակ, օձապտոյտ կը տարածուէին իր ուսերուն վրայ։

Մէկէ աւելի ծովանէններ զգացին թէ վիրաւորուած էին նետովը Էրօսի(*),... սակայն ոչ մէկը չի համարձակեցաւ յայտնի ընել զայն...

Ժուանայի յուզումը շատ քիչ տեսեց։ Տփուռութիւնը կրկին պատեց իր դէմքը, ու իր կծկուած շրթութեանքները կը մատնէին այն մշտտեւ մտատանջութիւնը որուն ենթակայ էր նէ։

Սալվաթօրէ թափանցիկ ցիսի մը ձգած էր անոր ուսերուն վրայ, որուն մէջ պարուրած էր Ժուանա, իր դողդոջուն մարմինը։

— Հանգստացիր քիչ մը, ըսաւ Սալվաթօրէ, բարձր գնելով անոր ոտքերուն տակը։

— Գճ՛ հո, հարցուց Ժուանա։

— Այո, ըսաւ Սալվաթօրէ, ձեռքերը իրար միացնելով։ Ինծի համար պարեցիր, այնպէս չէ՞։

— Ո՛չ, կը սխալիս։ Նուազը հմայած է քեզ, բայց ես միմիայն ինքզինքիս համար պարեցի։

— Հոգ չէ, դարձեալ շնորհակալ եմ, յարեց Սալվաթօրէ, խոնարհութիւն մ'ընելով։

(*) Հիլեկներու սիրոյ չափուածը։

Ժուանա, աչքերովը Բիէթրօն որոնեց և իր ակնարկը յաշորդաբար պտտեցուց իր շուրջը գտնուող մարդոցը վրայ, որոնք գրեթէ լկտի ծիծաղներով կը ժպտէին իրեն:

Յետոյ իր ակնարկները իսպաձեւեւեցան Վանինիի հայեացքին հետ:

Իտալացին, երկար ատեն կատարեալ անշարժութեամբ մը դիմադրեց Ժուանայի իր վրայ ուղղած անհանդարտ ու սեւեռուն աչքերուն, առանց տեղի տալ գիշանելու:

Յանկարծ ոտքի ելլելով սկսաւ մօտենալ, առանց աչքէ հեռացնելու դեռատի աղջիկը:

— Սալվաթօրէ, ըսաւ ան, արդարեւ, կը յուսամ թէ դէմքիս գծերը խորապէս քանդակուած պիտի մնան գեղունիիդ յիշողութեանը մէջ...

Սալվաթօրէ սարսուաց:

— Ինչո՞ւ համար հարցուց ան:

— Որովհետեւ շարունակ անպատկառօրէն կը դիմադնէ զիս, պատասխանեց Բիէթրօն: Հարկ է որ որ մը քանի մը դասեր տրուի իրեն:

— Ես դաս չեմ առներ, սէնօր, յարեց Ժուանա պաղ կերպով. այլ ընդհակառակը ես եմ որ դաս կուտամ:

Ակնթարթի մը մէջ Բիէթրօն բռնեց դեռատի աղջկան բազուկը, ու քեքեւելով ոլորեց զայն:

Սալվաթօրէ իր կարգին, նետուեցաւ իր բարեկամին դաստակին վրայ, ու Բիէթրօն, ոսկորները կիսով տրորուած, թողուց Սպանուին:

— Շնորհակալ եմ, հրամանատար Սալվաթօրէ. շնորհաւորութիւններս այն փոքր ինչ վայրագ ընթացքին համար, որով կասեցուցիք այն ջերմ զեղումները, որոնք կը յուսայի շոյալել սէնօրիթային:

Ու Բիէթրօն, կէս շրջան մը ընելով, ակնարկը ցա-

սումէն սեւցած, հեռացաւ անոնց քովէն, չփելով իր կապուտցած դաստակը:

Սալվաթօրէ, ամօթահար իր բռնութենէն, Բիէթրօնի ետեւէն վազել ուզեց, սիրաշահելու համար զայն, երբ Ժուանա նշմարեց որ իր կօշիկին մետաքսեայ ժապաւէնը քակուած էր: Ոտքը Սալվաթօրէյի երկարեց նէ, ու գլխու շարժումով մը հրամայեց որպէսզի կապէ զայն:

Սալվաթօրէ հնազանդեցաւ, և ծունգ չոքեց Սպանուինի առջև:

Եւ առաջին անգամն ըլլալով, Արծիւներու Որջին մէջ, ակնատես եղան այդ անուր արարքին. այն որ կը հրամայէր բոլորին, գետինը տարածուած էր կնոջ մը ոտքերուն առջև:

XII

ՀՄԱՅՈՒՄՆԵՐԸ

Երկու օրէ ի վեր, ծովահէններուն առաջաստանաւը ուժգին սիւքով մը հեռացած էր Նէթթունայէն, նոր արշաւանք մը կատարելու համար: Այս մեկնումը, որ առաջինն էր ժողովանոցի Արծիւներու Որջը գալէն ի վեր, յանկարծական կերպով ժը որոշուած էր:

Ծովահէնները ձանձրացած էին այլեւս խմելու ու երգելէ, ու պէտք ունէին արշաւանքներու արթած յուզմունքին, ի խնդիր փարթած աւարներու:

Անոնք հարստանալ կ'ուզէին, և պէտք ունէին ոսկիի:

Ուրեմն, առանց պատճառի չէր իրենց մեկնումը:

Առանձին մնացած ուրիշ կալանաւորուհիներու հետ, որոնք հազիւ թէ կը տեսնար, ժուանա վերագտած էր իր անվախ բնաւորութիւնը, ու միակ մտահոգութիւնը որ ունէր նէ այժմ. յապաղումն էր սպանիական նաւատորմին, առնելու համար զինքը ու պատժելու ծովահէնները:

Առանձնութեան իր երկար ժամերուն մէջ ժուանա շատ անգամներ կը մտածէր իր հօրը մասին, ու յաճախ, մոռնալով իր օղբերգական կացութիւնը, միմիայն իր պատճառաւ անոր կրած վշտին վրայ կը խորհէր:

Խնչ կ'ընէր ան արդեօք այդ ժամուն:

Անկասկած, ան փարսախներով հեռու էր կասկածելէ այն վտանգներուն մասին, որոնց ենթարկուած էր իր սրտահատորը:

Ո՛հ, եթէ գիտնար, ինչպէ՞ս պիտի փութար ան, ազատելու ու պաշտպանելու համար զինքը, բովանդակ զօրութեամբը իր գորովին:

Թե՛ղձ հայր Որուն քովը չէր նէ այժմ, կարգաւոր համար երեկոյեան, մէկ քանին իր այն գեղեցիկ այլ ապուշ պատմութիւններէն, որոնք դարձուցած էին իր վերջուրը, և որոնք մտիկ կ'ընէր ան, թոյլ տալով որ օրօրուէր իր խոնջէնքը իր դասեր դիթիչ ձայնովը:

Որքան երջանիկ էին անոնք, երկուքը միասին, այն զուտ մաւրիտանական ոճով շինուած մեծ տանը մէջ, որ գահարի մը պէս կը ցցուէր իր դալարագեղ տեղեւորներով գլորցին մէջ, ծագկաւէտ բուրաստաններու և խնամով աւազով ծածկուած ծառուղիներու միջև: Այդ տանը մէջ, ուր պատերը կ'անյայտանային գեղարուեստական սրահակներու և վարպետներու նկարներուն տակ, ուր արեգակը լուսոյ ոսկեղօծ ցոլքեր կը կախէր հնամենի կարասիներէն. և ուր թաւ գորգերը կը մեղմացնէին բոլոր աղմուկները...

Որքան երջանիկ էին անոնք, այն ժամանակ...

Ու խորհելով այդ անցեալ օրերուն վրայ, խեղճ ժողովան կ'զգար թէ իր սիրտը կը ճմլուէր, ու իր գեղեցիկ աչքերը զղջման արցունքներով կը թրջուէին:

— Հայրիկ. սիրելի հայրիկս, կը հեծէր նէ, անկասկած այլեւս չպիտի կարենամ տեսնել քեզ... ո՛ւր ես գուն...

Այն մտածութեամբ թէ գուցէ իր սիրելիներէն հեռու պիտի մեռնէր, սարսափելի կերպով դժնդակ եղաւ անոր համար, ու նէ խորհեցաւ թէ միթէ աւելի լաւ չէր լլար եթէ ջուրը նետուէր ու ջանար եզերք հասնիլ, հակառակ այն զարհուրելի վտանգներուն որոնց ենթակայ էր իր այդ ծրագիրը:

Ու հիմակ որ առանձին էր այդ չարաշուք վայրին մէջ, նէ սկսած էր խոկալ այդ բանին վրայ, որ ցարդ լրջօրէն չէր նկատած այն սեւ վայրկեանէն սկսեալ, երբ Սալվաթօրէյի ընկերակցութեամբ մուտք գործած էր ծովահէններուն միջնաբերդէն ներս:

Ոոյս տալ: Այդ էր միակ մտազբաղումը ժողանայի: Սակայն ծովու ճածրով խոյս տալը անկարելի էր իրեն համար, որովհետև հարկ էր հետանալ Որջէն մակոյկի մը միջոցաւ, և բաց ծովը հասնելով նաւու մը անցքին սպասել, որուն վրայ կրնար ապաստան գտնել: Եթէ երբէք թոյլ տային որ բարձրանար հոն:

Բայց ամբողջին շփակալքը, ուէ նաւ չէր երեւէր ջուրին վրայ, իսկ ծովը խոր էր ժայռուտ բնակարանին ոտքին տակ: Որպէս թէ համոզուելու համար, ժուանա հակայ քար մը գլտորեց հոն, որ ուժգին շաշխն մը լսելի ըրաւ ջուրին մէջ: Լոյծ խորձ մը բարձրացաւ գէպի երկինք, կրկին իյնալու համար անձրեւի ձեւով, ուրկէ վերջ վիհը դարձեալ գոցուեցաւ, ու վերստին, ջուրերուն մակերեսը խաղաղօրէն ցոլաց կիզիչ արիւնին տակ:

Ոչ, արդարեւ պէտք չէր վստահիլ լողալով անցնելուն վրայ: Խուժերն ու ծանծաղածայոները պաշտպանութեան վիթխարի գօտի մը կը ձեւացնէին Արծիւնեբու Որջին շուրջ:

Ուրեմն: Այդ ծրագիրը բացարձակապէս անգործադրելի կը դառնար:

Իսկ հակառակ իր այնքան պաղատանքներուն, տակաւին Սալվաթօրէյի գուլթին վրայ յոյս դնելն ու իր ազատագրութիւնը անկէ սպասելը, պարզապէս յիմարութիւն էր: Սալվաթօրէ, որ տէրն էր կացութեան, երբէք չպիտի հաւանէր բաժնուիլ ժուանայէն, ինչպէս որ յայտարարած էր արդէն նախապէս, ու ուէ զօրութիւն աշխարհիս վրայ չպիտի կարողանար փոխել տալ իր այդ որոշումը:

Նոյնպէս ժուանա կը սոսկար այն մտածումէն, թէ՛ Սալվաթօրէ սպասելէն ձանձրացած, կը կասեցնէր կատակերգութիւնը հեղութեան, որ պաշտպանած էր զինքը ցարդ, բայց որ ո՛վ գիտէ, որքա՞ն ատեն տակաւին

պիտի կարենար խնայել զինքը անպատուութիւններուն յոռեգոյնէն: Միթէ ենթակայ չէ՞ր ամենալիրը չարագործներուն քսահաճոյքին:

Ո՛հ, որպիսի անողոք ընդվզում մը կը թնդար այժմ իր տանջուած սրտին մէջ, հանդէպ այն մարդուն, որուն հետեւած էր խենդ հետաքրքրութեան և մոլորութեան նուպայի մը մէջ:

Խոյս տալ... մեկնիլ... արագօրէն, հոգ չէ թէ ուր, կա՞մ ինչպէս... այնպէս որ Սալվաթօրէն ու իր աւազակախումբը բոյնը պարապ գտնէին իրենց յառաջիկայ վերագարծին:

Արեւը ծովուն մէջ կը մխրճուէր պղնձեայ նաւու մը պէս, ու ժուանա մտածեց թէ ինքն ալ կրնար վերջ գտնել այդ աստղին պէս, զոր անգունդը կը կլլէր: Սարսափելի անձկութիւն մը պատեց զինքը ու քչեց տարաւ իր բոլոր յոյսերը:

Յայնժամ, ամէն գնով պէտք էր լուծում մը գտնել, ըլլար փախուստին, ըլլար մահուան մէջ, ու անյայտանալ Արծիւնեբու Որջէն, նախ քան ծովահններուն առագաստանաւին, իր կատարած արշաւանքէն վերագարծը, ու իր սրկուած առագաստներուն տատանիլը Նէթթոււնայի ծոցին մէջ:

Օրերը կ'անցնէին, առանց օակայն ուէ բան բերելու ժուանայի, բացի սա բացարձակ համոզումէն, թէ իր հետազօտութիւնները լոյրորովին ապարդիւն էին: Ուէ մեղսակցութիւն կարելի չէր գտնել իր շուրջը, սպասաւորները բոլորն ալ հրաման ստացած, համար կերպով կը հսկէին իր շարժումներուն ու կը լրտեսէին իր ամէն մէկ քաջափութը:

Ուրեմն, մէկ լուծում միայն կարելի էր գտնել, մահը:

Ու ժուանա պատրաստուեցաւ անոր, հանդարտութեամբ, քանի որ բացարձակապէս ոչ մէկ բան կարող

էր պաշտպանել զինքը այն անկումին դէմ, որուն կը դա-
գար թէ դատապարտուած էր անդարձանելի կերպով։
Նէ պատրաստուեցաւ անոր, առանց մորմոքի, այն ա-
տելի գոյութեանը նկատմամբ, զոր ընտրած էր ինք,
ու գրեթէ ուրախ խուսափելուն համար իրեն վերստան-
ուած նուաստացուցիչ դերէն, ու չի խոնարհեցնելուն
համար իր ճակատը, լոնաշունչ տիրապետութեանը տակ
աւաղակներուն։

Ո՛չ, կեանքը չափազանց դառն էր իրեն համար. նէ
հարկ եղած ոյժը չէր զգար իր մէջ դիմադրելու համար
ճակատագրին. պէտք էր այնպիսի լուծում մը գտնա-
ր պատշաճէր իր նկարագրին, ու չափազանց հան-
դարտօրէն, որպէս թէ խնդիրը զրօսական ուղեւորու-
թեան մը պատրաստութեան շուրջ դառնար, ժուանա-
խաղաղ ու լուսատու գիշերուանը մէջ, վերագտաւ իր
բովանդակ կրօնովը, լոկ մահուան վրայ խօսելու համար։

Երիտասարդուհին նախ դուրս ելաւ իր սենեակէն.
վստահ ըլլալու համար թէ ոչ ոք կը թափառէր շրջա-
կայքին մէջ, և թէ պատնէշները պարապ էին։ Գիշերը
լիովին եկած էր արդէն. հովը սկսած էր բաւական ուժ-
գին փչել, այնպէս որ ովկէանոսը կ'ոռնար կատաղու-
թենէն, իսկ միջնաբերդին ներքնակողմը, կատարեալ
հանդարտութիւն մը չէր դադրէր իշխելէ։

Փանդիւրի մը ներդաշնակ շեշտերը հասան իր ա-
կանջներուն, ու անսահման զգուշութիւններով, ժուա-
նա նուագէն առաջնորդուած, անշուշտ քայլերով յա-
ռաջացաւ մինչև կիներուն յարկաբաժինը, որ կը գլու-
նուէր գիմաղի կարգին վրայ, ու բաժնուած էր իր սեն-
եակներէն, երկար նրբանցքով մը։

Վարդգոյրներու մէկ ձեղքէն, տկար լոյսի գիծ մը
եկաւ մինչև իրեն, ցոյց տալով այսպէս թէ ճրագ կար
սենեակին ներքնակողմը. ժուանա խորասուզեց իր ակ-
նարկը սրահին մէջ։ Մետաքսեայ վարդագոյն քողով

մը ծածկուած ջահ մը, կախուած ձեղունէն անագա-
պղնձեայ շղթաներով կը լուսաւորէր շրջակայ ա-
ռարկաները, բաւական աղօտ ձեւով մը։ Բազմաթիւ
կիներ, տարածուած այնտեղ, կը ծխէին ու կը շաղակ-
րատէին իրարու հետ։ Հազիւ մէկ քանի աստիճան բարձ-
րութեամբ սարաւանդակներու վրայ հաստատուած ան-
կողիններ կ'երեւէին հսկայ սահին մէջը, որոնց վրայ
Սպանուհին նշմարեց քնացած մարմիններուն ձեւերը։

Այդ կողմէն, հանգիստ էր նէ։

Ստուերի մը նման. ժուանա կրկին անցաւ ննջող
միջնաբերդին ընդմէջէն, ու կանգ առաւ դրանը սեմին
վրայ կիզալի սենեակին, որուն ճիշդ դիմացը կը դու-
նուէր այն սենեակը, ուր սովորաբար էր բնակէր
Բիէթրօ։

Դեռատի կինը առանձին չէր սենեակին մէջ։ Հա-
ւասարակէս ուրիշ աղջիկներ եւս կը բնակէին նոյն
սրահին մէջ, և որովհետեւ ոեւէ ձայն չեկաւ իր ակամջ-
ներուն, բացի փանդիւրին մեղմ հնչիւնէն, ժուանա ի-
րաւամբ այնպէս մտածեց թէ, գիշերուան այդ յառա-
ջացած ժամուն, Բիէթրօյի նախասիրած ընկերուհիներն
ալ պիտի ննջէին իրենց կարգին։

Կրկին յառաջացաւ նէ, մեղմօրէն ու առանց շշու-
կի, և կողմնակի նրբանցքէ մը անցնելով, իր յարկա-
բաժինը վերագարձաւ աւարտած ըլլալով իր շրջանը։

Արմուկները պատնէշներուն վանդակապատին կըռ-
թընցուցած կանգ առաւ նէ, խոկալով այդ յաղթ թա-
քըստոցին վրայ, որ կ'ուզէր խեղդել զինքը իր քարէ
ուղղանկիւնին մէջ, և որ այնքան տարօրինակ սեւամաղ-
ձոտութիւն մը կը բուրէր։

Միակ խղճի խայթը որ կը տանջէր ժուանան, գը-
րութիւն մը չի կարենալ խրկելն էր իր հօրը, ներում
խնդրելու համար իր ապերախտութեանը, և ըսելու
համար անոր թէ որքան կը ցաւէր դառնացուցած ըլլա-
լուն համար զինքը։

Մահը ոչինչ էր ժուռնալի համար. միայն թէ, առանձին, իրեններէն հեռու մեռնիլն էր որ փոքր ինչ կ'արագացնէր տրոփիւնները իր սրտին, որովհետեւ անկը փափաքէր իր հետ գերեզման տանիլ այն գորովալից համրոյրը, որ իբր պաշար կը ծառայէ այն երկար աղիւտութեանը համար, ուրկէ ետ չեն վերադառնար այլեւս:

Բացի ամրոցին ժայռերը ծնծող կոհակներուն խըլացուցիչ ձայնէն, կատարեալ ու խորունկ լռութիւն մը կը յարունակէր պատել տակաւին Արծիւներու Որջը: Կախարդական հրապոյրի մը ենթակայ, ժուռնալէր կարող հեռացնել իր աչքերը աշխարհէն վճիտ ու աղմկայոյզ զանգուածէն, որ քիչ յետոյ կուլ պիտի տար զինքը մշտնջենական կերպով:

Հիմայ, լուսինը իր գէնիթը հասած ըլլալով, իր ճաճանչէ վարսերը քարշ կուտար գագաթներուն վրայ կոհակներուն, որոնք սպիտակ փրփուրներով կ'աւելին միջնաբերդին քարաշէն գոտին:

Յայնժամ, Սպանուհին սկսաւ հանել իր զգեստները, բացի երկար ճերմակ չրջագգեստէ մը, ու այսպէս թեթեւցած, իրենց տեղերը դրաւ Սալվաթորէյի իրեն տուած բոլոր գոհարեղէնները, խնամով գոցեց գզրոցները, ու վերջին ակնարկ մը նետեց հսկայ հայելիին վրայ որ կը զարդարէր սենեակին խորքը, և որ իրեն դարձուց վշտահար այլ հզօր պատկերը իր խեղճ հոգւոյն. ապա ուսերուն վրայ ձգեց երեսոսեայ իր երկար մազերը, ու Թանիթը բազուկներուն մէջ առնելով, հաստատ քայլերով հեռացաւ իր վանդակը եղող և թաւ գորգերով ու սքանչելի նկարներով զարդարուած այն սրահէն, զոր Սալվաթորէյ յատկապէս յարդարել տուած էր իրեն համար, և վճռական կերպով յառաջացաւ դէպի պատնէշը...

.....

Ծովահէններուն առագաստանաւը սկսած էր ետ վերադառնալ, դէպի Արծիւներու Որջը: Զուրը թախծազին կերպով կը ծփծփար չորս բոլորը նաւուն, որուն յորդկուտ աստիճան լեցուած ամբարները կը դանդաղեցնէին իր գնացքը: Ծովահէնները ուրախ էին. գործը «պարկեշտ» եղած էր:

— Եթէ հովը իր թափը չի կորսնցնէ, ըսաւ Սալվաթորէյ, ծովահէններէն մէկուն դառնալով, վաղը երեկոյ կը հասնինք Նէթթունա:

— Տակաւին բաւական ուժգին է մեղմանալու համար ըսաւ Բիէթրօ, որ անոր մօտ կը գտնուէր:

— Ինծի այնպէս կը թուի թէ, արդէն իսկ ժուռնայի բոլոր կը շնչեմ, յարեց Սալվաթորէյ, զուարթ երեւոյթով մը:

— Կարելի՞ բան է որ այդ աստիճան սիրահարուած ըլլաս:

— Բնական է: Այդ սէրը հաստատուած է իմ սրտիս մէջ, այնպէս, ինչպէս ուրիշ մարդիկ կը հաստատուին մէկու մը տանը մէջ: Անոնք առաւելապէս տէրն են այդ տեղին, քան բուն իսկ տէրը: Կը խօսին, կը վիճին, հարցեր կը լուծեն, մէկ խօսքով լի են անպատշաճութիւններով, իրենց ծիծաղկոտ երեւոյթին տակ:

— Դո՛ւն, քու զուարթ երեւոյթիդ տակ, կը տանջուիս, Սալվաթորէյ:

— Կարգիլեմ քեզ, հասկնալու զայն... և մանաւանդ ըսելու զայն, պաղատեցաւ հրամանատարը, որուն ժրպիտը անհետացած էր իր շրթունքներուն վրայէն:

Իր ակնարկը, հակառակ փաղաքուշ ըլլալուն, դառն ու խոժոռ արտայայտութիւն մը ստացաւ:

— Կը կարծե՞ս թէ, օր մը կրնայ սիրել զիս, հարցուց ան:

— Չեմ գիտեր. սակայն սա բանին վրայ վստահ եմ թէ, քու սէրդ պէտք է բաւական զօրաւոր եղած ըլլայ:

որպէսզի կարենայ յղանալ այն անմիտ արարքը, զոր կատարեցիր դուն, այդ կինը կենդանի մեր բնակարանը բերելով. քու պարտադրած պայմաններուդ տակ:

— Սակայն ժուռնալն, հաճոյքի առարկայէ մը բոլորովին աշարքեր բան մ'է:

— Յիմարութիւն է այդպէս խորհիլը: Ուէ կին բան մը չարժեք անկողնէն դուրս:

— Դուն երբէք չես սիրած. Բիէթրօ որով չես կըրնար գիտնալ...

— Թող դժոխքը փարատէ իմ այդ հաւատքս, գոչեց Բիէթրօ, ու միայն սարսափելի վշտեր վերապահէ ինծի...

Կարելի էր ըսել թէ, ան դաժան հաճոյք մը կ'ըզգար հաւաստելով թէ, ինք որքան արհամարհանքով կը դիտէր սէրը:

— Ինչո՞ւ համար, շարունակեց ան, գորովալից դէմքով մը իր բարեկամին դառնալով. ինչո՞ւ համար այդքան շատ կը մտայուզուիս սէրովը ժուռնալի, որքան չես մտահոգուիր հովովը որ կ'անցնի, ամպովը որ կը փախչի:

Մեր, ծովահէններուս երջանկութեանը համար, միթէ հաւաստարպէս անկարեւոր բաներ չեն զգուանքի ծառայող կին մը, կամ դիտուելու արժանի աստղ մը... Եւ ի՞նչ գործ ունի սէրը մեր կեանքին մէջ:

— Բիէթրօ, այս տեսակ սէրը, գոյութիւն ունեցող ամենաքաղցր բանն է երկրիս վրայ, որ էր ձեռափոխութի ու կը կերպարանափոխուի շարունակ:

— Այո, բայց յարափոխ սէրը միայն... որովհետեւ, սենեակ մը, ուր մէկէ աւելի կիներ կը սիրեն, նուազ ամայի կը թուի:

— Բիէթրօ, քու սիրտդ երբէք չէ խօսած:

— Կարծեմ թէ ի ծնէ համը եղած է, ծիծաղեցաւ Բիէթրօ, սպիտակ ակռաներու զոյգ շարք մը ցոյց տալով:

Սալվաթօրէ սարստաց իսկ իր աչքերը, բարեկամին խաղաղ ու արտայայտիչ դէմքին վրայ սեւեռուեցան:

— Չեմ գիտեր թէ պէտք է նախանձիմ թէ խղճամ վրայ:

— Նախանձէ ինձմէ, երբէք խորհած չըլլալուս համար այդ զբօսանքներուն վրայ... պիղծ... որոնք դառնութենէն ու պատրաստէն զատ, ոչինչ կուտան քեզի:

Սալվաթօրէ, ոտքի ելաւ, և արագօրէն քանի մը քայլ առնելով, բազուկներուն մէջը առաւ Բիէթրօն, ու արտասուքը աչքերուն, սրտին վրայ սեղմեց զայն:

— Մի՛ ծաղրեր դիս, պաղատեցաւ ան, և զէթ երջանկութիւնը թող ինձ, բարձրաձայն ըսելու միմիայն քեզի, այն, ինչ որ կը խորհիմ անձայն կերպով, առանց պատասխանելու ինձ հեզնանքով:

Բիէթրօ ալ իր կարգին գրկեց Սալվաթօրէն, ու գորովալից ակնարկ մը նետեց անոր վրայ. ինչ որ փառատեց ծովահէնին յուսահատութիւնը:

— Այդ մասին երբէք չի խօսիք այլեւս յարեց Վանինի, իսկ այժմ երթանք խմելու քու սէրերուդ կենացը:

Առատօրէն խմեցին անոնք, ու երկար ատեն իրաւես չի խօսեցան այլեւս:

Սակայն երկուքն ալ կը լսէին այն խուլ շշուկը երկար, որ կը բարձրանար իրենց սրտերէն, ձայն մը, որ հրդաւոր ու վիթխարի, որ կը վերակուէր երգը սիլվապանծ օլիւքներուն, որոնք կը փչրուէին ապառաժներուն վրայ:

Վերը, երկնակամարին կապուած դաշտին վրայ, Արուսեակն Աստարտէ փայլիլ կ'սկսէր:

— Ողջունենք ըարի աստղը, ըսաւ Սալվաթօրէ, զլխարկը հանելով:

.....

Առանց դողդուլու, ժուանա անվախ կերպով պատնէշին վրայ բարձրացած էր, ու գոցելով աչքերը, դանդաղօրէն դէպի առաջ կը ծռէր...

Նոյն միջոցին նէ զգաց թէ ուժգին կերպով դէպի ետե կը քաշուէր, ու ցնցումը այնքան բուռն եղաւ, որ երիտասարդունին դանդաղաց, և ծռակերուն վրայ դէպին ինկաւ, մինչ իր գլուխը դնաց զարնուելու պարիսպորմին քարէ անկիւնին: Յաւին սաստկութենէն, ժուանա խեղդուկ հեծեծանք մ'արձակելով նուաղեցաւ:

Ապա, երիտասարդունին, միշտ զգայազիրկ վիճակի մէջ, երկու հուժկու բազուկներու կողմէ վերցուեցաւ, և իր սենեակը տարուելով, տեղաւորուեցաւ բազմոցի մը վրայ որուն վրայ կին մը ծռեցաւ:

— Այլեւս պէտք չունիմ քեզի, բաւ Լիզա, արար սպասաւորին դառնալով, որ իր սենեակը բերած էր ժուանան:

Մարդը բարեւելով հեռացաւ, ու սենեակին դուռը խուլ ազփուկով մը իր ետեւէն փակուեցաւ:

Լիզա փրկած էր ժուանան, ստոյգ մահէ մը:

Նէ միայն նշմարած էր միջնաբերդին նրբանցքներէն անցնող Սպանուհին խորհրդաւոր ստուերը, և բնազդական զգացումէ մը մղուելով, հետեւած էր ժուանայի, մինչև անոր սենեակին սեմը լրտեսած էր անոր մէջ մի շարժումը, հակառակ գիշերուան բաւական թանձր աղջամուղջներուն, ու տեսնելով անոր պատնէշին մօտենալն ու առած վճռական դիրքը, Լիզա անմիջապէս ըմբռնած էր կալան ուորուհիին աղետալի որոշումը:

Առանց ժամանակ կորսնցնելու, Լիզա օգնութիւն կանչած էր: Խաւարին մէջէն բարձր ստուեր մը երեւան եկած էր, ու ճիշդ նոյն միջոցին ժուանա իր հաւատարակներէն կը կորսնցնէր...

Եւ այժմ ծովահէնի կին մը կը հսկէր Սօլարօյի դասեր զարթնումին, աւելի խանդաղատանօք, քան մայր մը իր զուկին օրրանին վրայ:

Ինչ շարժառիթ մղած էր Լիզան, փրկելու երիտասարդ կինը:

Չափազանց պարզ շարժառիթ մը, վիշտը Սալվաթօրէյի, զոր Բիէթրօ եղբոր մը պէս կը սիրէր: Լիզա չէր ուզեր տեսնել Բիէթրօյի տառապիլը, ու կսկիծը զոր պիտի զգար հրաժանատարը ժուանայի անյայտացումը լսելով, անկասկած առիթ պիտի տար իր սիրահարին, Սալվաթօրէյն ընկճող յուսահատութեանը մասնակից ըլլալու:

Սակայն և այնպէս, խեղճ Լիզան, չափազանց կ'ատէր ժուանա, որովհետեւ նէ գիտէր թէ Սպանուհին աւելի գեղեցիկ էր իրենց բոլորէն, ու կը զարհուրէր անոր յանդգնութենէն, սակայն գիտէր նաեւ այն զոռխային կիրքը որ նուաճած էր ամբողջին տէրը, որուն ցասման հետեւանքներէն առաւել եւս կը սարսափէր նէ:

Ժուանա աչքերը բանալ կ'սկսէր:

Այն բովանդակ կորովը, որուն ապացոյցը ցոյց տուաւ նէ յիշ առաջ, լքած էր զինքը, նէ լոկ տկար արարած մըն էր այժմ, ընկճուած ճակատագրէն, և որ այլեւս դոյզն կամք մ'իսկ չէր կարող գտնել իր մէջը:

— Ինչո՞ւ համար արգիլեցիք զիս մահուան գիրկը նետուելէ, հարցուց տկար ձայնով մը:

— Որովհետեւ երբէք պէտք չէ տառապեցնել անոնք որ կը սիրեն զձեզ, պատասխանեց Լիզա դողդոջ կերպով: Ուժգին սարսուռ մը վրդովեց ժուանան, Սալվաթօրէյի սէրը մտաբերելով: Ատելութիւնը որ կը սնուցանէր նէ ծովահէնին հանդէպ, կրկին ստացաւ այն անզուսպ զօրութիւնը, զոր ունէր նախապէս, այն վայրկեանէն սկսեալ երբ դեռատի կինը որոշած էր մահազու կերպով տառապեցնել իր առեւանգիչը, զօրութիւն մը որ երբէք չէր տկարացած, բայց եթէ լրբութեան դէմ քսմահրանքին հաւանական անզօրութեանը առջև:

Այս անգամ իր բանականութիւնը կորսնցուց իր բը-

նականոն վիճակը. մարդասպանութեան ցնորքն ու մեռնելու խեղդութիւնը կը չղթայագերծուէին իր մէջը, ու Լիզա անսահման նեղութիւններ կրեց արգիլելու համար զայն դուրս ցատքելէ Սալվաթօրէյի հրամանաւ իր վանդակներէն մերկացած պատուհանէն և ջախջախելէ իր անդամները, տաք մէթը վարը գտնուող մարմարեայ սանդուխին աստիճաններուն վրայ:

Ժուանայի վշտալի կերպարանքը, իսկապէս սրբաշարժ էր: Առաջին անգամն ըլլալով էր որ Լիզա կին մը կը տեսնէր իր առջեւ, որուն հպարտութիւնը խորտակուած էր: Խեղճ արարած մը, խանգարուած գազափառնե ու, որուն սիրտը լի էր սարսափով: Ժուանայի ձեռքը ջանաց գրկել իր ընկերուէին:

— Ո՛հ, որքան դժբաղդ եմ, արտասուեց նէ, Բիէթրոյի սիրելւոյն ուսին վրայ իյնալով:

— Այո՛, դժբաղդ էք, սէնօրիթա, բայց ատոր պատճառը միմիայն ձե՛ս տրախարանութեան պակասն է, քանի որ մեր մէջէն ոչ ոք գէշ կը վերաբերուի ձեզի հետ:

— Ձե՛մ ուղեր այստեղ մնալ: Մահը նախընտրելի է ինծի համար:

— Եւ ինչո՞ւ: Գեղեցիկ էք դուք, երիտասարդ ու սիրուած:

— Այո, սիրուած վատասիրտներու մէջէն ամենէն վատասիրտին կողմէ, գոչեց Ժուանա. սիրուած, մարդոցմէ ամենատորինին կողմէ, որ բոլոր Հանրապետութեանց կախաղանին սահմանուած է... Ո՛հ, հպարտանալ կարելի է այդ տեսակ սիրով մը...:

— Է՛հ, ինչպէ՞ս, յարեց Լիզա. զարմացած. Սալվաթօրէյի քաջութիւնը անդժօր է միթէ ձեր սիրտը շարժելու:

— Սալվաթօրէն պարզապէս աւաղակ մըն է, իմ ցեղին չի պատկանիր, իսկ իր քաջութիւնը լոկ բարբարոսութիւն է:

— Ո՛չ ո՛չ, հրամանատարը անվեհեր է, կտրիճ ու գեղեցիկ. պողպատեայ սիրտ մը կը կրէ ան, և վեհանձն ու եռանդուն ռազմիկ մըն է: Արդար է ան ու բարի:

— Կը պաշտպանես զայն, ու կ'սքանչանաս իր վրայ, և թերեւս ալ կը սիրես զինքը, յարեց Ժուանա հեւալով:

Լիզա խոնարհեցուց իր աչքերը:

— Ոչ, ըսաւ նէ, ես չեմ սիրեր, սակայն Բիէթրօ կը սիրէ զայն:

Սպանուհին երկարօրէն դիտել իր քովը ծնրագրող այդ կինը, որուն ձեռքերը բռնած էր գրեթէ բարեկամական կերպով, մոռնալով անոր գերիի ստորագաս հանգամանքն ու բարոյականի այն վիճը, որ կը բաժնէր զիրենք իրարմէ:

Միւսներուն նման, Ժուանան ալ նշմարած էր Բիէթրօյի նախընտրանքը այդ հեղ ու մերթ վեհերոտ աղջրկանը վրայ, որ հաւատարիմ շան մը պէս ընդառաջ կ'երթար իր տիրոջը խօսքերուն, ու առանց մեղադրանքի կը հեռանար անոր մօտէն անմիջապէս որ Բիէթրօյի հաճութիւնը, տեղի կուտար քմայքին:

Իրական ծավառէնի մը նման, Վանինի երբեք յիմարութիւնը չէր գործած յայտնելու Լիզայի, թէ միւս բոլոր կիներէն աւելի զինքը կը նախընտրէր, այսուհանդերձ ան յաճախ այցելութիւններ կուտար անոր:

— Իրաւ է, վերսկսաւ Ժուանա, երկար ատեն լռութիւն պահելէ յետոյ. երջանիկ ես դուն, քանի որ կը սիրես Բիէթրօն, իսկ ան ալ փոխադարձաբար կը սիրէ զքեզ:

— Կը սխալիք, սէնօրիթա, Բիէթրօն չի սիրեր զիս... այլ մերթ ընդ մերթ կը նախընտրէ լոկ, ու ատիկա բաւական է իմ երջանկութեանս համար, քանի որ գիտեմ թէ ատկէ աւելի մեծ չի կրնար ըլլալ ան: Կը տեսնէ՞ք, աւելցուց Լիզա, զգալով թէ կրնար

ապահով կերպով խօսիլ, այնքան որ քաղցր հայեացք չ'ունենին ժողովանայի իր վրայ սեւեռած աչքերը, ես իմ յիշողութեանս մէջ երբէք չեմ պահած հօր մը, և ոչ ալ մօր մը պատկերը: Բիէթրօն, ինծի համար ամէն ինչ է... իմ ամբողջ կեանքիս մէջ, իմ յուսահատութեան վայրկեաններուս մէջ, միմիայն անոր վրայ է որ կը մտածեմ, որովհետեւ իր կողմութիւններն ու պահանջ-կոտորածներն իսկ կը մխիթարեն զիս, ու ես շատ բնա-նական կը գտնեմ այստեղ վարած մեր կեանքը, քանի որ Բիէթրօն մինչեւ հոս գալով, մեր մօտը մնաց:

— Այսպէս ուրեմն, դուն տրամաբանակա՞ն կը գըր-նես. այդ անարգար օրէնքը, որ ձեզ խաղալիքն ու զրօսանքի առարկան կը դարձնէ ձեր դէմը ելլող առա-ջին մարդուն:

— Քանի որ Բիէթրօն ունէ վիշտ չզգար ատկէ, ե՛ս ինչու համար մտահոգուիմ:

— Իսկ քու խիղճդ ու հոգիդ. երգում ըրէ ինձ թէ անկեղծօրէն կ'ըսես:

— Ի՞նչ է հոգին, սէնօրիթա, և ի՞նչ կը նշանակէ խիղճը:

— Երբէք չե՞ս լսած Աստուծոյ մասին խօսուիր, Լիզա ժպտիլ սկսաւ:

— Այդ մասին շատ մը բաներ պատմած են ինծի, հոն վարը... ծերուկ Բամէլան, ժամանակին յաճախ կը խօսէր ինձ անոր մասին... սակայն երբէք ալ չառ բան չեմ հասկցած, բայց և այնպէս անկասկած պէտք չէ որ ան ձանձրոյթը յանձն առնէ ապրելու, զբաղելու համար երջանկութեամբը կամ դժբաղդութեամբը մեզ պէս մարդերուն:

Առաջին անգամն է որ, երկար տարիներէ ի վեր լուռ մնացած Լիզայի ողին, փոքր ինչ բացուիլ կ'սկսէր, վրդովուած այն ցնցումէն, որ ստացած էր ի տես յուսահատ ժողովանայի, որ կը փորձէր անձնասպան ըլլալ:

րան մը, որ անհասկնալի էր իր սահմանափակ. իմացա-կանութեանը համար:

Անկեղծօրէն նէ կը փափաքէր լուսաբանել գաղտ-նիքը, Սպանուհիին այն սարսափելի դայրոյթին, որ ծնունդ կ'առնէր մշտնջենական կերպով իրենց հետը՝ սպրելու գաղափարէն:

— Սէնօրիթա, չեմ գիտեր թէ ի՞նչ կը նշանակէ խիղճն ու հոգին, որոնց մասին կը խօսիք, որովհետեւ, հնազանդելու ու հաճելի ըլլալու պարտաւորութենէն դուրս, ունէ մէկը բան մը չէ ըսած ինծի:

— Բայց Արծիւներու Որջը բովանդակ աշխարհը չէ. եթէ դուն ազատ երկիրի մը մէջ-եղած ըլլայիր, բո-լորովին ուրիշ տեսակ պիտի խորհէիր:

— Տարակոյս չկայ սէնօրիթա, սակայն խնդիր է թէ աւելի երջանիկ պիտի ըլլայի՞:

Ժուանա չի պատասխանեց այս անգամ: Նէ իր յիշողութեանը մէջ կը բերէր, հոն, Պարչէլոնայի մէջ վա-րած իր ազատ կեանքը, ու այն յիմար ընթացքը, ո. որով քէն կը պահէր ինք իր հօրը հետ, անոր պարզա-միտ երեւակայութեանը համար, իր ազգականներուն հետ, անոնց կեղծաւորութեանը ու ռամկութեանը հա-մար, և իր բարեկամներուն հետ, անոնց անսրտու-թեանը համար, ինչո՞ւ արդեօք չարունակ արհամարհե-լի բան մը կը գտնէր ուրիշներու վրայ, երբ անոնց ընկերային օրէնքները կը պաշտպանէին զայն... Ունէ այնքան յառաջ գացած էր այժմ, որ ուրանալով իր միջավայրը, եկած նետուած էր անսանձ բարոյականի տէր մարդոց այդ հոյլին մէջ...

— Սակայն դուք իսկ, Սէնօրիթա, կը պնդէր տա-կալին Լիզա, քանի որ մեր մօտը եկաք, կը նշանակէ թէ չափազանց դժբաղդ էիք ձեր տանը մէջ:

Չափազանց դժբաղդ... Ժուանա ուղեց բացառ-բել, և հասկցնել Լիզայի իր անմիտ ընթացքը... Բայց

իր խեղճ հոգին այդ բարբոսոս քնազգներով աղջկանը առջև մերկացնելու գաղափարը, իրեն այլևս սովորական դարձած այնպիսի վայրագ վիճակի մը ենթարկեց զինքը, որ կարծես թէ իր տարածամօրէն հմայաթափուած հոգին ընդվզած ըլլար գանգատելու զդացումին դէմ:

Ո՛հ, ուէ բան չպիտի ըսեր այդ աղջկանը առջև:

Իր յուսահատութեանը մէջ խորտակուած, Ժուա-նա յանձնած էր ինքզինքը տեսակ մը ընդարմացումի, որ կամազուրկ կը դարձնէր զինքը, ու կը ջնջէր իր ամենափոքրիկ ոյժերն անգամ: Նէ չէր հարցաքննէր այլևս Լիզան, ըմբռնելով այժմ իրենց վիճարանութեանց առօրուա ըլլալը: Նէ կ'զգար թէ բոլորովին մինակ էր ինք, առանց ընտանիքի, առանց բարեկամի, ու առանց ուէ խնամքի, և թէ իր այդ դժոխային բանտին մէջ, ուէ օգնութիւն չպիտի կրնար ստանալ զուրսէն, որով ստիպուած էր կատաղի կերպով պայքարիլ իր ատելի բանասպաններուն ու այդ Սալվաթօրէին դէմ, որուն կիրքը ցասումէն կը սարսռացնէր զինքը, խորհելով թէ օր մը անոր պիտի պատկանէր, ու հարկ եղած կորովը գտնել, կարենալ կեղծելու համար ամէն վայրկեան, առաւելագոյն չափով իր նպատակին հասնելու մտադրութեամբ...

Նէ ուխտած էր տանջել Սալվաթօրէն, և սուղի ծախել անոր այն որսը, որ կը յուսար ձեռք ձգել... Անմիջապէս որ ծովահէնները վերադառնային, դուցէ և վաղը, պէտք պիտի ըլլար կրկին ձեռք առնել այդ զէնքերը:

Գլուխը ձեռքերուն մէջ առած, յուսահատօրէն հեծկտաց Ժուանա: Բազուկին մէկը երիտասարդուհիին ուսերուն հետեւ անցնելով Լիզա պարուրած էր Սպանուհին, ու մեղմօէն դէպի իրեն կը քաշէր, օրօրելով զայն այնպէս, ինչպէս կ'օրօրեն օրրանը երախային:

Ու երկար ատեն, Ժուանա ողբաց իր մոլորուն ու անորոշ վիճակը:

Լիզա, նախնական ու վայրի աղջիկը, կը գիտէր քաղաքակրթուած զաւակը. որ անսղիւտ երջանկութիւն մը կ'երազէր ու կ'ափսոսար զայն: Ու իր իմաստու-թեան բովանդակ կարողութեամբ, Լիզա ջանաց միջոց մը գտնել միտթարելու համար իր ընկերուհին, բայց չէ կրցաւ գտնել զայն:

Միմիայն առաւօտուն էր որ Լիզա հեռացաւ Անտալուզցիին մօտէն. համոզուելէ յետոյ թէ խաղաղ կերպով կը հանգչէր նէ:

Դուրսը, մանիչակագոյն ու հանդարտ ծովուն վըրայ, արշալոյսը կը սողոսկէր սպիտակ մեծ թռչուններու սլացքներուն ընդմէջէն:

Նրբանցքին անկիւնէն դարձած միջոցին, Բիէթրօյի սիրականը անձկութեամբ լի ակնարկ մը նետեց դէպի հորիզոնը:

Սպիտակ կէտ մը դուրս կուգար տարրերային հեղուկէն ու հեազհետէ կը բարձրանար Արծիւներու Ուրջին ուղղութեամբ, մինչև որ առաջատներու ու նաւային կազմածներու բուրգ մը ձեացաւ... Լիզա ճանչցաւ ծովահէններուն դրօշը:

Բնազդաբար գլուխը դէպի այն սենեակը դարձուց նէ, ուր կը քնանար Ժուանա խաղաղեցնելով իր վիշտերը, ու յանկարծական յուզում մը զգաց սպառնալիքի ենթակայ այդ անծանօթուհիին համար:

Արդէն իսկ միջնաբերդին նրբանցքները կը թընդային բարձրացող աղմուկներէն: Մովահէնները նըշմարած էին իրենց ասպատականաւ, ու լայնօրէն կը բանային դռները, որոնց մէջէն ներս կը խուժէր ովկէանին հողմը, խուլ մոնիւններ արձակելով:

Ժուանա ցնցուեցաւ իր անկողնին մէջ, սիրտը պայթելու չափ կը տրոփէր, իսկ ճակատը աստիկ կերպով կը տօնորէր:

Աղաղակներ, խօսակցութիւններ ու ծիծաղներ կը լսուէին հոնկէ, ուր հաւաքուած էին կիները, անմիջապէս որ նաւուն նշմարուելուն լուրը առած էին:

Երկարած ըզրոյցին վրայ, ուրկէ իր ոյժերը թոյլ էին տար հեռանալու իրեն, Ժուանա զգաց Սալվաթօրէյի ու իր հրոսին վերադարձը, ու բերնի ցաւագին կծկում մը գալարեց իր դէմքը. խորհելով թէ՛ քանի որ չէր կարողացած շահագործել այդ վերջին մեկնումը, խուսափելու համար իրեն սահմանուած վախճանէն, այլեւս ոչ մէկ բան կը մնար փորձելիք իրեն:

Ի՞նչ ասպարէզ ատելութեան...

Առաւօտեան կապտորակ երկնքին առկ հսկայ ասպատականաւը, տատանելով արծաթեայ ծոպերով խրճատուած ալեակներէն, գանդաղօրէն կը մօտենար միջնաբերդին շարժականութիւն:

Մոլեղին կանչեր ողջունեցին անոր ժախնուէրը, ու քիչ յետոյ սկսան պարպել նաւուն ռեուերը, երբ թաւալող չղթայի մը կրճիւնը անյայտացուց խարխիւր ծովուն մէջ:

Ահագին կոյտ մը դիզուեցաւ կամուրջին վրայ:

Վայրի կենդանիներու մորթեր կային հան: Կաթին և ամեն մեծութեամբ և զանազան պարունակութեամբ տակառներ, պտուղներով լի կողովներ, ծխախոտի սընտուկներ, կտաւներու և բամպակի հակեր, մեծ թուով զէնքեր և ձոյլ ոսկիի կտորներ:

Սալվաթօրէ իր մարդոցը նման երջանիկ կը թուէ Ամենէն վերջը ինքը եղաւ ասպատականաւը լքողը ուրկէ հեռացաւ արագ քայլերով, մինչ որոններն ու տարմորոնները, լայն թեւաբախումներով կը գերծէի նաւուն առագաստները:

— Ինչպէ՞ս է Ժուանան, հարցուց հրամանատարը, իր մօտը փութացող առաջին սեւաւերթ սպանաւորին Բայց առանց պատասխանին սպասելու, ներս խոյս-

ցաւ միջնաբերդէն, դէպի Սպանուհին յարկաբաժինը: Ժուանա, ոտքի կանգնած, Սալվաթօրէյի կ'սպասէր: Դուռը բացուեցաւ ու ծովանէնը ներս մտաւ սենեակէն:

Յամր կերպով կանգ առաւ ան, ի տես Ժուանայի հեռաւոր ակնարկին ու անպատում ժպտին:

— Եւ տակաւին անմապելի՞ ես, հարցուց ան, ծունդերուն վրայ իյնալով, անոր առջեւը:

Ժուանա իր անտարբերութիւնը յայտնող շարժում մ'ունեցաւ, ու չի պատասխանեց:

— Ինձի՛ նայէ, խօսէ՛ ինձ հետ, կ'ըսէր Սալվաթօրէ, շարունակելով մնալ ոտքերուն առջեւ Սպանուհին, ու ջղածգարար համբուրելով անոր չըջագոստին ծալքերը: Մեկնումէս ի վեր չես կրնար երեւակայել թէ՛ որքան սիրեցի քեզ իմ անուշքիս մէջ... անա քու գերիդ եմ կրկին... խօսէ՛, ի՞նչ կ'ուզես:

Աղամանդներ բերի քեզի՛, տպագլուխներ՝ որոնք պիտի առուահոսին քու մատերէդ, շարունակեց Սալվաթօրէ, հոտեղէններ՝ որոնք պիտի զլիսեն զքեզ, և մետաքսահիւս կտաւներ որք պիտի ծածկեն քունքս: Ընկալի՛ր, Եկուր, Ժուանա, Եկուր առայս բոլոր հրաշալիքները, որոնք ոչ ոքի պիտի պատկանին եթէ ոչ քեզի:

— Պարտաւած եմ, ըսաւ Ժուանա, թող ինձ:

— Ո՛հ, գեղեցիկ կոտորած, Եթէ՛ գիտնայի՛ր, ըսաւ ծովանէնը, ոտքի ելլելով խիստ երեւոյթով մը շանաձուկերուն նետուած հարիւրի մօտ դիակներուն առջնութիւն, քառասուն գրկաչափ խորութեան մը վրայ ընկողմած զոյգ մըն ալ յաղթանաւեր (գարավէլա):

— Շարունակ արիւն, մրմռաց Ժուանա քամահրանքով:

— Մերն ալ վազեց, կրկին սկսաւ Սալվաթօրէ: Տասը հոգի կորսնցուցի իմ ամենաբնասիր ու ամենայանհուգն մարդոցմէս:

Պրինէլէսքոն վիրաւորուած է, իսկ Բիէթրօ ինծի կը պարտի իր կեանքը:

Ու իրենց արշաւանքին նկարագրութիւնը ըրաւ ժուանայի, ուրախ, կարենալ ցոյց տալուն համար թէ՛ որպիսի՝ անարկու մարդոց կը հրամայէր ինքը:

Սալվաթօրէ մեծ շարժուածներ կ'ընէր ժուանայի առջեւը, որ անշարժ կերպով կանգնած էր. շարժուածները՝ գլուխներ կտրելու և կուրծքեր ճեղքելու: Կը բորբոքէր ան, ծարաւ էր, կը գողգողար...

Ինչ մը օդ ծծելու համար, Սալվաթօրէ կատաղի կերպով ճարմանդատեց իր ուսերուն վրայ ձգուած հրամանատարի ծանր վերարկուն, ու իր բաճկոնակին բացուածքին մէջէն ժուանա որոշ կերպով բաներ մը նըշմարեց, ու սկսաւ խնդալ:

Արինարիծ ճեղքերուն հետքերն էին, որ Թանիթի սուր ձիւրաններուն կողմէ դրօշմուած էին ծովահէնի մահն վրայ...

Սալվաթօրէ սեղաններէն միօյն վրայ դրուած ջուրի սրուակ մը նշմարեց: Մեծկակ գաւաթ մը լեցուց անկէ ու անյադօրէն ըմպեց զայն: Յետոյ կրկին ժուանայի մօտենալով նստաւ անոր քով:

Հոտաւէտ ձեռք մը, նրբին փափկութեամբ մը եկաւ խնամքով չորցնելու իր քրտնաթոր ձակատը...

Ժպիտ մը եկաւ իր կողմը... ուստի՞...

Ուստի ան կրկնեց այն խօսքերը, որոնք կ'այրէին իր շրթները, ու կը խեղդուէին իր կոկորդին մէջը...

Գինովցաւ ան առթած ջերմութեամբը այն երկու բազուկներուն, որոնք սեղմուած կը պահէին զինքը իրենց մէջ, ու փակեց աչքերը լաւադոյնս հետեւելու համար իր անուրջքին, որ անկարելի կը կարծէր ինք...

Սակայն ան չի նշմարեց տմոյն դէմքը, անձկալից աչքերն ու ատելութեան այն փայլակը որ լուսաւորեց հմայաթափուածին տփռոյն կերպարանքը:

Ժուանա սկսած էր ատելութեան իր գործը, ու նոյն ձեւով պիտի շարունակէր զայն մինչև վերջը:

.....

Ու նոյն օրուան իրկունը, սա տարօրինակ բանը տեսան:

Սալվաթօրէյի թեւը մտած և թագուհիէ մը աւելի վեհաշուք ու զարդարուն. գոռոզ Անտալուզցին ուրախ զուարթ, և սիրուն կերպարանք մը առած, եկած բացած էր պարահանդէսը, և յաջորդաբար կ'առաջարկէր պարել իւրաքանչիւրին բազուկներուն մէջ: Շամբան եաներ լեցուցին անոր, որոնք խմեց կուշտ ու կուռ: Յաջորդաբար համբուրեց նէ Լիզան ու մնացեալ բոլոր կիները, ներողութիւն խնդրելով անոնցմէ իր հրպարութեանը համար... իր գողգոջուն երկու ձեռքերը Բիէթրօյի երկարեց... երգեց, պարեց, անկարելի դէպի իր վիշտը, ու բրտացած իր զգացած սարսափին մէջ... առանց որ ոեւէ մէկը կարենար նշմարել իր այս կատակերգութիւնը...

Կրկին ու կրկին սպանիական Ֆանսանկօն խնդրեցին իրմէն, որ միմիայն ինքը գիտէր պարել:

Առանց կրկնել տալու, կը պարէր նէ անդադար, ու իրանը թեթեւ կերպով դէպի ետեւ նետած, իր մերկութիւնները ցոյց կուտար, արդէն իսկ պինիով յափրացած, և երգերով ու կանչերով գինովցած իր սեղանակիցներուն վրդովուած ակնարկներուն... կ'ուզէին բռնել զայն, լափել զայն անոր անցած միջոցին... միտնէ կը ծիծաղէր անոնց վրայ, գրգռելով իր այդ արրեալ սիրահարները, այդ անբախնները, որոնք սիգանքովը իրենց ցեղին զօր պատրաստ էին ապացուցանելու, կը կարծէին թէ իրաւունք ունէին ուղած ատենին բռնի ոյժի դիմելու:

Ամէն ոք ձեռքերը իրար կը զարնէր համաչափ

կերպով. կը ծափահարէին զայն, կը գոռային անոր անունը տալով... ծաղիկներ կը նետէին անոր վրայ... ու ժուանա կը պարէր շարունակ:

Վերջապէս կանգ առաւ նէ, ընդարմացած ու յոգնած:

Սալվաթօրէ իր բազուկներուն մէջը առնելով ժուանան, մեղմօրէն տեղաւորեց զայն բարձրով յարդար-ուած բազմոցի մը վրան:

Քանի մը վայրկեան զովացնելէ յետոյ ինքզինքը հովանարի մը միջոցաւ, շորցուց քրտինքէն տաքացած իր ճակատը, ու իր մօտը գտնուող սեղաններէն միոյն վրայէն բաժակ մ'առնելով, կրցածին չափ ուժեղ ձայնով մը, պօռաց ծովահէններուն.

— Կ'ըմպեմ այս բաժակս, ձեր խղճին վրայ ծանրացող բոլոր ոճիրներուն կենացը...

— Ողջոյն մը ժուանայի համար...

Ամէն կողմէ ծափահարութիւններ լսելի եղան դեռատի կնոջ հասցէին, մինչ անդին լսանդավառ բաժակներ կ'առաջարկուէին Սալվաթօրէյի ի պատիւ...

Արդէն իսկ վայրագ իղձերու նշոյլներ կը փայլէին ծովահէններուն աչքերուն մէջ, և ամէն ինչ կանխատեսել կուտար թէ քիչ յետոյ տօնախմբութիւնը պիտի փոխուէր կերութեամբ...

Ժուանա գուշակեց զայն:

Ոտքի ելաւ նէ, շնորհալի ձեւով մը շրջանը ըբաւ ընդարձակ սրահին, ծովահէններուն ձեռքը թօթուելով և գրկելով կիները, ու Բիէթրօյի առջեւ հասնելով, ձեռքը անոր երկարեց.

— Արդեօք պարոն ծովահէնը կը ներէ՞ պարուհի ժուանայի, միմիայն պարզ կին մը եղած ըլլալուն համար:

Սթափած ժուանայի անխռով յանդգնութենէն, Բիէթրօ չի պատասխանեց սակայն երկար առէն ա-

նոնք իրար դիտեցին: Բիէթրօյի աչքերուն մէջ խոր սքանչացում ու գուցէ և աւելի քաղցր զգացում մը կը կարդացուէր, իսկ ժուանայի աչքերը կը թուէին ապ-րիլ ամենահրապուրիչը արկածախնդրութիւններէն. ու կը գոչուէին կիսով, կ'արձեւ աւելի որոշ կերպով քան զակելու համար զայն իր հոգւոյն մէջ:

Ակամայ ժարժումով մը Բիէթրօ բռնեց պարուհին. ու իր բազուկներուն մէջը առաւ զայն: Ժուանա չրնդ-դիմացաւ, այլ ընդհակառակը անձնատուր եղաւ անոր, ուրախ այդ գրկախառնումէն...

Սալվաթօրէյի իրենց ուղղութեամբ ըրած մէկ շարժումը սակայն իրականութեան կանչեց Բիէթրօն, որ իսկոյն ուշաբերելով բաժնուեցաւ ժուանայէն, ճիշդ այն միջոցին, երբ ծովահէններուն պետը կը մօտենար անոր:

Հրամանատարը ոչ մէկ բան նշմարած էր:

— Իսկապէս հրաշալի չէ՞, հարցուց Սալվաթօրէ:

— Հրճուանք մըն է անոր պարելը տեսնելը, խոստովանեցաւ Բիէթրօ:

— Սալվաթօրէ, անշուշտ պիտի աւելցնես փրկագինը, երբոր քեզմէ ետ պահանջեն զայն, ըսաւ Պրիւ-նէլէսքօ:

— Ժուանա չպիտի հեռանայ մեր մօտէն. պատասխանեց հրամանատարը, և յետոյ երբէք չենք կրնար այսպիսի թանկագին գանձի մը համարժէք փրկագին մը ձեռք ձգել:

Անտալուզցին գլխու շարժումով մը վստահեցուց ծովահէնները: Ծշմարիտ էր, նէ այլեւս չպիտի խօսէր մեկնելու մասին, ու հաստատեց ուրախութեան այն մոնիչընը, զոր արձակած էր հրամանատարը, որուն երեւակայութիւնը ոգեւորուած էր այն տեսակ բանե-րով, որոնք կ'զգար թէ չպիտի կրնար իրագործել առանց երիտասարդուհիին ներկայութեան:

կերպով. կը ծափահարէին զայն, կը գոռային անոր անունը տալով... ծաղիկներ կը նետէին անոր վրայ... ու ժուանա կը պարէր շարունակ:

Վերջապէս կանգ առաւ նէ, ընդարմացած ու յոգնած:

Սալվաթօրէ իր բազուկներուն մէջը առնելով ժուանան, մեղմօրէն տեղաւորեց զայն բարձերով յարդարուած բազմոցի մը վրան:

Քանի մը վայրկեան զովացնելէ յետոյ ինքզինքը հովահարի մը միջոցաւ, չորրորդ քրօնքէն տաժկացած իր ճակատը, ու իր մօտը գտնուող սեղաններէն միոյն վրայէն բաժակ մ'առնելով, կրցածին չափ ուժեղ ձայնով մը, պոռաց ծովահէններուն.

— Կ'ըմպեմ այս բաժակս, ձեր խղճին վրայ ծանրացող բոլոր ոճիրներուն կենացը...

— Ողջոյն մը ժուանայի համար...

Ամէն կողմէ ծափահարութիւններ լսելի եղան դեռատի կնոջ հասցէին, մինչ անդին խանդավառ բաժակներ կ'առաջակուէին Սալվաթօրէյի ի պատիւ...

Արդէն իսկ վայրագ իղձերու նշոյլներ կը փայլէին ծովահէններուն աչքերուն մէջ, և ամէն ինչ կանխատեսել կուտար թէ քիչ յետոյ տօնախմբութիւնը պիտի փոխուէր կերութեամբ...

Ժուանա գուշակեց զայն:

Ոտքի ելաւ նէ, շնորհալի ձեւով մը չրջանը բլաւ ընդարձակ սրահին, ծովահէններուն ձեռքը թօթուելով և զրկելով կիները, ու Բիէթրօյի առջեւ հասնելով, ձեռքը անոր երկարեց.

— Արդեօք պարոն ծովահէնը կը ներէ՞ պարուհի ժուանայի, միմիայն պարզ կին մը եղած ըլլալուն համար:

Սթափած ժուանայի անխռով յանդգնութենէն, Բիէթրօ չի պատասխանեց սակայն երկար ատեն ա-

նոնք իրար դիտեցին: Բիէթրօյի աչքերուն մէջ խոր սքանչացում ու գուցէ և աւելի քաղցր զգացում մը կը կարդացուէր, իսկ ժուանայի աչքերը կը թուէին ապրիլ ամենահրապուրիչը արկածախնդրութիւններէն. ու կը գոչուէին կիսով, կ'արձեւ աւելի որոշ կերպով քան զակելու համար զայն իր հագոյն մէջ:

Ակամայ ժարժումով մը Բիէթրօ բռնեց պարուհին. ու իր բազուկներուն մէջը առաւ զայն: Ժուանա չրնդդիմացաւ, այլ ընդհակառակը անձնատուր եղաւ անոր, ուրախ այդ գրկախառնումէն...

Սալվաթօրէյի իրենց ուղղութեամբ բրած մէկ շարժումը սակայն իրականութեան կանչեց Բիէթրօն, որ իսկոյն ուշաբերելով բաժնուեցաւ ժուանայէն, ճիշդ այն միջոցին, երբ ծովահէններուն պետը կը մօտենար անոր:

Հրամանատարը ոչ մէկ բան նշմարած էր:

— Իսկապէս հրաշալի չէ՞, հարցուց Սալվաթօրէ:

— Հրճուանք մըն է անոր պարելը տեսնելը, խոստովանեցաւ Բիէթրօ:

— Սալվաթօրէ, անշուշտ պիտի աւելցնես փրկագինը, երբոր քեզմէ ետ պահանջեն զայն, ըսաւ Պրիւնէլէսքօ:

— Ժուանա չպիտի հեռանայ մեր մօտէն, պատասխանեց հրամանատարը, և յետոյ երբէք չենք կրնար այսպիսի թանկագին գանձի մը համարժէք փրկագին մը ձեռք ձգել:

Անտալուզցին գլխու շարժումով մը վստահեցուց ծովահէնները: Ծշմարիտ էր, նէ այլեւս չպիտի խօսէր մեկնելու մասին, ու հաստատեց ուրախութեան այն մոնիչիւնը, զոր արձակած էր հրամանատարը, որուն երեւակայութիւնը ոգեւորուած էր այն տեսակ բաներով, որոնք կ'զգար թէ չպիտի կրնար իրագործել առանց երիտասարդուհին ներկայութեան:

— Այո՛, Բիէթրօ, նէ պիտի սատարէ ինձ իմ գործիս մէջ, փափսաց Սալվաթօրէ, Սպանուհիին հեռանալը դիտելով:

— Արդարեւ, կը հաւատամ թէ, ըսաւ Բիէթրօ թեթեւ ժպտով մը, ինչ որ փափաքի պիտի կատարես զայն...

Սալվաթօրէ տեսաւ ժուանայի անյայտանալը, ու ապա կրկին դարձաւ Բիէթրօյի, մինչ իր դէմքին վրայ որոշ կերպով կը կարդացուէր այն մտատանջութիւնը որ արթնցուցած էին իր մէջ անոր վերջին խօսքերը:

XIII

Ս Է Ր Ը...

Բացուած շաւիղներ չկան Նեթթունա կղզիին մէջ: Անանց թարմութիւնը՝ զոր կը հեղուն հոն հսկայ ծառերը, անհամաչափ ու թանձրախիտ մամուռ մը կը սրփռեն հողին վրայ, ու բնութիւնը անձկութեամբ է որ կը հանդուրժէ մարդոց անցքին, որուն թողած հետքը կը ջնջէ ան կարելի եղածին չափ շուտով:

Ծովահէնները շատ քիչ անգամ կ'իջնէին կղզին: Միմիայն ժուանան էր որ օրուան առաջին բուռն տօթերուն, տեղատուութեան ընթացքին կը բռնէր փոքրիկ րացաստաններու ուղին, ուր դալարիք մը կ'աճէր, անօսր ու մինչև արմատը խանձած, և ուր թաւուտքները բուրուճնաւէտ էին և կարծր ու տաքուկ սնար մը կը ձեւացնէին իրենց վրայ հանգչողներուն գլխուն:

Գետնին վրայ տարածուած, ժուանա ականջ կ'ուտար, բարձրացմանը՝ րոյսերու կեղեկներուն ներքեւի խիւսին, և բարեկամական շատախօսութեան ճիւղերուն գազաթները գտնուող թռչուններուն ու տերեւներուն, և արեւուն վեհափառ ճաճանչներուն մէջ թաթաւուն, Սպանուհին խնկահոտ տամկութիւնը կը շնչէր գետնին, ջերմիկ ու դողդոջուն օդին ընդմէջէն:

Ու մինչև վերագարծը ծովախաղացքին, ժուանա այդտեղը կը մնար, պառկած, ու կէս քուն վիճակի մէջ, դիտելով ճիւղերու վարագոյրի մը ետեւէն, որ չէր կարող ծածկել իր աչքէն, հոյակապ զանգուածն ու չարաշուք տեսքը Արծիւներու Որջին:

Ժուանա տեղի չէր տուած տակաւին Սալվաթօրէյի, որուն սակայն միշտ ալ ժպտուն դէմք մը և քաղցրա-

բարոյ խօսքեր կը մատուցանէր, ինչպէս անցորդի մը, որուն կը հանգիւպին քաղաքէ մը արտորանքով անցած ատեններն...

Հրամանատարին զայրոյթէն վախնալով, աւարառունքով վճռակը հեռացուցած էր իր ուշադրութիւնը անոր վրայէն, ու նէ հիմայ չէր վախնար այլեւս անոնց ցանկութենէն կամ անոնց կրքերէն:

Նէ ազատ էր այլեւս ուզած ատենը երթալու, գալու, տունը նստելու և կամ դուրս ելլելու, առանց որ ունէ մէկը հակառակէր իր քմայքին:

Երկա՛ր օրերու ընթացքին, միջնաբերդին քարաշէն բազրիքին վրայ երկարած, ու սիւքին կողմէ բերուած զգլխիչ բուրմունքները շնչելով, ժուանա կը կենար առանձին, դիտելու համար վիմուքները, որոնք կուտակուած էին Արծիւներու Բոյնին շուրջը, կոհակներու առատանուփներուն տակ գտնուող ծովային հրէշներու նման:

Ուրիշ անգամներ, Սպանուհին կղզի կ'իջնար, միշտ առանձին, հրավառ ու անողոք արեւուն տակ, զով ու առոյգ շունչ մը գտնելու համար, որ կը թեթեւցնէր իր ծանրացած սիրտը:

Սալվաթօրէ հիասթափած, անհամբեր ու պարտասած, աչքերովը կը հետեւէր Սպանուհիին, առանց մերձենալ համարձակելու անոր:

Բիէթրօ, մեղամաղձոտութեամբ կը դիտէր գործած աւերները այդ կրքին:

— Յիսուն տեղակ միջոց ունիս, հնազանդութիւն սորվեցնելու համար անոր, շարունակ կը կրկնէր ան Սալվաթօրէյի:

Ահա և այս օր ալ, Բիէթրօ դարձեալ արտասանած էր արդէն իսկ հարիւր անգամներ ըսուած սոյն նախադասութիւնը, որ սակայն այլեւս ունէ նշանակութիւն չունէր հրամանատարին համար:

Ուստի, փափաքելով փոխել խօսակցութեան նիւթը, — Գիտե՞ս, ըսաւ Սալվաթօրէ, թէ նէ առելի փառասէր է, քան այդ մարդ մը:

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ առաջարկեց որ քեզի:

— Դրացի նաւահանգիստները գրաւել և ծովահէններու հանրապետութիւն մը կազմել:

— Այնպէս կը կարծեմ թէ նէ կը սիրէ պատերազմները, յաղթանակներն ու փառքը: Լաւ չըլլա՞ր որ հետրդ տանիս զայն, յառաջիկայ արշաւանքին միջոցին:

— Վտանգները չափազանց մեծ են անոր յամար, իսկ աշխատանքը մահացուցիչ:

— Եթէ ես հրամանատար եղած ըլլայի, յարեց Բիէթրօ, աշխարհք պիտի ճանչնար իմ զօրութիւնս...

— Դո՞ւն ալ դրացի նաւահանգիստներուն վրայ յարձակելով, կը գրաւէիր զանոնք:

— Ինչու չէ: Հանրապետութիւնները մեր սիրտիմ թշնամիներն են ու կը վախնան մեզմէ. անոնք կը զարհուրին ու խոյս կուտան մեր առջեւէն: Եթէ մեր մարդիկը միահամուռ յարձակում մ'ընեն շրջակայ քաղաքներէն միոյն վրայ, ի՞նչ բան կ'ընայ դէմ դնել անոնց: Ժուանա իրաւունք ունի... Խորհէ անգամ մը այն ակնախտիկ ապագային վրայ որ կը բացուի մեր առջեւ, կոտորումովը այդ փոքրիկ իշխանապետութիւններուն:

Սալվաթօրէ, կապարի գոյն առած, անհամբերութեամբ մտիկ կ'ընէր Բիէթրօն:

— Եթէ ես հրամանատար ըլլայի, կը շարունակէր Բիէթրօ ուժգնութեամբ, հռչակաւոր աւարառունքով և մարդոց սպաննիչներու պատմութիւնը, միանգամ ընդ միշտ պիտի դադրէր պանծալի ըլլալէ: Ինչո՞ւ համար ամենագնում ռճիրներու մէջ փնտռել դոհացումը մեր տենչերուն: Մեր փառասիրութիւնը ունէ արժէք չի ներկայացնէր, ոչ ալ մեր քաջութիւնը ունէ զիւցազնութիւն... Ի՞նչ գեղեցիկ գործ է անպաշտպան խեղճ

բարոյ խօսքեր կը մատուցանէր, ինչպէս անցորդի մը, որուն կը հանդիպին քաղաքէ մը արտորանքով անցած ատենին...

Հրամանատարին զայրոյթէն վախնալով, աւարա-
ռուններու վոհմակը հեռացուցած էր իր ուշադրութիւնը անոր վրայէն, ու նէ հիմայ չէր վախնար այլեւս անոնց ցանկութենէն կամ անոնց կրքերէն:

Նէ ազատ էր այլեւս ուզած ատենը երթալու, դա-
լու, տունը նստելու և կամ դուրս ելլելու, առանց որ
ոեւէ մէկը հակառակէր իր քմայքին:

Երկա՛ր օրերու ընթացքին, միջնաբերդին քարաշէն
բազրիքին վրայ երկարած, ու սիւքին կողմէ բերուած
զգլխի բուրմունքները շնչելով, Ժուանա կը կենաք ա-
ռանձին, դիտելու համար վիմուտքները, որոնք կու-
տակուած էին Արծիւներու Բոյնին շուրջը, կոհակներու
աւտանուծներուն տակ գտնուող ծովային հրէշներու
նման:

Ուրիշ անգամներ, Սպանուհին կղզի կ'իջնար, միշտ
առանձին, հրավառ ու անողոք արեւուն տակ, զով ու
առոյգ շունչ մը գտնելու համար, որ կը թեթեւցնէր իր
ծանրացած սիրտը:

Սալվաթօրէ հիասթափած, անհամբեր ու պարտա-
սած, աչքերովը կը հետեւէր Սպանուհիին, առանց մեր-
ձենալ համարձակելու անոր:

Բիէթրօ, մեղամաղձոտութեամբ կը դիտէր գործած
աւերները այդ կրքին:

— Յիսուն տեսակ միջոց ունիս, հնազանդութիւն
սորվեցնելու համար անոր, շարունակ կը կրկնէր ան
Սալվաթօրէյի:

Ահա և այս օր ալ, Բիէթրօ դարձեալ արտասանած
էր արդէն իսկ հարիւր անգամներ ըսուած սոյն նախա-
դասութիւնը, որ սակայն այլեւս ոեւէ նշանակութիւն
չունէր հրամանատարին համար:

Ուստի, փափաքելով փոխել խօսակցութեան նիւթը,
— Գիտե՞ս, ըսաւ Սալվաթօրէ, թէ նէ առեւի փա-
ռասէր է, քան այր մարդ մը:

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ առաջարկեց որ քեզի:

— Դրացի նաւահանգիստները գրաւել և ծովահէն-
ներու հանրապետութիւն մը կազմել:

— Այնպէս կը կարծեմ թէ նէ կը սիրէ պատերազմ-
ները, յաղթանակներն ու փառքը: Լաւ չըլլա՞ր որ հե-
տոգ տանիս զայն, յառաջիկայ արշաւանքին միջոցին:

— Վտանգները չափազանց մեծ են անոր յամար,
իսկ աշխատանքը մահացուցիչ:

— Եթէ ես հրամանատար եղած ըլլայի, յարեց
Բիէթրօ, աշխարհք պիտի ճանչնար իմ գօրութիւնս...

— Դո՞ւն ալ դրացի նաւահանգիստներուն վրայ յար-
ձակելով, կը գրաւէիր զանոնք:

— Ինչու չէ: Հանրապետութիւնները մեր ռիւերիմ
թշնամիներն են ու կը վախնան մեզմէ. անոնք կը զար-
հուրին ու խոյս կուտան մեր առջեւէն: Եթէ մեր մար-
դիկը միահամուռ յարձակում մ'ընեն շրջակայ քաղաք-
ներէն միոյն վրայ, ի՞նչ բան կրնայ դէմ դնել անոնց:
Ժուանա իրաւունք ունի... Խորհէ անգամ մը այն ակ-
նախտիդ ապագային վրայ որ կը բացուի մեր առջեւը,
կոտորումովը այդ փոքրիկ իշխանապետութիւններուն:

Սալվաթօրէ, կապարի գոյն առած, անհամբերու-
թեամբ մտիկ կ'ընէր Բիէթրօն:

— Եթէ ես հրամանատար ըլլայի, կը շարունակէր
Բիէթրօ ուժգնութեամբ, հաշակաւոր աւարառուններու
և մարդոց սպաննիչներու պատմութիւնը, միանգամ
ընդ միշտ պիտի դադրէր պանծալի ըլլալէ: Ինչո՞ւ հա-
մար ամենագձուձ ոճիրներու մէջ փնտռել գոհացումը
մեր տենչերուն: Մեր փառասիրութիւնը ոեւէ արժէք չի
ներկայացնէր, ոչ ալ մեր քաջութիւնը ոեւէ զիւցազ-
նութիւն... Ի՞նչ գեղեցիկ գործ է անպաշտպան խեղճ

առագաստանաւ մը հետապնդելն ու իր մէջը գտնուողները ծովը նետելը։ Այո՛, թէեւ աւարը ապրուստ կը հայթայթէ մեզի, սակայն իրաւունք չտար հրամայելու, որովհետեւ մենք լոկ տէրերն ենք, հմայքէ զուրկ աւազակներու, որոնց գործած զազիր շահատակութիւններուն դէմ կը հանենք, ատելութիւնը բովանդակ աշխարհին, անմենաբարձր աւատապետէն սկսեալ մինչեւ ամենայետին շինակներ։

— Փառասիրութիւն, մրմռաց Սալվաթօրէ... ճանապարհը պատիւներու և զօրութեան... Դուն ինքզնիք կը ճանչնամ զայն...

— Զօրութիւնը... Ով որ առնէ, անոր կը պատկանի ան, այսինքն անոր որ ամենէն ուժեղն է։ Եթէ ես եղած ըլլայի հրամանատարը վաղրերու այս բանակին, զօր քու հրամանիդ տակը կը գտնուի, Սալվաթօրէ, ես ամենազօրաւոր մարդը կ'ըլլայի աշխարհին... կը նուաճէի, և Սպանիան, և Իտալիան, ու Աստուած կը դառնայի այս երկրին վրայ։

Սալվաթօրէ այնպիսի կերպարանք մ'առաւ, որպէս թէ հեծկըլտանք մ'ըլլար իր կոկորդին մէջ... Ան կ'ոգեկոչէր վեհութիւնը բացարձակ տիրապետութեան... քօռնքերը կը զարնէին, ու սիրտը կը տրոփէր կուրծքին տակ, կրկնակ հարուածներով...

Քանի մը վայրկեաններ, ծովահէնը մնաց այդպէս կ'իջոտած. սակայն իր այդ տկարութիւնը երկար չի տեսցուց։

— Եթէ Ժուանան ուղեր սիրել զիս, ըսաւ ան գըլուխը վեր բարձրացնելով, իմ զօրութեանո առարկան պիտի ընէի զայն։

Բիէթրօ չարաշուք ժպիտ մ'ունեցաւ։

— Այո՛, վերսկսաւ Սալվաթօրէ խանդավառուած, թող միմիայն սիրէ այդ կինը ինծի, ու այն ատեն պիտի տեսնեն թէ ի՞նչ զօրութիւն կը ներկայացնեմ ես։

Պատուարին անցքը փակող դուռը թէեւ դարձած էր իր ծխնիններուն վրայ, սակայն բոլորովին գոցուած չէր։ Ատենէ միմիայն անշարժ կերպարանք մը անշուշտ կերպով մտիկ կ'ընէր այդ դրանը ետեւէն, ուշադրութեամբ ականջ տալով երկու մարդոցը միջև տեղի ունեցած խօսակցութեանց։

Ոչ Սալվաթօրէն, և ոչ ալ Բիէթրօն զգացած էին Ժուանայի գալուստը։

— Ինքզինքդ մի՛ խաբեր, Սալվաթօրէ, կրկին խօսք առաւ Բիէթրօ. դուն ալ մեզի պէս արիւնարբու գազան մըն ես որ միմիայն բազուկ բարձրացնել ու տապալել գիտէ։ Գնա՛, և թալլումէն ու փրկագինէն տարբեր բան մը սորվեցուր քու յեղուղակներովդ, ու պիտի տեսնես թէ այդ շուները ինչպէ՞ս պիտի դողդողան խանդավառութենէ, խորհելով թէ արրենալէ տարբեր ուրիշ բանի մը համար է որ պիտի կոռնին։

— Փառքի ու պատուոյ ծրագիրներ յօրինելէ առաջ, պէտք է որ Ժուանան սիրէ զիս, կրկնեց Սալվաթօրէ, գոռոզաբար ցցուելով, մինչ կատաղութեան փայլ մը կը նշմարուէր իր աչքերուն մէջ։

— Ատիկա աւելի դժուար կ'ըլլայ, յարեց Բիէթրօ ցած ձայնով։

Սալվաթօրէ գոցեց աչքերը, որպէս թէ վիճ մը տեսած ըլլար։ Այն վայրկեանէն սկսեալ որ խոնարհած էր ան, խորամանկութիւններով պարուրուած այդ իգական հոգւոյն առջև, կ'ընկրկէր ան, որովհետեւ կը վախնար։ Ոչ, պատեհաբար միկ պետի մը քաջութիւնը չունէր այլևս, այլ լոկ նենգամտութիւնը լրտեսի մը, ի խնդիր իր փափաքին, Ժուանայի տիրանալու իր բուռն տենչին։

Անողորմ սոսկումով մը, զոր ան չի կրցաւ զսպել, Սալվաթօրէ ձեռքը իր դաշոյնին երախակալին տարաւ։

— Ժուանան տանջանքն է իմ կեանքիս, ըսաւ ան... նէ կը խենթեցնէ զիս, կը ծիծաղի իմ վրաս, դուցէ և

կ'ատէ զիս... ինչ կը խոստանայ իմս ըլլալ, աւելի զիւրաւ մերժելու համար զիս յետոյ: Անհամբեր եմ լըսելու իրմէն կռիւի պահը, փրկելու համար ինքզինքս և կամ մեռնելու...

— Ի՞նչ է, խենթեցա՞ր Սալվաթօրէ, եթէ նոյնիսկ այլեւս պէտք եղած ոյժը չես զգար քու մէջդ, նուաճելու համար այդ յիմարութիւնդ, գէթ մասամբ հաւաքէ ինքզինքդ, առնուազն փրկելու համար հրամանատարի քու պատիւդ:

— Ի՞նչ նշանակութիւն ունի ատիկա ինծի համար: Ժուանայէն զատ ոչ մէկ բանի կարեւորութիւն կուտամ ես... Թող ետ առնեն հրամանատարի իմ աստիճանս, անհուն փառասիրութիւններ ունեցող մէկը չեմ ես: Ժուանա ամենաընդարձակ տեղը կը բռնէ իմ կեանքիս մէջ... ան է որ կուգեմ ես և ոչ մէկ ուրիշ բան:

Այնպիսի յստակ այլ տխուր ձայնով մը արտասանեց ան սոյն բառերը որ Բիէթրօ ցարգ դարձուցածէն աւելի ուշադրութեամբ մը նայեցաւ իր բարեկամին: Այնքան ազգոյն գտաւ ան զանի, որ անձկութիւն մը պրկեց իր կողորդը, ու խղճի սաստիկ խայթ մը զգաց այն անգութ ու անողորմ վերարեքմունքին համար զոր ցոյց տուած էր անոր հանդէպ, ու զգաց թէ արտասուքի կաթիլներ կը հաւաքուէին իր աչքերուն մէջ:

— Ներէ՛ ինծի, Սալվաթօրէ, ըսաւ ան. ու այլեւս բնաւ չպիտի խօսինք այս րոյտին մասին:

— Դեղմէ եկած ամեն մէկ բանը կ'ընդունիմ ես, Բիէթրօ, պատասխանեց ծովահէնը... գուցէ և դուն կարենայիր բժշկել զիս, եթէ բուժուելու կարող ըլլայի:

— Բայց ուրեմն ի՞նչ բանի կ'սպասես: Այդքան ձեւակերպութեան պէտք կ'ա՞յ, միթէ. տիրանալու համար անպաշտպան աղջկան մը: Եւ ո՞վ կ'ըսէ թէ չպիտի սիրէ քեզի, եթէ գիտնաս զօրաւոր ցոյց տալ ինքզինքդ. քեզ նման պետ մը՝ տէր մը ըսել է. ու չեն ընդդի-

մանար հրամանատար Սալվաթօրէյի կողմէ սիրուած ըլլալու պատիւին...

— Նէ կ'ատէ զիս եթէ բռնութիւն ի գործ դնեմ...

— Ուրեմն խարազանէ զայն, որպէսզի կարենայ ըմբռնել զօրութիւնը:

— Երբէ՞ք: Նէ ըսած է որ մը ինծի, թէ միմիայն իր ուզած ատենն է որ պիտի յանձնէ ինքզինքը:

— Ուրեմն, սիրէ... տանջուէ... ողբայ և յուսայ, ըսաւ Բիէթրօ, քանի որ չես ուզեր ուէ խօսք լսել, որքան ալ արամաբանական եղած ըլլայ ան:

Մտիկ ընելով Բիէթրօն, Սալվաթօրէ կարծեց իր խիղճը լսել. հարկը զօրութիւն ու բռնութիւն գործածելու... Այո՛, ան խորհած էր այդ բոլորին մասին: Ան կը սիրէր Ժուանան անկեղծ սիրով մը, իսկ այդ տեսակ զգացումներով տատանող մարդը, ջրահեղձի շարժումներ կ'ընէ, ջանալով կառչել, ինչ բանի որ հանգիպի... Միայն թէ ան չէր համարձակէր իր դաստակը այդ աղջկանը ուսին վրայ դնել, ու գոչել:

— Իմս ես դուն...

Ան գիտէր թէ Ժուանան ոչ ոքի պիտի պատկանէր, եթէ ոչ իր իսկ ընտրածին:

Ու անձկութեամբ անոր տալիք որոշումին կ'սպասէր:

Ժուանա կը շարունակէր մտիկ ընել ուշադրութեամբ, առանց իր ներկայութիւնը զգալի ընել տալու: Իր իրանդավառած երեւակայութեանը մէջ, նէ տեսակ մը հիացում զգալ կ'սկսէր Բիէթրօյի համար... Իրեն համար ան էր համանատարը և ոչ թէ ուրիշ մէկը: Բիէթրօն Շղթայաղերծ գաղան մը, որ կ'սթափէր վերջապէս...

— Ձեռքդ, Բիէթրօ, յարեց Սալվաթօրէ:

Երկու մարդիկը գրկապնդուեցան, ու հրամանատար Սալվաթօրէն դէպի Բիէթրօյի ականջը յարելով, ցած ձայնով փափսաց:

— Պիտի փափաքէի որ ուրիշ բան մը չըլլամ այս աշխարհին վրայ եթէ ոչ պարզ շինական մը, հերիք է որ կարենամ յուսալ թէ օր մը իմս պիտի ըլլայ նէ, ըսաւ ան։

— Գոնէ վստահ ես թէ արժանի է նէ այդքան սիրոյ, հարցուց Բիէթրօ։

Սալվաթօրէ ժպտեցաւ։ Իր երեւակայութեանը մէջ պատկեր մը ծախեցաւ, երիտասարդութեամբ ու գեղեցկութեամբ շողշողուն... Ժուանան էր, իր յիմարացրնող ժպիտովը, անագորոյն խորամանկութիւններովն ու անհասնում քմայքներովը։

— Երբէք չեմ խորհած այդ մասին, պատասխանեց Սալվաթօրէ։

Ու թողով վանինին, որ չափազանց ապշած էր նման պատասխան մը ստանալուն, Սալվաթօրէ հեռացաւ, և միջնաբերդէն ներս մտաւ։

Հազիւ թէ Սալվաթօրէ անյայտացած էր երբ ժուանա դուրս ելլելով իր թագստոցէն դէպի Բիէթրօն խոյացաւ։

Կիներու սրտին զգացած հիացումը լայն կերպով բացուած դուռն է սիրոյ։

Ըմբոստանալէ յետոյ Բիէթրօյի ոյժին ու անոր ախիւնուշտ խօսքերուն դէմ, ժուանա յաղթահարուած, արհամարհել սկսած էր այս անգամ Սալվաթօրէին։

— Ես քուկդ եմ, Բիէթրօ, յարեց ժուանա, երիտասարդին յարելով։ Պահանջէ դիմ այս գիշեր Սալվաթօրէէն, ինչպէս որ օրէնքը թոյլ կուտայ քեզի։

— Ժուանա...

— Կը սիրեմ քեզ, առ զիս...

Տեսակ մը յափշտակուած հիացումով ու գինովութեամբ արտասանուած այդ պարզ բառերը, թարգմանը կը հանդիսանային այն խանդաղատանքին, որ կուտակուած էր տարաբաղդ աղջկան սրտին մէջ, իր հօրե-

նական տունէն խոյս տուած առաջին իսկ վայրկեանէն սկսեալ։

Իր բովանդակ կեանքին մէջ առաջին անգամն էր որ ժուանայի սիրտը կը բացուէր սիրոյ առջեւ։ Նէ կը փրէր, կ'զմայլէր Բիէթրօյի վրան, և ուրիշ բան չէր տեսներ անոր մէջ, եթէ ոչ հերոս մը, ու սեղմուած վանինիի սրտին վրան, որուն ակնարկը սեւեռուած էր իրենին մէջ, նէ կը գիտէր զայն ա՛յսպօրէն, ջանալով գուշակել անոր ակնարկին մէջ, այն, զոր չէին ըսեր նրա շրթունքները։

Բիէթրօ չաղապատած էր ժուանան, ու անոնց շրթունքները հրկաւորէն իրար միացան։ Սպանուհին բոլորովին անձնատուր, իր երեւակայութեանը մէջ կը վերատեսներ Պարչէլօնայէն մեկնումը, և Բիէթրօյի հետ ունեցած իր առաջին հանդիպումը...

Իր յիշողութեանը մէջ, նէ վերածնունդը կ'զգար իր առաջին յոյգերուն։

Բիէթրօ, գրաւիչ ծովասպատակ, պարուրած էր զայն հրապուրանքովն իր բովանդակ երիտասարդութեան և առնական գեղեցկութեան։

Եւ գուցէ Սալվաթօրէյի հանդէպ զգացած իր ատելութիւնը, իրականին մէջ յառաջ կուգար այն յանկուցիչ քաջողութենէն, որուն ենթարկուած էր նէ ի նպաստ Բիէթրօյի բան մը, որ չէր ուզեր խոստովանիլ, եթէ ոչ ինքզինքին, և...

Բիէթրօ, դեռ չաղապատուած լիճակի մէջ կը պահէր ժուանան... Սպանուհին ոտքերը հազիւ թէ կը հպէին դետինին, այնքան որ բուռն էր գրկախառնումը ծովահէնին։ Ժուանա ինքզինքը տկար և ուշաթափուած կ'զգար գգուանքին տակ վանինիի, որ ան կը շարունակէր շռայլել տակաւին։

— Ես քուկդ եմ, կը փափսար ժուանա յափշտակուած... իմ տէրս ես դուն, հրամայէ... պիտի հնա-

զանգիմ... քեզի հետ միասին մինչեւ աշխարհի ծայրը կ'երթամ ես:

— Միմիայն այդքան, հարցուց Բիէթրօ ժպտելով:

— Նոյնիսկ աւելի հեռուն, եթէ փափաքոս:

Բիէթրօ իր բազուկներուն մէջը առնելով վեր բարձրացուց ժուանան: Անտալուզցիին փափկութիւնն ու նրբութիւնը կը խռովէին զինքը, ինչպէս խիստ դիւրաբեկ առարկաներու առջեւ, որոնց կարելի չէ դպիլ, առանց ջախջախելու զանոնք: Նէ խորոխտ ու սէգ ժուանան չէր այլեւս, այն անկարեկիր արձանը որ կը վհատեցնէր Սալվաթօրէն յուզումէն, նէ քամահրող կոյսը չէր այլեւս, հպարտ ու անզգայ, վաւաչոտներու այն խումբին մէջ, որոնց հետ շփման մէջ էր ամէն վայրկեան...

Կին մըն էր ան, իրական կին մը. լի այն ամէն բաներով, զոր սէրը կրնայ ունենալ չքեզ ու գեղեցիկ...

Բիէթրօ գետեղեց դեռատի կինը, մուշտակեայ թաւ գորգի մը վրայ, որ կը ծածկէր պատնէշներուն չուրջը հաստատուած քարաշէն նստարանները: Իրենց գրկախառնումը սակայն, վերջ չէր գտներ այլեւս:

— Կը սիրեմ քեզ, կը կրկնէր ժուանա, անգիտակցօրէն, արդէն իսկ երկար ժամանակէ ի վեր թերեւս... առ զիս, քեզի կը պատկանիմ, բոլոր էութեամբս քուկդ եմ ես...

Ու իրենց շրթունքները կրկին միացան:

Այս անգամ սակայն, Բիէթրօյի պարապնդումը աւելի ուժգին եղաւ, վայրագ սաստկութեան մը միացած:

Ժուանա զգաց թէ երիտասարդին եղունգները իր մօին մէջ կը մտնէին:

Բոլորովին կորսնցուց նէ ինքզինքը: Ամէն ինչ մոռցաւ աշխարհիս վրայ: Եւ Սալվաթօրէն, և Արծիւներու Որջը, և այն զարհուրելի վտանգը, որուն ենթակայ էր ամէն օր:

Վայրկեան մը, սէրը, անհեթեթ ծաղկի մը նման, որ ընդոսա կը փթթի արեւուն պայծառութեանը տակ, սէրը, լի թալուկներով, սարսուռներով ու անձկութեամբ, գրաւեց իր միտքը, հոգին, մարմինը... և սիրտը, ու ժուանա, Բիէթրօյի բազուկներուն մէջ սերտիւ անօր փարած, հեզգ, բերկրառիթ մեղկութեան մը տակ, ու անգիտալ, կը փակէր աչքերը իր երջանկութեանը առջեւ, որպէս թէ խիստ փայլուն լոյս մը չլացուցած ըլլար զանոնք...

Սիրտը կը տրոփէր ուժգնօրէն:

Սրբնթաց սարսուռներ կը ցնցէին զինքը սաստիկ կերպով:

— Պաշտպանէ զիս կ'ըսէր նէ... կը սիրեմ քեզ և վստահութիւն ունիմ քու վրայ: Հաւատք չունէի ես երջանկութեան վրայ, և ահա եկար դուն... միացնելու համար իմ ճակատագիրս քուկինիդ...

— Սալվաթօրէն կը սիրէ քեզ, ժուանա.

— Կ'ատեմ զինքը...

— Կը տանջուի ան, ժուանա...

— Սարսափ կ'ազդէ նա ինձի...

Ժամանակը հասած էր ժուանայի համար: Նրա համար վայելք մըն էր. երբ լարձրածայն կ'աղաղակէր ճշմարտութիւնը, իր սիրածին: Նէ չի նշմարեց մթագնումը Բիէթրօյի գիմագծին:

— Կը սիրեմ քեզ:

Ձէր դադրէր նէ սոյն նախադասութիւնը կրկնելէ...

— Մնացեալը, ինչ կարեւորութիւն ունի... իմ համայն կեանքս քեզմէ կախուած է, քեզ կուտամ զայն, խղճա ինձի, ու մի թողւր զիս:

Կնճիւռ մը, պեղեց անցաւ Բիէթրօյի ճակատէն:

Ամօթ զգաց նէ իր ցոյց տուած տկարութեանը համար:

— Ժուանա, ըսաւ ան, ձայնով մը, որ կը ճգնէր

փաղաքուշ դարձնել, թեթեւցնելու համար անոր զգացած դառնութիւնը, ես այն մարդը չեմ որ դուն կը կարծես: Սէրը, այնպէս ինչպէս կը հասկնաս դուն, միմիայն ձանձրոյթ կուտայ ինծի:

— Ինչպէս որ ուզես, այնպէս կը սիրեմ քեզ, ըսաւ Սպանուհին, վառ ակնարկով մը դիտելով իր սիրականը:

— Չեմ ուզեր որ ձանձրոյթը յանձն առնեն զիս սիրելու: Զօրութիւն, փառք և տիրապետութիւն, անա միակ բաները, որ կը ցանկամ աշխարհիս վրայ: Սէրը, միմիայն քմայք մըն է ինծի համար, ժամանց մը, ոչինչ մը. ու այդ ոչինչը, բաւարար է ինծի համար:

— Ի՞նչ, փառասիրութիւն: Ուրեմն, կը կարծես որ անատմիկ եմ ունենալու զայն, ես ալ իմ կարգիս, հարցուց Ժուանա:

Տկար չողիւն մը ցայտեց իր մթազնած լիբերէն:

— Գիտե՞ս թէ, ի՞նչ պիտի ուղէի մատուցանել քեզի Բիէթրօ:

— Ըսէ տեսնեմ:

— Պիտի ուղէի աւելի դօրաւոր տեսնել քեզ, քան բոլոր միւսները: Պիտի ուղէի որ իշխէիր դուն, այս բոլորին վրայ, ըսաւ Ժուանա, մատովը ուղղութիւնը ցոյց տալով սպանիական նաւահանգիստներուն, որոնք մառախուղին մէջը կը գտնուէին, հոն, հեռուն: Պիտի ուղէի որ, թագաւորութիւն, գօրութիւն, պատիւ ու փառք ունենայիր դուն:

Ժուանա ճիշդ տեղը չօչափած էր: Իր անուրջքը, Բիէթրօին ալ էր: Բան մը, գորս վանինի միանգամայն երազած, յորինած ու յարդարած էր, իր երեւակայութեանը մէջ, այսինքն տապալուած ընկերային ամենագեղեցիկ կարգերուն: Այո՛, ան նաւահանգիստներ ու բացարձակ իշխանութիւն կ'երազէր... Ու ւստի կ'աբելի էր ի գլուխ հանել զիւրութեամբ, քանի որ ուրիշ

բան չունէր ընելիք, եթէ ոչ անհաշիւ կերպով վատնել հարստութիւնները որոնք կուտակուած էին Արծիւներու Որջին մէջ, մեղսակցութիւններ գտնելու, մատնութիւններ ընել տալու, մէկ խօսքով գնելու համար, այդ հեռաւոր հորիզոնին կապոյտ գծին ետեւը տարածուած հոյակապ պալատներուն մէջը գտնուող. բոլոր ծախու խղճերը, ստիպելու համար թագաւորները որ խոնարհին աշխարհակալի մը ոյժին առջեւ, և հաստատելու հանրապետութիւն մը ծովահէններու, որ տէրը պիտի դարձնէր զինքը, բովանդակ աշխարհին:

Բիէթրօ լայն կերպով կը բանար իր թեւերը, խըռովեալ թռիչքով մը խոյանալով իրականանալի ցնորքի մը մէջ, քանի որ, ինքը առանձինն չէր որ կը կազմէր զայն:

Հառաչանք մը բարձրացաւ Ժուանայի կուրծքէն:

— Թող որ ցոյց տամ քեզի թէ, ինչպէ՞ս կը պատրաստեն փոթորիկ մը, որ կարող ըլլայ խորտակելու գահերը, և երբ այսպէսով ինծի պարտիս քու յսդիւնաւորդ, շքեղութիւնդ ու թագդ, այն ատեն պիտի ըսեմ քեզի թէ այդ էր իմ նպատակս, ու այն, ինչ որ կ'ըսպասէի քեզմէ:

Կեանքս պահանջէ ինձմէ, կրկին հեւաց Ժուանա, ու ես գոհանամ պիտի քեզի տալով զայն:

Բիէթրօ չրթունքները կը խածնէր:

Խոյլ անձկութիւն մը կը բարձրանար իր մէջը: Ան այժմ, սիրահար կ'աջմէն աւելի, ինչպէս որ կը կարծէր ցարդ, եռանդուն գործակից մըն էր որ կը գտնար Ժուանայի մէջ, որ անսպասելի կերպով կը յայտնուէր իր առջեւ:

— Կ'ուզեմ որ իշխես, այդ բոլորին վրայ, յարեց Սպանուհին, հեռանալով ծովահէնին բազուկներէն:

Ու իր տարածուած զոյգ բազուկներովը, նէ հորի-

զոնը կը գրկէր

Բիէթրօ իր բարեկամին իրենց բարեսէր հրամանատարին վրայ կը խորէր, որուն մօտ գրեթէ չէր զբոնուէր փառասիրական զգացումներ: Անոր համար յիմարութիւն չէր միթէ փառքերու իրենց այդ ծարաւ, ժուանայի այդ խառնակիչ տենջանքը: Ուսերը չէր բարձրացուցած միթէ նա, նման ծրագրի մը անհաւանականութեանը առջեւ: Եւ ինչու՞ համար սակայն իրմէ ուրիշ, նուազ վարանոտներ, կարող էին բմբռնել այդ հըսկայ ձեռնարկը ու փորձել զայն. ինչու՞ համար իրենք ալ չի կարենային ընել նոյնը:

Իր ոտքերուն տակ բացուած անդունդ մը, սոսկում ու կատաղութիւն պատճառող այնքան սաստիկ թալուկ մը չպիտի առթէր իրեն, որքան կ'զգար ան այդ միջոցին:

Ինչու՞ համար Սալվաթօրէն, իրենց պետը, չեր առաջնորդէր զիրենք, յարձակելու համար այդ պալատներուն ու զղեակներուն վրայ, որոնք որջերը կը ներկայացնէին ծախուելու պատրաստ պալատականներու և թոյները կաշառակեր մատնիչներու...

Բիէթրօ ուշի ուշով կը դիտէր ժուանան, որ իր քովը կանգնած էր:

Այդ կիներ, այդ պարզ կիներ, իր ունեցած հանճարովը, գաղափարներովն ու կամքովը, սահմանեալ վեհապետունի մը չէր միթէ, այդ յանդուգն բաղդախընդիրներուն համար: Եթէ միջոցները ունենար նէ, միթէ չէր կրնար իրականացնել այդ յաղթական արշաւը:

Եւ միջոցնէ՞րը:

Պարզապէս խիզախ մարդիկներ էին, ու դրամ:

Արծիւներու Ուշը կը պարունակէր իր մէջ, երկուքն ալ:

Մարգրէ՞կ:

Ահագին զանգուած մը կար ատոնցնէ միջնաբեր-

դին մէջ և բոլորն ալ պատիւներու և մարտերու ծախ:

Դրա՞մ:

Ամրոցին գետնափորներուն մէջ շարուած միապաղաղ արկղները, կը յորդէին անոր զանազան տեսակներէն:

— Բիէթրօ, յարեց Սպանուհին, հաւատա ինծի... Յոյց պիտի տամ քեզի, այն ակնախաղ փառքի, որ կ'սպասէ մեզի, եթէ երբէք միացնենք մենք, մեր երկուքին ոյժերը:

— Հրամանատարին, Սալվաթօրէյին է որ պէտք է ըսել այդ բոլորը:

— Սալվաթօրէն գոյութիւն չունի ինծի համար: Անոր ազդեցութիւնը պիտի չբացնեմ իր մարդոցը առջև, իսկ դուն պիտի պարտադրես անոր քու հրամաններդ:

Բիէթրօ գլուխը երերցուց:

Ինք երբէք չպիտի ուզեր դաւել իրենց բարեկամութեան: Ո՛չ, երբէք չպիտի ապստամբէր Սալվաթօրէյի դէմ, նոյնիսկ, եթէ նուաճումի իր երազները երբէք չի կարողանային անցնիլ իր երեւակայութեան սահմաններէն անդին: Արդարեւ, ժուանա յիմարանալ կ'սկսէր...

Իր թաքուն կամ ակներև փառասիրութիւններուն յենելով, հակառակո՞րդ մը դառնար Սալվաթօրէյի ինչքերուն:

Սալվաթօրէ երբէք չէր խաբած Բիէթրօն,

Բիէթրօ երբէք չպիտի դաւաճանէր Սալվաթօրէյի:

Ժուանա զգաց թէ իր ըրած փորձերը վրիպած էին իրենց նպատակէն, սակայն չընդվզեցաւ բնաւ:

Մօտեցաւ նէ Բիէթրօյի, որ կորսուած ըլլալ կը թուէր խոր անուշքի մը մէջ, ու բազուկները երիտասարդին վզին անցնելով, փաղաքշտ չեչտով մը պաղատեց աւ:

— Այս գիշեր իսկ պահանջէ զիս Սալվաթօրէէն, ինչպէս որ թոյլ կուտայ քեզ Մալապրանքայի օրէնքը, ու ես ոչ չպիտի ըսեմ:

Ու իր ձայնը, ծանր, անշուք և փաղաքուշ շեշտ մ'ունէր միանգամայն:

Եւ յետոյ, ատիկա բոլորովին տարբեր խնդիր էր: Ժուանա բաղձալի էր:

Ան իր շրթունքներուն վրայ կ'զգար տակաւին հաճը Ժուանայի համբոյրին, ու հեշտանքը անոր գրորկաճառնումին:

Ամէն րանէ առաջ, Բիէթրօ ծովահէն մըն էր:

Ան կը սիրէր գուպարն ու փոփոխութիւնը:

Մինչև այդ օրը ոչ ոք համարձակած էր վիճաբանիլ Սալվաթօրէյի հետ, Սպանուհիին սեփականութեանը մասին: Գուցէ պարտասած այլեւս դեռատի աղջկան քմայքներէն, հրամանատարը չէ՞ր խորհէր արդեօք, թէ աւելի լաւ կ'ըլլար որ հրաժարէր այլեւս օր մը նրա սիրտը կարենալ գրաւելու իր ումպէտ յոյսերէն: Եւ կամ գուցէ կը բուժուէ՞ր արդեօք իր այդ կիրքէն, երբոր ուրիշի մը բազուկներուն մէջ տեսնէր Ժուանան:

Ազատելով ինքզինքը Անտալուզցիին բազուկներէն, ոտքի ելաւ ան, և առանց բառ մ'իսկ արտասանելու, արագ քայլերով հեռացաւ անոր մօտէն, առանց ետեւը նայելու:

Աղօտ նրբանցքներէն անցնելով իր սենեակը վերադարձաւ ան, միեւնոյն ատեն մտածելով թէ, արդեօք աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար եթէ մոռնար այդ տեսութիւնը, ու հրաժարէր Ժուանայէն, ի խնդիր այն գորովալից յարգանքին որ կը տածէր ինք հանդէպ Սալվաթօրէյի, ու անփութութեանը մէջ վերադասէր իր արտին ու հոգեւոյն ազատութիւնը:

Նոյն միջոցին, կնոջական յուռթի կերպարանք մը ցցուեցաւ իր առջևը:

Դիրուկ Բամէլան, վերջապէս գտած էր զայն... ու հետզհետէ աճող մտաւանջութեամբ մը հարցուց անոր.

— Բիէթրօ, վստահ ես թէ հրամանատարը չէ տեսած իր աղաւնիին հետ մնչելդ: Բաւական երկար տեւեց, երկու քիդ...

— Դուն քու գործիդ նայէ՛, Բամէլա...

— Ու ասիկա ըսուած էր այնպիսի ձայնով մը, որ խիստ հանդարտ ըլլալ կը թուէր, բայց անոր շեշտը, կեցուածքն ու հայեացքը, այնպիսի երեւոյթ մ'ունէին, որ պառաւը զգաց թէ իր սրունքները կը կթոտէին իր տակը:

— Խնդիր մի հաներ այդ կնոջը շուրջ, պաշտեցաւ նէ. հրամանատարը խենթ կտրած է անոր համար, և...

— Սաներուդ քովը վերադառնալու շնորհքը ըրէ ինձ, պառաւ: Ու ասիկա միտքդ պահէ թէ, եթէ անգամ մըն ալ երեւիս առանց կանչուելու, կը խեղդեմ քեզ: Հասկցա՞ր:

Վարժուած ըլլալով նման նախատինքներու ու խռտութեանց, Բամէլա դուները թօթուելով հեռացաւ:

— Հրամանատարը խենթ կտրած է անոր համար, յարե՞ր Բիէթրօ ցած ձայնով... Բարէ՛, գիտեմ այդպէս ըլլալը: Թող պահէ զայն վերջապէս...

Բայց դիւթիչ կրկներեւոյթի պատրանքի մը նման, Ժուանայի նկարը սահեցաւ անցաւ իր աչքերուն առջեւէն. սարսուռ մ'զգաց ան, ու դիմազծերը կծկուած, կակազեց.

— Նէ ըսաւ ինձի որ, պահանջեմ զինքը... Իմ իրաւունքս է վերջապէս...

— Իմ իրաւունքս է, զարձեալ կրկնեց ան...

...

Սալվաթօրէ կրկին այն դժուարահամբոյր ու խոժո-

առդէմ վիճակին մէջ կը յուսար գտնել ժողանան, որով ձգած էր զայն առաւօտուն. բայց հակառակ այն ոչ սրտագին ընդունելութեան. որուն կ'սպասէր, իր ականքին մէջ նշմարուող յարատե նշոյլ մը կը մատնէր այն մեծ ուրախութիւնը, որ կ'առթէր իրեն, դեռաւոր աղջկան մերձեցումը:

Առաւօտէն ի վեր, Սալվաթօրէ այլեւս չէր տեսած ժողանան միջնաբերդին մէջ:

Միջօրէի հանգիստի պահուն, ան նշմարած էր Սպանուհիին սպիտակ երկար շրջազգեստը, կղզիին ներքուղիին մէջ, որ երեւան կ'ելլէր տեղատուութեան ժամանակ, ու գիտէր թէ ժողանա երբեք տուն չէր վերադառնար մակընթացութենէն առաջ:

Գիտէր նաեւ թէ ժողանա գարշանք կ'զգար երբ հետեւէին իրեն, ու խանդարէին իր առանձնութիւնը: Ու հակառակ իր բուն փափաքին. Որջը մնացած էր ան, իր մարդոցը առընթեր:

Նոյնպէս ան չէր նշմարած ժողանան, երբնէ թաք. նուած էր ոչ հեռու իրմէն և Բիէթրոյէ, երբ ան ահաւոր գաղտնիքներ կը փոխանակէր Վանինիի հետ:

Հեռանալէ յետոյ Բիէթրոյի քովէն, Սալվաթօրէ միացած էր ծովահէններու խմբակներուն, որոնք հաւաքուած էին վարի սրահին մէջը, ու խմել սկսած էր, փարատելու համար իր տխրութիւնը: Ան չէր լսեր կանչերը կիներուն, որոնք կը ձայնէին անդադար մէկ կողմէն միւսը ընդարձակ սրահին, առանց զսպելու իրենց լեզուները, եթէ ոչ որկրամոլ շարժումներով պարպելու համար գինիով լի բաժակները:

— Սալվաթօրէ, ըսաւ, մարդոցմէն մէկը, ե՞րբ պիտի մեկնինք:

— Օգերը նպաստաւոր են, հովերը յարմար, ըսաւ ուրիշ մը, իսկ այստեղը հետզհետէ սկսան գիրնալ այլեւս:

— Պարապ խօսքերով ժամանակ չանցնենք, յա-

րեց Սալվաթօրէ, խիստ չեչտով մը. առայժմ բնաւ նը, պատակ չունիմ մեկնումի հրաման տալու:

Ծովահէնները դէմքերնին կախած իրար նայեցան:

— Հրամանատար, ըսաւ Պրիւնէլէսքօ, պիտի գայ այն օրը, երբ մենք վար պիտի գնենք մեր զէնքերը, շրջազգեստներ ու այլ դուզնաքեայ զարդեր պիտի կարենք, երթալ փոխանակելու համար զանոնք ոսկիի պարկերու հետ, Արեւելքէն եկող առագաստանաւերուն ճաճբուն վրայ:

— Ո՛չ, ըսաւ Սալվաթօրէ չչող ու հեգնական ձայնով մը, հրավառութեանց յատուկ հրթիռներ է որ պիտի պատրաստէք այրելու համար անոնցմով այն թշուառական ստահակը որ կը համարձակի խօսիլ մեկնելու մասին, երբ ինծի հաճելի չի թուիր երթալը:

Ու արհամարանօք հեռանալով, աւելի բարձր ձայնով աւելցուց.

— Կերէ՛ք, խմեցէ՛ք, ու հանդէսներ սարքեցէ՛ք. ուրախութենէն ուրիշ բան մը չեմ ուզեր տեսնել իմ շուրջս:

Սալվաթօրէյի մեկնումէն յետոյ, Տիէկօ և մէկ քանի ուրիշները, չարաչուք ժպիտ մ'ունեցան:

— Զարմանալի բան է որ, հրամանատարը այդչափ սիրահարուած ըլլայ: Ինչո՞ւ համար չօգտուինք իրմէ, այս պայմաններուն մէջ:

— Թող ժանտախտը խոշտանգէ զայն... մեկնիլ է որ կ'ուզենք մենք, ոչ թէ կերուխում:

— Այդ կիմն է որ զինքը այստեղ կը պահէ, յարեց ծովահէններէն մէկը. երանի՛ թէ ծովը նետէին զայն, ու այսպէսով ազատէինք:

Յանկարծական լռութիւն մը տիրեց աղմկայոյզ այդ ամբոխին վրայ, ու ամէն ոք անձկագին կերպով այդ խօսքերուն յառաջ բերելիք արդիւնքին կ'սպասէր: Արդարեւ, այդ տեսակ լռութիւն մը խիստ լաւ պիտի

ըլլար, բայց առանց բացատրութեան, բոլորն ալ անկարող էին խորհելու ժուանայի անյայտացումին հետեւանքներուն վրայ, առանց փոքր ինչ սարսառալու:

— Ես կախել կուտամ զայն, այդ անիծեալ կինը, ոռնաց Տիէկօ, որ երբէք չէր ուզեր ներել ժուանայի, իրեն հանդէպ ցոյց տուած անտարբերութիւնը:

Ու սկսաւ քալել սրահին մէկ ծայրէն միւսը, կիցի կատաղի հարուածներով տապալելով իր ճամբուն վրայ հանդիպած առարկաները:

— Այո՛, ըսաւ ուրիշ մը. պէտք է որ սարսափելի նախընթաց մը ցոյց տանք այստեղ... Պէտք է թոյլ տալ որ սպանդանոցը գտնուող ոչխարի մը պէս խող-խողուինք:

— Այդ աղջիկը իրաւունք չունի այստեղը վար դնելու մեզի:

— Սատանայ ջատուկ...

— Հանդարտեցէ՛ք, գոչեց խիստ ձայն մը:

Ամէն ոք լռեց:

Սանդուխներուն գլուխէն Բիէթրօ երեւան եկած էր:

Ու գիտէին թէ Բիէթրօ երբէք չէր սիրեր Սալվաթօրէյի շուրջ յարուցուած վէճերը:

Երիտասարդ ծովահէնը խաղաղօրէն վար իջնելով, գնաց նստելու սեղաններէն միոյն առջեւը, որուն վրայ կիները սկսած էին արդէն ճաշը պատրաստել:

— Չափազանց անօթի եմ, ըսաւ ան, ուժգին կերպով խածնելով հաւու կտոր մը, զոր Լիզա փութացած էր իր առջեւը դնելու:

Շրջակայ սեղաններուն վրայ սրուակներուն խրջանները սկսած էին բացուիլ արդէն:

Յանկարծ, Սալվաթօրէ սրահը վերադարձաւ, յօնքերը պոստած, ու անհամբեր երեւոյթով մը:

— Ո՞ր է ժուանան, հարցուց ան:

— Վար իջնելը չի տեսայ, յարեց Բամէլա. հաւանականաբար իր սենեակը պիտի ըլլայ:

— Ինչ որ ստոյգ է, սա է թէ հոն չէ, աւելցուց Լիզա, միակը բոլոր կիներէն, որ չէր վախնար ժուանայէն:

Արագ ակնարկով մը Սալվաթօրէ հաստատեց անոր ըսածը, Լիզա չէր ստած:

— Ահաւասիկ հոս եմ, ըսաւ ձայն մը Սալվաթօրէյի ետեւէն. չէի կարծեր որ ուշացած եմ:

Ժուանան էր ո՛ր ներս կը մտնէր սրահէն:

— Ներողամիտ եղէք, ըսաւ նէ, ծովահէններուն պետին դառնալով, որովհետեւ արդուզարդս բաւական ժամանակ առաւ:

Իր ամենաքաղձր ձայնովը կը խօսէր նէ, որուն կ'ընկերանար զգլխի ժպիտ մը ու գրեթէ խոռվեցուցիչ քաղցրութիւն մը:

Այդքան հանդարտ, այդքան շնորհալի երեւոյթով ու այդքան ինքնավստահ տեսնելով զայն իր գեղեցկութեանն ու հրապոյրին վրայ, ոչ ոք կրնար գուշակել այն բուռն անձկութիւնը որ կը սեղմէր անոր սիրտը:

Սալվաթօրէ ալ անոր նման, նոյն ձեւը ընդգրկեց, ու գրաւիչ դարձաւ:

Երկուքը միասին իջնելով քարաչէն աստիճաններէն, եկան իրենց տեղերը գրաւելու, երկ'ոյեան ընթրիքը առնելու համար:

Ժուանա իր շուրջը գտնուող մարդիկը կը դիտէր:

Անոնցմէ իւրաքանչիւրին շնորհալի ժպիտ մ'ուղղեց նէ:

Նէ տեսաւ անոնցմէ մաս մը, որոնք ակուններնին կը կրճտէին...

Ուրիշներ, որոնց դէմքը գունատած էր...

Տակաւին աղգեցութեանը տակ չէ՞ր ինկած նէ միթէ այդ մարդոցը:

Զափաղանց հանդարտ կերպով, ու մեծ ախորժակով ճաշեց նէ...

Յայնժամ, հակառակ ամբարշտի կերպով դժոխաւ շրթունքներու, մերթ ընդ մերթ մրմունջներ կը լըսուէին, որոնք կը թուէին անծանօթ խորութիւններէ բարձրանալ:

Սալվաթօրէ կը թուէր լսած չըլլալ զանոնք... Նոյնպէս և ժուանան...

Բացի սովորական եղող մէկ քանի աննշան, վէճերէ, որոնք կը յարուցուէին քիչ մը շատ խմող ու առաւել եւս խնդրացող կիներու կողմէ, ճաշը կատարեալ հանդարտութեամբ մը աւարտեցաւ:

Ժուանա, Լիզայի և ուրիշ կնոջ մը ըներակցութեամբ քուեայով (զար) կ'զբօսնէին:

— Ի՞նչ ունիս Բիէթրօ, հարցուց յանկարծ հրամանատարը. չափազանց տխուր կ'երեւիս:

Երիտասարդը նախ տատամեցաւ, յետոյ յանկարծ որոշուեալ տալով.

— Սալվաթօրէ, ըսաւ. ծովահէններու եղանակով փոխանակութիւն մ'ընենք... Լիզան քեզի առ, ու ժուանան ինծի տուր:

Սալվաթօրէյի զգացած թալուկը ըսպէ մը տեւեց միայն:

Աչքերը Սպանուհիին դարձուց ան:

Ժուանա. գլուխը կախած, ոչ մէկ բան լսած ըլլալ կը թուէր:

Զարհուրելի յիշոցներու յորձանք մը չըջան ըրաւ ամբոխին մէջ...

Բիէթրօն, անկարեկիւր կերպով կեցած էր Սալվաթօրէյի առջեւ, անոր պատասխանին սպասելով:

Միջոց մը, երիտասարդը կարծեց թէ հրամանատարը իր վրայ պիտի խոյանար:

Այդպիսի բան մը չըրաւ սակայն ան:

Սալվաթօրէ կ'արողացած էր զսպել ինքզինքը:

— Լիզայի փոխարէն ժուանան կը պահանջես ինձ մէ, ըսաւ ան, մեծ դժուարութեամբ արտաբերելով բառերը... Բայց... տեսնենք ժուանան ալ քու կարծիքէ՞ր է:

Արագ ժպիտ մ'անցաւ ժուանայի շրթունքներուն վրայէն:

— Հաճոյքով, սիրելի Բիէթրօս, ըսաւ նէ, արտորանքով ոտքի ելլելով ու միանալով իտալացիին:

Ապշուրեան հոսանք մը անցաւ Բիէթրօյի ընկերակիցներուն մէջէն:

Սալվաթօրէ կը շարունակէր լուռ մնալ տակաւին. մինչ իրմէն չէին սպասեր նման վեհանձնութիւն մը:

Յանկարծ, Սալվաթօրէ բարձրաձայն քրքիջ մ'արձակեց:

— Շատ լաւ, ըսաւ ան. ժամանակին համեմատ նորութիւնը համ կուտայ կեանքին:

Նուաստացումը սարսափելի էր թէւ, բայց Սալվաթօրէ լաւ խաղացող չըն էր:

Դիմադները կծկուած անողոք զայրուցքէն, բերանը եղծանուած ու իր ծալքերուն վրայ ե կու զինայոյզ փոթեր ձեւացուցած, ճակատը ցասկոտ գծերով ակօսուած, ու աչքերը, աչքերը մանաւանդ, մետաղեայ ցոլքերով, ցոյց չէին տար արդեօք թէ բանականութիւնը իսյս կուտար այդ գլխէն:

Այո, խենթ էր ինք... խենթ...

Ոսկայն նոյն վիճակին մէջ էր և Բիէթրօն, կը խորհէր Սալվաթօրէ:

Ինչպէ՞ս. ի՞նչ աւազակի արիւն էր ուրեմն որ կը վազէր երիտասարդին երակներուն մէջ:

Ի՞նչ սոսկումով էր որ, նոյնիսկ հակառակ իր կամքին կը յայտնուէր այդպէս, այդքան ատակ մնասելու ուրիշին:

Զափաղանց հանդարտ կերպով, ու մեծ ախորժակով ճաշեց նէ...

Յայնժամ, հակառակ ամառիակ կերպով դոցուած չրթունքներու, մերթ ընդ մերթ միմունջներ կը լըսուէին, որոնք կը թուէին անձանթ խորութիւններէ բարձրանալ:

Սալվաթօրէ կը թուէր լսած չըլլալ զանոնք... Նոյնպէս և ժուանան...

Բացի սովորական եղող մէկ քանի աննշան, վէճերէ, որոնք կը յարուցուէին քիչ մը շատ խմող ու առաւել եւս խնդացող կիներու կողմէ, ճաշը կատարեալ հանդարտութեամբ մը աւարտեցաւ:

Ժուանա, Լիզայի և ուրիշ կնոջ մը ընկերակցութեամբ քուեայով (զար) կ'գրօսնէին:

— Ի՞նչ ունիս Բիէթրօ, հարցուց յանկարծ հրամանաւորը. չափազանց տխուր կ'երեւիս:

Երիտասարդը նախ տատամսեցաւ, յետոյ յանկարծ որոշու՛մ տալով.

— Սալվաթօրէ, ըսաւ. ծովահէններու եղանակով փոխանակութիւն մ'ընենք... Լիզան քեզի առ, ու ժուանան ինծի տուր:

Սալվաթօրէյի զգացած թալուկը բոպէ մը տեւեց միայն:

Աչքերը Սպանուհիին դարձուց ան:

Ժուանա. գլուխը կախած, ոչ մէկ բան լսած ըլլալ կը թուէր:

Զարհուրելի յիշոցներու յորձանք մը չըջան ըրաւ ամբողջին մէջ...

Բիէթրօն, անկարեկիւր կերպով կեցած էր Սալվաթօրէյի առջեւ, անոր պատասխանին սպասելով:

Միջոց մը, երիտասարդը կարծեց թէ հրամանատարը իր վրայ պիտի խոյանար:

Այդպիսի բան մը չըրաւ սակայն ան:

Սալվաթօրէ կարողացած էր զսպել ինքզինքը:

— Լիզայի փոխարէն ժուանան կը պահանջես ինձմէ, ըսաւ ան, մեծ դժուարութեամբ արտաբերելով բառերը... բայց... տեսնենք ժուանան ալ քու կարծիքէ՞դ է:

Արագ ժպիտ մ'անցաւ ժուանայի շրթունքներուն վրայէն:

— Հաճոյքով, սիրելի Բիէթրօս, ըսաւ նէ, արտորանքով ոտքի ելլելով ու միանալով իտալացիին:

Ապշուրեան հոսանք մը անցաւ Բիէթրօյի ընկերակիցներուն մէջէն:

Սալվաթօրէ կը շարունակէր լուռ մնալ տակաւին, մինչ իրմէն չէին սպասեր նման վեհանձնութիւն մը:

Յանկարծ, Սալվաթօրէ բարձրաձայն քրքիջ մ'արձակեց:

— Շատ լաւ, ըսաւ ան. ժամանակին համեմատ նորութիւնը համ կուտայ կեանքին:

Նուաստացումը սարսափելի էր թէև, բայց Սալվաթօրէ լաւ խաղացող յըն էր:

Դիմադծերը կծկուած անողոք զայրուցքէն, բերանը եղծանուած ու իր ծալքերուն վրայ ե կու յինայոյզ փոթեր ձևացուցած, ճակատը ցասկոտ գծերով ակօսուած, ու աչքերը, աչքերը մանաւանդ, մետաղեայ ցուքներով, ցոյց չէին տար արդեօք թէ բանականութիւնը իոյս կուտար այդ գլխէն:

Այո, խենթ էր ինք... խենթ...

Ոսկայն նոյն վիճակին մէջ էր և Բիէթրօն, կը խորհէր Սալվաթօրէ:

Ինչպէ՞ս. ի՞նչ աւազակի արիւն էր ուրեմն որ կը վազէր երիտասարդին երակներուն մէջ:

Ի՞նչ սոս'յումով էր որ, նոյնիսկ հակառակ իր կամքին կը յայտնուէր այդպէս, այդքան ատակ փնտելու ուրիշին:

Արդեօք անգիտակցօրէն ոճրագործ մը կը դառնար ան, չարիքին առթելիք վայելքին համար չարիք գործելով:

Եւ դէպի Լիզան խոյացաւ ան, որ մեկուսի կեցած էր, ուժասպառ...

Բայց տեսնելով որ ետ ետ կը քաշուէր նէ իր մօտենալը տեսնելով, անոր ուսերուն վրայ զետեղեց իր ծանր դաստակը, ու իր առջեւը քաշեց զայն, առանց դադարի կրկնելով.

— Կ'ըսեն թէ իմա ես դուն... Խնդա՛ ուրեմն...

Ժծաղելի է ասիկա:

— Շնորհակալ եմ քեզմէ, Սալվաթօրէ, յարեց Բիէթրօ, ձեռքովը ողջունելով իր ծովահէն պետը:

Այդ միջոցին, Սալվաթօրէ կը փափաքէր այնքան ոյժ ունենալ, որ կարենար չղթայաղերծել կայծակը այդ չաղապատուած զոյգին վրայ, որ իր առջեւէն կ'անցնէր:

Մինչև որոշ սահմաններ յառաջացած ատելութիւնը, երբ կը թերանայ պայթելէ, յիմարութեան այնպիսի նուաշներ յառաջ կը բերէ, որոնց առջև ամենազօրաւորներն իսկ հարկադրուած են ընկրկելու:

Ներկայ պարագային, նոյնն էր նաև Սալվաթօրէյի մէջ պատահածը:

Չարմանալի ոստում մ'ըրաւ ան, դէպի այն կողմը, ուր ժուանաւ և Բիէթրօ կ'ուզէին իրենց քայլերը, երթալու համար դեռատի աղջկան յարկաբաժինը, ու զաշոյնը մերկացուց:

Ուրիշ ոստում մը, և ահա Լիզան, ուժգին ցնցումով մը կը խլէր զաշոյնը աւազակին ձեռքէն:

— Մալապրանքայի օրէնքը մեկին է, ըսաւ նէ. ջանալով աւելի ուժեղ չեչտ մը տալ իր ձայնին, որ կը զողջողար: Տօնենք ժուանայի ուրախառիթ վերադարձը դէպի մեր հին սովորոյթները, որոնք տակաւին

ի զօրու են մեր մէջ և որոնց գլխաւոր յարգողը հրամանատարը պէտք է ըլլայ:

Սալվաթօրէ գերագոյն ճիշդ մ'ըրաւ վար չիյնալու համար:

Այս կի՞նն ալ պիտի սպաննէր ան արդեօք:

Լիզայի կողքին կեցած, Տիէկօ զարմանալի ճարտարութեամբ մը յափշտակեց զաշոյնը դեռատի աղջկան ձեռքէն, ու քանի մը քայլ հեռուն նետեց զայն: Զէնքը գետինը ինկաւ խուլ աղմուկ մը հանելով:

Բիէթրօ ու ժուանա ետե դարձած էին:

— Բարի գիշեր բոլորիդ, յարեց Վանինի:

— Բիէթրօ՛:

Սալվաթօրէ, արտասանելէ աւելի ոռնաց այդ աշունը:

Երկու մարդիկը իրար նայեցան:

Ժուանա, իրեններուն մէջ առած էր Բիէթրօյի ձեռքերը:

Նէ կը կենար հոն, առանց բառ մը արտասանելու, առանց շարժում մ'ընելու, ու կ'սպասէր Սալվաթօրէյի քմահաճօյքին, իր սիրածին հետ վերստին բռնելու համար երջանկութեան ուղին:

— Ի՞նչ կ'ուզես, Սալվաթօրէ, հարցուց Բիէթրօ:

Մովահէնը տրտում տխուր կեցաւ վայրկեան մը, ատելութեան խորհուրդներ ծամծմելով մտքին մէջ. ապա՝ լռին այլ զարհուրելի քրքի: մ'արձակեց:

— Լաւ գուարճացէք, ըսաւ ան, սարսափելի սպառնալիքի շարժումով մը:

Բիէթրօ իր հետ տարաւ ժուանան:

Սանդուխներուն վերելքը գտնուող գուռը անձայն կերպով բացուեցաւ անոնց առջև, ուրկէ ներս մտնելով անյայտացան անոնք:

Սալվաթօրէ, իր խռովեալ կեանքին ամենասոսկաւ ի վայրկեաններն էր որ կ'ապրէր:

Բիէթրօն, որ իր բարեկամը, իր եղբայրը, իր որդին կր համարուէր գրեթէ. Բիէթրօն, որուն հանդէպ սէրեւրէն ամենաազնիւն ու քաղցրութեան անսահման զգացում մը կը տածէր, Բիէթրօն, իր զէնքի ընկերը, իր փոխանորդը ու միակ խորհրդակիցը իր մտածութեան, որուն, կը ծաղրէր, կը նուաստացնէր ու ծիծաղելի կը դարձնէր զինքը, քաջալերելէ յետոյ, այժմ քանդելով իր սիրոյ ու փառքի ծրագիրները...

Ժուանայիս համար Սալվաթօրէյի հետ մաքառիլը նախատինք առթել կը նշանակէր, ինչ որ կարելի չէր ներել, ու ուրանալ աշխարհիս վրայ ամենանուիրակաւնը համարուող՝ բարեկամութիւնն ու վստահութիւնը: Մովանէններու ոճիրներն իսկ ոչինչ էին բաղդատամբ այս հրէշային ոճիրին, ոճիրներէն ամենէն հրէշայինին՝ դաւաճանութեան:

Ու Բիէթրօն կը դաւաճանէր իրեն:

— Ո՛հ, կարելի՞ բան է միթէ:

Աղեկէզ ու վշտահար արտունջ մը, պատասխան տուաւ իրեն... Լիզա խելակորոյս կը հեծկտար...

Սալվաթօրէ բուն փափաք մը կ'զգար այդ կնոջը վրայ նետուելու, զայն զգեանելու ու ջախջախելու աւոր գլուխը դեմին վրայ, կարենալ հանդարտեցնելու համար այն մոլեգնութիւնն ու յուսահատութիւնը, որոնք կը հեղեղէին իր հոգին:

Իր մարդոցը ներկայութիւնը սակայն, անհետացուց իր դէմքին վրայ տարածուող կապտորակ գոյնը, թուլցուց իր պրկուած մկանները, ու վերստին անփոյթ յանդգնութիւն մը տուաւ իրեն, որով յայտարարեց ան.

— Գէշ չէ. Բիէթրօն ալ ինծի չափ կրնայ վնասելու անկարող վիճակի մը մէջ դնել սպանիական կատուն...

— Չափազանց վեհանձն էք, պե՛տ, յարեց Պրիւնէլէսքօ, ծաղրական շեշտով մը. իսկ եթէ Բիէթրօն չի

յաջողի. մեզմէ մէկը գուցէ աւելի բարեբաղդ ըլլայ:

— Անշուշտ Բիէթրօն չպիտի ուզէ միմիայն իրեն վերապահել զայն, յարեց մարդոցմէն մէկը, որովհետեւ մենք ալ հաշիւ մ'ունինք կարգադրելիք անտալուզցի իշխանուհիին հետք...

Ամէնքն ալ իրարու նայեցան, հաւանութեան ակնարկներ փոխանակելով:

Այո՛, անոնք սուղի պիտի նստեցնէին անոր, իր քամահրանքն ու արհամարհանքը, ու բոլորն ալ համարիտ էին Բիէթրօյի ցոյց տուած ընթացքին, որովհետեւ անոնք այն սաստիկ գործը կը տածէին Բիէթրօյի հանդէպ, որ իրար կը կապէ միեւնոյն վտանգները անցուցած մարդիկը:

Սալվաթօրէ սարսուաց: Ան զգաց թէ Ժուանա դատապարտուած էր:

Իր մարդոցը դարձաւ ան, այնպիսի բոցավառ ակնարկով մը ու հեղինակաւոր չարժուժով մը, որ վայրկեանաբար անհետացաւ ծովանէններուն դէմքին վրայ տեսնուող ուրախութիւնը, որ սփռած էր հոն Ժուանայի պարտուած ըլլալուն մտածումը:

— Ո՛հէ բան չկայ փոխուած այստեղ, ըսաւ ան, չչող ձայնով մը. ասիկա իմ է Բիէթրօյին միջեւ կարգադրուելիք խնդիր մըն է միայն, իսկ ձեզմէ այն որ հպարտակի դպչիլ Ժուանայի, ողջ չպիտի կրնայ պրծիլ իմ ձեռքերէս:

Սալվաթօրէ զարմանալի ազդեցութիւն մը կը բանեցնէր իր մարդոցը վրայ, իսկ ծովանէններուն յարգանքը չափազանց մեծ էր կ'երեւի իրենց պետին նըկատմամբ, որովհետեւ սեւէ մէկը բառ մը իսկ չարտասանեց:

Ուրիմն անխոհեմութիւնները կրկին պիտի սկսէին: Աւելի գէշ Սալվաթօրէյի համար, աւելի գէշ Բիէթրօյի համար, ու աւելի գէշ Ժուանայի համար:

Աղաղակներու. ու աննկարագրելի ժխորի մը մէջ, հրամանատարը դէպի սանդուխտ ուղղուելով անյայտացաւ առանց ետեւն իսկ դառնալու:

Յայնժամ, ռետնային ջահերու ղեղնորակ լոյսին տակ, զոյգերը անգամ մը եւս շաղապատուեցան:

Գիշարբուքը վերսկսած էր:

Խաւարը մեղսակից դարձած էր մեղքին, և եթէ ծոյլ նուագածոներու մատերուն տակ հնչող փանդիւններու տարածայն շեշտերը չըլլար, Արծիւներու Որջը քնացած պիտի կարծէին:

Արագ քայլերով, Սալվաթօրէ այն յարկը բարձրացաւ ուր կը գտնուէր Բիէթրօյի սենեակը:

Գետինը ինկած կերպասի կտորի մը վրայէն անցաւ ան:

Սալվաթօրէ վար ծոեցաւ:

Հանչցաւ զայն... Մետաքսեայ ուսակալն էր Ժուանայի:

— Պէտք է... Պէտք է որ դիտնամ. միմռաց ան, զայրացկոտ կերպով:

Ամէն գնով կ'ուզէր գիտնալ ան, ու մութին մէջէն գրեթէ սողալով եկաւ հպելու փակուած դռներին, որուն փականքին տանելու իսկ չէր համարձակէր իր ձեռքը:

Խեղդուկ ձայներու շրուկ մը հասաւ իր ականջին:

Սալվաթօրէ ծունկերուն վրայ ինկաւ, ապա ուժգին կերպով գետինը տապալեցաւ:

Երկար առին անշարժացած մնաց հոն, թոպահար եղածի նման:

Իր գլխուն շուրջը, տախտակամածը կարմիր ներկուեցաւ:

— Է՛հ լաւ Տիէկօ, բաւ ծովահէններէն մէկը. դժուարաւ բարձրանալով իր պառկած տեղէն, ուր բաւական կանուխէն ինկած էր, տեղի տալով գինիին աղ-գեցուծեան, այժմ համոզուած ես:

— Աւա՛ղ, այո...

— Ամէն ինչ վերսկսաւ կրկին: Այդ աղջիկը առաւել քան երբէք տիրուհի է այստեղ:

— Կը խոստովանիմ...

— Միմիայն մէկ միջոց կայ ազատելու համար հրամանատարը, և մեզ ալ միասին... այդ ալ երկար առնելի մը համար մեկնելն է այստեղէն...

— Ես կը ճանչնամ հրամանատարը, յարեց Տիէկօ. իր հպարտ երեւոյթին տակ կը տանջուի ան, և որոշ է որ իր վրէժը պիտի լուծէ...

— Որմէ՞ն:

Տիէկօ վարանեցաւ:

Բիէթրօյէն: Անկարելի էր:

Ամէն ոք գիտէր այն բռնն գործը, որ Սալվաթօրէ կը տաճէր իր հակառակորդին հանդէպ:

Իտալացիին վրայ չէր որ պէտք էր փնտռել վրիժառուներ: Ո՛չ:

Անոր տալիք պատիժին ենթարկուողը պիտի ըլլար ան, որ առաջնորդած էր զայն դէպի ազդեցութեան զառիւ-վայրը...

Ժուանան էր միակ յանցաւորը: զոր Սալվաթօրէ պէտք էր պատժէր:

Ծովահէնը գլուխը կը թօթուէր: Տիէկօյի խօսքերը անկարող էին համոզելու զինքը...

— Պիտի տեսնես թէ վերջապետութիւնը գէշ պիտի ըլլայ բոլորիս համար ալ, ըսաւ ան, ձգտելով իր պըրկուած անդամները... Ի վերջոյ իրար պիտի բզբտեն հոս, այդ անիծեալին համար: Այդ անարգ շունը պատ-ճառ պիտի դառնայ մեր բոլորին պարտութեան:

— Այո, բայց եթէ չի կախենք անոր կմախքը, պատնէշներուն կեռերէն մէկէն...

— Տեսնենք... Սալվաթօրէն ալ մեզի կը դրկէ՝ անոր ընկերանալու համար:

— Ես հաւատք չունիմ Սալվաթօրէյի իշխանութեանը վրայ... մեր մէջը դժգոհներու ահագին բազմութիւն մը կայ, որ...

Խուժը մը ծովահէններ եկան միանալու երկու մարդոցը: Քիչ յետոյ ուրիշներ եւս եկան, ու չըջանակը լայնցա:

Յած ձայնով երկարատե խորհրդակցութիւն մը տեղի ու եցաւ, որ լոկ զարմանքի բացագանչութիւններով ու հանդիսաւոր յիշոցներով կ'ընդհատուէր...

Ուշիմ ու կայտառ աչքեր կը հետեւէին բեմասացին խօսքերուն, զուարճութեանց չափազանցութենէն արդէն իսկ թառամած տէգոյն դիմագծեր կը բարձրանային կքած ուսեռու վրայէն, և ուշադիր ականջներ կը հակէին դէպի ան, որուն խօսքերը իրականացում կը խոստանային իրենց փափաքներուն, սպառնալիքներուն ու իրենց փառասիրութեանց:

Ու կարճատե զրկախառնութեամբ մը բոլորն ալ կնքեցին այն ուխտը, որ խոչընդոտ մը կը բարձրացնէր Սալվաթօրէյի բացարձակ իշխանութեանը դիմաց, որուն առջև անվրէպ կեսպով պիտի փչուէր ան:

Այո՛, ապստամբութիւնը կը թնդար, խուլ կերպով տակաւին, բայց և այնպէս կը թնդար:

Ծովահէններուն յիշողութեանը մէջ, Արծիւներու Որջը երբէք չէր հասած այդտեղուանքը, ոչ ալ սակայն հրամանաւոր մը այդքան գէշ վերաբերմունք ունեցած էր իրենց հանդէպ:

Որքա՛ն հեռու էր ան այժմ իր իբր պետ անուանումին գիշերուան Սալվաթօրէնէն, տոգոյն, չլացածի նման աչքերը կ'իսով փակուած, կախարդուած այդ

անսպասելի բաղդին փայլէն, որպէս պետ բուռ մը քաջերու, որոնք հաւատարիմ պիտի մնային իրեն մինչև մահ, և որոնց կ'ուխտէր ինք, արժանի յաջորդը ըլլալ նախորդ հրամանատարին, որ ինկած էր, մինչև վերջին պահը կատարելով ծովասպատակի իր պարտականութիւնը:

Որքա՛ն փոխուած էր երբեմնի աւերիչ Սալվաթօրէն որ սարսափ կ'ազդէր բոլորին, կտրիճ ու հպարտ, երբ ան լիաթոք կը շնչէր ազատութեան շունչը, յաղթանակի ախորժակով մը առլցուն յառաջ կը նետուէր արիւնահեղ կռիւներու, և հրաշալի յանդգնութեամբ մը կ'անդուսնէր մահը:

Սալվաթօրէն չէր յարգած իր խոստումները:

Հետեւաբար, իրենք ալ ոեւէ բան չէին պարտէր Սալվաթօրէյի:

Ծրագիրը չափազանց պարզ էր:

Անմիջական արշաւանք մը պիտի առաջարկէին Սալվաթօրէյի, որ անկասկած պիտի ընդունէր, զգալով թէ կամ պիտի հարկադրուէր ստիպման տակ մեկնելու, և կամ հրաժարելով իր պաշտօնէն, ուրիշի մը հրամանատարութեանը յանձնելու անպատեհականը:

Իսկ անգամ մը որ ծով իջնէին, և ազատուէին Ժուանայի ներկայութենէն, ծովահէնները այլեւս Արծիւներու Որջը չպիտի վերադառնային Սալվաթօրէյի հետ, եթէ ոչ սա բացարձակ պայմանով թէ Սպանուհին մահապատիժի պիտի ենթարկուէր, ինչպէս որ կը տրամադրէր Մալապրանքայի օրէնքը, այն բոլոր կիներուն նկատմամբ, որոնք անհամաձայնութիւն կը սերմանեն իրենց մէջը:

Բոլորն ալ առանց տրտունջի ընդունեցին այն բացառիկ զգուշութիւնները, զորս Պրիւնէլէսքո իր հրամանատարի փոխանորդի հանգամանքովը, հարկ տեսած էր ձեռք առնել:

Մինչև մեկնումի պահը, անհրաժեշտ էր որ, համբերութիւն. անտարբերութիւն ու հանդարտութիւն ցոյց տային:

Այդ մարդոցը միջև անքակտելի բարեկամութիւն մը հաստատուած էր այժմ. բարեկամութիւն մը՝ որ յառաջ կուգար այն սաստիկ ատելութենէն որ կը սընուցանէին անոնք հանդէպ այն մարդուն, որ համարձակած էր ձեռք դարնելու իրենց մենաշնորհներուն, ու գուցէ և վերապահած էր նաև ուրիշ նուաստացուցիչ անակնկալներ, որոնց գործադրումին համար, ժուռնայի կողմէ ըլլալիք դոյզն խնդրանքի մը կ'սպասէր:

Եթէ իրենք պիտի դաւէին այդպէս, իրենց ընկերակցութեան սկզբունքներուն իսկ, աւելի լաւ պիտի ըլլար որ պարանը վզերնուն և բոպիկ ոտքերով շարուէին Հանրապետութեանց դահլճներուն առջև:

— Ուշադրութիւն ընենք, աւելցուց Պրինէլէսքօ ցած ձայնով, Սալվաթօրէ տեղի չի տար զիւրութեամբ, ու այն փորձը որ պիտի ընենք, կրնայ մահացու դառնալ, սակայն ոչ թէ անոր համար, այլ մեզի:

Հեգնանքով խառնուած տեսակ մը արհամարհանք նկարուեցաւ ներկաներուն դէմքերուն վրայ:

Այլեւս ոչ ոք կը վախնար Սալվաթօրէյի մօլուցքէն:

Արդէն իսկ ոչ ոք կարեւորութիւն կուտար անոր հեղինակութեան:

Իսկ հակառակ ամէն բանի եթէ Սալվաթօրէ կրկին մերժէր որպէս ապստամբ ընդունելով, հարկ եղած պատիժը տնօրինել անոր, ծովահէնները որոշած էին իրենք իրենց ձեռքով և իրենց յարմար դատած եղանակովը գործադրելու զայն:

Ժուռնայի ու Սալվաթօրէյի ճակատագիրը արդէն իսկ վճռուած էր:

Ժամանակը ուշ էր արդէն:

Պատնէշներուն վրայ չըջող պահնարդներու կանչերը իրարու ետեւէ լռած էին այժմ:

Վարը, արահին մէջ վառող խարոյկները կը շիջէին, Յանկարծ, հովի հոսանք մը քչեց տարաւ խաացած ծուխերը, ու բոցերը կրկին արծարծուելով, կարմիրով յուսաւորեցին քրքրուն պատերը...

Ամէն ոք իր անկողինը գնաց, բայց շատ քիչերը կը ցան քնանալ այդ գիշերը...

XIV

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ...

Ժուանա կծկաած էր Բիէթրոյի ոտքերուն քով:

Իր մատերը պրկած էին երիտասարդին մատները, ակնարկները ուղղուած անոր աչքերուն, մատներով այսպէս այն տեսակ բաներ զոր իր շրթունքները չէին համարձակէր արտասանել:

Իր ներդաշնակ հասակովը, իր թխորակ ու մետաքսեայ մազերովը, իր քնքոյշ գոյնովը ու արեւափայլ աչքերովը, Բիէթրո կատարելագոյն ներշնչել կուտար Ժուանայի այն սէրը, որ համակած էր իր սիրտը:

Սանդաղառուած իր լաղթանակէն, Ժուանա այն անսովոր գրգռութիւնը կ'զգար, որ յառաջ կուգայ պայքարի մը առթած յուզումէն, երբ այդ պայքարը լո՛ւ շարունակութիւնն է սարսափելի վտանգներու, զոքս անցուցած են մէկը միւսին ետեւէն:

Ժուանա, այժմ, անվերջ դիրք մը առած, կը մոռնար վտանգները, իր երկիւղներն ու վախերը, կը մոռնար նաեւ թէ Բիէթրո ոճրագործ մըն էր, որուն կատարած գործերը կը մեղադրէր ինք դեռ քանի մը ամիսներ առաջ, ու կը մոռնար մանաւանդ անոր քամահրոնքներն ու հեղնանքները:

Ոչ մէկ բան գոյութիւն ունէր այլեւս անոր համար, բացի սա իրողութենէն.

Ինք կը սիրէր Բիէթրոն, ու կ'ուզէր որ Բիէթրոն ալ զինքը սիրէր:

Հաճելի թուելու համար Բիէթրոյի, Անտալուզին, կրքոտ ու հպարտ, վայրագ ռազմիկ մը կը դառնար յանկարծ, ինչպէս կ'ինները բարբարոս ժամանակներու ո-

րոնք գաշոյն ու նիզակ կը շարժէին իրենց տիրոջը կողքին...

— Կը սիրեմ քեզ, կ'ըսէր նէ ուժգին շեշտով մը, ու կը փափաքիմ որ ես ալ իմ բաժինս ունենամ վրտանգներուն մէջ. կ'ուզեմ որ քու կողքիդ ըլլամ կռիւներու միջոցին ու գուն իրաւունք չունիս մերժելու, քանի որ կը սիրես զիս...

Մենք երկուքս, Բիէթրո, մեծ գործեր կրնանք կատարել, իսկ եթէ մենիս, պիտի զարնեմ ինքզինքս այն զէնքովը, որ պիտի խոցէ քու մարմինդ...

Բիէթրո անխոր ջանքեր կը թափէր, պանելու համար իր հանդարտութիւնը հետզհետէ աճող այդ խանդավառութեանը առջեւ, ու զիմադրելու հերոսութեան և սիրոյ այն զգացումին որ կը զեղուր երիտասարդունին:

Իսկ Ժուանա կը հետապնդէր տակաւին իր երազը, իր եսամոլութեանը մէջ մոռնալով լայնատարած տիեզերքին մէջը գտնուող այն բոլոր բաները զորս մաս չէին կազմեր իր ներկայ տեսլիքին... որ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ սէրը... սէրը հետալի, սոսկալի ու ծաղրելի, սէրը, որ անարգ ու յաւիտենական առանցքն է աշխարհիս...

— Կը սիրեմ քեզ Բիէթրո. ըսէ ինծի թէ գուն ալ երջանիկ ես, թէ ես լաւագոյն հարստութիւնը ունիմ՝ քու սիրտդ, և թէ պիտի սիրես զիս այնքան, որքան կը սիրեմ ես քեզի:

Ու իր բոլոր ոյժովը, Ժուանա գրկեց Բիէթրոն, ու աչքերը գործով լի, երկար ատեն յափշտակուած դիտեց զայն:

Բիէթրո ծոկելով դէմքը, աչքերուն մէջը նայեցաւ իր բարեկամունիին... Ժուանա կը ժպտէր շարունակ... Մեղմօրէն համբուրեց ան այդ վարդակարմիր բերանը, որ կը բացուէր իր առջեւ... անգամ մը միայն... յե-

տոյ անգամ մը եւս, ու զգաց թէ ուժասպառ, և հոգեւարքի նմանող անձկութեան մը տակ թալկացած և կ'ուշաթափէր նէ, իր ջղայնոտ պրկումին տակ:

Բիէթրօ գրկեց Ժուանան... որքան թեթեւ էր նէ իր բազուկներուն մէջ...

Նոյն միջոցին, դրանը ետեւէն ծանր, խուլ ու գրեթէ ակամայ կքումի մը աղմուկը լսուեցաւ... Բիէթրօ իր սլացքին մէջ կանգ առաւ...

— Եկուր, մրմռաց Ժուանա, որուն ձայնը դաժան չնշտ մ'առաւ տիրող լռութեանը մէջ...

Ծովափէնը սակայն, մեղմօրէն գետինը կը ղնէր Ժուանան...

Ինչ անցած էր արդեօք Բիէթրօյի հոգւոյն մէջ...

Ինչ բան ջլատել տուած էր իր եռանդը:

Սպանուհին երեւակաց, ու երկաւ հառաչանք մը արձակեց, որպէս թէ ծանր քունէ մը արթնցած ըլլար...

— Եկուր, կ'ըսէր նէ Բիէթրօյի, իմա պիտի ըլլաս դուն ամենուրեք, ուր որ քեզի հաճելի թուի. կիներ եմ ես:

Ու բազուկներովը, Ժուանա պարուրելով Բիէթրօյի վիզը, կրկնապատկեց իր համբոյրները:

Բիէթրօյի շրթունքները սակայն կը մերժէին ու խոյս կուտային իրեններէն, ու յանկարծական կերպով երիտասարդը անշարժացաւ:

Սիրտը չափազանց արագ կը զարնէր, իսկ շնչառութիւնը մեծ դժուարութեամբ կը կատարուէր...

— Բիէթրօ... կրկին մրմռաց Ժուանա պաղատեւով...

Ու Անտուանը վարպետութեամբ մը ուզեց կրկին գրկել Բիէթրօն:

— Ո՛հ, յարեց վերջապէս Բիէթրօ, ուղղակի Ժուանայի նայելով, որպէս թէ իր աչքերը չի վախճային այ-

լեւս դեռատի աղջկանը աչքերուն արձակած փայլէն... ոչ... այլեւ մի փորձեր զիս, Ժուանա... չեմ ուզեր...

— Խենդ ես դուն... կը սիրեմ քեզ, ուրիշ բանի վրայ մի խորհիր այլեւս...

Երկար ատեն ապարդիւն տեղը Ժուանա ջանաց հաճողել Բիէթրօն, որ գրեթէ կոպտօրէն հեռացած էր իր մօտէն, շրթունքներուն վրայ ծալքով մը...

— Մի թողուր զիս, հենչաց Ժուանա ծունգի գալով, ու աչքերը արցունքներով լեցած. միմիայն քեզ կ'սիրեմ ես, Ֆադեայի կարեւորութիւն չունի... ինչ որ հաճոյ թուի քեզի տալու ինձի, կ'ըստանամ ես, նոյնիսկ եթէ ատիկայ պարզ ակնարկ մը ըլլայ, միայն թէ մ'արգիլեր զիս սիրելէ քեզ...

— Մեր մէջը ոեւէ կարելի սէր չկայ, Ժուանա, յարեց Բիէթրօ, այժմ բոլորովին հանդարտած. չեմ կարող քու սիրահարդ ըլլալ ես... այլեւ անցուցած եմ այն տարիքը, յորում խենդութիւններ կը գործեն կիներու համար:

Ու ծռելով դէպի տարաբաղդ աղջիկը, որ կ'ըսէր հեկեկար, Բիէթրօ վերջին անգամ մըն ալ համբուրեց այդ կիներ, որ կը փափաքէր իր ըլլալ, ու խենթի մը նման դուրս խոյացաւ սենեակէն:

Գետինը տարածուած մարմնի մը զարնուեցաւ...

Ու եւ ուշադրութիւն չընծայեց ան, ու մեղմացնելու համար սիրահարի իր կիրքը, մինչև պատնէշները շտապեց. երեկոյեան զով օդին տակ, թաթաւելու համար իր տենդոտ դէմքը...

.....

Ինչո՞ւ համար այդպէս խօսած էր:

Ինչ դրդումի հնազանդած էր վանինի, անդթօրէն ընդհատելով այսպէս, երջանկութեան այդ թալուկը:

Իր այդ նոպան անցած, ու ինքզինքը վերադարձ

ըլլալով, Բիէթրօ կը հարցոյժորձէր ինքզինքը, ու կը խորհէր իր այդ ընթացքին վրայ որ արցունքներ թափել տուած էր Ժուանայի:

Այս անգամ որոշ կերպով կը տեսնար ան իր անհոգութեան պատճառը:

Կը մտարեւէր ան իր բարեկամին Սալվաթօրէյի վիշաքը, և անոր գալարուն ու քինայոյղ վիճակը, ու զլուխը բնական շարժումով մը հպարտօրէն վեր բարձրացնելով:

— Ո՛հ, չեմ կրնար դաւաճանել այսպէս բարեկամութեան, յարեց ան բարձրաձայն, իսր վկայ առնելով բնութիւնը իր այդ վեհ ու վճռական ժէսթին:

Ու չի կանգնելու համար իր երջանկութիւնը ուրիշի մը վշտին վրայ, Բիէթրօ ուխտեց հետանալ այդ կնոջ մօտէն, որ իր կեանքը կը մատուցանէր իրեն, ներում խնդրելով միեւնոյն ատեն, լաւագոյն բան մը չի կարենալ տալուն համար:

Վայրկեան մը իսկ ծովահէնը չենթադրեց թէ Ժուանա իրապէս կրնար սիրել զինքը. երբեք չէր նշմարած ան, Սպանուշին իրեն հանդէպ զգացած համակրանքին շանթահարիչ սաստկացումը. և ի՞նչպէս կրնար հասկնալ եթէ ոչ լոկ այն վայրկեանին, երբ Ժուանա կ'զգար թէ արդէն իսկ կը սիրէր, կը պաշտէր զինքը:

Բիէթրօյի համար ատիկա բնական պատրանքէ մը յառաջ եկած զօրութիւն մըն էր լոկ, որուն գոյութիւնը չէր կրնար ուրանալ. որովհետեւ ինքն ալ կ'զգար այդ, բայց ան չափազանց հեռու էր սիրոյ ոռնէ կերպարանք կարենալ չինելէ ատկէ, իր հոգւոյն մէջ:

Բիէթրօ չափէն աւելի կը սիրէր Սալվաթօրէն, կարենալ ամենադոյզն վիշտ մը իսկ պատճառելու համար անոր, ու քանի որ հրամանատարը այդ աստիճան սիրահարուած էր անոր, լաւագոյն էր որ անոր ձգէր այդ աղջիկը: Անկասկած ցաւալի էր որ անարժէք աղջնակի

աղջնակի մը գեղեցիկ աչքերուն համար ծիծաղելի դառնար Սալվաթօրէն, բայց եթէ կրկին չամառէր զժրաղդ մնալ այդ կնոջ մօտ, այդ ալ իր դործն էր այլեւս:

Աւրոզլ գիշերուան ընթացքին Բիէթրօ չի վերադարձաւ իր սենեակը, ու ամբողջ գիշերուան ընթացքին Ժուանա անընդհատ հեկեկաց Բիէթրօյի կողմէ լքուած անկողնին վրայ:

.....

Առաւօտուն, Վանինի Սալվաթօրէն փնտռեց:

Երբ վերջապէս իրար գտան, Բիէթրօ նշմարեց որ հրամանատարին ձեռքը կը դողգողար, ու իրենինին մէջը առաւ զայն:

Գլուխը կախած, Սալվաթօրէ խոստովանեցաւ.

— Աւրոզլ գիշերը քու դռանդ առջեւ անցուցի Բիէթրօ... չի գաւաճանեցիր ինծի...

Միւսը ուսերը թօթուեց...

— Ուղեցիր բռնել զիս, ախպէս չէ՞. չարունակեց Սալվաթօրէ. կը դողգողա՞ր զայն կարսնցնելու վախէս... գլխուս ու մարմնիս մէջը բոյն դրած է ան... եթէ գիտնայիր թէ ի՞նչ սոսկալի գիշեր մը անցուցի, և թէ որքա՞ն տանջուեցայ...

Ուժգին կերպով իր բարեկամին ձեռքը սեղմելով, Սալվաթօրէ սխալ կերպով մեկնեց Բիէթրօյի լուծութիւնը...

— Մի մերժեր զիս. պաղապեցաւ ան... ինծի տուր... կը սիրեմ զայն... այժմ գիտեմ թէ ինչ բան կրնայ պատճառ ըլլալ իմ մահուանս...

«Ենթադրածէս աւելի գէշ վիճակի ենթարկուած է» կը մտածէր Բիէթրօ, չափազանց յուզուած, ի տես իր բարեկամին այդ ուժասպառ վիճակին, որուն դէմքը այլայլած էր կրքին սաստկութենէն: Կեանքի թախծութիւնը կը թուէր ցուանալ իր թրեւրուն մէջ, ու

արեգակնային ճառագայթի մը ոսկեայ բոցը, որ կը շող-
շողար իր ոտքերուն տակ, իր արտեւանունքներէն ին-
կած արատասուքի կ'թիլ մը եղած ըլլալու երեւոյթը
ունէր:

«Խեղճ Սալվաթօրէ... որ խաղալիք մը դարձած էր
ձեռքերուն մէջը այդ կնոջ, և ոչ ուրիշ բան»:

— Ըսէ՛, պիտի տա՞ս ինծի, կը պնդէր շարունակ
սիրահարը:

— Բարեկամութիւնս չափազանց մեծ է քեզի հա-
մար, յարեց վերջապէս Բիէթրօ, գորովագին կերպով ու
կարեկցութեամբ սեղմելով Սալվաթօրէյի ձեռքերը, և
երբէք չեմ ուզած ունէ վիշտ պտտճառել քեզի:

— Ինծի՞ կուտաս զայն:

— Այո, քուկդ է:

Սալվաթօրէ ոստուժ մը ըրաւ: Հեծկտուք մը խեղ-
դեց զինքը, հեծկտուք մը գերմարդկային ուրախու-
թեան:

Ու իր բոլոր սյոթովը դէպի Բիէթրօյի սենեակը խո-
յացաւ:

Հագուած վիճակի մէջ Ժուանա կը հանգչէր ծո-
վահէնին անկողինն վրայ, գիմագծերը զառն յուսալը-
քութեամբ մը պրկուած:

Յաղթահարուած, իր թափած անօգուտ ջանքերուն
առթած խոնչէնքէն, Սպանուհին ի վերջոյ թմբած էր,
մինչ իր փակ աչքերէն արտասուքի կաթիլներ կը գըլ-
տորուէին տակաւին:

Քնացած էր նէ, օրօրուելով կոհակներու մեծագոռ
խուլ ձայնէն, այն սիգապանծ կոհակներուն — ինչպէս
ինք — որք կը փչրուին խարակներուն վրայ:

Յոյսի մը նման կախուած անոր ճակտին վերեւէն,
Սալվաթօրէ, սիրտը յիշատակներով լեցուած, բառեր
կը փնտռէր, որոնք կարող ըլլային մխիթարելու զայն.
ան կ'ուզէր անհետացնել այդ արցունքները, ժպիտի

մը, համարոյրի մը միջոցաւ, ու բռնելով Ժուանայի ձեռ-
քերը, սեղմեց զանոնք գորովագին կերպով, արդէն իսկ
զինովցած անոնց թարմ փափկութենէն:

Ժուանա բացաւ աչքերը, ու ճանչնալով Սալվա-
թօրէն, սուր ճիչ տարձակեց...

— Բիէթրօն ինծի յանձնեց քեզ, յարեց պետը,
որուն ձայնը կը դողդողար զգացած յուզումէն, զոր
չէր կարող ծածկել:

— Կար'ի՞ր բան չէ... չեմ ուզեր... գոչեց Ժուանա
խելայեղ կերպով:

— Այո, այո, իմա ես դուն... պնդեց ան հեւալով:
Ժուանա, զայրոյթէն կատղած, բարձրացնելով իր
պրկուած բռունցքները, փորձեց պաշտպանել ինքզինքը:

— Ձգէ՛ զիս... իրաւունք չունիս բաժնելու զիս իմ
սիրած անձէս:

— Բիէթրօն չուզեր քեզ... մեր բարեկամութեան
շաւաճանքը, վեր է իր ոյժերէն...:

— Իսկ ես կը նախընտրեմ մեռնիլ, պատասխանեց
Ժուանա, դուրս խոյանալով սենեակէն:

Սակայն մարդը զօրաւոր էր:

Ժուանա բռնուելով նրբանցքին մէջ, ուզեց պայ-
քարիլ:

Գիրկընդխառն, կատաղի կռիւ մ'սկսաւ յանկարծ:

Ժուանա, մօտակայ փրկութեան մը յոյսովը տողոր-
ուած, իր սյոթերը տասնապատկուած կ'զգար, բայց
Սալվաթօրէյի ձեռքը ուժգին կերպով սեղմեց իր կո-
կորդը, գրեթէ խեղդամահ ընելով զինքը...

Ժուանա պարտուած էր:

Հրամանատարին դէմքն ալ իր կարգին ծածկուած էր
արեւմբ, ու իր վզին վրայ, Ժուանայի մատերը արիւ-
նաբիծ հետքեր էին գրոշմած:

Ինչ նշանակութիւն ունէր սակայն այդ: Կամ պիտի
զսպէր ինք Ժուանայի դիմադրութիւնը, և կամ պիտի

սպաններ զայն: Ու Սալվաթօրէ շատ լաւ կը յոշարէ այդ սպանաւորներէն, սոսկալի մահուան մը երկիւղին առջեւ. ձեռք բերելու համար վերջապէս այդ դեռատի ու դեղեցկութեամբ լի էակին համակերպումը:

Բայց ծովանէնը անգամ մը ևս կը սխալէր: Իր այդ պարտուած վիճակին մէջ, ժուանա առաւել ևս ահարկու էր:

Ու Սալվաթօրէյի անողոք բազուկներուն մէջ Սպանուէին քաջութիւնը ունեցաւ խնդալու... քողարկելու համար իր վրդովումը:

— Եկուր, ըսաւ Սալվաթօրէ, ապագան երջանիկ օրեր վերապահած է մեզ:

— Ուրեմն մեկնինք, յարեց ժուանա վճռական կերպով, վտանգներու մէջ է որ կ'ուղեմ պատկանիլ քեզի, ծովասպատակին է որ կ'ուղեմ յանձնուիլ:

— Եւ դուն պիտի հետեւի՞ս ինձի:

— Բնականաբար: Հրամայէ՞ դուն, ու ես պիտի հնազանդիմ:

Սալվաթօրէ վեր բարձրացուց ժուանան, ու իր այդ թանկագին բեռը բազուկներուն մէջ առած, վար իջաւ քարաշէն յաղթ սանդուխներէն, դրուն վրայ խոնուած ծովանէնները, արդէն իսկ, խուլ ժխոր մը կը բարձրացնէին:

— Պատրաստուեցէք, պոռաց ան, վաղը առաւօտ պիտի մեկնինք:

Ծովանէնները խանդավառութեամբ դռնացին, արդէն իսկ գինովցած թափուելիք արիւնէն. ակնթարթի մը մէջ, ընդհանուր ժխոր մը բարձրացաւ:

Սալվաթօրէ վերջ տալ ուզելով այդ խլացուցիչ աղմուկին, ուժեղ ձայնով մը աւելցուց.

— Պատրաստութիւն տեսէք կռիւի:

Հաղիւ թէ այդ մոզական բառը արտասանուած էր, ծովանէնները շտապաւ մեկնեցան սրահէն, անցնելու

ժուանա պարտուած էր, ու Սալվաթօրէ յաղթականօրէն իր ցօրաւոր բազուկներուն մէջ առաւ գայլ

համար իրենց պաշտօնին գլուխը, ու կանչերու և մարտական երգերու մէջ ամէն ոք կարգադրութիւններ ըրաւ ծանուցութեամբ մեկնումին համար:

— Գո՞հ ես այժմ, հարցուց Սալվաթօրէ Ժուանայի:

— Ո՞րքան ատենի համար կը մեկնինք, հարցուց Ժուանա, չի լսել ձեռացնելով Սալվաթօրէի հարցումը:

— Միմիայն փայլուն ու շահաբեր գործէ մը վերջ պիտի վերադառնանք:

— Նրկար կը տեւէ:

— Նախ և առաջ Նէթթունայի շրջակայքին մէջ չէ որ կրնանք կարեւոր հանգիպում մը ունենալ. նաւազները կրնան կասկածիլ, այնպէս որ պէտք է հետապնդել զանոնք մինչեւ հեռունները:

Ժուանա գետին ցատքեց, ազատելով ինքզինքը Սալվաթօրէի բազուկներէն:

— Դէպի հարաւ պիտի յառաջանանք, անմիջապէս որ կղզին անցնինք:

— Բիէթրօն մաս կը կազմէ՞ արշաւախումբին, հարցուց Ժուանա:

— Ո՛չ, պէտք չունիմ իրեն:

Սպանուհին անքթիթ կերպով ծովահէնին նայեցաւ: Յետոյ, լռութեան վայրկեանէ մը վերջ, հարցուց.

— Ի՞նչ պիտի մտածէ Բիէթրօ այս արտաքսումին համար: Կարծեմ թէ ճիշդ չէ այս ըրածդ:

— Հրամանատարը ես եմ, ցրտօրէն պատասխանեց Սալվաթօրէ:

— Ուրեմն, ըսել է թէ հետդ պիտի մեկնիմ. նա, չէ որ խուցս հանդստաւէտ ըլլայ, և գիշեր բարի:

Ու Ժուանա կռուկները դարձուց:

Սալվաթօրէ չի փորձեց վար դնել զայն:

Ան այժմ պէտք ունէր աւելի կարեւոր խնդրով մը զբաղելու:

Ինչպէս որ ճշդիւ ըսած էր Ժուանա, Բիէթրօն ծրագր-

բուժած արչաւախութեն արտաքսելը, ոչինչ ունէ՞ր իր մէջ օրինական:

Որէնքը կը տրամադրէր որ բոլոր կարող մարդիկը իրենց բաժինը բերէին աբկաժախնդրութիւններուն մէջ. անաչառօրէն կարենալ բաժնելու համար շահերը, որով, Բիէթրօն աքզիլելը իր ընկերներուն հետեւելէ, խլել կը նշանակէր անկէ առանձնաշնորհում մը, որ անոր կը պատկանէր:

Սալվաթօրէ գիտէր այդ:

Բայց Սալվաթօրէ չէր ուզէր որ Բիէթրօ այդ առանձնաշնորհումին պատրուակով կրկին մօտենար Ժուանայի: Ոչովհետեւ, վերջապէս որքան որ ալ զօրաւոր ըլլար իտալացիին զգացումը, գուցէ անգամ մը եւս չի կարողանար յաշթականօրէն դիմադրել Անտալուզցիին խռովիչ հրապոյրին:

Ուրեմն, պէտք էր ամէն գնով հեռացնել Բիէթրօն, Ժուանայի մօտէն:

Այս խորհրդածութիւնները բնելով հանդերձ, Սալվաթօրէ անցած էր դէպի յարկարածիները առաջնորդող նրբանցքները, ու դէպի Բիէթրօյի սենեակը կ'ուղղուէր:

Անմիջապէս որ հոն հասաւ, առանց դուռն իսկ զարնելու ներս մտաւ հոնկէ. ու կտրուկ շեշտով մը ըսաւ.

— Վաղը առաւօտ պիտի մեկնինք:

Ու առանց Բիէթրօյի պատասխանին սպասելու համարձակ կերպով աւելցուց.

— Այս անգամուան համար պէտք չունիմ քեզի, Բիէթրօ, վայրկեան մը դիտեց իր բարեկամը:

Սալվաթօրէ չէր կրնար աւելի տփոյն կերպարանք մը ստանալ. իր զգացած յուզումը, ի յայտ կուգար այժմ ձեռքերու ջղաձգական: սարսուռէ մը, զոր ի զուր տեղը կը ջանար ծածկել Բիէթրօյէ:

— Այսպէս ուրեմն, քեզի չե՞մ ընկերանար, հարցուց երիտասարդը մեղօրէն:

— Ո'չ, քու ծառայութիւններդ հարկաւոր չեն:

— Այո', հարկաւոր չեն անոնք բաւական երկար ժամանակէ մ'իվեր, պատասխանեց իտալացին դառն շեշտով մը:

Սալվաթօրէ չի պատասխանեց, այլ յամբօրէն դէպի դուռը ուղղուեցաւ, ուրկէ առանց ետեւ դառնալու անհետացաւ, չի համարձակելով նայիլ իր բարեկամին:

Կրկին առանձին մնացած, Բիէթրօ ջղային նոպայի մը մէջ, գլուխը ձեռքերուն մէջ առած, սկսաւ արտասուել: Ան կը զայրանար այժմ խեղդած ըլլալուն համար իր բողոքները, ու բարեկամութեան և առաւելապէս գութի զգացումէ մը մղուելով, համակերպած ըլլալուն համար Սալվաթօրէյի, ի խնդիր անոր անդորրութեան: Իսկ այսօր, ան, որուն համար անձնազոհ կ'ըլլար ինք, կը վարձատրէր զինքը, քէն ու թշնամութիւն ճոյց տալով իրեն հանդէպ: Տխուր պարագայ: Անսահմանօրէն տխուր, Բիէթրօյի սիրազեղ սրտին համար:

Նաւազ մը ու նոյն ատեն ռազմիկ մը ըլլալով, իտալացին ուէ բանէ չպիտի ազդուէր այնքան. որքան այդ առնուած քայլէն, որ ծանր հարուած մըն էր իր պատուոյն ու միանգամայն գորովին:

Սակայն չի վշտացնելու համար Սալվաթօրէն, երիտասարդը անգամ մը ևս սանձեց հետզհետէ աճող իր զայրոյթը, հակառակ որ պետը երբէք չէր կարող հասկնալ այն երախտագիտական զգացումները, որոնք արգիլած էին զինքը դաւելէ իրեն հանդէպ:

Ամբողջ գիշերուան ընթացքին, ծովահէնները տեսակ տեսակ պատրաստութիւններ տեսան: Միայն Ժուանան էր որ չի հեռացաւ իր յարկարածէն:

Բիէթրօյի հետ իր ունեցած տեսակցութենէն ի վեր այլեւ չէր տեսած նէ իտալացին, որ կը թուէր թէ խռնամութեամբ խոյս կուտար իրմէն, ու վարպետօրէն կեղ-

ծուած իր հըն կերպարանքին տակ, Անտալուզցին, խոստանալով հանդերձ ինքզինքին, չի մղել իր սիրած անձը ունէ անպատուաբեր տրարքի, ի գուր տեղը կը ջանար միջոց մը գտնել, կարենալ հրաւէր կարողալու համար Բիէթրօյի սրտին, ու մօտենալով անոր, ստիպելու համար զայն որ ճանչնայ իր սէրը:

Սակայն և այնպէս, վստահ էր որ Սալվաթօրէ մինչեւ վերջը պիտի պայքարէր, վճռականապէս որոշած ըլլալով իրեն վերապահել զինքը, բայց առանց պատճառը գիտնալու, Ժուանա մօտակայ օգնութեան մը յոյսը ունէր...

Եւ բէք մաս չէր կազմած նէ ծովահէններու արշաւախումբի մը ու չէր գիտէր անոր ենթարկուած վըտանքները. նէ կը խորհէր թէ, գուցէ հոն, բաց ծովուն մէջ, խորամանկութիւնը թոյլ պիտի տար իրեն, հակադրելու համար խորամանկութեանը ու յամառութեանը Սալվաթօրէյի:

Ու այդ առաւօտուն, անքուն գիշերէ մը յետոյ, Ժուանա, գունատ դէմքով մը կոթնած էր պատնէշներու պատին, և բաղնիկները խաչածեւած ու շրթունքներուն վրայ առեղծուածային Ժպիտով մը մեկնումի պահուն կ'սպասէր:

— Դարձեալ իրար կը գտնենք, կը խորհէր նէ, Բիէթրօյի վրայ խորհելով:

Իսկ ան, վերջին պատրաստութեանց այդ խլրտուամին մէջ, զարմանալի պաղարիւնութիւն մը կը պահէր Պրիւնէլէսքօ ալ իր կարգին միւսներուն նման ապշած վանինին իր պաշտօնին գլուխը չի տեսնելուն, Բիէթրօն կը փնտռէր, յիշեցնելու համար անոր, իրենց մօտակայ մեկնումը:

Բայց Բիէթրօ անտեսանելի կը մնար:

Իսկ Սալվաթօրէ բացատրեց թէ՛ երիտասարդը բաւական սաստիկ քերմէ մը տառապելուն, հակառակ իր

կամքին, որոշած էր իր սենեակը մնալ ու չի մասնակցիլ հետապնդումին:

Ապա, Ժուանա Սալվաթօրէյի առաջնորդութեամբ առագաստանաւուն կամրջակը բարձրացաւ, մինչ ծովահէնները հարկ եղած սովորական կարգադրութիւնները կ'ընէին:

Այսուհանդերձ, ոչ ոք կասկածեցաւ Վանինիի բացակայութեան իրական պատճառին վրայ, ու շատերը գոհացան հրամանատարին տատամսոտ խօսքերը լսելով: Իսկ մնացեալներն ալ լուռ ու զգոհ երեւոյթով մը գացին միանալու մնացեալ նաւազներուն:

Շատ չանցած, արեւմտեան հովին յորձանքներուն տակ, որ հետզհետէ կը տկարանար, լսելի եղան շաչիւնները առագաստներուն, որոնք կը ծեծէին կայմերը ասպատականաւուն, որ կը սահէր կռակներուն վրայէն, փշրելով անոնց փրփրալից կատարները, ու արծաթեայ խորշով մը ձգելով իր ետեւէն:

— Լիզա՛, կանչեց Բիէթրօ, անկարող ըլլալով առանձին մնալ:

Երիտասարդուհին, հրմշտկելով պատնէշներուն վրայ խմբուած կիները, երկչոտ կերպարանքով մը մօտեցաւ անոր, չի համարձակելով սահայն ի յայտ բերել իր զգացած անհավ ուրախութիւնը:

— Մանուէլա, կրկին կանչեց Բիէթրօ, հրամայողաւ կան չեշտով մը:

Նոր հրաւիրեալն ալ միացաւ իր տիրոջը, ու երեքը միասին աներեւոյթացան:

Բիէթրօ գոցեց իր սենեակին դուռը անոնց վրայէն:

— Կ'ուզեմ որ ուրախ ըլլան ու զուարճանան, ըսաւ ան, դիտելով Լիզան, որուն այտերուն վրայ ըսպասման օրերուն յառաջ բերած տագնաութիւնը որոշ կերպով կը տեսնէր ան:

Ու սենեակին մէկ անկիւնէն երիզներով զարդարուած փանդիւ մը առնելով, Մանուէլայի երկարեց զայն։

Իսկ Բիէթրօ Լիզայի դարձաւ. որ անշարժ կերպով կանգնած էր տակաւին սրահին մէջտեղը։

— Եկուր ըսաւ ան, ըղձանք մ'ունիմ քեզ համար։
Ու ասիկա երկար տեսակցութիւն ս'եղաւ։

.....

— Ժուանա, ըսած էր Սալվաթօրէ նոյն իրիկունը. քանի որ խօսք տուիր, այլեւս մի՛ տառապեցնէր զիս։

Ժուանա գլուխը կը շարժէր։

Իր ձայնը եղական ուժգնութեամբ մը կը թնդար նաւուն միջնայարկին մէջ, ուր բացի հրամանատարէն ու իր բարեկամուհիէն, ոչ ոք իրաւունք ունէր մնալու։

— Մի նեղացնէր զիս, կ'ըսէր նէ, գիտեմ թէ ինչ խոստացած եմ քեզի. ու պիտի բռնեմ խոստումս, միայն թէ չեմ ուզեր որ ստիպես զիս։

Ակներե ու իրական այդ վտանգին առջև, Ժուանա վերստին տէրը դարձած էր ինքզինքին։

Սալվաթօրէյի կրքին սաստկութիւնը որուն հետեւանքով, իր առջևը ծնրադրած, կը դողդողար ան իր փափաքէն, կենդանացուցած էր երիտասարդուհիին մէջ պաշտպանութեան այն ճարպիկ կերպը, որով ամենաանկարեկիր հանդարտութիւնը դէմ կը դնէ ամենասաստիկ կատաղութեան։

Մոռնալ ջանալով իր տկարութիւնը, նէ կ'ուզէր տիրապետել Սալվաթօրէյի, իր բնական բովանդակ վայելչութեամբը, առնուազն ուշացնելու համար այն սարսափելի վայրկեանը, որ իր յաղթականին բազուկինքուն մէջ պիտի թողուր զինքը, ոգեսպառ ո՛ր յուսահատ...։

Անձկութեան ու վրդովումի մթնոլորտ մը կը տատանէր օդին մէջ...

Միմիայն Ժուանան էր որ դուշակած էր զայն. թշնամական ու դժգոհ ակնարկներուն տակ, որոնք ողջունած էին իր գալուստը ծովասպատակ նաւուն վրայ, ու մենութեանը մէջ որ կ'ընկերանար իր քայլերուն, իր ծփուն նոր բանտին մէջ։

Բոլորն ալ կը խորչէին ու կ'զգուշանային իրեն հանդիպելէ, որպէս թէ իր հոգ ներկայութիւնը չարագուշակ նշանակութիւն մը ունենար։

— Ժուանա, կ'ըսէր Սալվաթօրէ, միթէ բաւականաչափ ապացոյցներ չի տուի՞ քեզ, իմ սիրոյս մասին, որ տակաւին կը կասկածիս։

— Ի հարկէ չես կարծեր որ վիճարանութեան կը մտնեմ հետդ, այս ժամուս։ Ոչ փափաք ունիմ, և ոչ ալ կարողութիւն։ Չափազանց յոգնած եմ, հեռացիր քովէս։

— Սակայն և այնպէս... փորձեց բողոքել Սալվաթօրէ։

— Ի՞նչ կ'ուզես տակաւին։ Առայժմ չեմ կրնար քեզի հետ ժամավաճառ ըլլալ, և յետոյ քու տեղդ իմ քովս չէ, այլ մարդոցդ մօտ։ Անգամ մը եւս կ'ըսեմ, հեռացիր քովէս։

Սալվաթօրէ, աչքերը փալփուռ, գազանի մը պէս որ իր որսը կը դիտէ, ինչ որ գիտէր միմօաց, քաջ տեղեակ ըլլալով անոր խաղացած կատակերգութեան, իսկ սա իրականութիւնը թէ Ժուանա չափէն աւելի ազդած էր իր վրան, զինքը առաւել եւս վատ տրամադրութեան մը մէջ կը ձգէր։

Ան գիտէր թէ ինքը ենթարկուած էր իր մարդոցը պարսաւին, որոնք կ'ամբաստանէին զինքը, փոխանակ իրենց զեղեցիկ ու շահաբեր գործովը զբաղելու, զոր ամէն ծովահէն պարտաւոր էր կատարելու, եթէ չէր

ւեղեր իր անունը կորսնցնել. «իր աղաւնիին չուրջը վուզուշել» ու յանցանքով:

Եւ յետոյ, արդէն իսկ բազմաթիւ անգամներ պատահամբ լսած ըլլալով խորհրդածութիւնները նաւաստիներուն, տեղեկացած էր այն քամահրական թըշնամութեան, որուն ենթարկուած էր Ժուանան:

Սալվաթօրէ զայրագնած կերպարանքով մը կամբըջակին վրայ ելաւ:

— Հրամանատար, յարեց Պրիւնէլէսքօ, որ իր ընկերներէն առաջ նշմարած էր Սալվաթօրէն, եթէ սովորական ուղղութիւնը պիտի բռնենք, պէտք է դարձնել նաւուն ընթացքը:

Յանկարծական կերպով տրեւտեան սիւքը տեղի տուած էր արեւմտեան առոյգ հովի մը, որ ուժգին կերպով կը տուէր:

Աստղերու աղօտ լոյսին տակ, ասպատականաւը իր պապկայները սեղծած, կողմնակի հովէ մը քշուելով կը սուրբ բաց ծովուն վրայ, այնքան արագ, որքան չէր ընթացած ան երբէք. նոյնիսկ հոլանտական կամ սպանիական նաւ մը հետապնդած ժամանակ:

— Դարձուր, եթէ հաճելի կը թուի քեզի, պատասխանեց Սալվաթօրէ:

Պրիւնէլէսքօ, առանց պատասխան տալու, դեկավարին հետ միասին սկսաւ դարձնել նաւուն ուղղութիւնը, անձկութեամբ հաստատելով փոփոխութիւնը, որ եկած էր նկարագրին ու սովորութիւններուն վրայ այդ մարդուն, որ ժամանակին ճանչցած էր, որպէս այնքան ժրջան ու այնքան մարտասէր մէկը:

— Մալպարանքան ըսած է թէ՛ սէրը, մտաւորանջութիւնն ու վիշտը միշտ միասին կը քալեն... Իմ կարծիքս սա է թէ՛ բնաւ սխալած չէ:

Մարդը որ արտասանած էր այս խօսքերը, կարմրագոյն, բարձրահասակ ու մկանուտ ըմբիշ մը, մօ-

տեցած էր Պրիւնէլէսքօյի, իր ետեւէն ունենալով բազմաթիւ ուրիշ ծովահէններ:

— Հրամանի կ'սպասեմ, յարեց ձայն մը, խաւարին մէջէն:

— Մեր է աղջիկը:

— Սալվաթօրէն միջնայարկի ձախակողմեան խըցիկներէն մէկուն մէջը տեղաւորած է զայն:

— Ուրեմն որոշուած է:

— Թող իրր կեր ծառայէ ձուկերուն, ու այլեւս իր մասին չի խօսուի:

Ու կարճ կապելու համար այդ խնդիրը և վերջ տալու համար խօսակցութեանց, Պրիւնէլէսքօ հապճեպով ըսաւ.

— Քանի որ բոլորս ալ հաւանած ենք, ու ամէնքս ալ իրարու հետ համաձայն, հետեւեցէ՛ք ինծի, որքան շուտ ընենք, այնքան լաւ կ'ըլլայ:

— Վայրկեան մը, գոչեց մարդոցմէն մէկը, ծովահէնին ուսէն բռնելով:

Պրիւնէլէսքօ, վայրկեան մը խորհրդածելէ յետոյ, ետ դարձաւ:

— Չէ՞ք կարծէր թէ աւելի լաւ կ'ըլլայ որ չի կռուինք այդ անիծեալ շունին համար, որուն միսը դաշոյնի հարուած մ'իսկ չարժէր: Ինչո՞ւ, համար մինչեւ թշնամի նաւու մը վրայ յարձակում գործելիք պահերնուս չսպասենք:

— Եւ յետոյ:

— Եւ յետոյ, խնդիրը շատ պարզ է: Կռիւի միջոցին պատահելիք խառնաչփութեանը մէջ, Սալվաթօրէ նոյնիսկ չի կրնար նշմարել թէ աղջիկը ծովը կը նետենք, իսկ անկէ յետոյ ո՞վ կ'ընայ ըսել թէ նէ իր կամքովը չէ նետուած, սարսափելով տեղացող հարուածներէն:

— Իրաւունք ունի, յարեց Տիէկօ: Ես ալ կողմնակից եմ սպասելու:

— ... Ու ատիկա կը պարզաբանէ դէպքը, երբոր
դէմ առ դէմ գանք Սալվաթօրէյի հետ:

— Թող այդպէս ըլլայ, գոչեց Պրիւնէլէսքօ: Առայժմ
մեր ծրագրին գործադրութիւնը յետաձգուած է, որով
քանի մը ժամեր եւս ունի ապրելիք այդ կիներ:

— Ատկէ աւելին արժանի էր նէ, յարեց Ռօտրիկ,
հերակլեան կազմուածքով մաւրիտանացի մը, սիրով կ'ո-
լորէի ես անոր վիզը, եթէ չի վախնայի թէ Սալվաթօրէ
կ'ընկղմէր նաւը, մեզ ալ միասին:

Ծովահէնները բաժնուեցան իրարմէ. բացարձակա-
պէս որոշած ըլլալով, հրացանի առաջին իսկ հարու-
ծին, յարձակում գործելու ժուանայի վրայ:

Ասպատականաւը ուժգին կերպով կը տատանէր,
սակայն արական սեռէ ուղեւորներէն և ոչ մէկը կը
նեղուէր:

Միմիայն ժուանան էր որ սարսափելի կերպով կը
տանջուէր:

Նէ իր մօտը կանչած էր Սալվաթօրէն, վախնալով
ալեկոծ օդէն, ու պէտք ունենալով այն պաշտպանու-
թեան, որուն կը կարօտին կիները երբ իրենց ջիղերը
այլեւս անկարող կ'ըլլան ոգորելու:

Սալվաթօրէյի իր մօտը ըլլալը նուազ վախ կ'ազ-
դէր իրեն, քան այն ժանտատեսիլ դէմքերը ծովահէն-
ներուն, որոնց քեքեւումը կը լսէր նէ ամբարազոններուն
ընդմէջէն:

Յած անկողնի մը վրայ տարածուած, որ միակ
զարդը կը կազմէր շարք շարք գէնքերով յարդարուած
այդ սենեակին, ժուանա իր վէտութիւնը կորսնցուցած,
ջգածգարար Սալվաթօրէյի ձեռքերը կը սեղմէր...

— Ետ վերադառնանք, խնդրեմ, կ'ըսէր նէ, չա-
փազանց կը վախնամ...

— Ես ժուանա աւելի քաջ կը կարծէի, պատաս-
խանեց հրամանատարը, գաղտնի գոհացում մը ղգալով:

ու հեզնանքի թեթեւ շեշտ մը դնելով իր ձայնին մէջ:

— Կր վախնամ... կը վախնամ... հրամայէ որ
եա դառնանք, որպէսզի սիրեմ քեզի:

— Եւ պիտի սիրե՞ս ինձի:

— Կ'երգնում:

Յանկարծական խոյանքով մը Սալվաթօրէ անոր
վրայ նետուեցաւ, և ուժգին կեռպով իր կուրծքին վրայ
սեղմելով զայն, անոր շրթունքները որոնեց...

Ժուանա չընդգրկմացաւ:

Ու ասիկա չափազանց երկար համրոյր մը եղաւ,
որուն մէջ վայրագութիւնը աւելի տեղ կը բռնէր քան
գորովը:

Այո, միայն թէ հեռանար ատկէ. և ապաստան
դոնէր ատկէ դուրս, հոգ չէ թէ ինչ վայրի մէջ ըլլար
ան, իրեն հազար անգամ աւելի փափաքելի պիտի ըլ-
լար, նոյնիսկ եթէ բանտին մէջ եղած ըլլար ան:

— Տար ինձ, շուտ ըրէ... ու այլեւս չպիտի հե-
ռանամ քովէդ...

Սալվաթօրէ, անգամ մը եւս ինկաւ ժուանայի
շրթունքներուն վրայ:

— Դուք ես որ կը հրամայես այստեղ. ըսաւ ան
հպարտութեամբ... Քսանըչորս ժամէն Նեթթունա պի-
տի ըլլանք:

Ու սենեակէն դուրս, դէպի կամրջակը խոյանալով,
Սալվաթօրէ գետինը տարածուած ծովահէններուն մէջ-
տեղէն անցնելով, պոռաց:

— Ե՛տ պիտի վերադառնանք:

— Ի՞նչ ըսիր:

Ղեկին առաջը ոտքի կանգնած, Սալվաթօրէ կըր-
կին գոռաց:

— Ե՛տ պիտի վերադառնանք:

Ու տեսնելով որ ղեկավարը կը վարանէր տակա-
ւին հպատակելու իր կամքին, գետինը տասլալեց զայն,

ու անոր տեղը անցաւ, անձամբ կատարելու համար վերադարձի գործողութիւնը:

— Այսպէս ուրեմն, Նեթթունա՞ կը վերադառնանք, յարեց Պրիւնէլէսքօ, ձեռքը դաշոյնին տանելով, զայն պատեանէն դուրս քաշելու պատրաստ դիմ մ'առնելով:

— Առանց խաֆտ մը իսկ վառելու, աւելցուց Ռօտրիկ:

— Ո՞վ կը համարձակի ընդդիմախօսելու, երբ ես կը հրամայեմ, հարցուց Սալվաթօրէ, պատրաստուելով անոնց վրայ նետուելու:

— Դարձեալ այդ սատանայ կնոջը համար է որ այսպէս ապուշի նման ետ կը դառնանք. գոչեց ծովահէններէն մէկը...

— Հնազանդեցէ՛ք, գոչեց Սալվաթօրէ հրամայողական շեշտով մը. վերջին հրամանս է որ կուտամ ձեզ, իսկ անկէ յետոյ կը հրաժարիմ:

Վայրկեան մը ընդհանուր ապշութիւն տիրեց:

Այսպէս ուրեմն, այդ կնոջը քմահաճոյքին համար հրամանատարը ռանակօ՞րս կ'ընէր իր տիրոջ, իր պետի հանգամանքը ու ստրուկ կը դառնար անկար շան մը պէս, որ ժանիք մ'իսկ չունի խածնելու համար:

Ծովահէններուն միջև երկար խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ:

Սոյն դէպքը եզական էր ծովահէններու տարեգրութեանցը մէջ:

Սալվաթօրէ, յօնքերը պոստած արդիւնքին կ'ըսպասէր:

Ան պատրաստ էր, պատասխանելու անոնց, հուրով ու թուրով:

Արդեօք արիւնը աւելի՞ առատօրէն պիտի հոսէր հոն, քան նուաճուած նաւու մը վրայ:

Սակայն տեսնելով թէ ոչ ոք կը պատասխանէր ու

ոչ ոք կը շարժէր, անվախօրէն ուղղակի անոնց նայեցաւ:

— Քանի որ այդպէս է, յարեց ծովահէններէն մէկը դէպի իրեն մօտենալով. ոչ ոք կը հակառակի քու որոշումիդ: Բոլորս ալ կ'ընդունինք հրաժարականը:

Սալվաթօրէ չունչ առաւ:

Վերջապէս հրոսը հանգարտած էր:

— Ամէն ոք իր պաշտօնին գլուխը անցնի, գոչեց անս Տակաւին նաւուն տէրը կը մնամ մինչև Նեթթունա: Ապա, լծակը կրկին ղեկավարին ձեռքը տուաւ:

Նոյն միջոցին, ժուանայի բոցիկին ձեղունէն կախուած լապտերին արձակած ազոտ շողիւնը, անձկութեան մատնուած դէմք մը կը լուսաւորէր:

Ժուանա մտիկ կ'ընէր դուրսէն եկող աղմուկները, վախնալով թէ Սալվաթօրէյի տուած որոշումը կըրակ կուտար վառօդներուն:

Ու ժուանա կ'զգար թէ այս անգամ այլեւս չէր կրնար խոյս տալ մահուան ճիրաններէն:

Սակայն քիչ յետոյ Սալվաթօրէյի դռնէն ներս մտնելը տեսնելով, դարձեալ իր նախկին հանգարտ ու ծանր կերպարանքը առաւ, որ կրնար սխալեցնել նորեկէն աւելի կորովամիտ դիտող մ'անգամ:

— Նաւը դէպի Նեթթունա դարձաւ ժուանա, գո՞հ ես հիմայ:

— Ո՛հ անկասկած:

Սալվաթօրէյի դէմքը կը պահէր տակաւին այն մոլեգին արտայայտութիւնը, որ ոգեւորած էր զայն, բայց ժուանա ունէ խօսք չրրաւ:

Նէ չէր ուզէր գիտնալ թէ ի՞նչ բանի կը պարտէր ինք իր այդ քմահաճոյքին դժաջումը:

Ահաւասիկ ետ կը դառնային... ու կրկին պիտի տեսնէր Բիէթրօն:

Մնացեալը բնաւ կարեւորութիւն չունէր ժուանայի համար:

Սալվաթօրէ իր բազուկներուն մէջը առաւ զայն:
— Ձգէ զիս որ քնանամ յարեց նէ, չափէն աւելի
յողնած եմ:

Ու աչքերը գոցեց նէ:

Սալվաթօրէ առանց բառ մ'իսկ բսելու, երկար աս
տեն դիտեց զայն:

Յետոյ ինկաւ ան, ծառի մը նման որ կը տապա-
լեն, ու ժուանայի մօտը ծունկի գալով, ակնածանօք
համբուրեց քնադողին մետաքսեայ չ ջազգեստը:

ԱՏԵԼՈՒԹԻՒՆ . . .

Վերադարձը, իր սովորական խանդավառութիւնը
չունեցաւ այս անգամ:

Երբ լռակեաց տ'ընթաց խորագողութեցաւ գորշ պա-
տերով յաղթ շէնքին մէջ, ոչ սովորական ճիշդը լսուե-
ցան, և ոչ ալ աղաղակները:

Քայլերը, որոնք կ'արձագանգէին գետնին վրայ, ծա-
նրը էին և ընդհատ, ու ծովահէնները միանամուռ կեր-
պով գետին կը նետէին իրենց տէգերը, տապարներն ու
դաշոյնները, յիշոցներ ու նախատինքներ տեղաշուփ, և
հետեաբար անեկարագրելի ապշութեան մը մատնելով,
լոկ յաղթական վերադարձներու վարժուած կիները:

Ի՞նչ պատահած էր:

Ամէն ոք իրար կը հարցաւ փորձելով:

Շատերը զէպի միմեացող խուճերը կը խոյանային
յուսալով բառ մ'ը լսել, բան մը հասկնալ այդ տրտուե-
լէն, որ կը բարձրանար ծովահէններուն բերաններէն,
և որոնց ձայները անհնչական կը դառնային, անմիջա-
պէս որ զիրենք լսողի մը ներկայութիւնը զգային:

Մնացեալները նուազ յանդուգն քան առաջիննե-
րը, գողունի այլ քաղցր ակնարկներով կը դիտէին պա-
ռապ բաժակներու առընթեր ջինջ ու եռացող գինիի կըն-
քուած շիշերով լի տեղաններուն շուրջը թափառող մար-
դիկը, ու փոքր ինչ մարիվալիան շարժումներով, համ-
բոյրներ կը զրկէին անոնց, որոնց սակայն չէին պա-
տասխաներ ծովահէնները:

Սանդուխին վերէն փափուած դուռ մը բացուե-
ցաւ, ուրկէ դուրս գալով, Բիէթրօ ակնարկներովը ջա-

հաց տեսնել Սալվաթորէն, որ մարդոցը մէջ գտնել կը յուսար:

Ծովահէնները խմբով իր մօտը վազեցին:

Քանի մը բառով, Տիէկօ և միւսները տեղեկութիւններ տուին անոր, հրամանատարին որոշումին, ու նոր պետի մը ընտրութեանը մասին:

Ոչ ոք կը մեկնաբանէր կամ կ'աղաւաղէր Սալվաթորէյի որոշումը, բայց ի տես այդ գալարուն բերաններուն, այդ գալլի ակնարկներուն ու սարսափելի դէմքերուն, Բիէթրօ անմիջապէս ըմբռնեց թէ Սալվաթորէյի դատը կորստւած էր, և թէ անօգուտ էր զայն արդարացնել ջանալը:

— Ո՞վ պիտի առնէ հրամանատարութիւնը, հարցուց Պիւլենէլէսքօ:

Բիէթրօ արագօրէն հեռացաւ: Իրեն երբէք հաճելի չէր թուէր Սալվաթորէյի յաջորդելը:

Այսուհանդերձ, ծովահէնները Բիէթրօյին է որ որոշած էին դիմում կատարել...

Երիտասարդը զգացած էր սարսափի այդ ցուրտ ազդանշանին սահիլը իր ողնաշարին երկայնքէն, ու աճապարանօք հեռանալով մեծ սրահէն, Բիէթրօ մէկ նպատակ ունեցած էր. գտնել Սալվաթորէն ու սթափեցնել զայն:

Դողդողալով ու տժգունած իր խորհուրդներէն, վանինի իր անուրջներու հեռաւոր ստիմաններուն մէջ կը փնտռէր այն, զոր ամէն ոք կը փնտռէ իր կեանքին վճռական բոլակին. այսինքն մէկը այն բացայայտ ազդարարութիւններէն, որ դուրս գալով խորհուրդներու ուղեկէսէն, կը հրամայէ քեզ յառաջանալ և կամ ընկրկիլ:

Առ այժմ, Բիէթրօ միտկ մտածում մ'ունէր միայն, տեսնել Սալվաթորէն, զգացնել տալ անոր իր գործած յիմարութիւնը ու փրկել զայն, եթէ ժամանակ էր տալաւին:

Տխրաշունչ, ծանր ու թախծագին լուծիւն մը կը ճնշէր Արծիւներու Որջին վրայ, տխուր երեւոյթ մը տալով ամայացած նրբանցքներուն, ու կզգիացնելով ծովասպառակներու աշխարհը, խոր արտմութեան մը ու առանձնութեան մը մէջ: Պարելի էր ըսել թէ մեռած քաղաք մըն էր ան, ոգիներու կողմէ բնակուած:

Բիէթրօ ջան մը առաւ, ու բազմաթիւ սրահներէ անցնելէ յետոյ, սկսաւ բարձրանալ այն սանդուխներէն որոնք հրամանատարին յարկարածինը կ'առաջնորդէին:

.....

Սալվաթորէ հետեւած էր ժուանայի մինչեւ անոր սենեակը:

Առանց ուշադրութիւն դարձնելու անոր, Սպանուհին, խոր մտածմունքներու անձնատուր, կ'երթար աւելուգար սենեակին մէջ:

Անկասկած, զարհուրելի գաղափարներ իրարու կը յաջորդէին այդ պաշտելի զլուխին մէջ, քանզի պողպատեայ ափսոսիկ մը դուրս գալով անոր կիսաբաց կուպերէն, խիստ կերպով գնաց ինկաւ հրամանատարին վրայ:

Բայց ամէն ինչ կ'անյայտանար Սալվաթորէյի սիրահարի տարփուէտ աչքերուն առջեւ: Ան ոչ մէկ բան կը տեսնէր բացի ժուանայէն, հազիւ թէ հագուած սպիտակ շրջազգեստով մը, հիւսուած այնքան թեթեւ, այնքան նուրբ պատառով մը որ վարդագոյն կը թուէր անոր շնորհալի մարմնոյն ցոլքերուն ներքեւ:

Անոր հպարտօրէն ցցուած մերկ պարանոցը, ու շքեղօրէն կետուած բազուկները, բաւական էին ստապաւորութիւնը թողելու ծովահէնին վրայ, թէ կին մը չէր իր առջեւը գտնուող այդ հրաշալիքը, հապա, արձան մը, որ ինք երբէք չէր կարող կենդանացնել:

Սակայն և այնպէս, Սալվաթօրէ մեղմօրէն մօտեցեր էր անոր...

— Ժուանա, յարգէ խոստումդ... իմ եղիր...

Դիւրաթեք ու ջղաձիգ կերպով Ժուանա ընդոտացողեցաւ։ Զայրոյթի բոց մը կը շրջէր իր աչքերուն մէջ։

— Ի՞նչ ըսիր, գոռաց նէ... հո՞ս, անմիջապէս։

— Այլեւս չեմ կրնար համբելել. գոչեց Սալվաթօրէ. խոստացար ինծի որ պիտի սիրես զիս... հնազանդեցայ ես քու քմայքներուդ, որով իրաւունք ունիմ առնելու քեզի...

Ժուանա անկիւններէն մէկուն մէջը կծկուած էր սենեակին։

Երկուքն ալ դէմ դիմաց ոտքի կանգնած, այդ երկու հրաշալի էակները, որոնք զարմանալի զօրութեամբ մը հնարամտութիւններով ու անսովոր գեղեցկութեամբ օժտուած էին, իրենց ակնարկներովը զիրար կը զգոճէին։

— Եթէ կը կամարձակիս, դպչէ ինծի, յարեց Ժուանա. շրթունքները ցատումէն ճարմկցած։

Սալվաթօրէ կրցաւ համարձակիլ։

Սակայն հակառակ ատօր, ծովափէնը կրկին պաղատեցաւ.

— «Վերադառնանք, ու պիտի սիրեմ քեզի...» ըսիր ինծի, յիշէ խոստումդ։

— Խարեցի քեզի, պատասխանեց Ժուանա, անտարբեր շեշտով մը։ Ուզեցի՝ Բիէթրօն տեսնել, իսկ քեզի երբէք չպիտի սիրեմ։

Սալվաթօրէի դէմքը այլայլեցաւ։

Կարասիի մը կրթնեցաւ ան, վար չիյնալու համար։ Ահաբա հեծկտուք մը բղձաւ իր սիրտը, ու իր արիւնազանդ աչքերը սենեակին շրջանը ըրին, բան մը փնտռելով, զոր վերջապէս գտաւ։

Կաշեայ խարազան մըն էր ան, որուն վրայ ձեռքը կծկուեցաւ։

Խարսզանը անդադար կ'իջներ ուսերուն վրայ Ժուանայի որ ցաւէն կը հեծեծէր

Ուարժափելի ցասում մը կը բարձրանար իր մէջը, նման քանդիչ ամպրոպի մը, որ կը Զախլախէ ու կը խորտակէ ամէն ինչ։

— Լաւ, քանի որ դուն էգի մը պէս կ'ընթանաս... Ես ալ այն ձեւով կը վարուիմ քու հետդ որուն արժանի ես...

Ժուանա, երկիւղէն ետ ետ քաշուեցաւ։

Բայց խաբազանի հարուածները հետզհետէ աւելի ու աւելի ուժգին կերպով սկսան իջնալ Ժուանայի ուսերուն, կողերուն ու մերկ մասերուն վրայ, և որոնց ուժգնութեանը տակ, գետին կքած, կը ճչէր ու կը մոնչէր նէ, իր զգացած ցաւէն ու ատելութենէն։

Սալվաթօրէ միշտ կը զարնէր։

Իսկ Ժուանա, կը թաւալէր այժմ գետնին վրայ, հեծեծելով ողբագին...

Հետո հանդարտելէ Սալվաթօրէի զայրոյթը կըրկնապատկուեցաւ։ Ոորունկ հետքեր դրոշմուեցան Ժուանայի ուսերուն վրայ, արիւնը դուրս ժայթքեցաւ, կինը գալարուեցաւ սուր խաթուածքներուն տակ որ խաբազանը կը թողուր իր մտին մէջ, բայց մարդը դաւան մը դարձած, առանց խղճալու կը զարնէր շարունակ։

Սալվաթօրէ անդադար հայհոյելով, ու փրփրելով, շարունակեց հարուածել զայն, մինչեւ որ կինը անշարժ աւալով, մարած թուեցաւ։ Նրա յօշոտուած ուսերէն տակաւին արեան կաթիլներ կ'իջնէին։

Դահիճը հեալով իր զոհին վրայ ծոցեալ, մինչ քրտինքը առատօրէն կը թորէր իր դէմքէն։

Նոյն միջոցին սենեակին դուռը բացուեցաւ, ու Բիէթրօ ներս մտաւ։

Ուսումով մը Ժուանայի մօտ վազեց։

Յետոյ Սալվաթօրէի նայեցաւ, իսկ եթէ իր ակնարկին մէջ զայրոյթ կար, կար նաեւ սքանչացումի արտայայտութիւն մը։

Երկար ժամանակէ ի վեր առաջին անգամը ըլլալով, հրամանատարը վերջապէս կը կատարէր իր ծովահէնի ու այր մարդու պարտականութիւնը:

Վայրկեան մը դիտեց ան սպանուհին, որ ուշաթափ, ոգեսպառ ու անշարժ կերպարանքով տարածուած էր գետնին վրայ:

— Պահ, որքան ալ ըլլար, դիմացկուն էր ան: Քիչ մը արիւն կորսնցուցած էր: Աւելի լաւ. ատկէ յետոյ առաւել յստակ գաղափարներ կ'ունենար նէ:

Ու վերցնելով ժուանան. սենեակին ցածուկ բազմոցներէն մէկուն վրայ տեղաւորեց զայն փափկութեամբ:

Սալվաթօրէ անոր մօտեցաւ:

— Լաւ է որ թողուս այդ կինը, որովհետեւ ինծի կը պատկանի ան:

— Ինչո՞ւ համար ծեծած ես զայն, հարցուց Բիէթրօ: Երես երեսի անոր հանդէպ ցոյց տուած հպատակութենէդ յետոյ, անտրամաբանական է հիմակուան ցոյց տուած ընթացքը:

— Այո՛, չափազանց վատասիրտ վարժունք մը ունեցայ, այնպէս չէ՞... ես ալ կ'զգամ զայն: Բայց այսօր, վրէժա լուծեցի ահա իր հեգնանքներուն ու քամահրական արտայայտութիւններուն համար: Այդ կինը, մոլեգնած մարդու մը ձեռքերուն մէջը կը դանուկ այժմ, կ'իմանամ Բիէթրօ... Կ'ուզեմ կարգադրել հաշիւս անոր հետ:

Մեղմօրէն, ժուանա բացաւ աչքերը:

Նէ տեսաւ Բիէթրօն որ իր մօտը կեցած էր, ու պաղատանքի յօդիչ շարժումով մը, ձեռքերը իրար միացուց: Ապա, հազար շփուարութիւններով ոտքի ելլելով, խանդավառ ակնածանքով մը Վանինի բազուկներուն մէջ նետուեցաւ:

— Պահէ զիս... պաշտպանէ զիս, կ'ըսէր նէ, աղու չեչտով մը:

Սալվաթօրէ, սպանական շարժումով մը, կրկին մօտեցած էր:

— Բեզի ըսի որ թողուս այդ կինը: Պիտի հնազանդի՞ս թէ ոչ:

— Մի՛ թողուր զիս, Բիէթրօ, հոնչաց ժուանա, հակառակ պարագային անձնասպան կ'ըլլամ:

Ո՞ր գիտէ թէ, այդ միջոցին Բիէթրօ չի համարուեցաւ թէ ինք իրապէս կը սիրէր ժուանան:

Ակնարկը պղտորեցաւ, զէմքը տոգունեցաւ, սարսուռ մը անցաւ իր մարմնոյն մէջէն... ու գրկելով այդ կինը, ուժգին կերպով կուրծքին վրայ սեղմեց զայն. հանդարտօրէն սպասելով հրամանատարին անխուսափելի պոռթկումին:

Բայց Սալվաթօրէ ինքզինքը զսպեց:

Վերջին ճիգ մը եւս թափեց ան իր անձին վրայ, խեղդեց իր մէջը ծնող դուրի բոլոր զգացումները ի տես ժուանայի ու իր հակառակորդին պարապնդուած վիճակին, ու սարսուղեցիկ քրքիջ մը արձակելով, գոչեց.

— Այլեւս բնաւ չպիտի դաշիմ այդ աղջկան. Բիէթրօ: Ասիկա քու և իմ մէջս կարգադրուելիք խնդիր մըն է միայն: Դարձեալ կը գտնենք իրար, անմիջապէս որ կարենաս զէնք մը գտնել քեզի համար:

— Մանամա՞րտ մըն է որ կ'ուզես, հարցուց Բիէթրօ:

— Պէտք է որ մե, երկուքէն մէկը անյայտանայ. մեռամարտէն վերջը յայտնի կ'ըլլայ այդ:

— Լաւ, որոշէ ժամն ու վայրկեանը, և լուր տուր ինծի, յարեց Բիէթրօ:

Սալվաթօրէ, զլուխը կախ, յամբօրէն դուրս ելլելով դռնէն, հեռացաւ:

Ժուանա բացաւ բազուկները, մոլեգնօրէն համբոյրը որոնելով այդ մարդուն, որ գուցէ պիտի մեռնէր ի-

րեն համար, ցարդ անծանօթ տենդով մը Լենդանացնելով վերջապէս, անկարելին գտնելու համար իր թափած երկար ու եռանդոտ ջանքերը:

Բիէթրօ պատասխանեց ժուանայի համրոյրին, արդէն իսկ գինովցած, յաղթահարուած այդ կնոջ դողդոջուն իրանէն, ու իր սրտէն ելլող խղճահարութեան բացագանչութիւններէն:

Ժամ մը... գուցէ և ժամեր սահեցան:

Երբ վերջապէս արթնցաւ ան բազուկներուն մէջը ժուանայի, յոգնած ու պարտասած, երկար ատեն հառաչեց:

Ան մտաբերեց թէ քիչ ատենէն իր ճակատագիրը ինքն իր ձեռքովը պիտի որոշէր, թէ արեւածագին մեռած պիտի ըլլար արդէն, ու իր մտածումը, զամբիկի մը նման, տարաւ զինքը դէպի ժուանան, դէպի այդ կուռքը, այդ պաշտելի գեղունին, որմէ սրտի անհուն կակիծով մ'էր որ պիտի բաժնուէր, որովհետեւ այն վայրկեանէն սկսեալ որ ճակատագիրը ուղած էր այդ բուն կրքերով ու վառ սրտով սպանուհիին սիրահարը ընել զինքի, հաճոյքը աւելի ընդարձակ տեղ մը գրաւած էր իր կեանքին մէջ. քան փառքը:

Ուրեմն, ամէն գնով կ'ուզէր բաժնուիլ այդ վտանգաւոր համբարուէն. որ արդէն իսկ չափէն աւելի տիրած էր իր վրան. նուազեցնելով իր կամքը, ջլատելով իր մարտական յատկութիւնները, ու ապագային մասին չեմ գիտեր ինչ տեսակ վախ մը դնելով իր մէջը:

Արտասովոր, վտանգաւոր կին մըն էր ան:

Անոր առաջին խիստ արարքը, խորտակելու նպատակաւ չէ՞ր եղած, եղբայրական այն զգացումը, այն ազնիւ ու սուրբ բարեկամութիւնը որ իրար կը միացնէր զիրենք, զինքը և Սալվաթօրէն:

Պէտք էր խոյս տալ, խոյս տալ շուտով, այդ անիծեալ ժուանայի մօտէն:

Բայց ո՞րքան գեղեցիկ էր նէ կիսամերկ վիճակին մէջը իր այդ զմայլելի մարմնով, որ գլուխ դարձողը լլայ կը թւէր արարչին: Զգոզական ու մոլորիչ ինչ ոյժ էր որ խոյս կուտար անկէ, նման այն մահացու բուրումին որ կ'արձակէր բազմեցանգ այն չքեղ ծաղիկները. որոնց վրայ մարդիկ չեն ձանձրանար զմայլելէ:

Դէպի ժուանան ծռեցաւ աչք, ու շտնելով անոր ձեռքերը, երկար ատեն փայփայեց զանոնք, տխրօրէն բռնելով:

— Այս սպիտակ ու գեղեցիկ փոքրիկ ձեռքերը, մեծ ու վսեմ բարեկամութիւն մը քանդեցին:

Սպանուհին սարսռաց:

— Ի՞նչ բոխ: Այդ ձեռքերը որ բռնած ես այժմ, ի փոխա էն թագաւորութիւն մը պիտի կանդնեն քեզի: Ի՞նչ էս ալ մասնակից չեմ քու բաղդիդ: Ես կը փափաքիմ շատ վերելք բարձրանալ, ու դուն ալ միասին պիտի բարձրանաս, որովհետեւ կը սիրես քեզի:

Բազուկները խաչաձեւած, և հպարտօրէն դիտելով Բիէթրօն, ժուանա շեշտերն ու կեցուածքը առած տիրօջ մը որ կը հրամայէ ու կը անօրինէ ամէն ինչ, ծանր ձայնով մը կ'ըսէր.

— Վտանգութիւն ունեցիր վրաս, ծովահէններու թագաւորութիւնը մերը պիտի ըլլայ: Այս ծովերէն անդին նոր թագեր, նոր երկիրներ ու նոր նահանգներ առնելու պիտի երթանք: Հսկայ կոտորածներ պիտի տեսնենք ու կարծիր դաշտեր, և միասին արշաւներ պիտի ընենք ձիւրով, որոնք պիտի դողդղացնեն երկիրը:

Ժուանա այլակերպած էր այժմ ու կը խոյտար:

Անիկա կին մը չէր այլեւ, այլ աշխարհակալ մը, շղթայազերծ բարբարոս մը, կոտորածներու ծարաւ:

Բիէթրօ մտիկ կ'ընէր այդ կնոջ խօսքերը, հնազանդելով իր իղձերը իրականացած տեսնելու անդի-

մայրելի փափաքին, երբ յաղթահարուած Մալվաթօրէյի պատկերը անցաւ իր աչքերուն առջեւէն:

Դիւթանքը փարատեցաւ շո տով, ու այս անգամ քաղցրութեամբ և չափազանց կարեկցութեամբ էր որ ան դիտեց ժուանան:

— Քեզի համար պիտի կռուինք իրարու հետ. ըսաւ ան, բայտ երեւոյթին հանդաժար ձայնով մը:

— Սպաննէ զայն. պատասխանեց ժուանա ցած ձայնով, Բիէթրօյի ականջէն:

— Ո՛չ, Մեզմէ միմիայն մէկը պիտի վերադարձի, իսկ ես չեմ ուզեր այդ մէկը ըլլալ:

— Եթէ դուն հոս չըլլաս ինծի պաշտպանելու համար, Սալվաթօրէյն կ'սպաննէ զիս:

— Վախնալու ոեւէ պատճառ չունիս, քանի որ ան կը սիրէ քեզ:

— Բայց ես չեմ ուզեր որ մեռնիս դուն, Բիէթրօ, յարեց ժուանա հեկեկալով: Առանց քեզի, կեանքը ոեւէ արժէք չունի ինծի համար: Կ'ուզեմ որ սիրես զիս, հոգ չէ թէ ես քու ծառագ ըլլամ:

Անոր վերջի խօսքերը առեղծուածային ժպիտ մը յառաջ բերին ծովահէնին շրթներուն վրայ:

— Դուն ծառայութեան համար չես ծնած, ժուանա, ըսաւ ան, ու ես չեմ կարող այդ տեսակ բան մը պարտադրել քեզի. բաց աստի ճակատագիրն է որ պիտի վճռէ մեր սաղգը: Սալվաթօրէյն կ'ուզէ սպաննել զիս, այդ իր իրաւունքն է. իսկ ես պիտի գոհանամ պաշտպանելով ինքզինքս:

Ժուանա հասկցաւ Բիէթրօյի նպատակը:

Բայց նէ պէտք ունէր անոր, փառքի իր ապագայ ծրագիրներուն գործադրութեանը համար, որոնց բոլորն ալ կը վիժէին եթէ Վանինի այդպէս անձնատուր ըլլար իր հակառակորդին զայրոյթին:

Ուրեմն սչեաք էր հոգ տանիլ որ իտալացին չսպաննուէր:

Վրդովուած ու ճակատը քրտինքներու մէջ, ժուանա ջղաձգաբար Բիէթրօյի թեւը կը սեղմէր:

— Կրկին կրկին լաւ մը մտածէ, կ'ըսէր նէ ցած ձայնով. անգամ մը որ ան մեռնի տէրը գաւն պիտի դառնաս այս տեղին ու ես քեզի պիտի պատկաճիմ:

— Ամէն բանէ առաջ Սալվաթօրէյ իմ բարեկամն է, պատասխանեց Բիէթրօ. մեքենական շարժումով մը որ ցրուել կը թուէր արիւնքալից սեպիւնները իրեզրօր, մեռնալ տարածուած իր առջեւը, ու իր իսկ ձեռքերովը սպաննուած:

Ժուանա ոտտուժ մ'ըրաւ:

Դիմագծերը այլայլած և աչքերը արիւնով լի, վայրագօրէն բռնելով, ուժգին կերպով ցնցեց զայն:

— Կը հրամայեմ որ սպաննես զայն, հակառակ պարագային կ'երդնում արքայութեան իմ քաժնիս վրայ թէ անձնասպան պիտի ըլլամ քու դիմացդ:

Իր պողպատեայ ակնարկը Բիէթրօյի հոգին կը խուզարկէր:

Անկարելի էր կասկածիլ աճոր անկեղծութեանը մասին:

Յետոյ անոր կառչեցաւ նէ, վզին շուրջը անցնելով իր մերկ բազուկները ու մատուցանելով իր տամուկ շրթները, մինչ սիրոյ թալուկովը պատուած իր աչքերը քաղցրութեամբ կը խորասուզուէին աչքերուն մէջ Վանինի:

Վերջապէս իտալացին զէմքին վրայ ժպիտ մը ուրուագծուեցաւ:

— Թող տուր ինձ. ըսաւ ան, և եթէ երբեք կը հաւատաս Աստուծոյ, խնդրէ անկէ որ դաւաճան չի դառնամ:

— Պիտի կռուիմ, հարցուց ժուանա հեւալով:

— Ո՛չ, միայն ինքզինքս պիտի պաշտպանեմ:

Ու Բիէթրօ, ազատելով ինքզինքը ժուանայի բա-

զուկներէն, զուրս խոյացաւ. տենեակէն, առանց ետէն իսկ դառնալու:

Իսկ ժուռնա երկար հաստաւնք մը արձակելով դե- տին ինկաւ և զլուխը ձեռքերուն մէջ առնելով, երկար տտեն երազեց:

Մեծ սգեւորութիւն մը կը տիրէր Արծիւներու Որ- ջին մէջ:

Մովաճէնները այլեւս դառնացած Սալվաթորէի ան- ըմբռնելի վարմունքէն, խորհրդակցութիւններ կը կա- տարէին իրենք իրեց. դժեղակօրէն վիճարարելով հրա- մանատարին հրաժարմանը շուրջ:

— Այդ պարագային, բաւ անոնցմէ մէկը: Բիէթ- րօյին է որ կ'իշխայ հրամանատարութիւնը:

— Ուշադրութիւն ըրէք, բաւ ուրիշ մը. այդ ժուռնան աշխարհը անոր դարձուցած է այժմ:

— Բիէթրօն Սալվաթորէ չէ, հաւաստեց Տիէկօ, սա- կայն և այնպէս պէտք չէ որ հաւատք ընծայենք մեր օրէնքները յարգելու մասին իր ապիւր խոստումին, քիչ- չեւ որ սրոյ կերպով չապացուցանէ մեզ իր կամքը, մեր առանձնաշնորհումներուն պաշտօնական նկատմամբ:

— Եթէ Բիէթրօն է որ հրամանատար պիտի ըլլայ, որոյ կերպով գիտէ մեր օրէնքները:

— Սակայն մի մտնաք որ, վերսկսաւ Տիէկօ, եթէ Բիէթրօն իշխէ Արծիւներու Որջին շրայ, ժուռնան ալ կրնայ իշխել Բիէթրօյի շրայ, ու այն ատեն յաւիտե- նական վերսկսումը պիտի ըլլայ այն բոլոր յիմարու- թիւններուն, որոնց վարձքը թանկ կերպով վճարել տուաւ մեզի Սալվաթորէն:

— Հրամանատար կարգելէ առաջ Բիէթրօն, պէտք է տեղեկանալ իր որոշումին, Սպանուհիին հետ զէմ հան- դիման:

— Այո՛, այո՛, կանչենք անկարող է ստելու:

Քանի մը հողիներ զէպի սանդուխտ խոյացան, բայց հազիւ թէ առաջին մէկ քանի աստիճանները բարձրա- ցած, յանկարծ կանգ առին:

Սալվաթորէն տեսած էին, որ զէպի իրենց կուգար: Չափազանց տագոյն էր ան, բայց ուղղակի իր մար- դօցը նայեցաւ:

— Կը յիշեցնեմ ձեզի, բաւ ան, հանդարտ ձայնով մը, թէ տակաւին կապուած էք ինծի մինչև իմ յաջոր- դիս ընտրութիւնը, ինչ որ չպիտի ուշանայ, սակայն բացարձակ հնազանդութիւն ուխտած էիք ինծի որով չպիտի վիճարարէիք, ոչ խօսքերով և ոչ ալ մտածում- ներով: Ուրեմն վերջին հրաման մը ևս ունիմ տալիք:

Եղած տեղերնին դամուած, ծովաճէնները ուշադրու- թեամբ մտիկ կ'ընէին:

— Հրամանատարութիւնը ուրիշ մը թողելէ առաջ, կ'ուզեմ որ ինծի հետ միասին մեծ տօնախմբութիւն մը կատարէք:

Մովաճէններուն զիմազծերը թուլցան:

— Այո՛ մեծ տօնախմբութիւն մը, վերսկսաւ պետը, տօնախմբութիւնը կոխի, ու կուսելու համար ես ինք զինքս կը նշանակեմ:

Սալվաթորէ անխնայ կերպով իր կուրծքը ծծեց:

— Եւ Բիէթրօն, աւելցուց ուժգին կերպով:

Մարդիկը արագ ակնարկ մը փոխանակեցին իրա- րու մէջ, ապա լուրջ կերպարանքով մը կրկին Սալվա- թօրէյի դարձան:

Արդեօք սխալ չէին լսած, կը խորհէին անոնք:

Որովհետեւ, Բիէթրօյի և Սալվաթորէի միջև կա- տարուելիք այդ կռիւը առաւելապէս անողոք պայքար մը չպիտի ըլլար միթէ, պայքար մը մահուան:

Ու ասիկա յեղաշրջօրէն պիտի փոխէր զէպեւորու- ընթացքը:

Առանց ուրիշ խօսք մ'աւելցնելու, Սալվաթօրէ ան-
յայտացած էր:

— Թող դժոխքը տանի զանոնք, ըսաւ մարդոցմէն
մէկը, այս ժամուն ելեր են իրար կը հալածեն:

— Եթէ երկուքն ալ կարողանային մահացու կեր-
պով իրար զարնել, որոշ կերպով գիտեմ թէ ով հրամա-
նատար պիտի անուանուի, յարեց Տիէկօ:

Իր աչքերը Պրիւնէլսքօյի վրայ դարձած էին, մինչ
միւս ծովահէններն ալ ըմբռնելով անոր ակնարկութիւնը
արմուկներով իրար կը հրմշտէին, իրենց համամարտ-
թիւնը յայտնելով:

Պրիւնէլսքօ անոնց դառնալով ժպտեցաւ:

Արտայայտիչ դիմածութեամբ մը՝ խոհեմութիւն
յանձնարարեց ան, մինչ միւս կողմէ խոհական շարժու-
մով մը շնորհակալութիւն յայտնեց իր ընկերներուն:

Տիէկօյի կողմէ զրկուած մէկը, դնաց լուր տալու
Բիէթրօյի իր մասին տրուած որոշումին մասին:

.....

Կռիւի այդ տօնախմբութիւնը, որուն վերջաւորու-
թեանը վրայ չէր կարող կասկածիլ ան, նոյնքան կը
վհատեցնէր վանինին, որքան Սալվաթօրէյի իր դէմը
անուցած ատելութիւնը:

Մտատանջ ժուանայի կացութեանը մասին, չորս
առ չորս վեր խոյանալով անոր յարկաբաժինը տանող
սանդուխներէն, սենեակին դուռը զարկաւ:

Նոյն միջոցին ձեռք մը դրուեցաւ իր ուսին վրայ:

Ծովահէններէն մէկը իր դէմը կը գտնուէր:

— Թիմարութիւններ մի ըներ, Բիէթրօ, ըսաւ ան,
ընկերներդ հրամանատար պիտի կարգեն քեզ, եթէ դա-
շոյնդ ժուանայի սիրտը մխես:

Բիէթրօ ընդվզումի շարժում մ'ունեցաւ:

Առանց սիրելու սպանուին, արդէն իսկ կը խղճար

տիւուր վախճանով այդ տարաբախտ զոհին վրայ, ու
միակ միտումը որ ունէր Սօլօրօյի աղջկանը նկատմամբ,
Պարչէլօնա առաջնորդելով իր ընտանիքին յանձնելն էր
զայն, անիշապէս որ տէր դառնար բոլորին:

Բայց սպաննել ժուանան իր իսկ ձեռքերովը, ըս-
պաննել այդ անպաշտպան արարածը, որուն միակ յան-
ցանքն է պճնասիրութիւնը, այդ մասին խորհիլն իսկ
սխալ էր:

Որով Բիէթրօ երերցուց զլուխը. ցաւազին կերպով
մը:

Մարդը հեռացաւ:

Անոր դէմքը դարձաւ ինչ վայրագութեան արտայայ-
տութիւն մը ստացաւ, մինչ սպառնալիքի շարժում մը
կ'ուղղէր ան, անտեսանելի ժուանայի հասցէին:

Բիէթրօ կրկին զարկաւ Անտալուզցիին դրանը:

— Ժուանա կանչեց ան, ցած ձայնով:

Անաղմուկ քայլեր սահեցան դրանը մօտէն, որ սա-
կայն տակաւին չէր բացուէր:

— Ի՞նչ կուզես ինձմէ, հարցուց ժուանա, ինք-
զինքս գեղեցկացնելու զբաղած եմ հիմայ, որպէսզի սիրես
զիս ու հաճոյք զգաս կեանքէն:

— Պէտք է որ խոյս տաս... կեանքդ վտանգի մէջ է:

— Քու մօտդ ունէ լանէ չեմ վախնար ես: Դուն
յաղթական պիտի ելլես և ես քեզի պիտի պատկանիմ,
ու այն ժամանակ քու մարդոցմէդ մէկ հատն իսկ չպի-
տի համարձակի մօտենալ ինձի:

— Ինքզինքդ կը խալես: Անոնք կատեն քեզ, ու
երբէք չպիտի ներկն քու յանցանքդ, որով Սալվաթօ-
րէն այս վիճակին ենթարկեցիր:

— Ի՞նչ նշանակութիւն ունի. հրամանատարը դուն
պիտի ըլլաս, ու անոնք պիտի հնազանդին քեզի:

— Անգամ մը եւս կ'ըսեմ, ժուանա, որքան որ կա-
րելի է շուտով խոյս տուր, կրնամ օգնել քեզի:

— Չեմ ուզեր բաժնուիլ քեզմէ, կը սիրեմ քեզ պատասխանեց ժուանա, դրանք ետեւէն:

Բիէթթօ բարկութենէն յիշոցներ թափեց:

Յետոյ սկսաւ վազել նորայն քննարու երկայնքին, յուսալով գտնել Սալվաթօրէն, ու միասին առաջ քշուանել ժուանայի սպառնացող վտանգին:

Պէտք էր որ ժուանա ամէն գնով հեռանար Արծիւներու Որջէն, պաշտպանութեանը տակ Սալվաթօրէն, քանի դեռ հրամանատար էր ան, մէկ քանի ժամերու համար եւս:

Բայց հակառակ ամէն կողմ ու շաղկութեամբ նա յելուն, չի կարողացաւ գտնել Սալվաթօրէն:

.....

Անսովոր շարժում մը կը տեսնուէր միջնարբերդին մէջը:

Ամէն ոք պատրաստութեաններ կը տեսնար, տեղի ունենալիք տօնախմբութեանը համար:

Իւրաքանչիւր անկիւնի մէջ ծովահէններու խումբեր կը խոնուէին, իսկ իրենց գէժքերուն վրայ նկարող ուրախութիւնը, շատ բաներ կը պատմէր անոնց յոյսերուն վրայօք, որոնց ակնկալութեանը իրապէս իրաւունք ունէին անոնք:

Միեւնոյն ատեն, չի փոխելու համար իրենց սիրելի սովորութիւնները, ու կարենալ հակադդելու համար իրենց կրած դաժան անակընկալին, բոլորն ալ անյազօրէն կը խմէին:

Միմիայն կիներն էին որ չէին մասնակցէր այդ ոգեւորութեանց:

Սոսկումի դիմակ մը այլափոխած էր անոնցմէ իւրաքանչիւրին դիմադրածները:

Այդ մենամարտը, որ տեղի պիտի ունենար ծովահէններու ամենաքաջներէն երկուքին միջեւ, կրճտեցնել

Պուտար անոնց ակռաները, քրտինք թորելով անոնց քունքերէն, որովհետեւ անոնց մէջէն մէկէ աւելին սիրով իրենց կեանքը պիտի տային, փրկելու համար Բիէթթօյինը կամ Սալվաթօրէնինը, եւ յետոյ, բոլորովին անտրամաբանական էր որ երկու բարեկամներ զիրար սպաննէին, երբ մանաւանդ խնդիրը կնոջ մը շուրջ կը դառնար:

Լուսին չկար այդ գիշերը, և ոչ ալ մշուշի մը նմանող ունէ ազօտ լոյս, որ կարենար թաթաւել այդ միապաղաղ ու կուռ բովանդակ միջնարբերդը, որուն մէջ տօնելու կը պատրաստուէին քաջութիւնը մարդու մը, ու գոցէ և մահը ուրիշի մը:

Պատնէները արդէն իսկ ամայացան էին, պահնորդներն ալ իրենց կարգին հեռացած ըլլալով իրենց պաշտօնէն:

Ահա թէ ինչու համար ոչ ոք չի տեսաւ այն յաղթ ստուերները, որոնք գիշերուան տակ թեւարկուած, անշուշտ կերպով կը սահէին ջուրերուն վրայ:

Յամբօրէն այլ առանց վարանումի, այդ յաղթ ըստուերները, որոնք մեծ առագաստանաւեր էին, հետզհետէ անշարժացան Արծիւներու Որջէն բաւական հեռաորութեան մը վրայ:

Ապա մակոյկներ սկսան հեռանալ իւրաքանչիւր նաւէ, ու այդ մակոյկները լի էին զինուորներով, աղեղնաւորներով ու գեղարդաւորներով, որոնք զրահներ հագած էին ու սաղաւարտներ դրած գլուխներն, ինչպէս սովոր էին ընել կատաղի արշաւանքներու միջոցին:

Այս գործողութիւնը բաւական երկար տեւեց, սակայն մարդիկը շտապելու ունէ պատճառ ունենալ չէին թուէր, ու որքան որ անոնք կը մօտենային միջնարբերդին, ոչ մէկ աղմուկ, ոչ մէկ շշուկ չէր զգացնէր անոնց ներկայութիւնը:

Պատուհաններէն եկող բաւարար լոյս մը թոյլ կու-

տար անոնց, ուղղակի իրենց հանգրուանը դիմելու, ու մարդը որ առաջին մակոյկը կ'առաջնորդէր, ետեւը զրանուղ իր ընկերոջը դառնալով ըսաւ.

— Պե՛տ, անպայման մեծ տօնախմբութիւն մը ըլլալու է ծովահէններուն տանը մէջ, սպասենք: Ի՞նչեւ որ ամէնքն ալ զինովեան որպէսզի դիւրաւ կարենանք գլուխ հլլել:

— Լաւ, թող այդպէս ըլլայ, միայն թէ ցամաք հանէ մարդիկը, քանի դեռ ծովախալաղքը իջած չէ: Պատենէններուն վրայ մագլցիլը դիւրին է: Թող բոլորն ալ մեծ դրանը շուրջ հաւաքուին, ու գրաւեն նրբանցքները:

Սոյն խօսքերը փոխանակուած էին արշաւախումբին պետին, որ զրկուած էր շրջակայ հանրապետութիւններու կողմէն, որոնք նեղուած էին այլեւ ծովահէններու արարքներէն, և երիտասարդ մարդու մը միջեւ որ յարգանք կանգ առած էր անոր մօտը:

Ու ամէն ինչ անցաւ ճիշդ այնպէս, ինչպէս ըսած էր ան: Մակոյկները զգուշութեամբ մօտեցան լուսթեանը մէջ, մարդիկներ դուրս ելան անոնցմէ, կառչեցան պատենէններու քարերուն, տարածուեցան անոնց վրայ, օձերու նման սողացին, ու անշարժացան իրենց որոշեալ դիրքերուն վրայ:

Ինչ յետոյ ոչ մէկ բան կը տեսնուէր այլեւ Արծիւներու Որջին շուրջ, եթէ ոչ կանգնած արձաններ. որոնք պաշտպանուած տան մը շուրջը գտնուող պահակներու և կամ պահպան վայրագ շուներու նմանող պահնորդներու երեւոյթը կուտային:

Ատեն ատեն լոյսեր կը պարէին պատուհաններուն մէջը, ապա բոլորն ալ կը շիջէին վիթխարի ստուերներու առջեւ, որոնք կը թուէին սաստիկ գործով մը զբաղած ըլլալ:

Զերմը, վառ շառագունանքներ կուտար ծովահէն-

ներու այտերուն, որոնց քունքերը ուժգին կերպով կը զարնէին:

Կիները, ձեռք ձեռքի տուած մարդոցը սիրաւառ ակնարկներուն տակ կը շրջէին անդադար, լանջքերին տրոփուն, շրթունքներին պրկած, համայրներ բաշխելով ամէնուն, խնդալով, պոռալով, և դոփելով ժխորի մը մէջ որ վայրկեանէ վայրկեան առաւել ևս ոգեւորութիւն կ'ստանար:

Յանկարծ, սանդուխին գլուխէն Սալվաթօրէն երեցաւ:

Իր աչքերուն առջեւ պարզուող առաջին տեսարանը խառնուրդ մը եղաւ լուսափայլ հանդերձներու, որոնց կապոյտները, ծիրանիները և կանաչները, կը թռչտէին իր շլացած աչքերուն մէջ: Ան տեսաւ փալփլուն ակնարկներ, կարմիր շրթունքներ, մերկ ուսեր, և այս բոլորը խառնուած ուժգին հոտի մը հետ, որուն բուրուամը արդէն իսկ թմրութիւն կը պատճառէր իրեն:

Իր ակնարկը անձկութեամբ խուզարկեց ամբօխը, ջանալով գտնել Բիւթրօն, Ժուանայի քովը կանգնած: Սակայն ոչ մէկը և ոչ ալ միւսը կը թուէին սրահին մէջը ըլլալ:

Ծովահէնները իր քովը կը փութային:

— Թող երգեն, խնդան, գոչեց հրամանատարը, այսօր սմենագեղեցիկ գիշերն է իմ բովանդակ կեանքիս: Նոյն միջոցին զայդերու գրկախառնումը աւելի ուժգին եղաւ և ցնծալից: Կիները, ապահովուած Սալվաթօրէյի անխռով վիճակը տեսնելով, մահաոթ կոխի մը տեղ, մենամարտի ցուցադրութիւն մը յուսացին տեսնել, վստահ ըլլալով թէ Բիւթրօյի հանդարտութիւնը նախանձելու պէտք մը չունէր Սալվաթօրէյինէն:

Որքան ալ կը չափազանցէին դէպքերը...

Սալվաթօրէն երբեք կոխի հրաւեր չէր ուղղած Բիւթրօյի, ու տեղի ունենալիք կոխը, զգայացունց ներ-

կայացում մըն էր, որ պիտի հրաժեցուէր հանդիսականնե-
րուն, ազնուական երկու հակառակորդներու կողմէ:

Միմիայն Պրինէլէսքօն ու Տիէկօն էին որ չէին
բաժնէր այդ կարծիքը, սակայն ուէ բան չըսին միւսնե-
րուն:

Վերջապէս Բիէթրօն ալ մուտք գործեց սրահին մէջ:
Տակաւին չէր կրցած ան տեսնել ժուանան:

Ինքն ալ կը փնտռէր զայն անձկութեամբ:

Եւ սակայն ինքն ալ չի տեսաւ զայն:

Հեռուէն, Սալվաթօրէ բարեկամական նշան մ'ըրաւ,
իրեն... ու հեռաւորութիւնը որ կը բաժնէր Բիէթրօն
հրամանատարէն, թոյլ չի տուաւ իրեն տեսնելու այն
դժնեայ ծալքը, որ կ'ընծանէր իր բարեկամին բերանը:

Բիէթրօ չէր կարող ուէ պատրանք ունենալ: Մե-
նամարտը մահուան կռիւ մը պիտի ըլլար:

Ան կը թուէր մոռցած ըլլալ վտանգը որուն պիտի
ենթարկուէր ինք, խորհելու համար լոկ ժուանայի ու
անոր հասցէին ծովահէններուն ըրած սպառնալիքներուն
մասին:

Յաղթական կամ ոչ, ան վստահ էր թէ ժուանան
դատապարտուած էր, ու մերթ ընդ մերթ փայլակ մը կը
շողար իր բերքերուն մէջ, մինչ իր բերանը կը խորշոմէր
դառն փոթով մը:

Ծովահէններէն մաս մը իրեն կը մօտենային:

Կռիւր խնջոյքէն առաջ տեղի պիտի ունենար, ու
ինչպէս որ առիթ հեռուն Սալվաթօրէյի կ'ընէին, մար-
դիկները շրջապատեցին զինքը, տեսնելու համար պատ-
րաստութիւնները մենամարտին: Իր բազուկներն ու բը-
ռունցքները խնամքով մարձուեցան, մկանները անու-
շահոտ իւղերով ճապուկցան ու ուժգին կերպով կտաւ-
ներով փաթթուեցան:

Ապա ոտքի ելաւ ան, երեքտկաց, ապահովուեցաւ
անո՞ց կտտարեալ առաձգականութեանը վրայ, ու ան-

ժուանա շնորհալի ու վայելուչ կերպով վար կ'իջնէր
քարաշէն սանդուխներէն, ժպտելով բոյսրին, իր այն
գիւթիչ ժպիտովը, որ տիրապետութեան անդիմադրելի
ոյժ մը կուտար իրեն:

Մթին փայլ մը, վայրկեան մը լուսաւորեց Սալվա-
թօնէյի ճակատը, անպատու խոտով թիւն մը համա-
կեց զինքը ու ան չի կրցաւ հասկնալ թէ ատելու-
թենէն էր որ կը զողդողար, թէ փափաքէն: Իրեն այն-
պէս թուեցաւ թէ՛ մահը զարկած էր զինքը ճակատէն
ու երբ ըստ երեւոյթին հանդարտ կերպարանքով մը
ժուանա դէպի իրեն կը յառաջանար, սպառնալիքի ար-
տայայտութիւն մը ի յայտ եկաւ իր գէմքին վրայ, այն-
պիսի վայրագ կերպով, որ բնագդարար Սալվաթօրէ
կատուեցաւ, ու ձեռքը դաշոյնին պատեւանին տարաւ:

Ժուանա անցաւ անոր առջեւէն, արհամարհող դէ-
պի ալդ շարժումը, զոր գուցէ և չէր տեսած:

Գլուխը փոթորիկին տուած, որուն մօտակայ պայ-
թումը կը նախազգար, Բիէթրօ անհամբեր ժուանային
կ'սպասէր:

Քիչ յետոյ եկաւ նէ, անրացատրելի արտայայտու-
թեամբ մէկ քանի գողունի ակնարկներ նետելով անոր:

— Զարպիկ եղիւր, ըսաւ նէ անոր չուրջը դառնա-
լով, ու վեր բարձրացնելով իր քօղին ծայրը, ծածկե-
լու համար խաղերը իր չրթներուն: Առաջին հարուածին
իսկ դաշոյնի սիրտը մխէ:

— Անգամ մը եւս կ'ըսեմ ժուանա, գնա՛, հեռացիւր,
մահը կ'սպառնայ քեզ, պատասխանեց Բիէթրօ, ակառ-
ներուն մէջէն:

Ժուանա ուսերը թօթուեց, իբր միակ պատասխան:

Անփութօրէն մերժեց ան ազդարարութիւնը, որ
թերեւս ճակատագիրն էր որ կուտար իրեն: Ո՛չ, խոյս
չպիտի տար նէ: Զնդհակառակը վտանգներու պիտի
ենթարկէր իր կեանքը, ի վերջոյ կարենալ տիրելու հա-
մար Բիէթրօյի սրտին:

Նուագներու միօրինակ շեշտերը սկսած էին:

Գրգռիչ, քնքոյ, ու տարօրինակ կերպով, ժուռ-
նա լուստ սովորականին պարեց իր բովանդակ կործա-
վր, այդ թոյլ ու մեղկ մթնոլորտին մէջ, ուր հազարա-
ւոր անխոստովանելի իղձեր կ'իշխէին:

Գրգռիչ կերպով շուրջը դարձաւ նէ Սալվաթօրէ-
յի, որ ինքն իր վրայ կ'ծկուած էր վայրի գազանի մը
նման որ կը պատյաստուի ցատքելու, և որ փակեց
աչքերը, այլեւս չի տեսնելու համար զայն:

Դարձաւ և նէ Բիէթրօյի շուրջը, որ անկարեկիր ու
լուռ կանգ առած էր շնչառութիւնը սոսկալի տենդէ
մը խափանուած, և որուն երակներուն մէջ հրակէզ
ավա մը կը վազէր:

Դարձաւ նէ, պարեց զուարթագին խիսդով մը այն
գետնին վրայ, որ քիչ յետոյ պիտի կսմբէր երկու
մարդոցմէն միոյն արիւնսովը...

Ու անոնք կը դիտէին զինքը. անկարող ըլլալով
խիզախելու իրեն դէմ, ու միեւնոյն ատեն յարգելով իր
այդ ժպտութիւնը:

Վերջապէս լրացնելով նէ իր պարը, սրբեց ճակատը
թաշխնակով մը զոր Սալվաթօրէ կը ոլորէր իր մատե-
րուն մէջը, և որ յետոյ գետինը նետեց նէ քամահ-
րանքով:

Ակնթալթի մը մէջ Բիէթրօ և Սալվաթօրէ ոտքի
էին կ'անգնած:

Ու այդ երկու անձերը, որոնք այնքան անգամ-
ներ միասին ճակատ տուած էին վտանգին, այժմ ի-
րար կը փաթթուէին սարսափելի սեղմումով մը, ու ա-
տելութիւնը, դարանակող մտած էր անոնց սրտերուն
մէջ, ուր կարող էր նէ իր վրէժը լուծելու:

Ինչպէս որ նախապէս յայտարարած էր ժողանա-
յի, Բիէթրօ միմիայն ինքզինքը կը պաշտպանէր, իր
բարեկամին թողելով յարձակման հօգը:

Գալով Սալվաթօրէյի բազուկը բարձրացուցած,
անդադար գրոհ կուտար վայրագ կերպով, ու գիրկընդ-
խառն սարսափելի կռիւ մը պահ մը միաւորել թուեցաւ
այդ գոյգը, ապա ուժգին ցնցումով մը Բիէթրօ մէկ
քանի քայլ անդին նետեց իր հակառակորդը, ու այլեւս
ոչինչ լսուեցաւ, բայց եթէ շնչասպառ երկու կուրծ-
քերէն բարձրացող խապոտ հոգիներն:

Երկուդով խառնուած հետաքրքրութեամբ մը ծո-
վահները կը հետեւէին մենախառն անձկալից իրա-
դարձութիւններուն:

Ճարպիկութեանը ու թեթեւաշարժութեանը մէջ
Բիէթրօյի, ամէն ոք անհամբեր էր այս վերջնոյն յաղ-
թանակին, որովհետեւ Սալվաթօրէյի կեանքը գրեթէ ար-
ժէք մը չէր ներկայացներ այդ մարդոցը համար, որոնց
հանդէպ արդէն իսկ դաւաճանած էր ան, ու խանդա-
վառ ճիչեր բարձրաձայն կ'ողջունէին յաջող կամ ան-
յաջող հարուածները Վանինիի:

Կանչեր կը մարէին ձայներու ջղադրգիւ գոռում-
ներու միջև, այդ հազագներէն բարձրացող շնչառութիւնը
ժխորի մը կը վերածուէր, ու բուրումները աւելի բարկ
ու աւելի ծանր կը դարձնէին մթնոլորտը:

Յանկարծ բազուկները բանալով, ժուռնա ստուգ
մ'ըրաւ Բիէթրօյի կողքին:

— Բիէթրօ սկսաւ խնայել Սալվաթօրէյի, գոչեց նէ
ուժգին կերպով, գէպի հրոսը գառնալով, որ շրջանակ
կազմած էր մրցորդներուն բոլորը:

Սպանուհին իրաւունք ուէր:

Հրամանադարը հետզհետէ կը յառաջանար, մեքե-
ւաներու յատուկ այն խոհական գանդաղութեամբը,
որու գէմ ոչ մէկ բան կրնայ տոկաւ, մինչ Բիէթրօ փո-
խանակ դիմադրելու, կը բաւականանար զսպելով իր
խանակ դիմադրելու, ու կը ջանար խուսափել վտանգաւոր
պրկուած ջիղերը, ու կը ջանար խուսափել վտանգաւոր
հարուած մը ստանալէ կամ տալէ:

Այս խօսքերուն հետեւանքով կատարութեանս պոռթկում մը յառաջ եկաւ: Ամէն կողմէ զայրոյթի ազաղակներ, սպառնալիքներ ու մոլեգին յիշոցներ բարձրացան, ու քանի մը վայրկեաններու ընթացքին խօսակցութիւնները սիրտ բզբտելու, գանկ ջախջախելու ու ականջներ փրցնելու շուրջ միայն դարձան:

Ժուանա կը քաջալերէր մարդոցը զայրոյթը, ինչպէս նաեւ զառանցանքը կիներուն. որոնք կ'սպառնային արեան ու հուրի մատնել Որջը, եթէ երբէք Բիէթրօ չարունակէր անձնասպան ըլլալ այդ կերպով:

Արիւնը թորել սկսած էր զոյգ մարմիններէն:

Սալվաթօրէ, քրտնաթաթաւ, կը շարունակէր կոկորդ վայրագ գեղեցկութեամբ մը, բայց Բիէթրօ վարժ այդ տեսակ խաղերու, ու նոյն ատեն թիկնեղ ըմբիշ մը, ահարկու մրցորդ մըն էր հրամանատարին համար:

Մրցումին արդիւնքին մասին կասկած չկար այլեւս:

Սալվաթօրէ ակներե կերպով կը յոգնէր. և եթէ Բիէթրօ միմիայն օգտուած ըլլար այն վրիպանքէն, որ գետին նետեց զայն շնորհիւ յանդուգն ու ճարպիկօրէն ի գործ դրուած հնարքի մը, յաղթանակը վանինիինն էր: Սակայն երիտասարդը արհամարհեց առիթը:

Սալվաթօրէյի զէնքը գետին ինկած ըլլալով, Բիէթրօ վար ծռեցաւ, ու առնելով զայն իր հակառակօրդին երկարեց, մինչ հիացումի ազաղակներ կը լսուէին չորս բոլորէն:

— Վա՛տ, գոռաց յանկարծ Ժուանա, Բիէթրօյի դառնալով. ի՞նչ բանի կ'սպասես խողխողելու համար այդ թշուառականը, որ ստեց ձեզ բոլորիդ, և որ դողաց իմ առջեւ:

Սալվաթօրէ խուլ մոնչիւն մը արձակեց:

Սպանուհիին հանդէպ իր տածած կրքին վերակոչումը, դաժան հարուած մըն էր իր արժանապատուութեանը ուղղուած, ու իր ականջներուն մէջ սուլող այդ

քաղերուն, ծովահէնը արիւնայեղ խոյանքով մըն էր որ պատասխանեց:

Դաշոյնը մխուեցաւ Բիէթրօյի բազուկին վրայ, խորունկ կերպով ձեղքելով զայն, բայց այդ մահացո՞ւ հարուածը. որմէ չէր կարող խուսափիլ, արդիւնու իր հապճեպին մէջ, Բիէթրօ չի կարողացաւ պաշտպանել ինքզինքը, բայց եթէ իր զինուած ձեռքով...

Ու իր բոլոր ծանրութեամբը Սալվաթօրէ գամուեցաւ այդ բազուկին ու այդ զէնքին վրայ...

Բիէթրօ ճիչ մը արձակեց: Շատ ուշ էր:

Մինչեւ երախակալը, դաշոյնը երկու ուսերուն մէջ տեղը մխուած էր Սալվաթօրէյի, ու ծովահէնը գետինը տապալեցաւ անկենդան:

Ժուանա, Բիէթրօյի վրայ խոյացաւ շնչասպառ, ու ողորկեց զայն համբոյրներով:

Բիէթրօ ապուշ կրթած էր: Շրջապատեցին զայն:

Յաղթականօրէն վեր բարձրացուցին զայն ուրախութեան անվերջանալի ցոյցերով, ու կապեցին իր վերքերը, բայց ան վստահ էր որ ամեն ինչ անզօր պիտի մնար սպիացնելու համար այն խոր վէրքը որ կը կրէր այժմ ինք իր սրտին վրայ, որովհետեւ իրականութիւնը թէ ինք սպաննած էր իր բարեկամը, անտանելի վիշտ մ'էր, որ ոչ մէկուն գորովը և ոչ ալ միւսին վստահութիւնն ու խանդավառութիւնը կարող էին մոռցրնել տալ իրեն:

Առաջին անգամ Պրիւնէյէսքօն էր որ փութացած էր Բիէթրօյի մօտը, թեւին վրայ ունենալով հրամանատարին վերարկուն, զոր Սալվաթօրէ հանած էր իր վրայէն նախ քան մենամարտը:

— Ասիկա քեզի կը պատկանի ըսաւ ան, իսկ մենք ալ քու հրամանիդ տակն ենք:

— Առանց պատուի է որ կ'օգտու իմ տեղս վերագրուել ձեր մէջ, պատասխանեց Բիէթրօ. հրամանատարութիւնը ինծի յարմար չէ:

— Պէտք չէ որ մերժես այն գործը որուն արժանի գտած ենք մենք քեզ, յարեց մարդոցմէն մէկը, քանի որ դուն ալ քու բաժինդ ունեցած ես մեր ենթարկուած վտանգներուն մէջ:

— Ո՛հ, պատասխանեց Բիէթրօ. վճռական կերպով, հիշակուայ այս պատահած դէպքէն յետոյ, իմ կորուստ միշտ ենթակայ պիտի ըլլայ մարելու, իսկ հոգիս անհիծուելու:

Ժուանա՝ զայրոյթի շարժում մ'ունեցաւ:

Բարկութեան արտասուքներ փայլեցան իր աչքերուն մէջ:

— Բիէթրօ, ըսաւ նէ, եթէ մեր վրայ կը խնդաս, ուշադրութիւն ըրէ... և եթէ կը մերժես զիս, սարսափելի կերպով պիտի լուծեմ իմ վրէժս: Ուրիշի մը մօտ պիտի փնտռեմ այն սէրը, զոր դուն կը մերժես տալ ինծի:

Բիէթրօ գլուխը խոնարհեցուց:

Ու Պրիւնէլէսքօյի ձեռքէն առնելով Սալվաթօրէյի կրկնօցը, իր ուսերուն վրայ ձգեց զայն:

Մովանէնները ծափահարեցին:

Ժուանա ուրախութենէն կը խայտար:

— Հրամանատար... գոչեց նէ, Բիէթրօն հրամանատար է, երկար և երջանիկ կեանք նոր պետին...

Ու Մովանէններուն դարձաւ նէ, որոնց ողջոյնին կ'սպասէր:

Նոյն միջոցին Տիէկօ՝ Բիէթրօյի մօտեցաւ:

— Քանի որ հրամանատար ես, ըսաւ ան, պիտի հնազանդի՞ս Մալապրանքայի օրէնքին, ըստ որում ուէ կին, որ երկպառակութիւն կը սերմանէ, պէտք է պատժուի մահուամբ:

Ու ոայրի զէնք մը երկարեց Բիէթրօյի, Ժուանայի վիզը ցոյց տալով:

Լոռութիւնը ահաւոր եղաւ:

Բիէթրօ սոսկումի շարժում մ'ըրաւ:

Անքթիթ կերպով իր մարդոցը նայեցաւ ան խորունկ ու սև ակնարկով մը, որուն մէջ աննուաճ կորուստի մը հուրը կը ցօլար:

— Մէկ ոճիրը բաւական է, ըսաւ ան ծանր շեշտով մը:

Իր այս բոսքերը, ընդհատուեցան խլացուցիչ կանչերով: Սրահին շորս կողմերէն, աղաղակներ, ճիչեր և կեցցէներ կ'արձագանգէին... ինչպէս նաև Անտալուզցիին հասցէին յաղղուած սպանալիքներ:

— Ձայն պատժելով, կ'ուզենք ցոյց տալ կիներուն թէ, կարգապահութիւնը վերստին պիտի իշխէ այստեղ գոռաց ձայն մը:

— Ձեռ ուղեր մեռնիլ, ճշաց Ժուանա խելայեղ, խոյանալով Բիէթրօյի վրայ, որուն ձեռքերը խորտակելու աստիճան կը սեղմէր:

Սակայն ինչ կարող էր ընել երիտասարդը շղթայազերծ այդ վոնմակին դէմ, որ միմիայն իր իրաւունքին անսալով, անկաւոր վիճակի մը մատնած էր սիրահար զոյգը, և ժամանակ չի տուած Բիէթրօյի, որ կարենար իր զէնքը գործածելու մասին խորհիլ, ետեւ տանելով կը կապէր անոր ձեռքերը:

Ժուանայի կողմէ արձակութեամբ աղեկէզ ճիչ մը հեռացուցած էր իր վզէն այն լայնարձակ ու զօրաւոր բազուկները որոնց ընդմէջէն արդէն իսկ կը հոնչար տարաբաղդ աղջիկը:

Բիէթրօ, ձեռքերը ետին կապուած, կը ջանար համազել ոճրագործները, նուազ խտապահանջ ըլլալու իրենց վճռին մէջ, սակայն ամենափոքր շարժում մ'իսկ չէր կարող ընել կարենալ պաշտպանելու համար Ժուանան, որ գետինը թաւալած էր հոն, անշարժ, ու թեքուաւ ալ նուաղած կերպով:

Տիէկօ, Վանինիի կրծքին կրթնցուցած էր իր դաշոյնին ծայրը:

— Թո՛ղ որ վճիռնիս գործադրուի, յարեց ան, և կամ թէ դուն ալ միասին մեռիր:

Բիէթրօ ակոսաները կրճտեց:

Ան որոշ կերպով կ'զգար թէ ոեւէ ընդդիմութիւն անօգուտ էր, ու մահացու անձկութեամբ մը համակուած, կը գոցէր աչքերը, ի տես այն յուսահատ պայքարին, որ կը մղէին իր դէմ Որջին տէրերը:

— Թող կ'սխն զայն, կը պոռային կիները, իրենց գլուխը ունենալով լքեալ Լիզան, որ ամենէն վայրագը ըլլալ կը թուէր:

— Ողջ ողջ թող մորթեն զայն, կը գոչէր ուրիշ մը...

Ամէն կողմէ ցնծութեան աղաղակներ, դժոխային գոչիւններ ու վայրենի կանչեր լսուեցան...

Ու այս աղմուկը պատճառ դարձաւ որ աննշմար անցնէր միջնաբերդին դրանը անչլուկ կերպով սահելը իր ծխնինքրուն վրան. ինչպէս և շուտափոյթ արձակումը լաւ կերպով զինուած բաղմաթիւ հեծելազօրքերու որոնք եկան զիրք առնելու դրանը մէջը, իրենց ետեւէն ունենալով ուրիշ զինուորներ, որոնք եկան նոյն կերպով շարուելու այնտեղ:

Ճիշդ ամբողջ ժամանակները կը պատրաստուէին կապելու ժուանան, Սալվաթօրէյի դիակին մօտը, որ տարածուած էր բոցավառ խարոյկի մը քով:

Նպատակնին որոշ էր:

Ժուանայի վախճանը չարչարանքով պիտի գար:

Բիէթրօ, սարսափահար, արդէն իսկ կ'ընդնշմարէր բոցերը, որոնք տակաւին գորշ ու սեւորակ, կը շէլէին, կը գայարուէին ու կը բարձրանային դէպի տարարաղդ մարմինը, որ կծկուած, կարկամած, նստուած էր այդպէս հնոցին մէջտեղը, ծովահէններուն կողմէ...

Յանկարծ տեսիլքը անյայտացաւ:

Ծովահէններուն կանչերը դադրեցան:

Ամէն ոք որոշ կերպով լսած էր լռութեան մէջ, Թրթուումը փողի մը ձայնին, տխուր ու երկարաձգուած, որ կ'անդրաձայնէր հեռուին մէջ, արձագանգ արձագանգի ետեւէ... և ընդոստ աղէկէզ ու անվերջ վայնասուն մը փրթաւ այդ բազմութենէն:

— Զգո՛յշ պոռացին մարդիկը, մատնուած ենք:

Բայց այդ զէնքի մարդոյը յանկարծական կերպով երեւումը իրենց անմատչելի Որջին մէջ, այնքան անբարոնելի էր այս մարդոցը համար, որ նախ կարծեցին թէ զառանցանքի մը զոհն էին եղած:

Սակայն, շատ քիչ տեւեց, ասիկա:

Խելայեղ խուճապ մը ծայր տուաւ:

Արձակուած հրացաններու որոտէն գժթէթները զըշրջացին, յիսնեակ մը ծովահէններ թաղելով իրենց տակը:

Մեռեալները կ'իյնային վիրաւորներ կը թաւալէին գետինը, անլուր անէծքներ տեղալով:

Իսկ մնացեալները անձկութեան ու սարսափի կերպարանքով մը քարացած, թոյլ տուին որ չըջապատուին զինուորներուն կողմէ, որոնք իրենց վրան էին խոյացած:

Արձակուած առաջին հարուածներուն իսկ, Բիէթրօ վեր առած էր գլուխը, ջանալով իրականութիւնը ըմբռնել:

Սակայն ինչպէս միտներուն. իրեն համար ալ անկարելի էր բացատրութիւն մը գտնալ յաջողութեանը վրայ ծրագրի մը, որ զուր և անօգուտ նկատուած էր կառավարութիւններու երկար շարքի մը կողմէ: Իսկ այն մտածումը թէ կալանաւորներ դարձած էին այլեւս, բուռն կատաղութեամբ մը համակեց զինքը:

Ժուանա ազատուած ըլլալով իր դահլճներուն ձեռքէն, անոր մօտը փութաց, ու մեռեալներէն միոյն արիւնոտ դաշոյնը առնելով, անմիջապէս կտրեց Բիէթրօյի ըաղուկները կաշկանդող կապերը:

Ոստիկանները արդէն իսկ իրենց կողմը կը փոխ-
թախին:

Բիէթրօ ու Ժուանա հազիւ թէ ժամանակ գտան
մէկ կողմ նետուելու, խուսափելու համար նիզակի սոս-
կալի հարուածէ մը:

Քստմանի ու կատաղի կռիւին մէջէն երկուքն ալ
սահեցան անցան, սողալով անկենդան մարմիններուն
ետեւէն, մինչեւ որ հասան անձուկ նրբանցք մը որ կը
բաժնէր այդ սրահը նուազ ընդարձակ ուրիշ սենեակէ մը:

Հոն, ակնարկներէ զերծ, և ծածկուած սրահակներ-
բու տակ, որոնք հապճեպով իրենց վրայ քաշեցին, Ժուա-
նա ու Բիէթրօ յաջորդաբար տեսան անցնիլը գնդա-
պետի մը ու իր մարդոցը, որոնք ջահեր բռնած ձեռ-
քերին կը խուզարկէին մէն մի անկիւնը Արծիւներու
Որջին, պատնէշներէն սկսեալ մինչև աշտարակները:

Ով որ ողջ մնացած էր, ըլլայ կին թէ այր, կաշկան-
դուեցան ահուր կապերով, ապա բոլոր կալաւաւորները
մակոյկներուն մօտը տարուելով անոնց մէջը լեցուե-
ցան:

Ու յամբօրէն, բաց ծովուն վրայ տատանող մեծ
նաւերը առաջնորդուեցան Արծիւներու Որջին տէրերը,
ընկճուած ու խղճալի այժմ, ձեռքերին կապուած ու
չըջապատուած երկաթապատ մարդերով, որոնք հրա-
ման ստացած էին ջախջախելու գլուխը առաջին իսկ
անսաստօղին:

Ականջները սրած, ու դաշոյնը ձեռքը, Բիէթրօ
անձկութեամբ մտիկ կ'ընէր:

Վայրկեանները յաջորդաբար կը սահէին, ծանր ու
դժնդակ կերպով:

Յանկարծ, ամէն աղմուկ դադրեցաւ:

Առանց շշուկի, Ժուանա ու Բիէթրօ իրենց Թաքըս-
տոցէն դուրս ելան:

Ի՞նչ պէտք էր ընել:

Նիզակի սոսկալի հարուածէ մը: Քստմանի ու կատաղի կռիւին մէջէն երկուքն ալ սահեցան անցան, սողալով անկենդան մարմիններուն ետեւէն, մինչեւ որ հասան անձուկ նրբանցք մը որ կը բաժնէր այդ սրահը նուազ ընդարձակ ուրիշ սենեակէ մը: Հոն, ակնարկներէ զերծ, և ծածկուած սրահակներ-բու տակ, որոնք հապճեպով իրենց վրայ քաշեցին, Ժուանա ու Բիէթրօ յաջորդաբար տեսան անցնիլը գնդապետի մը ու իր մարդոցը, որոնք ջահեր բռնած ձեռքերին կը խուզարկէին մէն մի անկիւնը Արծիւներու Որջին, պատնէշներէն սկսեալ մինչև աշտարակները: Ով որ ողջ մնացած էր, ըլլայ կին թէ այր, կաշկանդուեցան ահուր կապերով, ապա բոլոր կալաւաւորները մակոյկներուն մօտը տարուելով անոնց մէջը լեցուեցան: Ու յամբօրէն, բաց ծովուն վրայ տատանող մեծ նաւերը առաջնորդուեցան Արծիւներու Որջին տէրերը, ընկճուած ու խղճալի այժմ, ձեռքերին կապուած ու չըջապատուած երկաթապատ մարդերով, որոնք հրաման ստացած էին ջախջախելու գլուխը առաջին իսկ անսաստօղին: Ականջները սրած, ու դաշոյնը ձեռքը, Բիէթրօ անձկութեամբ մտիկ կ'ընէր: Վայրկեանները յաջորդաբար կը սահէին, ծանր ու դժնդակ կերպով: Յանկարծ, ամէն աղմուկ դադրեցաւ: Առանց շշուկի, Ժուանա ու Բիէթրօ իրենց Թաքըստոցէն դուրս ելան: Ի՞նչ պէտք էր ընել:

Բիէթրօյի նպատակն էր պատնէշին շրջանը ընել, ու ծովուն կողմէն հաւանական եղող փախուստի մը մէջ փնտռել իրենց փրկութիւնը: Ան գիտէր թէ ուր կը գտնուէին մակոյկները, կամ առնուազն գիտնալ կը կարծէր, անգիտանալով սակայն թէ զինուորներուն ընկերայցող ոստիկանները գործածած էին զանոնք, իրենց նաւերը փոխադրելու համար ծովահէնները:

Ինչ կարեւորութիւն ունէր սակայն: Բիէթրօ Ժուանայի վրայ կը խորհէր, ու անոր համար մէկ մտածում միայն ունէր. այն էր խոյս տալով, Նեթթունա թերակղզիին ռեէ մէկ անկիւնին մէջ ապահով վայր մը գնել զայն, ուր նէ կարողանար լաւագոյն օրերու սպասել:

Ժուանա ամենայն խոհմութեամբ իր ընկերոջը կը հետեւէր:

Ընդարձակ սրահը պարապ թուեցաւ իրենց:

Ներս մտան:

Սալվաթօրէյի և իր ընկերներուն գիակները հոն էին դեռ, ի սպառ չիջելու վրայ եղող ռետնային ջահերուն տակ, ցնորածին ստուերներ ձեւացնելով պատերուն վրայ:

Յանկարծ, գլուխ մը, ապա մարմին մը զուրս եկաւ խաւարին մէջէն:

— Կա'ց...

Դեղարդաւար մը կը ցցուէր իրենց առջև:

Բիէթրօ ուզեց զինուորին վրայ խոյանալ, սակայն այս վերջինը վար իջեցուց իր զէնքը, որուն բովանդակ ծայրը անյայտացաւ Ժուանայի կործքին մէջ, որ իր սլացքին մէջ յառաջ նետուած էր, ստիպելով Բիէթրօն հետեւելու իրեն:

Ժուանա ցաւագին հռչիւն մը արձակելով, վար ինկաւ:

Բայց զինուորը, օգնութեան կանչելու ժամանակ իսկ չի գտած, Վանինի: Ուժգին թափով մը որ տաս-

նապատկուած ըլլալ կը թուէր կատաղութեան նոպային տակ, իր շաշոյնին շեղբովը, կոկորդին մէջ խեղդել տուաւ անոր սարսափի աղաղակը:

Սակայն և այնպէս, զինուորը բաւական ժամանակ ունեցաւ տեսնելու համար ժուանայի օրհասը, ու վայրագ ուրախութեամբ մ'էր որ տառնդեց հոգին:

Մեծ դժուարութեամբ, Սպանուհին երկու ձեռքերով կը սեղմէր իր խոցուած սիրտը: Արիւնը առատօրէն կը հոսէր անագին վէրքէն, վարդակարմիր հեղուկով մը ներկելով իր մարգարտեայ շրջազգեստը:

— Ժուանա՛, կը տանջուէիս, այնպէս չէ՞, յարեց Բիէթրօ, անոր վրայ ծռելով:

Եւ ուղեց վերցնել դեռատի կիներ, բայց ժուանա կողերը կիսով գոցած և ուսերուն վրայ ձգելով իր մահածակ գլուխը, անշարժացաւ այն խարոյկին իսկ ստորտը, որուն վրայ կը հանգչէր Սալվաթօրէ:

— Ժուանա՛, վերսկսաւ Բիէթրօ. տարաբաղդ աղջկանը վրայ հակած, պատասխան տուր... խօսէ ինձի... Ժուանա աւելի տագնաւեցաւ:

Շրթունքները բացուեցան, գլուխը քիչ մը ևս խօնարհեցաւ:

Ու ամէն ինչ վերջացաւ....

Բիէթրօ մկանունքներու ջղաձիգ շարժում մը ունեցաւ:

Եղունգները մսին մէջ մտան, ու արիւնշաղախ փրփուր մը գունաւորեց իր շրթները...

Է՛հ լաւ, քանի որ կարող չէր ողջ տանիլ ժուանան, մեռած պիտի տանէր զայն:

Ու ձեռքերը դէպի առաջ երկարած, վար ձեռցաւ, գրկելու համար ժուանան:

Նոյն պահուն սակայն, ճիշդ այն միջոցին երբ Բիէթրօ պիտի դպէր ժուանայի, Սալվաթօրէյի ձեռքը, խառոյկին եղերքէն վար, ժուանայի վրայ ինկաւ, անուշա-

ղիր ընդհարումի մը հետեւանքով թերեւս: Կ'ըսեն թէ նոյնիսկ զրկուելէն յետոյ կեանքէ, ծովահէնը միշտ կը պահէր իր իրաւունքը այդ կնոջը վրայ, որ անշունչ տաւ իր անուշաւէր հոն, իր ստորտուն տակ:

Բիէթրօ ըմբռնեց այդ գերագոյն շարժումը:

Ոտքի ելաւ ան, ու խօսքը Սալվաթօրէյի ուղղելով յարեց.

— Պահէ՛ զայն, քանի որ քեզի կը պատկանէր:

Վերնայարկէն, նախ բացուող ու ապա ուժգին կերպով գոցուող դուռերու շնորակից աղմուկ մը կը բարձրանար, և դանդաղ ու ծանր քայլեր կը դնէին ցրտահեղ անցքներուն սալաքարերը:

Անկասկած զինուորներն էին որ կ'ուգային:

Բիէթրօ ակամայ հեռացաւ երկու գիակներուն քովէն:

Մեծ սրահէն անցնելով, մինչև հարաւային պատնէշը հասաւ ան, առանց սեւէ կենդանի էակի հանդիպելու, այնքան որ Արծիւներու Որջին նոր տէրերը, որոնք նոյն միջոցին իրենց կալանաւորներովը զբաղած էին, համոզուած գոյացուցած էին թէ կարողացած էին ձեռք ձգել ամբողջ հրօսը, զոր մակոյկները լեցնելով, միջնաբերդին դիմացը խարսխած իրենց առագաստանաւերը կը փոխադրէին:

Աչքերը անսովոր կերպով դուրս ցցուած, ու դէմքը կապտորակ տոգուելութեամբ մը պատուած, Բիէթրօ դանդաղելով յառաջացաւ մինչև այն աւազուտ ծովեզրը որ կը միացներ միջնաբերդը կղզիին, և որ նոյն միջոցին ամբողջովին ծածկուած էր ջուրերով:

Անգամ մը եւս դարձաւ ան դէպի Արծիւներու Որջը, հիբնոսացած՝ քարերու այդ զանգուածէն, հատաքառէ դադաղ մը, որ կը պատանքէր իր փառասիրութիւնը, իր երազներն ու սէրերը, ապա ծովուն մէջ մտ-

նելով, ուղղակի դէպի յառաջ քալեց, այնքան հեռու,
որքան որ հնար էր իրեն:

Կոհակ մը ծածկեց զայն...

Մարմինը անյայտացաւ...

Ժուանա, մահուան մէջ դէպի իրեն քաշած էր այն
անձը որ կը սիրէր...

Հեղինակ՝
ԳԼՕՏ ՀԱՆՐԻՈ

Թարգմանիչ՝
ՇԱԻԱՐՇ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Վ Ե Ր Ջ

2132

2013

